FRATRIS JOHANNIS PECHAM

QUONDAM ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

TRACTATUS TRES

DE PAUPERTATE

CUM BIBLIOGRAPHIA

EDIDERUNT

C. L. KINGSFORD, A. G. LITTLE, F. TOCCO

ABERDONIAE: TYPIS ACADEMICIS

MCMX

Republished in 1966 by
Gregg Press Limited
1 Westmead, Farnborough
Hants., England

Printed in Western Germany

PREFACE.

THE three works here printed are concerned with the defence of the Franciscan conception of evangelical poverty against the attacks both of the Seculars and of the Dominicans.

In this volume the older form "Pecham" has been used in preference to the form "Peckham," which, though generally adopted of recent years, is misleading. Pecham (Peccham) in the Middle Ages was used indiscriminately for Peckham (Kent and Surrey) and Patcham (Sussex). That the Franciscan Archbishop of Canterbury took his name from the latter village is quite clear from a well-known passage in his Register (p. 902), where he speaks of his affection for the priory of Lewes, "in the neighbourhood of which we grew up from childhood". Patcham is close to Lewes, and in the thirteenth century the prior and convent of Lewes held the advowson and some of the tithes of the church of Patcham, which in 1340 they had license to appropriate.[1]

The chronology of John Pecham's life before he became archbishop remains obscure, and very little can be added to Mr. Kingsford's article in the *Dictionary of National Biography*. It may now be assumed that Pecham was *lector sacri palatii* in 1276, before the

[1] MS. Cotton, Vesp. F, xv. ff. 112b, 116, 117; Pat. 14, Edw. III. pt. 2, m. 27.

accession of Nicholas III.[1] It is possible also that he remained titular provincial minister of England while he was lector at Rome. In a letter to Edward I. written from Rome, 31st December, 1278, he describes himself as "*solo nomine minister Angliæ*," and promises, "so far as becomes a theological professor," to support the candidature of Robert Burnell to the archbishopric of Canterbury.[2] Next month he was himself nominated archbishop by the Pope.

Attention may also be drawn to the interesting letter describing Pecham's last illness, printed in Dr. R. L. Poole's report on the muniments of the Dean and Chapter of Canterbury.[3]

The Society is to be congratulated on having secured a contribution from Professor Tocco, the distinguished author of *L'Eresia nel Medio Evo.* When this volume was originally projected, the *Tractatus contra Kilwardby* was assigned to Mrs. O'Neill, who had worked at the Pecham MSS. in Florence and who kindly consented to edit this treatise for the Society. It was then discovered that Professor Tocco had already prepared an edition of the work for the second volume of his *Studii Francescani.* It seemed, therefore, best to approach Professor Tocco with a view to obtaining his consent to the inclusion of his edition in this volume, especially as Mrs. O'Neill's notes and transcripts had not been prepared for the press. The thanks of the Society are due both to Professor Tocco and to Signor Perella, publisher of the *Studii Francescani*, for their ready acceptance of the proposal, and also to Mrs. O'Neill for

[1] See p. 9, below.

[2] Public Record Office, Anc. Correspondence, xix., 188. The document is unfortunately injured and in parts illegible.

[3] Hist. MSS. Com., Various Collections, 1901.

agreeing to it. It may be added that Professor Tocco has made a number of alterations in his introduction for the English edition, notably by the inclusion of the complete list of Pecham's very interesting *Quæstiones Disputatæ Parisius.*

The Committee desires to express its regret for the delay in issuing the volume for 1909. The delay was due not to the failure of any of the contributors but to pressure of work at the Press.

CONTENTS.

ADDITIONS AND CORRECTIONS TO VOL I.

(Liber Exemplorum.)

(I am indebted to Fr. Michael Bihl, O.F.M., Mr. Coulton, Mr. J. A. Herbert and others for these Notes.)

INTRODUCTION.

P. vii, l. 6. *For* Astley *read* Ansley (*vide* "Romania," xxi. 303).

P. viii, l. 3. *For* took part with him in a magical séance *read* was in his company when he heard the story of a magical séance which he narrates.

TEXT.

P. 2, l. 13. *For* alapos *read* alapas.

P. 4, l. 4 from the end. *For* nova *read* nona.

P. 6, l. 9. deferendam.

P. 13, l. 20. *After* defunctis *add* [exorare]. (II. Mach. xii. 46.)

P. 23, l. 20. *For* curiis (*sic*) *read* curis.

P. 29, l. 7. *For* miserius *read* inferius.

P. 69, l. 27. *For* habens (*sic*) *read* herens.

P. 81, l. 17. *For* inflatus *read* infirmatus.

P. 81, l. 18. cogitavit . . . sue. *Cf.* Isai. xxxviii. 15.

P. 81, l. 5 from end. *For* quam *read* quantum.

P. 105, l. 2. *For* moriginata *read* morigerata.

P. 110, l. 5. *For* hoc videns, nimirum *read* hoc videns mirum [? miraculum].

P. 113, l. 29. *For* incidendo *read* incedendo.

P. 114, l. 18. *For* adorati (*sic*) *read* odorati.

P. 118, l. 10. *For* viliter (?) *read* universaliter.

No. 16. The metrical version exists in Brit. Mus. Add. MS. 35091, f. 113 (saec xiii.), and has been printed from a Munich MS. by W. Wattenbach in *Neues Archiv f. aelt. d. Geschichtskunde*, i. 186-9.

No. 31. The "philosophus incredulus" was perhaps Albumazar: *cf.* R. Bacon, *Opus Majus*, ed. Bridges, I. 257.

No. 80. *Cf.* also *Not. et Extraits*, xxvii. ii. 369: P. Meyer, *La Croisade Albigeoise*, ii. 380; *Dial. Creaturarum*, ed. Graesse, 264; *Publications of the Modern Language Association of America*, xx. 396.

No. 86. *Cf.* also Caes. Heisterbac. *Sermo*, 3, 10; Schönbach in *Sitzungsberichte d. Kaiserl. Akad. d. Wissensch. phil. hist. Cl.* Bd. cxliv, 80.

No. 97. Buxetum is one of the places named Boissay or Boissey, dép. Eure-et-Loir.

No. 98, p. 142. *For* vile [MS. viam] *read* obviam (?).

No. 112. *Cf.* Mirk's *Festial*, p. 88 (E.E.T.S., 1905).

No. 119. M. Paul Meyer identifies the "Manuale" with the *Manuel des pèchés* of William de Waddington; see Dr. Furnivall's edition, E.E.T.S., p. 281; *cf.* G. Paris in *Hist. Litt. de la France*, xxviii. 203. It is perhaps the original from which W. de Waddington drew. For a similar story, *cf. La Tour Landry*, ed. Montaiglon, pp. 80, 81.

No. 142. For a parallel, see *Gul. Alverni ep. Paris. Opera Omnia* (Aureliae et Lond. 1674), i. p. 1073.

No. 211. The legend in this form occurs also in Rog. Wendover, *Flores Hist.* iv. 234-7; and Mat. Paris, *Chron. Maj.* iii. 213-5.

A. G. L.

BIBLIOGRAPHY OF JOHN PECHAM'S WRITINGS.

By C. L. Kingsford and A. G. Little.

This is as far as possible a complete list of works attibuted to Pecham, with the manuscripts and printed editions. In some cases the attribution may be doubtful. Pits and Tanner give lists which include other works (see Martin, *Registrum*, iii. pp. lvi.-lviii.); but some are certainly only portions of works here given under other titles.[1]

I. Science and Philosophy.

Perspectiva Communis: inc. 'Inter physicae considerationis studia'.

MSS.: *Add.* 15108, and *Add.* 17368, in the British Museum. *Digby*, 28; *Digby*, 98; *Digby*, 218; *Canonic. Misc.* 200; and *Bodley*, 300, in the Bodleian Library. *Vatican*, 4082 and *Vatican*, 5963, at Rome. Assisi, 644. *Bibl. Reg.* Db. 86 at Dresden.

Printed: Petrus Cornenus, Milan, 1482, fol.; Leipzig, 1504, fol.; Venice, 1504 and 1505? fol.; Nuremberg, 1542, 4to; Cologne, 1580 and 1592, 4to, and 1627. Italian translation, 'I tre Libri della Perspettiva Commune,' Venice, 1593.

The *Mathematica Rudimenta* (inc. 'Scripsi dudum rogatus a Sociis') attributed to Pecham, is the version of the *Perspectiva Communis* contained in MS. Digby 218.

[1] *E.g., Contra insipientem. Lib. I.* "Perfectus omnis erit": is the Tractatus Pauperis, cap. i.

Theorica Planetarum: inc. 'Circulus eccentricus vel egresse cuspidis vel egredientis centri'.

MSS.: *Add.* 15107, ff. 65-71, and *Add.* 15108, ff. 139-49, in the British Museum. *Bibl. Reg.* C. 99^a, ff. 70-79 at Dresden.

De Sphaera: inc. 'Corporum mundanorum principalium numerum et figuram'.

MSS.: *Arundel* MS. 83, f. 123 (sec. xiii.), in the British Museum. *Laurentianae* Plut. xxix. cod. xv. (written in 1302), and *ex Bibl. S. Crucis* Plut. xxii. Dext. cod. xii., at Florence. *Bibl. Reg.* 23595 (sec. xiii.), at Munich.

Super libros Ethicorum Aristotelis, inc. 'Cum scientiae quedam sint de rebus'.

MS.: *Laurentiana ex Bibl. S. Crucis* Plut. xii. sin. cod. xi.[1] and *Bibl. Nat.* conv. soppr. G. 4, 853 (olim *S. Crucis*) at Florence; *Bibl. Burghesiana* (Vatican) 19, f. 212 (Scriptum super Ethicam), at Rome.

Super Magistrum Sententiarum: inc. Lib. i.: 'In medio et circuitu sedis'. Lib. iv.: 'Quaestio est de sacrificiis circa que queruntur octo'.

MSS.: *Bibl. Nat.* conv. soppr. G. 4, 854 (olim *S. Crucis*) at Florence ('primus liber Fr. Johannis de Pechano').[2] *Bodley MS.* 859, ff. 332-79 at Oxford (sec. xiv.: Pecham super quartum sententiarum).

II. Quaestiones.

Quaestiones Quodlibeticae.

Merton College MS. 96 ff. 262-70 (twenty-six theological questions; given by Martin ap. *Registrum* iii. p. lxxv.). *Bibl. Nat.* conv. sopr. I. i. 3 (ninety-one questions; given by F. Tocco in this volume).

Quaestiones disputatae et quodlibeta. Bibl. Mediceo-Laurent. Plut. xvii. sin. cod. 7, f. 47 (utrum corpus hominis corruptibile possit induere incorruptionem), at Florence.

[1] Now missing.

[2] *Cf.* Alessandri, *Inventario dell' Antica Biblioteca . . . S. Francesco in Assisi . . .* 1381 (1906), p. 102. See below p. 99.

Quaestiones ordinariae. Bibl. Nationale 3183, at Paris. (Two quaestiones: Utrum theologia sit prae ceteris scientiis necessaria praelatis ecclesiae; and: Utrum theologiā ex duobus componi debuerit.)

De quolibet: Quaesitum est de rebus divinis et humanis. *Bibl. Palatina* 3926, f. 194, at Vienna.

Quaesitum est demum de ipsa Dei sapientia vel luce aeterna, utrum cit ratio cognoscendi, quidquid intellectualiter cognoscitur in via. Inc. "Quia in anima est lux naturalis".

PRINTED in *De Humanae Cognitionis Ratione*, pp. 179-82. Quaracchi, 1883.

Other *Quaestiones* attributed to Pecham are contained in *Sorbonne MS.* 15805, at Paris; *I Coll. Salana*, f. 42, at Jena; *Bibl. Civit. MS.* 203 at Angers; *Bibl. Nationale MS.* I. iii. 458, at Florence. In *Bibl. Nationale MS.* 15986, f. 238, at Paris, there is 'Reponsio ad quaestionem J. de Pescham'.

III. THEOLOGICAL.

Collectanea Bibliorum, inc. "Incipit prima presentis opusculi pars. De aversione peccatorum a creatore".

PRINTED: Divinaru*m* Sententiaru*m* Libroru*m* Biblie ad certos titulos redacte Collectariu*m*. Ingenio Joannis de Peccano . . . compilatum. Wolfgang Hopilius, Paris, 1513, 8vo; J. Frelon, Paris, 1514; Cologne, 1541, 8vo. [A collection of biblical texts under various heads: De contemptu Mundi, Contra Superbiam prelatorum, etc.]

Postilla in Cantica Canticorum: inc. 'Dissolueris filia vaga proverb'.

MS.: *Bibl. Ambrosiana* at Milan (Montfaucon, *Bibliotheca Bibliothecarum*, i. 518).

In Canticum Canticorum: inc. 'In funiculis Adami traham eos'.

MS.: *Bibl. S. Fortunati* 59, at Todi in Umbria.

In Lamentationes Jeremie; inc. "Tempus plangendi et tempus saltandi".

MSS.: *Bibl. Nat.* 14260, at Paris; *Bibl. Capituli Metropol.* A. cviii. at Prague.

PRINTED: Venice, 1574 ap. P. F. Salvionum; ap. *Bonaventurae Opera Omnia*, vii. 607-51 (Quaracchi).

Postilla in Ezechielem.

Attributed to Pecham by Sbaralea. There is said to be a MS. at Clairvaux. (Le Long, *Bibl. Sacra*, p. 896.)

Lectura super Johannem: inc. "Facies aquilae desuper ipsorum quattuor".

MSS.: *Bibl. Capituli Metropol.* A. cviii. at Prague; *Bibl. Pastorum* 83, at St. Gall in Switzerland.

Lectura super Epist. ad Hebraeos: inc. "Loquimur sapientiam Dei in mysterio".

MS.: *Bibl. Capituli Metropol.* A. cviii. at Prague.

Tractatus de misteriatione numerorum in Sacra Scriptura: inc. 'Omnia, domine Jesu Christe, sapientia numero mensura et pondere disposuisti'.

MSS.: *Arundel* 200, ff. 1-14, in the British Museum. *Lincoln College* 81, ff. 40-48, at Oxford. *Vatican* 5963, f. 68, at Rome (Arithmetica mystica, a fratre Johanne de Pecham). *Bibl. Univ.* D. iv. 25 (sec. xiii.), at Turin.

Collationes de omnibus Dominicis per annum (Initium deest in MSS.).

MSS.: *Rawlinson*, C. 116, ff. 30-39 (sec. xiv. imperfect) and *Laud. Misc.* 85, ff. 1-31, in the Bodleian Library at Oxford.

De Trinitate: inc. "Ingenuitas fidei Christiane terrene consideracionis indagini subici dedignatur".

MSS.: Reg. 10 B. ix. f. 61, in the British Museum.

PRINTED: as De Summa Trinitate et Fide Catholica, R. Pynson, London, 1510; and as Liber de Sacrosancta Trinitate in quo ecclesiasticam officiam explanatur, ed. F. Titelmann, Antwerp, 1530. [Includes the office for Trinity Sunday as drawn up by Pecham, and the antiphon 'Sedenti super solium'. The office is printed in the *Breviarium Romanum*, Cremona, 1499.]

The antiphons are printed in Dreves, *Analecta Hymnica Medii Aevi*, vol. 50, pp. 593-97.

Diffinicio Theologiae: inc. "Pauca theologica rudimenta".
MS.: *Univ. Libr.* Gg. iv. 32, f. 10, at Cambridge.

'*La Jerarchie*,' a French translation of a Latin summary of the *Hierarchia Cœlestis* of St. Denys, made by 'frere Johan de Pecham a la requeste la reine de Engletere Alienore femme le roy Edward'.
MS.: *Bibl. Ste. Geneviève* 2899 (fol. 174-75), at Paris.[1]

Formula Confessionum: inc. "Sicut dicit beatus Johannes".
MSS.: *Laurentiana ex Bibl. S. Crucis* Plut. iv. sin. cod. xi.[2] and *Bibl. Nazionale* "Conventi Soppressi" F. vi. 885, at Florence; *Bibl. Forteguerri* D. 278, at Pistoja; *Bibl. Reg.* 95, at Parma; *Bibl. Reg.* theol. A. 55, f. 344, at Dresden; *Bibl. Nat.* 3725, at Paris (attributed in Jo. Rigaud): MS. 404 at Tours: 384 at Toulouse.[3]

Roboratio quedam ad articulos fidei: inc. "Humane sapiencie prima utilitas est".
MS.: *Trinity College* 292, f. 6, at Cambridge.

IV. Franciscan History and Controversy.[4]

Tractatus Pauperis contra insipientem novellarum haeresum confictorem circa Evangelicam perfectionem: also styled *Tractatus de Perfectione Evangelica* and *Libellus de Paupertate:* inc. "Quis dabit capiti".
MSS.: *Add.* 36984, in the British Museum; *Corpus Christi College* 182, ff. 1-36, at Oxford; *Bibl. S. Victor*, at Paris (Montfaucon *Bibl. Bibl.* ii. 1372); *Laurentianae* ex Bibl. S. Crucis Plut. xxxvi. dext. cod. xii. and Plut. xxxi. sin. cod. iii. at Florence; *Bibl. Classens.* 139. 3. A. at Ravenna; *Vatican Cod. Lat.* 1013 and *Cod. Burghes.* 161, at Rome; *Bibl.*

[1] This MS. dates from the thirteenth century, and was resigned in 1317 by friar Jordan de Kyngestone to the "commune de ffreres Menurs de Stuthampton, par la volente et le graunt ffrere Willame de Notingham, ministre de Engletere".

[2] Now missing.

[3] Bale, *Index Scriptorum*, mentions Quaestio Pecham de confessione facta fratribus: inc. "Tandem que sint fratri de penitentia, utrum," in a MS. at Queen's Coll., Oxford: this is not now preserved in Phillipps MS. 3119, at Cheltenham.

[4] See also *Defensio Fratrum Mendicantium* under Poems.

Univers. v. D. 10, f. 147, at Prague; *Bibl. Ducal.* 550, at Wolfenbuttel; *Bibl. Reg.* lat. th. fol. 225, at Berlin; *Bibl. Reg.* lat. 23455 zz. 445, at Munich; *Bibl. Civit.* 140 at Brunswick; *Bibl. Reg.* 1677 at Brussels.[1] Ch. x. of this work is found in manuscripts at Durham (Cathedral Library B. iii. 8); Besançon (*Bibl. Civit.* i. 19); and Treves (776 Miscell.) as Apologia super regulam S. Francisci.[2]

PRINTED in part in this volume. Chapter x. was printed as 'Declaratio regule ordinis Fratrum Minorum,' ap. *Firmamentum trium ordinum beatissimi . . . Francisci*, Paris, 1512, and Venice, 1513.

Canticum Pauperis: inc. "Confitebor tibi, Domine".

MSS.: *Cotton*, Vespasian D. xiii. ff. 144-55, in the British Museum; *Can. Misc.* 525, fol. 248v, in the Bodleian; *Phillipps* 3119, fol. 97v, at Cheltenham; *Trinity College, Dublin*, 331; *Laurentianae ex Bibl. S. Crucis* Plut. xxxi. sin. cod. iii. and Plut. xv. dext. cod. xii. at Florence; *Vatican Cod. Ottob.* 522, at Rome; *Bibl. Reg.* fol. 129, at Berlin; *Bibl. Publ.* 776, at Treves; *Bibl. Publ.* A. ii. 33, at Basle; *Bibl. Civ.* 684, at Assisi.[3]

PRINTED in *Bibliotheca Franciscana Ascetica Medii Aevi*, vol. iv. Quaracchi, 1905.

Tractatus contra Robertum Kilwardeby: inc. "Super tribus et super quatuor sceleribus".

MSS.: *Bibl. Laurent.* S. Crucis Plut. xxxvi. dext. cod. 12, and xv. dext. 12, at Florence; as 'Quaestiones de Paupertate' in *Bibl. Palat.* 3417, at Vienna.

PRINTED in this volume and Naples, 1910.

[1] Bale refers to a copy of this work in a MS. at Queen's College, Oxford; this MS. is now No. 3119 at Thirlestaine House, Cheltenham, but the volume has been rebound and many of the contents misplaced or omitted—this among them.

[2] In cod. lat. 21059 at Munich is a *Responsio* (by Nic. of Lisieux) *ad quaestionem qua quaeritur in quo consistit perfectio paupertatis evangelicae*, against Jo. Pecham.

[3] The last part of the work is found as a separate treatise under the title *Forma vivendi* in MSS. at Coll. S. Antonii, and Coll. S. Isidori, cod. 1/73, at Rome.

Dialogus de Statu seculi: inc. "Magister quid faciendo vitam aeternam possidebo".

MSS.: *Bibl. Reg.* fol. 129, f. 236, at Berlin; *Bibl. Archiduc.* 333, f. 121, at Carlsruhe.

[Ascribed to various authors in other MSS.]

Condemnatio quorundam hereticorum opinionum per Joannem archiepiscopum Cantuar. A.D. 1286: inc. "Hii sunt articuli noviter divulgati".

MSS.: *Corpus Christi College* 24(2), *Pembroke College* 244, f. 121, *Gonville and Caius* 303, f. 150, at Cambridge; *Bibl. Burghesiana* (Vatican), at Rome.

PRINTED: Wilkins, *Concilia*, ii. 123, 124; *Registrum.* iii. 221-23.

[It was in condemnation of the Dominican, Richard Clapwell. See *Annales Monastici*, iii. 323-25.]

Vita S. Antonii Patavensis.

Identified in a manuscript in the library of the Capuchins at Lucerne and used as the basis of *Vie de S. Antoine de Padoue*, Paris, 1894, by Père L. de Chersnée. The ascription of another Life to Pecham by J. R. P. Hilaire in *Saint Antoine de Padoue, sa légende primitive*, Paris, 1890, is incorrect.

V. Poems.

Philomela: inc. "Philomela praevia temporis amoeni".

MSS: *Cotton*, Cleopatra, A. xii., *Harley* 3766, Royal 8. G. vi., in the British Museum; *Laud.* 368, *Laud.* 402, *Digby* 28, *Rawlinson* A. 389, f. 21, *Rawlinson* 397, f. 78, and *Rawlinson* C. 348, f. 51, in the Bodleian Library at Oxford; *Univ. Libr.* Dd. iv. f. 41, and Ee. vi. 6, f. 53, at Cambridge; *Bibl. Nationale* 1544, 5663 and 10710; *Bibl. Mazarin* 3897 and *Bibl.* T. L. 531, at Paris: *Bibl. Civit.* i. 4, at Douay; *Bibl. Civit.* 361, at St. Omer; *Bibl. Reg.* 2196-2215, at Brussels; *Bibl. Majoris Seminarii* 88, at Bruges; *Bibl. Univ.* 15 A., at Louvain; *Aschaffenburg* 153; *Bibl. Civit.* i. 4, at Cologne; *Aug.* 36, at Carlsruhe;

Bibl. Duc. 80 Misc., at Darmstadt; *Bibl. Furstenberg* 31 at Donaueschingen; *Bibl. Monasterii* 121 (192), at Gottweig in Austria; *Bibl. Reg.* C.l.m. 15312, and C.l.m. 19824, at Munich; *Bibl. Publ.* 556, at Mayence; *Bibl. Monast. Cod. Hospital* 192, at S. Paul in Carinthia; *Bibl. Mon. S. Petri* b. I. 20, at Salzburg; *Bibl. Monast.* 41, at Stams in Tyrol; *Bibl. Palat.* 883 and 4547, at Vienna; *Bibl. Civit.* 793, at Verona.

PRINTED: Paris, 1503 (with Bonaventure's *Centiloquium*), Munich, 1645; Hamburg, 1887, ed. Carl Hamann; and in the works of S. Bonaventure, Mayence, 1609 (vi. 424-27), Venice (vi. 455); and Quaracchi, 1898 (viii. 669-74); and in Dreves, *Analecta Hymnica Medii Aevi*, vol. 50, pp. 602-16 (which has the fullest apparatus).

TRANSLATIONS: an English imitation by Lydgate has been edited from *Cotton MS.* Caligula A. ii., by O. Glauning in *The Two Nightingale Poems* (Early English Text Society, 1900). In German as *Nachtigall dess Heiligen Bonaventura*, Munich, 1612. In Spanish in the works of Ludovicus Granatensis, viii. 438, Madrid, 1788.

Incorrectly attributed to Bonaventure, and to John Hoveden (fl. 1275).

Defensio Fratrum Mendicantium, or *Disputatio Mundi et Religionis:* inc. "O Christi Vicarie".

MSS.: *Univ. Libr.* Dd. xiv. 20, ff. 294-97, at Cambridge; *Digby* 166, ff. 68-71, in the Bodleian Library at Oxford; *Bibl. Nationale* 7906, *Nouv. Acquis.* 409, 1573 and 1742, at Paris.

PRINTED in various versions in *Opera S. Bernardini Senensis*, ed. De la Haye (1745), vol. iii.; in *Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*, vol. xlv. pp. 1-30, and in this volume.

Meditacio de Sacramento Altaris, or *Rythmus de Corpore Christi:* inc. "Ave vivens hostia".

MSS.: *Arundel* 374, f. 76; *Royal* 2 A. ii. f. 88; *Harley* 913, f. 57, in the British Museum; *Laud. Misc.* 185,

Rawlinson C. 558, in the Bodleian Library at Oxford; *Bibl. Reg.* C.L.M. 7611, f. 68, and C.L.M. 5362, f. 138, at Munich; *Bibl. S. Mariae*, progr. 9, scrin. 26, at Danzig in Prussia; *Bibl. Civit.* chart. 573, at Mayence; *Bibl. Univ.* i. cl. quarto 102, at Wratislaw; *Bibl. Civit.* 124, at Valenciennes; *Bibl. Civit.* 393, at Cambrai; *Bibl. Nazionale*, class. xxxvii. 275, at Florence; *Bibl. Civit.* F. iv. 21, f. 45, and U. v. 7, f. 303, at Siena.

PRINTED in Martin's *Registrum J. Peckham*, iii. pp. cxiv.-cxvii., and by Dreves, *u.s.* vol. 50, p. 597.

Versus de Sacramento Altaris: inc. "Hostia viva, vale, fidei fons gloria matris".

MS.: *Rawlinson* C. 558, f. 157, in the Bodleian Library at Oxford.

PRINTED in Martin's *Registrum J. Peckham*, iii. p. cxviii., and Dreves, *u.s.*, vol. 50, p. 598.

Psalterum beate Marie Virginis de Psalmis sacris sumptum: inc. proem.: "Mente concipio laudes conscribere" [or 'depromere'].

MSS.: *Univ. Libr.* Dd. xv. 21, ff. 1-15, Ff. vi. 14, ff. 8-22, and Mm. v. 36 and *Sidney Sussex College* 36, at Cambridge (and many others mentioned in Dreves).

PRINTED in Dreves, *u.s.*, vol. 35, pp. 153-71 under the name of Stephen of Canterbury. Pecham's share seems to be limited to the Proem in MSS. Dd. xv. 21, and Ff. vi. 14, at Cambridge.

De deliciis Virginis gloriosae: inc. "Salve sancta mater Dei".

MSS.: *Balliol Coll.* 230, *Jesus College* 124, at Oxford; *Royal* 7 A. vi. in British Museum; *Aug.* 36 at Carlsruhe; *Brussels* 5826; *Marcian.* vi. 174, at Venice.

PRINTED by Dreves, *u.s.*, vol. 50, pp. 598-600. [Of this poem, John Judoci, a Flemish friar, who was as a young clerk at Rome in 1276, writes: "Eodem anno frater Johannes Anglicus, lector fratrum minorum Romae, composuit duas salutationes, unam de beata Virgine Maria, et alteram de sacramento altaris, quas scripsit in quadam scedula, quam scedulam pependit

iuxta ostium altaris domini papae in ecclesia beati Petri Romae" (*Brussels* MS.).]

VI. Letters.

Registrum Johannis Peckham, at Lambeth; the oldest of the Canterbury Registers now extant.

Printed: in the Rolls Series, ed. C. T. Martin. Many documents from the Register are also printed in Wilkins' *Concilia Magnae Britanniae*, vol. ii. The Canterbury and York Society has in process of publication a volume intended to supplement Martin's edition by printing the minor documents omitted by him, which are often of local antiquarian interest.[1]

VII. Constitutions.

(*a*) Of Reading.

MSS: *Harley* 52, *Harley* 335, *Harley* 2349, *Harley* 3705, *Royal* 9 B. ii. and *Royal* 10 C. i. in the British Museum; *Lambeth* 538 and *Lambeth* 778; *Selden, supra*, 43, *Bodley* 794, *Rawlinson* C. 100 and *Digby* 58, in the Bodleian Library; *All Souls College* 42, *Exeter College* 31, *Exeter College* 41, *Balliol College* 158, *Brasenose College* 14, at Oxford; *Univ. Libr.* Ii. ii. 7; *Univ. Libr.* Ii. ii. 15; *Univ. Libr.* Ii. ii. 28; *Univ. Libr.* Ii. iii. 14; *Univ. Libr.* Gg. iv. 21; *Univ. Libr.* Dd. ix. 38; *Pembroke College* 131; *Corpus Christi College* 84, at Cambridge.

(*b*) Of Lambeth.

Harley 52, *Harley* 2349, *Harley* 3705, in the British Museum; *Lambeth* 460, *Lambeth* 538 and *Lambeth* 778; *Selden, supra*, 43, *Digby* 58, *Tanner* 196, *Hatton* 109 (12), *Rawlinson* A. 423 and *Rawlinson* C. 428, in the Bodleian Library; *All Souls College* 42,

[1] Letters of the archbishop not in his register are preserved in other registers and elsewhere: *e.g.*, *Reg. T. de Cantilupo*, Hereford (Cant. and York Soc.), pp. 236, 255; *Reg. G. Giffard*, Worc. (ed. Willis Bund), p. 191; Phillipps MS. 3119, fol. 88^v, 89, (two letters on confessions). It has been impossible to attempt a complete list of these (see p. 12).

Exeter College 31, *Exeter College* 41, *Magdalen College* 185, *Brasenose College* 14, *Balliol College* 158, *Balliol College* 301 and *Corpus Christi College* 145, at Oxford; *Univ. Libr.* Dd. ix. 38; *Univ. Libr.* Gg. vi. 21; *Univ. Libr.* Ii. ii. 7; *Univ. Libr.* Ii. iii. 14; *Pembroke College* 131, *Corpus Christi College* 84 and *Corpus Christi College* 271, at Cambridge; *Trinity College*, E. 2. 22, and *Trinity College* B. 5. 3, at Dublin.

Some of the above MSS. contain other statutes issued by Pecham. See further, Martin, *Registrum*, iii. pp. cxxiii.-cxliv.

Some of Pecham's Constitutions were printed by R. Pynson, 1519 (?), Julian Notary, 1519, Wynkyn de Worde and H. Pepwell. See also the numerous editions of William Lyndwood's *Provinciale*, and Wilkins' *Concilia*, ii. 33, 48, 49, 51, 61.

See further *Canon Law in the Church of England*, by F. W. Maitland.

VIII. Spurious Works.

Expositio in Ecclesiastem or rather *in Ecclesiasticum*: inc. "Hoc nomen Ecclesiastes".

Attributed to Pecham by Sbaralea, who states that there was a manuscript at Assisi (now MS. 74): generally ascribed to Stephen Langton.

Speculum Disciplinae: inc. "Ad honestatem tendentes".

Ascribed to Pecham by Sbaralea, but really by Bernard de Besse.[1]

Speculum Ecclesiae: inc. "Dicit apostolus ad Ephesios".

Ascribed to Pecham in a modern hand ap. *Corpus Christi College MS.* 155, at Oxford, but really by Hugh of St. Cher.

De Oculo Morali: inc. "Si diligenter volumus".

Ascribed to Pecham in a MS. at Bamberg (Cooper, Appendix A. to *Report on Foedera*, p. 16), and printed at Augsburg, *circa* 1475 as "Joannis Pithsani Archiepiscopi Canthuariensis Liber de Oculo Morali". Really by Pierre de Limoges.

[1] *Cf.* S. Bonav. Opera Omnia (ed. Quaracchi), viii., 583-622, x., 19.

Two poems 'On Confession' (mutilated at the beginning), and 'On Age' (inc. "Dum juvenis crevi, ludens nunquam requievi") in *MS.* Ee. vi. 6, in the Cambridge University Library, have been attributed to Pecham but are rejected by Dreves as of doubtful authenticity. Extracts are printed by Martin, *Registrum,* iii. pp. cxviii.-cxx. and cxxiii.

ADDENDA.—*Letters* of Pecham not in his Register will also be found at the Public Record Office, 'Ancient Correspondence,' xix., 189, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 198, 201, 203, 204; xxiv., 42-49; xxv., 109-111; xlviii., 89. *Cf.* also *Hist. MSS. Com., Report on the Muniments of the Dean and Chapter of Canterbury* (1901), p. 261, 276. *Sermons* attributed to Pecham are preserved in MS. 241 at Angers, and Ambros. A. 11, at Milan.

SELECTIONS FROM PECHAM'S "TRACTATUS PAUPERIS," OR "DE PERFECTIONE EVANGELICA".

EDITED BY A. G. LITTLE.

THE struggle between the University of Paris and the Mendicant Orders[1]—especially the Dominicans—first came to a head at the beginning of 1252, when the secular Doctors of Theology tried to limit the number of theological chairs to be held by each order to one. There were two main causes for the hostility of the seculars: firstly the Mendicant doctors attracted too many students and deprived the seculars of their auditors and fees: secondly the Mendicants did not support the seculars in the struggle to secure the independence and self-government of the University against other authorities, especially the chancellor.

The quarrel acquired a much wider scope through William of St. Amour, who, not content merely with being the spokesman of the University, organised the opposition of the secular clergy to the friars and roused popular feeling against them.[2] The publication of the "Introduction to the Eternal Gospel," attributed to Joachim de Fiore but really compiled by the Franciscan Gerard of Borgo San Donnino, in 1254, put a powerful weapon into William's hands: for the theory was there advanced that the Gospel of Christ was about to be

[1] On the whole subject see the short but very able dissertation by F. X. Seppelt, *Der Kampf der Bettelorden an der Universität Paris in der Mitte d. 13. Jhts.* (Breslau, 1907).

[2] *Cf.* Salimbene (ed. Holder-Egger), p. 663; "Cum enim callide clerum Parisiensem et praelatos ecclesiae, quorum se defensorem dicebat, contra ordinem concitasset, multa fratres obprobria et dampna passi sunt". See also the graphic account of troubles of the Dominicans in the letter of the Master, Humbert, (1256), in Denifle, *Chart. Univ. Paris.* i. No. 273.

superseded by a new and 'Eternal Gospel'; *propter quod timendum est de subversione ecclesiae.*[1]

William of St. Amour made great play with this in his treatise "*De periculis novissimorum temporum*" (1255), and the controversy extended far outside the limits of the University question. William was led on to deny the 'plenitudo potestatis' of the papacy, and brought on himself and his writings a far severer condemnation (5th Oct. 1256)[2] than that pronounced on the *Introductorius* of Friar Gerard (23rd Oct. 1255).[3] William was banished from France by order of Alexander IV., and retired to his birthplace, St. Amour, in the county of Burgundy.

Many controversial treatises were issued on either side. Those of the Mendicants are better known than those of their opponents. Misfortune has followed the works of William of St. Amour. An edition of his writings published in 1632[4] was promptly suppressed. The most accessible edition of the *De periculis* is that by Edward Brown in the *Fasciculus Rerum Expetendarum*, vol. ii., where it appears under the misleading title "Scriptum Scholae Parisiensis de periculis Ecclesiae compositum anno 1389". In the same volume are two sermons by William bearing on the controversy. His reply to Bonaventura's *Quaestio disputata de paupertate* is printed in the introduction to the fifth volume of the Quaracchi edition of St. Bonaventura's works. Of another writer who is said to have flourished at this time, Laurentius Anglicus, nothing is known except the titles of two works mentioned by Bale—*Contra pseudo-praedicatores*, and *Defensorium Gulielmi.*[5] That popular songs played a considerable part in the controversy is clear from a bull of Alexander IV. (24th Sept. 1259) denouncing certain "rismos et cantilenas de novo ut dicitur indecenter compositas":[6] and it is probable that at this time Rutebeuf was already issuing his series of satires against the Mendicant

[1] *De periculis*, cap. viii. See *Archiv f. L. u. K. Gesch.* i. 49 *seq.* (esp. 99, 119, 120, 135); and *Chart. Univ. Paris.* i. No. 240.

[2] *Chart. Univ. Paris.* i. p. 331. [3] *Ibid.* p. 297, 298; *cf.* 315.

[4] *Magistri Guillielmi de Sancto Amore Opera Omnia.* Constantiae, 1632 There is a copy in the Bodleian; none in the British Museum.

[5] *Hist. Lit. France*, xix. 417, adds nothing to Bale.

[6] *Chart. Univ. Paris.* i. No. 354.

friars.[1] Jean Clopinel de Meung, who put into verse the arguments of William of St. Amour in the second part of the "Roman de la Rose," wrote apparently a few years later.[2]

On the other side we have St. Thomas Aquinas "*Contra impugnantes Dei cultum et religionem*," which probably contains the arguments used by his master Albertus Magnus in the disputation at Anagni against William of St. Amour; St. Bonaventura's *Quaestio disputata de paupertate*; and the anonymous Minorite treatise beginning "Manus quae contra omnipotentem erigitur," which is generally attributed to Bertrand of Bayonne but sometimes to Thomas of York, lector to the Franciscans at Oxford: this exists in several MSS. but has not yet been printed. It is not clear whether it was written at this time or some years later.[3]

The success of the mendicants at this period both in their quarrel with the University and in their controversy with the secular clergy generally must be attributed largely to the vigorous support which they received from Alexander IV. The Pope on the one hand, at the very beginning of his pontificate, revoked the bull *Etsi animarum* (21st Nov. 1254), by which Innocent IV. had attempted, in the interests of the bishops and parish priests, to limit the privileges of the friars with regard to preaching and hearing confessions;[4] and on the other hand by the bull *Quasi lignum vitae*[5] (14th April, 1255), decided all the questions at issue between the University and the friars in favour of the latter.

The second period begins after the accession of Clement IV. (1265). To him William of St. Amour sent his *Liber de anti-*

[1] *Oeuvres complètes de Rutebeuf*, ed. A. Jubinal. Paris, 1839.

[2] *Cf.* Langlois, *Origines et sources du Roman de la Rose* (Paris, 1891), p. 153-160.

[3] Bonaventura, *Apol. Pauperum*, cap. i., mentions it as directed against the "libellum damnatum" of W. de S. Amore. On authorship and MSS. see *Chart. Univ. Paris* i. p. 415. Phillipps MS. 3119, fol. 112-18, has "Exceptiones contra librum qui dicitur manus que contra omnipotentem".

[4] "Etsi animarum," *Chart. Univ. Paris.* i. p. 267; Alexander's bull of revocation "Nec insolitum," 22nd Dec., 1254, *ibid.* p. 276.

[5] "Nobis facta est lignum mortis," wrote the Masters and Scholars of Paris to the Pope, 2nd Oct. 1255 (*ibid.* p. 292).

christo et eiusdem ministris which he wrote during his exile.[1] It closely resembles the *De periculis*, including a denunciation of the 'Eternal Gospel,' and has been printed in vol. ix. of Martène and Durand's *Amplissima Collectio* under the title "Liber Magistri Nicolai Oresme episcopi".[2] There seems to have been no direct reply to this treatise. But about the same time Gerard of Abbeville, Archdeacon of Ponthieu, a supporter of W. de St. Amour, published a reply to the *Manus quae contra Omnipotentem*, under the title *Contra adversarium perfectionis Christianae et praelatorum et facultatum ecclesiae*, the opening words of which were: "Tantum sibi praesumtionis assumserunt quidam homines". To this treatise, which is preserved in MS. in the Vatican,[3] Bonaventura replied in his *Apologia Pauperum contra calumniatorem* written about 1269-1270. To the same period we may perhaps assign the treatises of Thomas Aquinas, *De perfectione vitae spritualis* and *Contra pestiferam doctrinam retrahentium homines a religionis ingressu* (or *Contra retrahentes*), and also Pecham's *Tractatus Pauperis contra insipientem novellarum heresum confictorem circa evangelicam paupertatem*, or *Liber de perfectione evangelica*.[4]

Another work on the side of the Seculars (also preserved in manuscript) was that by Nicholas, Treasurer of Lisieux, *De perfectione et excellentia clericorum*, in which he replied to the *De perfectione vitae spiritualis* of St. Thomas. It can hardly have been composed later than 1270, as the author sent not only this treatise, but also one written subsequently, to William of St. Amour, who died in 1272.[5]

Can we among these writings identify the "three books in

[1] *Chart. Univ. Par.*, i., p. 459.

[2] The editors have probably confused Nic. Oresme, Bishop of Lisieux, 1377-1382, with Nicholas, Treasurer of Lisieux, a strong supporter of W. de St. Amour The work, however, bears all the marks of William's authorship. *Cf. Hist. Lit. France*, xxi. p. 468 *seq.*

[3] Cod. Burghes., 360, fol. 90. See S. Bonaventurae *Opera* viii. 233 (ed. Quaracchi). Denifle refers also to Bibl. Univ. Paris. MS. t. ii. 40*a*, fol. 35.

[4] The former is the title generally used in the MSS.: the latter is that by which Ubertino da Casale refers to the work, *Archiv f. L. u. K. Gesch.* ii. 399, 401.

[5] Bibl. Univ. Paris. MS. t. ii. 40*a*, fol. 215. See *Chart. Univ. Paris.* p. 497, 498. *Hist. Litt. France*, xxi, 492.

one volume" in answer to which Pecham wrote the *Tractatus Pauperis?* "I have recently," he says in the prologue, "lighted on three books of an unknown author in one volume setting forth a new kind of doctrine, namely that riches and pleasures and glory are confined to the use of the perfect alone, like three unclean spirits vilely croaking (after the manner of frogs) what they could not prove. Their *materia* is the lying defamation of the good, their *forma* misleading quotations from the saints and an utterly ridiculous concatenation not of reasons but of ravings, their *causa efficiens* the presumptuous invention of fatuous novelty, their *causa finalis* the overthrow and degradation of that most high and most strict poverty which Christ has consecrated. Verily this empty and childish doctrine, whose headless beginning leads through a putrid middle to a disastrous end, is unworthy of a written refutation; but lest the wings of the simple be caught by these silly snares, I will endeavour by the everlasting testimonies of truth to destroy the pestiferous teaching, but I shall not, when using the authority of the saints, misapply or mutilate quotations, or continue them in my own words to suit my own views in such a way that it cannot be decided what is authentic and what is added, as fraudulent men do in order to make their lying comments seem part of the truth."

Denifle states that the book thus denounced was the *Contra adversarium* of Gerard of Abbeville, which he calls 'opus tripartitum'.[1] He applies, however, the same description 'opus tripartitum,' to the *De perfectione* of Nicholas of Lisieux;[2] and it may be noticed that Nicholas certainly replied to Pecham's *Tractatus Pauperis*.[3] I have not had an opportunity of examining either of these works, and therefore cannot attempt to decide the question. It seems clear that Pecham did not deal merely with the arguments of an individual, but with those of the secular party generally. There is obviously a very close connection between his treatise and the treatise in five books printed among the works of William of St. Amour under the title of *Collectiones scripturae sacrae* (*inc.* "Sapientiam anti-

[1] *Chart. Univ. Paris.* i. p. 415. [2] *Ibid.* p. 498. n. 2, 3.
[3] *Ibid.* p. 497, n. 1: *cf.* the bibliography in this volume (p. 6).

quorum".)[1] It seems doubtful whether William was the author, (there is for instance no reference in the *Collectiones* to the 'Eternal Gospel') but it was certainly composed by a very able controversialist of the same school. A few definite instances will show the connection between the *Tractatus Pauperis* and the *Collectiones.* Both refer to the prophecies of Hildegarde and St. Bernard's interest in them;[2] both discuss the garments worn by St. Bartholomew in India;[3] and the fifty 'signs' by which pseudo-preachers may be known, as quoted by Pecham in his last chapter, are, in substance, order and almost in the very words used, identical with the fifty 'signs' given in the fourth 'Distinctio' of the *Collectiones.*

Very little can be inferred from the *Tractatus Pauperis* itself as to the time and circumstances of its origin. The following passage[4] refers to the condemnation and punishment of William of St. Amour: "Some, whose heresies the apostolic see condemned, were accused by the friars before that see, which justly deprived them of their ecclesiastical benefices, and caused some of them to be banished from the kingdom of France: but they were treated mercifully, since the same fire did not devour them and their heresies". Again Pecham declares that those who impiously condemn the state of poverty should be treated as heretics "as was partly done in the time of Alexander IV."[5] In the only passage which can be called autobiographical, he mentions having seen the Holy Coat of Argenteuil, and says:[6] "The statement of some people that the coat was purple and is preserved in the Sancta Sanctorum at Rome, I do not easily believe". He was probably not yet "lector Sacri Palatii". We shall not be far wrong if we put the composition of the work at about 1270. Pecham in the *Tractatus Pauperis* does not, I think, quote from the writings

[1] *Opera Ommia* (1632) p. 111-475. The author says (p. 126): "Noli etiam, lector pie, de authore seu potius compilatore huius libelli, sicut nec de calamo quo scriptus est, curiose inquirere: sed attende authoritates Sanctorum in eo contentas". Denifle, *Chart.* p. 459, says it is anonymous in MSS. of the 13th and 14th centuries. (I may note that the "Manus quae contra Omnipotentem" is referred to on p. 190).

[2] *Opera G.S. Amore*, 126, 196. [3] *Ibid.* 312. [4] Cap. xvi.

[5] *Ibid.* Alexander IV. died in 1261. [6] Cap. xii.

of contemporary friars, as he quotes from Bonaventura's *Apologia Pauperum* and *Expositio Super Regulam Fratrum Minorum* in the *Canticum Pauperis pro Dilecto.* His treatise has in form and method more affinities to the works of Aquinas on the same subject than to those of Bonaventura, and perhaps the chief interest of it lies in the detailed and apparently honest statement of the arguments of his opponents. He sometimes admits that the Franciscans of his time did not live up to their profession, as in his denunciation of the great buildings of the friars as "monstra".[1] Nor are flashes of real eloquence altogether absent, such as the passage in which he claims that the friars are not *gyrovagi* but "the wheels of the Lord's chariot".[2] Two omissions of importance may be noticed; there is no direct reference to the disputes in the University of Paris, and no reference at all to the Joachimite controversy.

Of the *Tractatus Pauperis* I have printed in full the prologue, Chapter X. and Chapter XVI. Chapter X. contains Pecham's exposition of the Franciscan rule and has already been printed in the *Firmamentum Trium Ordinum* (Paris 1512, and Venice 1513). Chapter XVI. may be compared with the last chapter of William of St. Amour's *De periculis*, as well as with the fourth book of the *Collectiones Scripturae Sacrae.* The early chapters of the *Tractatus* (I.-VI.) consisting mostly of quotations from the Fathers and not very illuminating generalities, have been omitted, as has also the very short Chapter XIII. which in the Oxford MS. occupies only half a page. Of the remaining chapters short extracts have been selected. The extracts are intended to illustrate the attitude of Pecham and his adversaries, and to include the scanty autobiographical and historical allusions in the treatise, and the definite references to St. Francis and his Order.

Manuscripts used in preparing this edition.

(1)=O. Corpus Christi College, Oxford, 182, ff. 1-36; fol., 2 col. saec. XIII. ex. or XIV. in., by an English scribe. The

[1] The author of the *Collectiones* is very indignant on this subject, and says that the friars are worse than the Devil: for the Devil proposed to turn stones into bread, the friars turn the bread of the poor into stones (p. 462).

[2] P. 24.

volume also contains treatises by Roger Conway, O.M., Richard Fitzralph, Archbishop of Armagh, and John Walsingham, all of which date from the fifteenth century.

(2) = B. Borghese MS. 161 (ff. 59-182v) in the Vatican Library. $7\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{2}$ in.; c. 1300. The volume contains: (1) some sermons (?), the text of the first being Cant. IV. v. 13, fol. 1; (2) "Manus que contra omnipotentem tenditur" (18 cap.), the treatise ascribed to Bertrand of Bayonne and to Thomas of York, here anonymous, f. 19; (3) "Questio est hic de paupertate et queruntur duo" (*i.e.* Bonaventura's *Quaestio II. de paupertate*), f. 43; (4) "Ad maiorem evidentiam eorum que dicta sunt queritur utrum pauperes validi," f. 51v; (5) "Innominato magistro spiritum intelligentie" (*i.e.* Bonaventura's *De tribus quaestionibus*), f. 54v; (6) Tractatus pauperis contra insipientem, etc. The last item appears to be written by an English hand and this may be true of the rest of the volume.

(3) = V. Vatican Lat. 1013, $8\frac{3}{4} \times 5\frac{3}{4}$ in. 2 col. saec. xiv.

I have used O. as the basis of this edition and have collated B. and V.[1] In the extracts and in Chapter XVI. I have only noted various readings where they appeared intrinsically important. In Chapter X. I have noted all the various readings of these three MSS. (except variations in spelling and in the order of words), and have also, with the kind help of Father Michael Bihl O.F.M., collated the printed edition in the *Firmamentum Trium Ordinum*, Paris 1512, referred to in the notes as F. (The version in the Venice edition of the *Firmamentum Trium Ordinum* was, so far as I examined it, a reprint of the Paris edition.)

On special points I have consulted two later MSS., namely Laurentiana Ex Bibl. S. Crucis, xxxi. sin. 3 at Florence, and Add. 36984 in the British Museum (saec. xiv. ex.): these are referred to as L. and M. respectively.

I desire to express my thanks to the President and Fellows of Corpus Christi College, Oxford, for allowing me to have their MS. of the *Tractatus Pauperis* rotographed; to Mr. Kingsford for transcribing Chapter XI. from the rotograph, and to Father

[1] I have not collated V. for the extracts of Cap. VII. and VIII., and have, so far as I could, supplied the omission by collating M. (= Brit. Mus. Add. 36984).

Livarius Oliger, O.F.M., for collating the extracts from Chapters VII. and VIII. with the Borghese MS.

(*Tractatus iste est Fratris Johannis de Pechham archiepiscopi Cantuariensis pro paupertate contra Willelmum de Amore.*)[1]

[PROLOGUS.]

Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum et plorabo die ac nocte interfectos filie populi mei.[2] Consideranti mihi dierum istorum maliciam, sed et preteritis presentia comparanti lucideque cernenti ad hoc declinasse abhominanda studia plurimorum, ut devorent plebem Domini, sola est mihi solatio prophetica desolatio, ut cum Ieremia dicam, "Quis dabit capiti meo aquam?" Filia siquidem populi Christiani, professio religiosa, regi glorie in contemplationis otio dulcius religata, claustralibus angustiis sponte carcerata, languet orbata filiis, illorum gladio perforatis,[3] quorum lingua, gladius acutus, simplicitatem sanctam invaluit vilipendere et veritatem pedibus conculcare et in Redemptoris iniuriam de evangelio contra evangelium dimicare. Quis insuper sufficit[4] deplorare fato infelici dierum nostrorum, solem in tenebras conversum et lune nitorem in sanguinem deformatum, studio siquidem sapientie pene penitus obliterato, studio scientie in officium sanguissuge commutato,[5] omnia scilicet in desiderium revocando que Dei Filius vilefecit verbo et exemplo? Sic enim dicit S. Augustinus De vera religione; Omnia que non recte viventes[6] appetebamus carendo vilefecit. E contra repente nuper repperi tres libellos ignoti opificis unius voluminis, divitias delicias et glorias novo docendi genere solis perfectorum usibus assignantes, quasi tres spiritus inmundos, in modo ranarum, quod probare non poterant, turpiter coaxantes. Quorum materia mendax diffamatio bon-

[1] O. In lower margin, in hand of fourteenth century. V. De perfectione evangelica a fratre Johanne de pixano (rubric). L. Tractatus Jo. de Pic' de perfectione evangelica (rubric).

[2] Jer. ix. 1.

[3] O. proforatis; B.V. prostratis.

[4] B.V. sufficiat.

[5] V. mutato.

[6] B. *om.* viventes. *Cf.* De vera relig. cap. xvi. (*Pat. Lat.* xxxiv. col. 135).

orum, forma fallax allegatio sanctorum, et nimis ridiculosa conplexio non tam rationum quam delirationum, causa efficiens presumptuosa adinventio fatue novitatis, causa finalis exterminium et vilipensio a Christo consecrate et altissime[1] paupertatis. Nimirum dogma frivolum et puerile ludibrium, cuius initium acephalum, per medium putridum, ad finem concluditur ruinosum, scripta redargutione indignum, sed ne irretiantur frivolis tendiculis penne simplicium, veritatis testimoniis in eternum fundatis extinguere conabor dogma pestiferum, non usurus autoritatibus sanctorum falso allegatis aut detruncatis aut sensui meo continuatis, ut discerni non possit, quid sit auctenticum, quid adiunctum,[2] sicut faciunt dolosi homines ut mendacii sui commentum videatur esse de serie veritatis.

Capitula opusculi sequentis sunt hec:

Primum de perfectione evangelica in generali.

2m[3] de perfectione propria Salvatoris capitis nostri.

3m de perfectione apostolorum.

4m evacuat dolos frivolarum tergiversationum.

5 dissolvit evangelice paupertatis inpugnationes.

6m ponit ipsius paupertatis insignia et commendationes.

7m ostendit quod evangelicis pauperibus congruit vivere de elemosinis tam gratis datis quam mendicatis.

8m repellit ea[4] que allegantur in vituperium mendicitatis.

9° probatur quod huiusmodi pauperes non tenentur vivere de labore manuum suarum.[5]

10 repelluntur[6] impie calumpnie tam in vitam quam in regulam iactate fratrum minorum.

xi. agitur de perfectione communi omnium religiosorum.

12° de perfectione penitentium.

13 de perfectione[7] omnium Christianorum.[8]

14 de perfectione prelatorum.[9]

15 qualiter possint religiosis prelatorum officia convenire.

16 per quas personas debeant finalia pericula evenire.[10]

[1] B.V. consecrate altissime et artissime. [2] V. adinventum.
[3] V. *omits numbers.* B. Secundum, tertium, etc., *till* nono, decimo, etc.
[4] B.V. refellit illa. [5] O.V. *om.* suarum.
[6] B.V. refelluntur. [7] B. de communitate.
[8] V. de communi perfectione. [9] B. *adds* ecclesie.
[10] V. *om. title of last chapter.* B. per cuiusmodi personas.

CAP. VII.—*In quo ostendit quod evangelicis pauperibus congruit vivere de elemosinis tam gratis datis quam mendicatis.*

(EXTRACTS.)

[*The earlier part consists of quotations from the Bible and the fathers. Then follow five "examples":*] (1) Item certum est quod sanctus Alexius vixit ut mendicus fere[1] tota tempore vite sue et mortuus est mendicus. (2) Item beatus Benedictus sic vixit per triennium a Romano monacho sustentatus, donec pro collegii regimine ad aliud est assumptus; in quo etiam laborare se cernens in irritum rediit in desertum, donec ad aliud monasterium regendum assumeretur: ex Gregorio.[2] (3) Item exemplum mendicitatis est in beato Dominico, qui ut hanc salvaret imprecatus est in morte sua maledictionem omnibus qui in ordinem suum possessiones inducere conarentur; et mirum est si qui tota vita sua ad perfectionem cucurrerat, in morte perfectionem abicere volebat, sicut fabulantur illi quorum, iuxta Jeronimum, pinguis venter[3] gignit tenuem spiritum, dum astruere presumunt mendicitatem inferioris meriti esse[4] opulentia. (4) Item etiam hoc probatur exemplo beati Francisci pariter et doctrina, utpote domino papa hoc ipsum confirmante, et rege glorie passionis sue signaculis contestante, et se ipsum crucifixum pene[5] a memoria hominum elapsum in Francisco quasi viva ymagine representante. (5) Item hoc idem patet in vita beate[6] Clare virginis: sancte enim recordationis papa Gregorio nono possessiones pro monasterii usibus recipi suadente, illa nunquam ad hoc potuit inclinare, cuius sanctitatem in vita sua et post mortem Deus celi multis perpulcris miraculis declaravit. Item hoc idem probatur per rationem. . . .

CAP. VIII.—*In quo repellit ea que allegantur in vituperium mendicitatis.*

(EXTRACTS.)

Contra igitur mendicitatem homines vel naturali ruditate stolidi vel malignitate ceci arguunt sic. (1) In Prov. 30 [v. 8]

[1] M. *om.* fere.
[2] *Dial.* II. cap. i. 3.
[3] B.M. *add* non.
[4] M. quam: *om.* esse.
[5] M. *om.* pene.
[6] B.M. *om.* beatissime.

orat Salomon sic: "Mendicitatem et divitias ne dederis mihi": sed Salomon plenus spiritu sancto nihil perfectum vel bonum orat a se excludi, ergo etc. . . . (19) Item mendicitas facit girovagos et instabiles et cogit societati hominum secularium etiam malorum se pluries intermiscere, que omnia sunt conversationi religiose contraria sive inimica. (20) Item facit mendicos[1] tales frequenter necessitatem simulare et sanctitatem, adulari dantibus, detrahere non dantibus, que omnia mala sunt; ergo et status mendicitatis. (21) Item tales mendicitati subiecti huius occasione frequenter se immiscent alienis negotiis, non manu sed lingua gerendis, quod est secularibus negotiis implicari: ergo non convenit religioni. . . . Ad 19 dicendum quod non omnis discursus est girovagacio, alioquin apostolus Paulus summe fuisset girovagus. Ad cuius intelligentiam notandum, ut supra patuit cap. 6, quod quidam quiescunt corde et corpore, sicut professores sancti vite monastice et ecclesiarum rectores aliqui.[2] Alii quiescunt corde sed non corpore, de quibus Gregorius super Ezec. omelia 5,[3] exponens illud Dan. [vii. 9]: "Tronus eius flamma ignis," etc., dicit: Hii qui animarum custodes sunt et pascendi gregis onera suscipiunt mutare loca minime permittuntur . . . hii autem qui amore Domini in predicatione discurrunt, "rote eius ignis" ardentes sunt . . . Alii sunt qui quiescunt corpore et non corde, sicut quidam impii voluntarie[4] quieti in uno loco detrahunt pauperibus Christi per totam ecclesiam peregrinis, defectus eorum observantes colligentes et scriptitantes quasi ipsorum stercora ruminantes. . . . Horum quies est eis infructuosa, immo perniciosa. . . . Religiosi igitur pro fratribus elemosinas petituri, sicut Paulus pro collectis faciendis per se et per alios laboravit . . ., aut predicaturi populo vel bonum ecclesie[5] aliter procurantes, non sunt girovagi appellandi sed rote Domini, quas rapit vite spiritus euntes et redeuntes in modum fulguris coruscantis. Nec sunt isti mere[6] monastici censendi cum vitam habeant compositam ex hiis que sunt difficiliora in vita monastica, paupertate scilicet, obedientia et castitate, et aliis quibusdam observantiis honestatis, et ex

[1] B. mendicitas. [2] B. aliarum. M. ecclesiarum boni rectores.
[3] B. via. [4] M. involuntarie.
[5] B.M. commune (*for* ecclesie). [6] B.M. *om.* mere.

hiis que sunt utiliora in militia ecclesiastica, quibus [1] est predicatio verbi Dei et quorundam sacramentorum dispensatio ex commissione prelatorum. Igitur sicut est monasticorum solitudinem frequentare, sic dictorum hominum inter homines conversari, etiam peccatores. . . . Ad 20 dicendum quod sancta mendicitas nullum facit simulatorem vel adulatorem . . . et si aliquando aliqui vocationis sue obliti huiusmodi defectibus implicantur, non sunt tamen bona que fiunt ab aliis deserenda. . . . Ad 21 dicendum eodem modo quod quamvis aliqui ex eis aliquando curiose implicentur, non tamen sunt que ad bonum commune ordinantur per se propter hoc deserenda; nec enim sunt predia ecclesiastica pastoribus ecclesie auferenda quia plerique [2] ex eis faciunt lascivie instrumenta. Item nec vituperanda sunt omnia que lingua geruntur; alias certe male gratiam optulisset Eliseus Sunamiti [IV.] Reg. 4 [v. 13]. . . . Sed dicunt quos exagitat spiritus invidie quod non pertinet ad religiosos talia procurare, quasi simul vovendo se divinis obsequiis simul voverint se nunquam proximis profuturos. . . .

CAP. IX.—*In quo probatur quod huiusmodi pauperes non tenentur vivere de labore manuum.*

(EXTRACTS.)

[*Twelve arguments of "impudent men" are recited and answered: extracts from the eighth, ninth and tenth are here given:*] Arguunt enim sic . . . (8) Item Augustinus per totum librum de opere monachorum dicit quod monachi ad opera manualia sunt astricti. . . . (9) Item Benedictus in regula sua: Tunc veri monachi sunt si de opere manuum suarum vivant sicut patres nostri apostoli. (10) Item beatus Franciscus in regula sua: Fratres quibus dedit Dominus gratiam laborandi [etc.]. . . . Responsio: Labor corporalis non est de per se eligendis nec de per se bonis nec de per se operibus perfectionis, quoniam est pena peccati imposita homini transgressori, sicut patet Gen. 3. Nec de per se operibus perfectionis quia eius exemplar non precessit in homine Christo nec traditur ab ipso

[1] B.M. cuius. [2] B.M. plurimi.

expresse in evangelio. Sed est bonum et perfectum per accidens in quantum ordinatur ad bonum anime promovendum, in modum amare medicine, vel malum culpe excludendum. Ordinatur autem in genere ad tria, vel ad peccatum puniendum, vel ad peccatum precavendum, vel ad victum necessarium sibi vel aliis perquirendum. . . . Ad 8^m^ dicendum [1] quod liber ille loquitur contra quosdam hereticos . . . asserentes monachis non licere sustentande vite causa aliquid operari, et quod contra istos scribit Augustinus librum de opere monachorum patet. . . . Amplius si monachi tenentur laborare, dampnantur omnes de ordine S. Benedicti, quod absit. Si dicas eos excusari quia temporalibus abundant, hoc duplici ratione patet non solum frivolum, sed etiam insanum, et cecitatis magne testimonium. Ipsa enim temporalia sua pretia sunt peccatorum et elemosine piorum. Et satis absurdum est dicere quod eis recipere licet maxima et splendidissima predia, et non licere aliis non minus ecclesie utilibus recipere a pietate fidelium modica et vilia vite necessaria. Amplius, ut dictum est, labor principaliter inventus est pro otio excludendo: igitur affluentia temporalium ab eius obligatione non absolvit, nisi aliis officiis compensetur. Ad 9^m^ dicendum quod illi qui ex professione ad laborem corporalem tenentur, peccant non laborando, nisi labor in melius commutetur. . . . Quia igitur infirmitas humana vix compatitur laborem corporis distractivum [2] spiritus quieti permisceri, intermittitur a monachis labor corporis ut validius insistant labori mentis, scilicet [3] vigilantie contemplationis. . . . (10) Ad verbum regule beati Francisci dicendum quod nihil aliud ibi dicitur quam quod habetur a beato Petro apostolo dicente: "Unusquisque prout accepit gratiam illam in alterutrum administrantes:" [4] sic iste dicit: "Fratres quibus Dominus dedit gratiam laborandi laborent". Non dixit omnes fratres laborent, vel clerici dimissa lectione et predicatione laborent, sed quibus dedit Dominus gratiam laborent. Hoc autem capitulum magis erat necessarium in ordinis principio, quando multi simplices, spiritu ferventes, ad ordinem veniebant, ordinem per mundum dilatantes nutu divino,

[1] B.V. *insert a few lines here omitted in* O.

[2] V. destructivum: *om.* spiritus.

[3] B.V. *om.* scilicet.

[4] 1 Pet. iv. 10.

ne per humanam industriam tanta credatur fuisse sanctitas procurata. . . . Non igitur querendo otium clerici huius ordinis non laborant, sed sibi conveniens officium eligendo, gratiam sibi datam administrant, ne spiritum extinguant et ordinem confundant. Laici vero quieti clericorum insistunt procurande, familiaria eorum gerendo officia, ut in mensa Domini simul pascantur boves et asini. . . . Sciat insuper quicunque regulam fratrum minorum inspexerit, nihil [1] in ea positum obligatorie nisi ubi nomen precepti vel aliquid equivalens est expressum seu insinuatum ut teneri et huiusmodi, sicut patet ex declaratione domini Gregorii. . . . Tamen ex acceptatione ordinis et approbata consuetudine quedam alia sunt quorum transgressio crimen induceret et scandalum generaret, sicut patet in forma habitus et aliis nonnullis, sicut infra patebit. . . . Hec de labore dicta sunt pro pauperum defensione et informatione, ut non laborantes corporaliter studeant ad laborem supernum [2] se viriliter extendere; quia si orant tenuiter et predicant minus efficaciter, ad ipsum tamen humiliter sitiunt,[3] credo quod minus periculose vivunt quam si non plura facientes pro ecclesia plura reciperent. . . .

CAP. X.—*In quo repelluntur* [4] *impie calumpnie iactate tam in vitam quam in regulam fratrum minorum.*[5]

Sed quia regula fratrum minorum [6] beato Francisco divinitus [7] inspirata, a domino papa Honorio confirmata, a domino papa Gregorio [8] declarata, ab omnibus sequentibus apostolicis approbata, a viris [9] literatissimis ac nonnullis sanctissimis observata, quos Deus innumeris miraculis decoravit, a quibusdam temere pervertitur et mendaciter a suo sensu distrahitur et in fratrum minorum [10] vituperium impia interpretatione fedatur, ipsorum et omnium emulantium vene-

[1] B.V. nihil in ea esse impositum.
[2] B.V. spiritus. [3] B.V. sentiunt. [4] B. refelluntur.
[5] F. Incipit declaratio super regulam fratrum minorum domini Iohannis de Pechano (etc.).
[6] B.V.F.M. *add* per spiritum sanctum. [7] V.F. *om.* divinitus.
[8] F. *adds* nono; M. *adds* et etiam Nicholao.
[9] B.M. viris multis; F. iuristis multis. [10] B.V.M. *om.* minorum.

natas calumpnias antiquo[1] murmure deductas in sequenti serie, prout iuvare[2] dignabitur altissimus, extricabo. In primis autem de nominis origine, unde scilicet minores dicantur indagabo[3]: sciendum[4] sicut ex vita patet beati[5] Francisci hoc verbum trahitur de evangelio, Matt. 25 [v. 45] ubi dicitur[6] "quamdiu uni de minoribus istis[7] non fecistis, nec mihi fecistis": et dicuntur minores quia omnibus se debent per humilitatem cordis et corporis[8] exhibere inferiores, in temporalibus etiam minores, i.e., omnibus[9] pauperiores. Sunt[10] enim paupertatis altissime professores, et corporum suorum, quantum valetudo sustinet, attenuatores. Sint[11] igitur minores[12] precipue per humilitatem, quia dicit Augustinus super Ps. 146:[13] "Vobis[14] erimus maiores si fuerimus humiliores." Sint[15] etiam minores, immo humilissimi sive minimi,[16] per paupertatem, ut conveniat eis[17] quod dictum est ab Augustino de verbis Domini:[18] "Minimi[19] sunt qui omnia sua dimiserunt et secuti sunt Christum et quicquid habuerunt pauperibus distribuerunt, ut Deo sine seculari compede expediti[20] servirent, et ab oneribus[21] mundi liberatos,[22] velud pennatos sursum haberent humeros". Hec Augustinus. Horum ex parte similes retroactis temporibus precesserunt,[23] unde Ambrosius super primam ad Cor. 12: "Quidam fratrum, cum sint egestate et habitu inhonesti, non tamen sunt sine gratia, propter quod sunt membra corporis Christi, nam solent succincti nudo pede, verticula[24] tetrica incedere. Cum ergo videantur contemptibiles, magis honoris sunt, quia solent vitam

[1] B.F.M. antiquato (Venice edition of Firmamenta *reads* antiquito).
[2] O. *om.* iuvare. [3] B.O.M. indagandum.
[4] B.F.M. *insert* igitur. [5] O. *om.* beati.
[6] F. *inserts:* quamdiu fecistis uni de hiis fratribus meis minimis michi fecistis et.
[7] B.V.F. hiis. [8] B. operis.
[9] B.V.F. *om.* omnibus. [10] F. cum *for* sunt. [11] V. sunt.
[12] F. et cum ignominiores esse debeant, *for* sint igitur minores.
[13] Migne, *Pat. Lat.* xxxvii. col. 1910. [14] F. nobis.
[15] F. cum; V. sunt. [16] B.V.F. immo et[iam] minimi.
[17] O. *om.* eis.
[18] F. sermone xxv.; *see* Migne, *Pat. Lat.* xxxviii. col. 648.
[19] F. *adds* Christi. [20] V. *om.* expediti.
[21] F. hominibus. [22] F. liberati.
[23] F. recesserunt. Ambros. super I. Cor. xii., v. 23.
[24] *Sic pro* 'vesticula'. Migne, *Pat. Lat.* xvii. col. 248.

habere mundiorem; quod enim videtur hominibus despectum solet a Deo pulchrum iudicari." Hec Ambrosius.

Quod si queratur an fratres minores generaliter monachi vel monastici dici possint, distinguo de nomine monachorum. Nomen enim monachi[1] inponitur a monade, i.e., unitate. Potest igitur nomen monachi trahi a monade,[2] i.e., unitate solitudinis, vel unitate mistica multitudinis. Si primo modo intelligatur sive dicatur solitudo[3] hominis solitudinem inhabitantis sive sibi[4] soli intendentis, dico nomen monachi ipsis minime convenire, iuxta quod canitur de beato Francisco, quod[5]

Non sibi soli vivere
Sed aliis proficere
Vult zelo Dei ductus.[6]

Hinc nolebat fratres in heremo manere, sed inter homines, eorum salutem procurando. E contra de monachis dicit Ieronimus ad Heliodorum:[7] "Interpretare vocabulum[8] monachi; quid facis in turba qui solus es?" Hec Ieronimus. Et[9] 16 q. 1: Placuit ut monachus[10] claustro suo sit contentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus. Quod si nomen monachi imponatur a monade[11] mistica multitudinis, que est cordium,[12] quia etiam per amicitiam, ut vult Pictagoras, fit unum ex multis; sic dico nomen monachi precipue fratri minori convenire. Et sic accipit nomen monachi Augustinus super Psalm. 132:[13] "Monos, inquit,[14] unus solus est. Qui igitur sic vivunt ut unum[15] hominem faciant, ut sit vere quomodo scriptum est, cor unum et anima una, recte dicuntur monos, i.e., unus." Hec Augustinus. Quia ergo fratres minores ad hanc unitatem per regulam suam precipue invitantur, sic

1 F. monachorum. 2 V.M. *om.*, i.e. unitate . . . monade.
3 O. dicat: *om.* solitudo. 4 O. sibi. 5 B.V.F. quia.
6 Offic. S. Fr. Vesp. ii. 7 *Epist.* xiv.; Migne, *Pat. Lat.* xxii. col. 350.
8 F. nomen. 9 O. *om.* et; F. et 15.
10 B.V.M. *om.* monachus. F. placuit claustro ut suo sit contentus. (*Decreti* ii. *Pars. Causa* xvi. qu. i. (viii.)).
11 F. a monacho de. 12 F. *adds* unitate.
13 F. cxxxi. (Migne, *Pat. Lat.* xxxvii. col. 1733).
14 F. etiam quod *for* inquit.
15 F. non *for* unum, (Acts iv. 32).

etiam precipue in hoc nomine includuntur. Proprie tamen nomine mendicitatis ac minoritatis[1] distinguitur hic ordo ab aliis ordinibus sive religionibus, ut de pomis celi ac rore et abisso subiacente sit benedictio eius.[2]

(Cap. i.) Clarificata nominis ratione sequitur flores areole describere in qua hec vinea[3] radicatur.—*Regula*[4] *siquidem et vita fratrum minorum hec est,* currere in odorem unguentorum sponsi,[5] *evangelium Domini nostri Jesu Christi observare, vivendo in obedientia sine proprio et in castitate.* In evangelio autem[6] apostolis duo a Salvatore leguntur fuisse commendata, perfectio scilicet[7] sanctitatis et auctoritas ecclesiastice[8] potestatis. Fuit igitur intentio beati Francisci, sicut credo, filiis suis evangelicam indicere sanctitatem, vitam scilicet Christi et apostolorum, ut patitur humana infirmitas, emulando, ecclesiasticam insuper[9] auctoritatem non usurpando sed pre omnibus reverendo, sicut de ipso canitur: quia "presbiteros monuit pre cunctis revereri".[10] Quod autem ad apicem perfectionis evangelice fratres intenderet invitare, patet per hoc quod sequitur in regula: *Nullo modo licebit eis de ista religione transire*[11] *iuxta mandatum domini pape quia nemo mittens manum ad aratrum et aspiciens retro*[12] *aptus est regno Dei.* Hec enim ratio frivola esset nisi ad perfectionis religiose[13] apicem fratres invitare intendisset;[14] alias enim exiri posset non[15] retro aspiciendo sed ad ampliorem perfectionem anhelando.

Hec autem tria, obedientia, paupertas et castitas, in omni religione sunt, sed non equaliter, cuius tamen contrarium quidam asserere presumpserunt. Gradus enim est in obedientia de qua minus videtur, quod sic patet, quoniam religionum possessiones habentium obedientia artatur ad locum. Unde Bernardus[16] in

[1] O. m̄ditis ac minoritatis. B.V. minoritatis ac m̄ditis (mundicitatis *or* mendicitatis)? F.L.M. *read* modicitatis.

[2] Gen. xlix. 25.

[3] O. vineta.

[4] Regula, cap. 1.

[5] Cant. i. 3.

[6] B.V.F. *om.* autem.

[7] B.V.F. videlicet.

[8] F. auctoritatis ecclesie.

[9] F. *inserts* per.

[10] I. Vesp. *Antiph.* i.

[11] F.L.M. exire. (Regula, cap. ii.)

[12] V. respiciens.

[13] L. evangelice.

[14] O. intenderet: *om.* fratres.

[15] F. ne.

[16] O. Gregorius. (Migne, *Pat. Lat.* clxxxii. 102.)

epistola vii.: "Duo nobis in monasterio[1] conversantibus[2] observanda traduntur: subiectio abbati et stabilitas in loco; et ita observanda[3] quod neutra perpediat[4] aliam". Et post: "Sic obedies[5] subiectus abbati ut stabilitatem non amittas". Hec Bernardus.[6] Altior est igitur obedientia, que ad nullum locum artatur, nullo terre fine concluditur, pauperum predictorum et consimilium, qui[7] eo ipso, quod nihil iuris[8] habent in alico[9] loco, obedientiam[10] habent super omnem[11] loci terminum ampliatam. Preterea sicut docet Bernardus[12] in *libro de precepto et dispensatione;*[13] in hiis tenetur quilibet obedire que sunt intra regulam et infra eam, et non in hiis que sunt supra eam.[14] Si ergo quanto regula plura continet difficilia tanto est altior, erit[15] iuxta gradum regule gradus obedientie. Regule[16] autem observatio sumitur a consilio Salvatoris, Matt. 16, [v. 24]: "Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat," etc. Ille enim solus perfecte se abnegat qui proprie voluntati plene renunciat. Voluntas enim ita in hominis potestate est, quod a nullo alio extorqueri potest. Nullum igitur tam suave holocaustum potest offerri Deo sicut a se prescindere illud quod summe suum est, dominium scilicet proprie voluntatis; quod difficillimum est. Unde Tren. 4 super illud denigrata[17] est; glossa, nihil humane menti angustius quam proprias voluntates abnegare.[18] Amplius omne peccatum fit male utendo arbitrii libertate in propria delectando potestate. Si igitur homo ibi puniendus est precipue ubi delinquit,[19] illa est directa penitentia que ipsum punit in radice delicti[20]—in vertice scilicet[21] liberi

[1] B.V. monasteriis.
[2] F. duo illis qui in monasteriis conversantur.
[3] F. *om.* ita observanda.
[4] B. prepediat; L. impediat.
[5] F. obediens.
[6] O. Gregorius.
[7] F. consilium, quod.
[8] F. iure.
[9] F. alieno.
[10] F. obedientiae.
[11] F. omnes.
[12] O. Gregorius.
[13] *Cf.* cap. v.
[14] F. *adds:* Sed obedire in omnibus que non sunt contraria anime et regule nostre est expresse preceptum in regula; quo precepto declaratur sublimitas et perfectio regularis obedientie ipsius qui nil ultra vel supra addi potest.
[15] F. erit et.
[16] B.V.L.F.M. obedientie.
[17] O. designata. Lam. iv. 8.
[18] V.F.M. *om.* quod difficill. . . . abnegare.
[19] B.V. deliquit.
[20] F. *om.* in radice delicti.
[21] B.V.F. *om.* scilicet.

arbitrii, qua [1] est peccator abusus. Hec est obedientia,[2] totum hominem adnihilans, nihil sibi de humano reservans, ut vivat obediens non ipse sed Christus in ipso, in qua verus frater minor totus in holocaustum medullatum Domino consecratur.

Sequitur *sine proprio*, i.e., sine omni generali sive personali [3] dominio. Quod autem iuste [4] sit intellectus verbi patet per ea que in regula sequuntur,[5] ubi dicitur; *fratres nihil sibi approprient nec domum nec locum nec aliquam rem, sed tanquam peregrini et advene in hoc seculo in paupertate et humilitate*, etc.; quod etiam patet quia, sicut dicit regula, necessaria victui et vestitui sunt ex mendicitate elemosinarum perquirenda et labore illorum qui pro hoc gratiam acceperunt. Ex quibus lucide constat quod in extrema paupertate fratribus minoribus congruit militare,[6] adeo quod nec propria nec communia habeant, sicud expresse dicit Gregorius papa [7] qui astitit, ut ipse dicit, beato Francisco tam in condendo regulam [8] quam ipsius confirmationem optinendo. Ait enim sic: [9] *Dicimus quod nec in communi nec in speciali debent proprietatem habere, sed earum rerum quas licet habere, i.e., que modum paupertatis non excedunt, ordo usum habeat.*[10] Sed hoc [11] quidam [12] insipienter et inprudenter [13] pervertere et [14] evertere moliuntur in hunc modum.[15] Hoc, inquiunt, vobis [16] cum aliis religionibus est commune et cum omnibus personis ecclesiasticis que omnes habent usum rerum et non dominium. Amplius arguunt sic: Cuius, inquiunt, sunt res quibus utimini? aut vestre? et hoc negatis ut vestram perfectionem salvetis: sed [17] dicitis, inquiunt, quod cardinalis sunt [18] qui preest ordini. Ergo sibi per hoc perfectionem aufertis quam vobis ascribitis; [19]

[1] F. que. [2] F. obedientie virtus.
[3] F. sine generali vel particulari (Regula, cap. i.).
[4] F. iuste: MSS. iste. [5] F. subsequuntur (Regula, cap. vi.).
[6] B.V.F.M. victitare; L. victare.
[7] F. *adds* nonus. [8] F. in concedendo predictam regulam.
[9] B.V.L.F. qui ait. (Quo elongati.)
[10] O. habet; V. habeant. [11] F. hic. [12] O. *om.* quidam.
[13] F. impudenter. [14] O. *om.* pervertere et.
[15] O. *om. next sentence, adding marginal note:* Hic deficit unum argumentum quod debet esse primum.
[16] F. verbum. [17] B.L. si. [18] F. est.
[19] F. auferens quam nobis ascribimus.

quod si ipse hoc[1] dominio perfectionem non amittat,[2] nec vos amitteretis, sed[3] sicut ipse dominium haberetis, et in nullo perfectionem[4] lederetis: et per consequens perfectio nulla est carere ut vos[5] caretis. Item quanto res sunt sanctiores[6] et diviniores, tanto earum usus est sanctior et divinior; sed res ecclesie possessiones et predia sunt inter omnia res divinissime, quia sunt Deo oblate et immobiliter consecrate: ergo earum usus est sanctissimus. Ergo longe melius est uti talibus quam aliis[7] que sunt in dominio hominum secularium constitute, quomodo faciunt[8] illi qui dicunt se nihil habere proprium vel commune. Item si dominium rerum quibus fratres minores utuntur manet[9] in potestate terrenorum dominorum, et solus eis usus conceditur,[10] vel Deo in ipsis, ergo quod melius est sibi retinent tales elemosinarii et quod peius est Domino dant, tales elemosinas talibus facientes et ita male. Item in regula dicitur: "Precipio firmiter fratribus minoribus[11] ut nullo modo pecuniam recipiant per se vel per interpositam personam". Huius videntur fratres esse transgressores, qui a multis videntur pecunias petere et accipere per interpositam personam.[12] Item beatus Franciscus aut prohibuit pecunie dominium aut usum aut tactum. Si dominium, nihil aliud prohibuit nisi quod clericis interdicitur et aliis religiosis, qui non sunt rerum domini ecclesiasticarum, sed dispensatores tantum. Si prohibuit usum, fratres sunt prevaricatores qui utuntur pecunia vendendo et emendo et commutando per procuratores, sicud episcopi per vicedominos vel ballivos.[13] Si prohibuit tactum pecunie, erravit, inquiunt. Ergo cum hoc sit falsum, non prohibuit nisi dominium

[1] F. huius. [2] B.V.L. amittit. [3] B.L. si.

[4] F. *om.* non amittat . . . perfectionem.

[5] B.V.L.F. *om.* vos. [6] O. pauciores: *om.* sunt.

[7] V. *incorporates here a gloss:* Usus fructus secundum leges est ius utendi fruendi alienis rebus salva rerum substantia.

[8] O. dicunt. [9] B.F. maneret. [10] F. concederetur.

[11] B.M. fratribus universis. F. *om.* fratribus minoribus.

[12] B. *adds:* Quod autem fratres recipiant pecuniam probatur, quia in iure cavetur, quod, si alterius aliquis fuerit procurator specialis, si tradens pecuniam intendat transire dominium pecunie vel procurator recipere, adquiri[tur] dominium pecunie etiam domino, cuius est procurator, ignoranti, ut docet Azo tit. de adquirenda et recipienda possessione.

[13] B.V. baiulos.

et concessit tactum et usum,[1] sicud ecclesie generaliter conceditur; quod si amplius prohibuit, non est hoc perfectioni sed imperfectioni attribuendum: multum enim de eorum fragilitate timuit, quos plus quam alios a temporalibus voluit elongari. Ecce qualiter superbissimi et insipientissimi iudices eorum que ignorant non verentur[2] maculas ponere in electis![3]

Ad hoc intelligendum quod ecclesie vel monasteria habent possessiones mobiles et immobiles, licet non proprias uni persone, proprias tamen ecclesie, quoniam ita sunt unius ecclesie quod non alterius. Sed tamen nomine ecclesie hic non intelligantur ligna et lapides sed persone. Sequitur ut possessiones sint proprie communitatis personarum, iuxta quod dicitur xii. q. I, cap. *expedit:*[4] "non sunt proprie, sed communes ecclesie facultates"; et queritur in apparatu, cuius sit dominium rerum ecclesiasticarum,[5] et determinatur quod dominium est apud clericos, sicut dominium est universitatis apud cives. Quod tamen non est omnino simile, quoniam[6] clerici non possunt res ecclesiasticas distrahere vel vendere, sicut possunt cives: quod tamen possint per partes eas dividere, probat divisio prebendarum, de qua habetur xii. q. I. *nulli episcoporum.*[7] Item quod harum rerum alico modo habeat ecclesia dominium, probatur, dicente Augustino *de Verbis Domini* super Luc:[8] "Dominari, inquit, est propria potestate gaudere". Clerici autem habent pro tanto huiusmodi possessiones in propria potestate, quod possunt sibi de eis in omnibus sufficienter providere, ablatas repetere, nec multo plus querunt homines secundum seculum prudentes in divitiis, nisi ut preter[9] hoc possint eas heredibus suis relinquere: et licet[10] quantum ad hoc minus habere videantur clerici res in sua potestate, in aliis tamen excedunt, quia res ecclesie maiori gaudent immunitate.[11] Preterea in quibusdam

[1] O. *om.* et usum.
[2] B. nituntur *for* non verentur. [3] V.M. *om.* Ecce . . . electis.
[4] Decreti ii. Pars. Causa xii. qu. I (cap. xiii.).
[5] F. ecclesiarum. [6] F. quando.
[7] Decreti ii. Pars. Causa xii. qu. I (cap. xxvii.).
[8] Sermo cxii.; Migne, *Pat. Lat.* xxxviii. col. 644.
[9] O.V.F. principaliter. [10] V. quod licet; F. *om.*
[11] F. *adds* et ab exactionibus sunt liberiores quam alii.

ecclesiis quilibet dat suam prebendam [1] cui voluerit. Item certum est quod ecclesia habet servos et habere potest, sicud patet xii. q. 2 [2] cap. *et si illi*, quos potest emancipare pro mercede alius grati obsequii vel pro exhibitione pretii, sicut notatur xii. q. 2 cap. *si quos.*[3] Si ergo servus non est sine domino, ecclesia quodam modo dominatur, que servos habet. Item eadem ratione ostenditur [4] quod ecclesia possidet. Hoc enim est possidere quod est in [5] posse suo tenere secundum Papiam. Si igitur ecclesia vere habet res in potestate, ecclesia possidet [6] res mobiles et immobiles, quamvis non omnino [7] eodem modo quo seculares proprietarii. Item clericus licet non possit nisi in casu res ecclesie distrahere, potest tamen res alienatas repetere sicut res ecclesie, ut habetur xiiii. q. 1 *res ecclesie ;* [8] et ut dictum est, non sunt res ecclesie materialis et lapidee sed hominum in ecclesia degentium. Item in [9] hiis rebus ecclesia est Cesari obnoxia et tributum dare tenetur, sicut patet xi. q. 1 *si tributum :* [10] et hoc si habet castra et predia, sicut patet xxiii. q. 8, cap. *Si in morte.*[11] Item monachi possunt recipere pro communi divitias mobiles et immobiles monasterio immobiliter [12] assignatas, sicut patet ex regula beati Benedicti, c. 58 : [13] "Res, inquit, si quas habet, aut eroget prius pauperibus aut facta sollempniter [14] donatione conferat monasterio". Item proprietates vel hereditates paterne, patre mortuo vel alio herede,[15] possunt accedere monasterio in quo heres nativus est professus, sed tamen transeunt in commune, sicut notatur xviii. q. 1 *et habetur ;* xix.[16] q. ult. cap. *si qua mulier* et cap. *de episcopis.*[17] Item viri

[1] V. ecclesiam.

[2] F. prima. Decreti ii. Pars. Causa xii. qu. 2 (can. xxxix.).

[3] *Ibid.* can. lvii.

[4] F. ostendimus.

[5] B.O.V. *om.* est; F. *om.* in.

[6] O. habet.

[7] O. *om.* omnino.

[8] O. *om.* ut . . . ecclesie. Decreti ii. Pars. Causa xiv. qu. 1 (cap. i.).

[9] B.V.F. de.

[10] F. xii.; B.F. *om.* si. Decreti ii. Pars. Causa xi. qu. 1 (cap. xxvii.).

[11] *Ibid.* Causa xxiii. qu. 8 (cap. xx.); MSS. xxviii. q. 8, cap. si morti. F. xv. q. 8, c. si morti.

[12] F. in modo.

[13] F. xviii.

[14] F. sollenni vel *for* facta sollempniter.

[15] V. *adds* legante ; *om.* mortuo.

[16] Decret. Pars. ii. Causa xviii. qu. 1 ; Causa xix. qu. 3 (cap. ix.).

[17] V. xi.

ecclesiastici utuntur quibusdam ecclesiasticis beneficiis intitulatis, quibusdam immobiliter tantummodo[1] commendatis: ex quibus patet, quod status huiusmodi, qui talia recipere possunt, non sunt[2] status huiusmodi[3] egestatis, quippe qui ex statu suo habundant vel habundare possunt. Item non habent tantum usum, sed alico modo dominantur, qui servos habent et possident, quodam modo predia et possessiones ecclesiasticas optinentes, secundum modum supradictum. Ex predictis noverint omnes differentiam utendi rebus transeuntibus in ordine fratrum minorum et in aliis statibus ecclesie quamplurimis. Dico enim absque cuiuslibet status preiudicio, quod paupertas fratrum minorum hiis omnibus denudatur: nihil enim est proprium communitati eorum, quin sine iniuria ecclesie sue, i.e. communitatis ordinis, omnium et singulorum possit auferri a domino papa.[4] Si hoc est quod dicit declaratio regule. Quidam enim primitus dicebant proprietatem rerum pertinere ad totum ordinem in communi, et respondet papa[5] quod non. Certum est quod nullus sane mentis opinatus est rem aliquam proprietarie ad ordinem[6] posse[7] pertinere,[8] sicut pertinet communitas vinearum ad cives. Hoc autem[9] stare non potest cum professione religiosa, sicut patet Extra.[10] De statu monachorum, *Cum ad monasterium*, etc., ubi dicitur: "abdicatio proprietatis, sicut et castitatis custodia, adeo annexa est regule monachali, ut contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere". Papa scivit hoc ius esse commune,[11] in cuius pectore omnia iura sunt scripta. Ergo super hoc dicit aliquid amplius (in predicto verbo declarationis regule),[12] quod scilicet nihil potest esse proprium communitatis, sicut habent alii nonnulli religiosi. Non ergo possunt habere communia mobilia vel immobilia communitati sue immobiliter intitulata, nec possunt dominari res libere omnino (ut dictum est)[13] habendo in sua potestate. Domus enim quas inhabitant sunt patronorum libere[14] sicut ille quas[15]

[1] B. tantum. [2] O. est. [3] F. *om.* huiusmodi.
[4] V.F. cardinali. [5] Quo elongati. [6] O. *om.* in communi—ordinem.
[7] F. post se. [8] O. *om.* pertinere. [9] B.V.F. enim.
[10] Decretal. Greg. ix. lib. iii. tit. xxxv. c. vi. O. *om.* extra.
[11] F. ecclesie. [12] These words occur only in O.
[13] O. *om.* [14] O. *om.* libere. [15] V.F. *insert* ipsi.

patroni inhabitant, sicut dicit declaratio regule: *salvo locorum*[1] *dominio illis ad quos noscitur*[2] *pertinere*. Nec aliquid alii[3] dare possunt ex sua auctoritate[4] nec servos habere; quin potius tenentur[5] ex regula invicem servire; nec valent aliquid possidere nec possunt res spoliatas repetere sicut suas vel ecclesie sue: quamvis aliquando eas expediat repetere zelo iustitie, ne inpiis hominibus amplietur via malignandi.[6] Item a nullo inquietantur exactione tributi. Item nec rebus quibuscunque possunt uti, sed illis que modum altissime paupertatis non excedunt; unde fateor multa edificia ordinis esse monstra professionis. Nihil etiam[7] possunt habere breviter[8] in usu domestico quod divicias redoleat, vel delicias foveat. Unde omnino ipsis non congruit[9] habere granaria vel cellaria, ut omnia clament exilium et altissimam paupertatem, quia profitentur[10] egestatem. Sed nec ipsis succedere possunt aliqua hereditarie. Utuntur igitur rebus commendatis non intitulatis, quia sicut dicit Augustinus: "Tanta est vite huius[11] mortalis infirmitas ut superbiam possit generare securitas". Et idem Augustinus super Ps. 68:[12] "In rebus humanis felicitas est plus timenda quam miseria, quia miseria affert plerumque[13] ex tribulatione fructum bonum, felicitas autem corumpit animam perversa securitate et dat locum dyabolo temptandi".[14] Hec Augustinus. Hanc nuditatem credo Dominum apostolis commendasse, et scio beatum Franciscum fratribus minoribus reliquisse sectandam, iccirco per spiritum sanctum[15] in beato Francisco renovatam quia in maiori parte hominum dispensatio data est in occasionem carnis. Hec est[16] igitur summa pauper-

[1] B.V.F. et domorum. [2] B. dicitur. [3] B.V.F. alteri.

[4] O. *om.* ex sua auctoritate. [5] B. teneantur. V. sibi invicem.

[6] B. *continues:* Unde Augustinus de sermone Domini in monte secundo; si modeste ac leniter omnino egerit ut sibi restituatur, non tam intendens fructum pecunie quam ut hominem corrigat, cui sine dubio perniciosum est habere unde reddat et non reddere, non solum non peccabit sed proderit plurimum, ut dum ille alienam pecuniam lucrum facere vult, dampnum fidei patiatur. Hec Augustinus.

[7] B.V.F. *om.* etiam. [8] F. *om.* breviter *and* redoleat vel delicias.

[9] F. convenit. [10] O. confitentur.

[11] B.V.F. *om.* huius. [12] Migne, *Pat. Lat.* xxxvi. col. 840.

[13] F. plurimum. [14] F. temptatori.

[15] F. *adds* scilicet. [16] V.F. *om.* est.

tatis fratrum minorum, quia communitas eorum nulli rei dominatur, nulli civiliter prefertur homini, nihil suo iure potest repetere, nulli tenetur tributum reddere, nihil potest recipere metas paupertatis excedens, nihil potest sibi[1] hereditarie accedere, nihil inmobili titulo tenere, egestatem debet servare. Nec parvi ponderis[2] sunt que hiis inseruntur, ab exactionibus[3] Cesaris liberum esse, a requirendis etiam rebus ablatis[4] quiescere: hinc enim accidit omnis molestia materialis[5] in ecclesia et aliquotiens occasio ruine. Hinc Augustinus De Verbis Domini super Lucam;[6] Maria causam suam otiosa[7] maluit iudici committere nec in respondendo voluit[8] laborare. Si enim pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Hec Augustinus. Hinc dicit Seneca; Optimum remedium iniuriarum est[9] oblivio cuius ratio est: quandiu enim iniurie turbato animo recordaris, tam diu ab adversario[10] necesse est patiaris, etsi non corpore tamen in corde. Unde Mat. 5: Qui vult tecum contendere in iudicio et tunicam tuam[11] tollere, remitte[12] ei et pallium. Super quo dicit glossa: Perfecta pax est nullam velle vindictam, quam facit gratia evangelii, que iubet non tantum nihil mali reddi sed nec resisti, ut sustineatur malum bonumque rependatur. Hec tamen sunt consilia non precepta, sicut dicit glossa super illud Mat. 5; *dimitte ei pallium.* Movet tamen Rabanus questionem super hoc Mat. de servo, an sit repetendus, et non solvit.[13] Iam igitur patet qualiter differenter[14] ab aliis fratres minores[15] rebus transitoriis utuntur. Et per hoc patet responsio ad primum, quod ecclesia quodam modo possidet et dominatur, dum[16] potestative utitur, in quantum possessionibus immobiliter intitulatis fulcitur, et servis originariis et ascripticiis procuratur.[17]—Ad 2m dicendum

[1] F. super *for* sibi.
[2] V. parvipendenda.
[3] F. actionibus.
[4] V.F. *om.* ablatis.
[5] O. mlīs. B.V.F. multis.
[6] Migne, *Pat. Lat.* xxxviii. col. 614.
[7] B. *om.* otiosa.
[8] F. noluit.
[9] V.F. *om.* est.
[10] F. adversariis.
[11] F. tibi.
[12] O. remittere.
[13] Rab. Mauri Comment. in Mat. lib. ii. (Migne cvii. col. 827.)
[14] F. differunt.
[15] F. *adds* qui.
[16] B.V.F. in quantum.
[17] B.V. *add:* In paupertate etiam rerum quibus utitur a multis aliis distinguitur, cum dicat Bernardus in prima epistola ad illum qui a Clara Valle

quod revera [1] omnia quibus utuntur fratres minores sunt in potestate libera domini pape et [2] cardinalis qui ordini preest, ad hoc ministrorum [3] instantia misericorditer inclinatus, cuius alterius generis est perfectio [4] quam professionis huius; [5] ipse enim sicut alii prelati habet [6] officium dispensatoris; dicte autem professioni dispensatio abscissa est. Unde omnino cum ista non stat professione aliqua possidere, statui autem dispensatoris [7] non repugnat, nec perfectioni officii vel persone preiudicat, ut dictum est, et precipue quia non pro se hoc possidet sed pro aliis. In hac igitur communione et quasi connubio domini cardinalis et istius ordinis cavetur utriusque periculo quoad hoc, periculo domini cardinalis [8] dum preest illis rebus mere pro aliis, periculo etiam ordinis cui [9] nullus immobilis titulus, nullus [10] usus potestativus, superbiendi ministrat materiam.—Ad 3m dicendum quod sanctitas talium rerum Deo consecratarum non sic intelligitur quasi qui talia habent semper commedant panem [11] consecratum, sed ideo dicuntur sancte [12] quia ad sanctorum virorum usum sun [13] ordinate. Hic ordo est non tantum in rebus inmobiliter intitulatis sed etiam pro Domino commendatis. Alias moderni prebendati Christum et apostolos eius multum excederent in privilegio sanctitatis, qui usi sunt cibis alienis et quieverunt in alienis tectis, ut supra visum est. O quam ceca investigatione, quam stolida invectione,[14] tantam in stabulo suo reperit heresiarcha [15] sanctitatem! Et mirabile, immo miserabile, evangelice perfectionis supplementum! Immo advertant miseri quod sicut [16] perfectius [17] est obedire Deo et homini propter Deum quam soli Deo,—dico in communi statu hominum,—sic accipere a Deo et [18] ab

Cluniacum transierat: "vere quis alius non excuteret reatum et incuteret metum [B. *om.* non . . . metum]; non opponeret votum [B. vicium] et proponeret iudicium; non argueret inobedientie non indignaretur apostasie; quod de tunicis ad pelliceas, de oleribus ad delicias, quod denique ad divicias de paupertate transieris?" (*Cf.* Migne, *Pat. Lat.* clxxxii. 72).

[1] O. *om.* revera. [2] V.F. *om.* pape et. [3] O. minorum.
[4] F. professio. [5] O. huiusmodi. [6] O. ipsi . . . habent.
[7] F. aut dispensatori. [8] F. *om.* et istius . . . cardinalis.
[9] O. cuius; V. cum. [10] F. nisi. [11] F. *om.* panem.
[12] V. consecrate. [13] F. usus; *om.* sunt.
[14] B.V.F. investigatio . . . invectio. [15] V. *om.* heresiarcha.
[16] O. si etiam. [17] F. perfectum. [18] O. *om.* a Deo et.

homine propter Deum, maioris humilitatis indicium est pariter et fomentum et ecclesiastice unitatis[1] vinculum[2] quam in altero tantum.

Similiter ad 4m dicendum quod res temporales non sunt bone nisi propter usum: tota enim bonitas earum est a bono usu hominum. Qui dat igitur usum dat quicquid boni est in re[3] quantum[4] in se est. Nihil igitur sibi[5] meriti deperit, qui nihil ex avaricia retinens, dat rem in quantum usui congruit perfectorum, immo sic dando quod[6] nihil sibi retinet, dum rerum pro aliis dominium retinet, quarum usum Domino in aliis consecravit. Tali convenit illud Prosperi:[7] Hoc est possidendo contempnere, non sibi sed aliis possidere.

Ad 5m dicendum quod fratribus non interdicitur tactus pecunie, quanquam tactum et aspectum expediat refugere,[8] quia, ut supra dictum est, faciliter[9] adheret cor humanum omnibus que frequentat; et hoc ab exemplo apostolorum descendit in Act. iv.[10] ubi legitur quod precia ponebantur ante[11] pedes apostolorum. De quo Beda recitat verbum Aratoris[12] dicentis super hoc:

Destitui debere probant quod tangere vitant,
calcandumque docent quod subdunt gressibus aurum,
de quo terrene veniunt ad pectora cure.

Hec Aratoris subdyaconi sancte Romane ecclesie.[13] Et ideo[14] dicit Gaufridus[15] *de maioritate et obedientia:* Non decet manus fratrum minorum contactu[16] pecunie rubiginosas fieri: unde, cum[17] soleat anima misera per sensus illecebris corrumpi, et unumquodque tanto facilius animam inclinat quanto secundum plures sensus delectat, non errasset sanctus pater, si tactum prohibuisset vel etiam voluntarium aspectum, sicut adversarius

[1] F. universitatis.
[2] V. unitivum. V.F. *om.* quam . . . tantum; B. *om* tantum.
[3] O. in se.
[4] O. quantumcunque.
[5] B.F. *om.* sibi: O. nihil ergo igitur meriti.
[6] B.O.F. *om.* quod.
[7] B.V.F. quod dicit Prosper. (Prosper, or Julian Pomerius, *De Vita contemplativa*, ii., 9).
[8] B. fugere.
[9] F. facile.
[10] B. 5; V.O. *om.*
[11] B.V. ad.
[12] V. oratoris. (*Pat. Lat.* xcii., 954).
[13] F. *om.* et hoc ab exemplo . . . ecclesie.
[14] O. unde et.
[15] V. *adds* titulo. (Fr. Gaufridus custos Paris ?)
[16] F. contactus.
[17] O. *om.* cum.

veritatis impie blasphemavit. Dico ergo quod prohibetur minoribus[1] receptio possessoria[2] pecunie; que tunc recipitur, cum corde sic admittitur, ut[3] dominium ab alio transferatur, ut potestati plene fratris subiciatur, ut ea plene ad libitum per se vel per alium utatur, et expiret datori ius repetendi; quicunque sic recipit, frater minor non est, in cuius dominium nulla res[4] transire potest, etiam si, quod absit, gremio infundatur. Sed sicut quanquam[5] apostolis pecunia fuerat[6] interdicta, tamen quedam sancte mulieres cum eis comitabantur ministrantes eis[7] de sua substantia, sic licet istis fratribus uti elemosinis misericordium virorum, quarum dominium remanet apud eos semper a quocunque teneantur, quibuscunque[8] committantur, in quascunque manus transferantur, donec in usus necessitatum suarum sint translate et tunc cum Christo[9] vescuntur pane alieno. Sive igitur dominus pecunie apud se pecuniam recondat, sicut dictum est I. Cor. 16: unusquisque vestrum reponat[10] apud se ipsum recondens; sicut et mulieres que ministrabant Domino de facultatibus suis, sicut dicitur Luc. 8 [v. 3]; sive alteri[11] ministrandam committat et iterum illi[12] de beneplacito Domini alteri decies, si volueris, alterato;[13] semper res debetur domino si repetit,[14] a cuius dominio nunquam per fratres elongatur, donec sicud dictum est, in necessitates ipsas sit[15] expensa, et res que inde emitur sit consumpta.[16] Unde benedicit papa Gregorius regule declarator:[17] "fratres volentibus sibi elemosinam facere possunt fidelem aliquem presentare, qui taliter presentatus[18] non est eorum nuncius,

[1] B.V.F. fratribus; *om.* minoribus.
[2] F. personaria. [3] F. ita ut. [4] B.V.F. pecunia.
[5] B. quondam. [6] B.V. fuit; F. fuerit. [7] B.V.F. ipsis.
[8] B.V.F. cuicunque. [9] F. et cum hoc. [10] B.F. ponat.
[11] O.V. *om.* alteri. [12] MSS. & F. ille. [13] O.V. alterate.
[14] B.V.F. repetat. [15] F. *om.* sit.

[16] B. *continues:* Simile est ex parte quod dicitur ff. *Si certum petatur et de conditione* [Digest. xii. 1, § 10] ubi dicit lex: "Si ab initio cum deponerem apud te pecuniam, uti tibi si velis permisero, creditam non esse antequam sit mota, quoniam debitu iri non est certum". Hec verba legis. Igitur sola commissione pecunie, qua tamen uti licet, non transfertur dominium, sed tunc tantum cum pecunia in usus alios sit mutata; sed melius ad propositum dicit regule declaratio.

[17] B. *om.* Unde . . . declarator; V.F. *om.* papa Gregorius. *Cf.* Quo Elongati.

[18] F. *adds* ab ipsis.

quamvis [1] presentetur ab eis,[2] sed illius potius cuius mandato solutionem facit seu recipientis eandem". Plane illius est nuncius cuius tractat pecuniam. Hec est sententia domini pape non regulam ampliantis sed declarantis et apostolica auctoritate firmantis. Quod si obicias de testamento eius, qui iam decessit, a cuius videtur dominio pecunia elongata et per consequens in fratrum dominium translata, respondeo quod intentio fuit testatoris sic pecuniam fratrum usibus assignare, sicud potest in eorum necessitates transire; hoc autem est sub ista forma, ut teneatur pecunia nomine defuncti—sicut residuum testamenti—in potestate executorum,[3] donec sit pro fratrum necessitatibus commutata. Quod si omnino intendat dator pecuniam a se elongare, sciat eam in curie Romane redigi potestatem: auctoritas [4] igitur apostolice sententie cuiuslibet [5] debet satisfacere conscientie.—Amplius hanc regulam professi sunt et [6] in ea mortui sunt, qui hunc vivendi modum tenuerunt, homines tam acutissimarum quam sanctissimarum [7] mentium, quorum adhuc, omnipotenti Deo gratias, restant vestigia, cui nati sunt filii pro patribus; [8] quod si error esset, indubitanter aut [9] fuisset ab acutissimis et literatissimis investigatum aut sanctissimis revelatum. Cessent ergo emuli ab horum calcaneis, vita et scientia longe distantes, supra se ambulare, et desinant presumptuosissime murmurare, que nesciunt tenere arguendo probare.[10]

Ad 6 dicendum quod beatus Franciscus, ut dictum est, prohibuit dominium et usum pecunie potestativum, non quia crederet eos aliis infirmiores, sed quia nolebat [11] eos in polluto calle transire, ubi plures viderat naufragasse; quia etiam scivit Dominum apostolis prohibuisse pecuniam non pro infirmitate singulari que plus quam in aliis habundaret in ipsis, sed quia ut dicit Gregorius in registro: "sapienter illicita superavit qui didicit non uti concessis". Inde dicit Rabanus super Mat.: "Difficile,

[1] B. licet. [2] F. ipsis. [3] F. executoris.

[4] B. *adds:* ad obiectum de lege civili dicitur quod qui pecuniam recipit non est procurator aut nuncius fratrum sed eius cuius recipit pecuniam vel alterius cui debet per pecuniam satisfieri.

[5] F. cuilibet. [6] F. *om.* et. [7] V. *om.* quam sanctissimarum.

[8] Ps. xliv. 17. [9] F. aliquid. [10] B.V.M. *om.* probare.

[11] B.O.V. volebat; F. voluit.

hoc est et maximi laboris,[1] pecunias habentes vel[2] in pecunia[3] confidentes, exutis philargirie retinaculis, aulam regis[4] celestis intrare". Inde dixit superius[5] Rabanus: quod securius est pecunias nec habere nec amare: et inde Luc. 18 [v. 24] dicitur; Quam difficile qui pecunias habent in[6] regnum Dei introibunt.[7] Propter quod Dominus discipulis suis simul prohibuit pecuniam et omnem aliam possessionem,[8] et expressius pecuniam quam possessiones immobiles. Dicit enim poeta:

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.[9]

Credo quod inter omnes possessiones pecunia est illecebrosissima que maxime delectat avaros, in quantum[10] in eam omnes alie resolvuntur. Hec est enim inmediatissima omni contractui, omni voluptati, non tantum necessitati. Unde Ambrosius secundo de officiis:[11] "Feralis avaricia, illecebrosa pecunia, que habentes contaminat, non habentes non iuvat." Et Ciprianus de zelo et livore[12] dicit quod "de avaritia triumphus est pecuniam spernere".[13]—Sed adhuc instant querentes; unde licet fratribus minoribus uti libris, cum ex regula solum eis breviarium concedatur? Amplius libri non[14] dantur ordini, immo curie Romane pro ordine; quia ordo nihil sibi potest appropriare;[15] ergo in datione librorum, homines defraudantur, qui credunt dare fratribus et non curie Romane. Responsio, concesso principali, necesse est et[16] accessorium concedi. Quia igitur ex regula[17] fratribus incumbit predicatio, incumbit etiam obedire in omnibus que inponuntur, sicut non est[18] contra regulam habere fossorium laboranti, nec de hoc aliquis murmuraret, sic necesse est predicationis officio in regula expresso, necesse est etiam obedientie lectoris honeste inposite, instrumenta habere pro officio gerendo.—Ad aliud dico sicut supra

[1] B.V.F. hoc est maximi laboris est (Migne, *Pat. Lat.* cvii. col. 1021).
[2] F. nec. [3] B.V.F. pecuniis. [4] B.V. regni.
[5] F. *om.* superius. [6] F. pecuniam: *om.* in. [7] B.V.F. intrabunt.
[8] F. professionem. [9] Juvenal, Sat. xiv. 139; O. F. *om.* ipsa.
[10] F. in quam; B.V. in quantum omnia alia resolvunt.
[11] Ambros. de officiis II. xxvi. (Migne xvi. col. 138); B. O. fertilis.
[12] Cyprian de Zelo et livore, cap. xvi. (Migne iv. col. 649); B. amore.
[13] V.F. *om.* unde Ambrosius . . . spernere.
[14] B.V.F. *om.* non.
[15] V.F.: immo cardinali quia ordo nihil [V. non] potest sibi appropriare.
[16] F. *om.* et. [17] F. regula ista. [18] B.V.F. e: et.

tactum est, intentio libros offerentium[1] est vel expresse vel expresse vel inplicite sic[2] fratribus communicare, ut possint in usum ordinis transire; et hoc est ut transeant in patris devotissimi pro filiis solliciti potestatem. Annon summus pontifex dominus est omnium bonorum ecclesie, potens de eis, ut viderit expedire, ordinare? Nunquid igitur illi defraudantur qui predia sua monasterio[3] largiuntur, quia iam data apostolico beneplacito subiciuntur? Quodam tamen peculiari modo ipsius sunt, que fratrum minorum usibus conceduntur, ut supra patet. Cesset igitur murmuratio, quiescat emulatio, quia qui in ipsis cepit ista ipse perficiet in die Domini.—Sequitur de[4] castitate. In hac castitate gradus non est, considerando actum castitatis. Est tamen gradus in castitatis puritate conservanda:[5] ad quam quidem servandam districtius ceteris obligantur, verbi gratia, quibus precipitur vitare omne suspectum consortium, ne[6] insuper ad loca interiora ingrediantur monialium, nec etiam passim ad loca publica conveniant earundem nisi in specialibus casibus, sicut per dominum[7] papam Gregorium declaratur. Isti sunt eunuchi, qui non solum se castraverunt propter regnum celorum,[8] sicut[9] dicitur Mat. 19 [v. 12], sed se ipsos coartaverunt[10] ut a ruina tutius conserventur[11] immunes, non solum uxorem et liberos relinquentes, sicut consulitur Mat. 19, sed fuge indicio[12] odio habentes, sicut consulitur Luc. 14 [v. 26]. Igitur[13] ex hiis patet quod in hiis tribus religionis fundamentis, obedientia, paupertate et castitate multum[14] religiones[15] a se sunt distincte.—Sequitur *frater Franciscus promittit obedientiam et reverentiam*[16] *Domino pape Honorio et successoribus eius canonice intrantibus et ecclesie Romane.* Sanctum et omni acceptione dignum religionis initium membra capiti coherere. Omnes siquidem Christiani, differenter tamen pro statuum differentia, debent summo pontifici obedire: quod signatum[17]

[1] B.V.F. conferentium. [2] F. *add* libros. [3] F. monasteriis.
[4] F. Sequitur et in; B.V. Sequitur et castitate. [5] F. observanda.
[6] F. nec (*cf.* Regula, cap. xi. and Quo elongati).
[7] B.V.F. *om.* dominum. [8] O. Dei. [9] F. ut.
[10] B.V.F. carceraverunt. [11] F. serventur. [12] F. iudicio.
[13] Igitur; F. *om.* O. f: B. lg: V. fg. (?). [14] O. multe; F. *om.*
[15] F. *om.* religiones. [16] B. *om.* reverentiam.
[17] B.V. figuratum.

est[1] Deut. 17 [v. 12], ubi dicitur: "Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo et decreto iudicis, morietur homo ille". Hec mors temporalis signat mortem eternalem, que soli[2] debetur peccato mortali. Ex quo patet quod ille peccat mortaliter qui non obedit summo pontifici in preceptis pontificalis auctoritatis.[3] Unde super illud Mat. 16 [v. 18]: "Super hanc petram edificabo," etc.: "specialiter," inquit Rabanus,[4] "claves regni celorum et principatum iudiciarie potestatis accipit,[5] ut omnes per orbem credentes intelligant, quod quicunque ab unitate fidei vel societatis illius quolibet modo semet ipsos segregant, tales nec a[6] vinculis peccatorum absolvi nec ianuam possunt regni celestis ingredi". Hec verba Rabani. Licet enim Dominus omnibus apostolis ligandi atque solvendi concesserit potestatem, dicens Joan. 21 (*sic*);[7] "quorum remiseritis peccata remittuntur[8] eis"; Petro tamen contulit ecclesie[9] principatum, et potestatis plenitudinem, quem pre ceteris posuit ecclesie fundamentum dicens: "Super hanc petram edificabo ecclesiam".[10] Nec mirum si Petrus dicitur fundamentum, cum etiam[11] omnes apostoli dicantur nostre fidei fundamenta;[12] superedificati[13] super fundamentum apostolorum et prophetarum; Petrus tamen immediatior[14] extitit altissimo fundamento quod est Christus.[15] Unde idem Rabanus ibidem: "Sicut Christus lumen apostolis donavit ut lumen mundi appellarentur,[16] ita et Symoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen," dicens: "edificabo ecclesiam meam super te"; "qui regem celorum maiori pre ceteris devotione confessus est, merito pre ceteris ipse collatis clavibus regni celestis dotatus est". Hec verba Rabani. Ipse ergo fundamentum, cui totum corpus ecclesie innititur, a quo ut fundamento post Christum ad omnem ecclesie potestatem vigor

[1] O. *adds* super. [2] O. solum.
[3] V.F. in hiis que precipienda duxerit rationabiliter (*for* in . . . auctoritatis).
[4] Rabanus in Mat. Lib. v. (Migne cvii. col. 992).
[5] F. accepit. [6] B.V.F. *om.* a. [7] Jo. Ev. xx. 23.
[8] O. quorumcunque . . . remittentur.
[9] B.V.F. auctoritatis ecclesiastice. [10] O. edificata ecclesia mea.
[11] F. enim. [12] V.F. fundamentum. [13] O.B. *add* inquit.
[14] F. in mediatore. [15] *Cf.* Ephes. ii. 20: Commune Apostolorum.
[16] B.V.F. appellentur.

derivatur. Ex hoc loco soli Petro et eius successoribus plenitudo potestatis confertur et inde eorum heresis confunditur, qui dicunt non plus posse papam super universalem ecclesiam quam episcopum super sibi subditam dyocesim. Omnes igitur domino pape obedire tenentur secundum divinam [1] auctoritatem et evangelicam veritatem sicut expresse Rabanus exponit. Nec huic est contrarium quod habetur ex Ieron. dist. 95 cap. *Olim*,[2] ubi videtur dicere unum fuisse ceteris superpositum [3] pro evitando scismate. Hoc quidem verum est quia propter hoc necesse fuit, sed nihilominus fieri potuit divina auctoritate, nec sunt episcopi maiores presbiteris in officio sacerdotali, sunt tamen in pontificali, alias non esset ordinata ecclesiastica ierarchia ad conformitatem summe ierarchie, cuius ecclesiastice ierarchie [4] vertex est ecclesie Romane antistes Petri successor; de quo Augustinus ad Generosum,[5] Petro, inquit, totius ecclesie figuram gerenti Dominus ait: "Super hanc petram edificabo ecclesiam meam". Hec Augustinus. Obsecro quare dixit Dominus Luc. 22 [v. 31, 32]: "Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos". Dominus dixit omnes ad temptandum expetitos; [6] et numquid sibi [7] de solo Petro cura erat, ut pro ipso solo orare vellet, sed in hoc aperte docuit quod fides Petri est fides totius ecclesie Dei, cum etiam non solum Petrum sed et alios lapsuros presciret [8] et dum dixit, "et tu aliquando conversus confirma fratres tuos," jurisdictionem ei attribuit [9] super omnes episcopos. Hinc etiam oves quas suo [10] sanguine redemit Petro trine repetitionis [11] misterio pascendas commisit, dicens Joan. ult.; "Pasce oves meas". Ex quo patet quod Petrus seu Petri vicarius est totius ecclesie pastor immediatus a Domino constitutus, omnibus fratribus,[12] i.e. coapostolis et episcopis a Domino prepositus. Hunc igitur obedientie honorem solvant

[1] F. dictam. [2] Decreti I. Pars. Dist. xcv. (v.).
[3] F. suppositum. [4] V.F. *om.* eccles. ierarchie.
[5] Ang. Epist. liii. cap. 1; Migne xxxiii. col. 196.
[6] V. expositos. [7] F. *om.* sibi.
[8] B.V.F. sed alios tempore passionis lapsuros sciret.
[9] B.V.F. tribuit. [10] F. proprio.
[11] F. receptionis. [12] O. fidelibus.

fratres minores sedi apostolice et reverentiam, iuxta quod[1] dicit Ieronimus, epistola 37;[2] Monachi illius vita laudanda est qui venerationi habet sacerdotes Christi et non detrahit gradui per quem factus est Christianus, quod precipue intelligitur de summo sacerdote. Hec igitur quatuor, obedientia in ordine paupertas et castitas et subiectio ecclesie Romane, quia emanant a fonte evangelii, ponuntur sub districtione precepti.

(Cap. ii.) Sequitur[3] *qui volunt*[4] *hanc vitam recipere*[5] *et venerint ad fratres nostros, mittant eos ad suos ministros.*[6] Nomen ministri ex auctoritate descendit evangelii, dicente Domino Mat. 22 (*sic*):[7] "Qui maior est vestrum erit minister vester": et Luc. 20 (*sic*):[8] "Ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat".[9] Et sciendum quod licet in ordinis principio expediret propter experientiam[10] novitatis et abusus periculum nullum recipi nisi in presentia ministrorum, expedit tamen iam ordine stabilito et ubique prudenti consilio Dei gratia gubernato, ut pro recipiendis ad ordinem venientibus sufficiat ministri auctoritas iuxta indulgentiam[11] sedis apostolice non regulam relaxantis sed dinumeratis et multiplicatis in senecta uberi[12] viam vite latius ampliando.

Qui dicant illis verbum sancti evangelii, Mat. 19 [v. 21]: Si vis perfectus esse, etc. *Quod si facere non potuerint*, vel propter loci distantiam vel inpedimentum rerum litigio forsitan immixtarum, *sufficit eis bona voluntas*, iuxta quod Ieronimus ait ad Paulinum: "Si habes res tuas vende;[13] si non habes proice; nemo renunciaturus seculo bene[14] potest vendere, que contempsit ut venderet". Hec Ieronimus: quod et sumitur de verbo Domini Luc. 9 [v. 61-62]: 'Ait alter; sequar te, Domine,

[1] F. quam.

[2] B.V. 87; F. 67; O. 37. (I have failed to find the passage.)

[3] F. Sequitur secundum regule capitulum.

[4] B.V.F. Si qui voluerint.

[5] B. Vitam istam accipere.

[6] B.F. *add* provinciales.

[7] Mat. xxiii. 11.

[8] Luc. xxii. 27.

[9] O.V. qui maior est vestrum sit [V. sum] sicut qui ministrat.

[10] F. inexperientiam.

[11] F. *adds* et declarationem. *Cf.* Bull. Franc. i. p. 298.

[12] B. *suggests in margin* dinumerantis et multiplicantis.

[13] Hieron, Epist. liv. O. *om.* si . . . vende; B. *adds* in potestate tua *after* habes.

[14] F. vere.

sed primum permitte me[1] renunciare hiis que domi sunt. Et ait ad illum Iesus: nemo mittens manum suam ad aratrum et aspiciens retro aptus est regno Dei'. Talis siquidem inplicatio animum involvit, et plerumque spine inde suborientes suffocant verbum.

Et caveant fratres et eorum ministri ne solliciti sint de rebus suis temporalibus, etc. Hoc exemplo[2] Iesu Christi Domini dicentis: "Vende omnia que habes[3] et da pauperibus". Hoc enim dicens[4] nihil sibi reservandum vel ad illud[5] collegium Christi docet non esse quemquam artandum[6] aliquid deportare.[7] Secus tamen in Actibus Apostolorum in quorum regimine[8] erat turba credentium, omnia[9] precia ponebantur ante pedes apostolorum pro credentium multitudine, singulis ut opus erat dispensanda, non pro se ipsis, quod signatur[10] quia nec pecunia ponebatur in apostolorum manibus aut gremiis aut archivis, sed ad pedes pro aliis, ut dictum est. Et tamen hanc dispensationem apostoli cito dimiserunt, ut supra habitum est, ad quod aspiciens[11] beatus Franciscus dicit *ne solliciti sitis*,[12] etc. *Postea concedant eis pannos probationis.* Hoc ex lege discipline est assumptum. Legitur enim simile in regula beati Benedicti et sumi potest mistice ex doctrina evangelii, Luc. 13,[13] ubi in tribus annis fructus non invenitur in ficu. Tres anni tres partes sunt mundi, concupiscentia carnis et oculorum et superbia vite, vere a vite fructibus aliene, que tandem circumfoditur cum temporalia abiciuntur, mittuntur[14] stercora cum humilitatis abiectio et habitus despectio[15] pro Christo assumitur,[16] et primo[17] anno scilicet probationis[18] tempore[19] vel succiditur si ad fructum probatio[20] non proficit,[21] vel in vinea Domini humiliter fructificans

[1] B.V. mihi.
[2] F. Et hoc ex verbo.
[3] F. *om.* que habes.
[4] O. *om.* Hoc enim dicens.
[5] V. *om.* illud.
[6] V. docet esse deportandum.
[7] F. Hec enim dicens nihil sibi reservandum vel ad collegium Christi esse asportandum.
[8] F. regimen.
[9] B.V. omnium; F. omnes . . . ponebant [*cf.* Act. iv. 35].
[10] F. significatur.
[11] B. respiciens.
[12] B.F. sint.
[13] Luc. xiii. 7.
[14] V. inmittuntur.
[15] V. despectior caperonis; F. despectior.
[16] B. assumuntur.
[17] B.V.F. illo.
[18] O. pro homine.
[19] F. pro tempore.
[20] O. *om.* probatio.
[21] F. prosit.

stabilitur, et inde ad obedientiam recipitur, se ipsum penitus abnegando,[1] et *tunc habeant unicam*[2] *tunicam*, etc., sicut supra expositum est de vestimentis apostolorum, quibus varietas interdicitur vestimentorum, iuxta quod supra patuit cap° iii°: *Et qui necessitate coguntur possint portare calciamenta.* Duo dicit necessitatem et coactionem, ut sit necessitas persone, infirmitatis scilicet presentis vel imminentis, et coactio cause negotii, scilicet pie utilitatis et consoni religionis honestati. Nec nomine calciamentorum sandalia[3] prohibentur, quia Dominus qui calciamenta discipulis prohibuit sandalia concessit. Sed quia necessitas legem non habet, regula in casu necessitatis calciamenta concedit.[4]

(Cap. iii.) Sequitur regule cap. 3 in quo dicitur: *clerici faciant divinum officium secundum consuetudinem sancte Romane ecclesie*, etc. In quo informatur fratrum conversatio ad tria opera precipue sanctitatis, primitus[5] ad Deum per opera reverentie ad cultum Dei[6] pertinentia, cuiusmodi sunt laudes divine, in quibus fratres sequi debent consuetudinem sancte Romane ecclesie. Laus siquidem Petri plus ceterorum preconiis a Domino meruit acceptari, cum dixit Mat. 16 [v. 16]: "Tu es Christus filius Dei vivi":[7] et ideo laus Petri plus est emulanda evangelii professori. Secundo ad corpus proprium per[8] opera penitentie, cuiusmodi sunt ieiunia; et parum expressit ieiunii[9] quia Dominus legitur similiter parum de hoc apostolis inposuisse; nec tamen parum inposuit qui[10] vilibus cibariis contentos[11] esse docuit cum dixit[12] *non despiciant nec iudicent homines*[13] *quos*

[1] O. abutendo. [2] V. unam. [3] F. scandalia.

[4] B. (fol. 139vo) *continues:* Cingulum etiam concessit in quo funem intellexit sicut consuetudo declaravit, et hoc etiam quia Christum ligatum legerat in evangelio Mat. 27: "Vinctum adduxerunt eum et tradiderunt Pontio Pilato"; et Ioan. 18; "comprehenderunt Iesum et ligaverunt eum". Nec alio cinguli genere expresse legitur Dominus se cinxisse nisi quia in lotione pedum cingulo se precinxit. Huic igitur ligationi Christi nihil similius potuit adhiberi quam funiculus qui est instrumentum proprium ligature; de quo Esai. 3: "erit pro zona funiculus"; quod etiam "cingulum sacci" vocat cap. 22. Cingulum enim sacci funiculus est.

[5] F. *om.* primitus. [6] O. *om.* Dei. [7] F. *om.* vivi.
[8] F. *adds* omnia. [9] F. ieiunium. [10] O. quia.
[11] V.F. contentum. [12] F. dicit. [13] B.V. *om.* homines.

vident[1] *uti cibis et potibus delicatis*, ubi manifeste patet quod fratres tenere debent modum altissime[2] paupertatis et ieiunium in regula expressum tenentur[3] ex precepto. Cum enim dicitur[4] *aliis*[5] *temporibus non tenentur*[6] sequitur[7] a contrario sensu ut[8] illo tempore teneantur. Tertio informat ad opera misericordie, cuiusmodi est predicatio verbi Dei et procuratio salutis animarum, pro quibus fratres[9] debent ire per mundum. Ex hoc enim est licitum commedere et bibere[10] que apud illos sunt, Luc. x.[11] [v. 8, 9]; "Manducate que apponuntur vobis". Quod ex predicatione sit licitum, sicut ibidem dicitur: "Dignus est enim[12] operarius mercede sua". Sed attendendum[13] quod non inperando sed exhortando subiungit: *quando vadunt per mundum non litigent*, etc., scientes sibi dictum esse Luc. x. [v. 3]: "Ecce ego mitto vos sicut," etc. Oves dico lesos non ledentes.[14] *Nec alios iudicent*,[15] simplices ut columbe. Mat. x. [v. 16]: *Sint mites*, non resistendo improbitatibus.[16] *Pacifici*, alios nullatenus inpetentes. *Modesti* in verbis et factis, modum servantes. Est enim modestia scientia earum rerum que aguntur ac[17] dicuntur loco suo collocandarum. *Mansueti*, refrenando inpetus irascibiles. *Humiles*, propriam excellentiam contempnentes, immo sibi vilescentes, ut supra dictum est proximo capitulo, *unusquisque iudicet et despiciat semet ipsum*. *Honeste loquentes omnibus*, omnes ut res exigit[18] reverendo. *Et non debent*[19] *equitare*, exemplo Domini[20] et discipulorum, qui se ipsos[21] fatigarunt in discursu predicationis, Domino dicente discipulis:[22] "Ite ecce[23] ego mitto vos"; et alibi,[24] "Euntes in mundum universum predicate," etc.[25] Quod et Dominus opere implevit quando[26] fatigatus ex itinere sedit contra[27] fontem; nec

[1] B.F. viderint. [2] B.V.F. artissime. [3] F. tenetur.
[4] B.V.F. dicit. [5] F. *adds* autem; B.V. vero.
[6] B.F. teneantur. [7] F. etiam sequitur. [8] F. *adds* in.
[9] F. *om.* fratres. [10] O. *om.* et bibere. [11] O. 4.
[12] B V.F. *om.* enim. [13] F. advertendum.
[14] B.V. Sicut oves inter lupos, etiam lesos non ledentes; F. Sicut oves in medio luporum, lesi non ledentes.
[15] F. *adds* sed sint. [16] V. inprobitantibus. [17] F. aut.
[18] O. ut exigit p^a^eis.(?) [19] F. debeant. [20] F. Christi.
[21] F. semetipsos. [22] V. apostolis. [23] F. *om.* ecce.
[24] Luc. x. 3, *cf.* Mat. x. 7. [25] F. *inserts* fatigarunt.
[26] B.V.F. qui. [27] B.V.F. supra.

unquam legitur equitasse, sed semel tantum asinasse ante passionem Jerusalem ingressurus, nisi forte in cruce clavos habuerit in pedibus pro calcaribus, in manibus pro iaculis, arundinem pro lancea, coronam spineam pro galea.

(Cap. iv.) *Precipio firmiter fratribus universis ut nullo modo pecuniam recipiant.* Hoc expositum est.[1] Deinde inponit ministris et custodibus sollicitudinem pietatis, nomine custodum dans etiam intelligi gardianos. Custodibus enim proprium est curam[2] gerere infirmorum. Samaritanus enim sauciatum deduxit in stabulum. Samaritanus vero custos interpretatur, qui et illum imitari tenetur, qui dicit, Io. 17 [v. 12]: "Quos dedisti mihi custodivi et nemo ex eis periit nisi filius perditionis".

(Cap. v.) *Fratres quibus dedit Dominus gratiam laborandi*,[3] etc. Hoc supra expositum est proximo capitulo, in quo nec ponitur nomen precepti nec nomen consilii sicut supra in aliis capitulis. Sic Petrus laboravit, Io. 21 [v. 3][4] dicens, "Vado piscari," sed tamen piscationem in predicationem melius[5] commutavit.

(Cap. vi.) *Fratres nihil sibi approprient*, etc. In hoc capitulo ponitur explicatio artissime[6] paupertatis, scilicet mendicitatis, de qua supra tactum[7] est. Sed nunquid sibi vestes appropriant? Dico quod non; immo sicut alienis vescuntur cibis, sic utuntur vestimentis; nec hoc videatur extraneum, cum vestis qua utitur servus sit de peculio domini, ut habetur Digestis [xv. i. 25] *de peculio*, i.e., vestimenti. [Contra hoc obicitur quod secundum iura humana in illis que transeunt per usum, usus non dividitur a possessione, sicut pecunie usus non dividitur a dominio nec olei nec vini aut frumenti, unde talia cum dantur mutuo transeunt in dominium recipientis. Sed fratres utuntur pecunia quia emunt et vendunt, quod licet ex declaratione domini Gregorii dicentis: Si fratres velint sibi rem necessariam emere, etc. Responsio, non: quod dicitur usum

[1] F. *adds* supra solutione quinti argumenti et sexti.

[2] F. custodiam.

[3] F. *adds the words of the Rule from* fideliter *to* extinguant.

[4] Ioan. Ev. xxi. 3.

[5] B.V.F. utilius.

[6] B.V.F. altissime.

[7] V. tractatum.

non dividi a possessione intelligitur de eo qui utitur propria auctoritate; alioquin habet instantiam in servo qui utitur pecunia domini sui emendo aut negociando pro domino suo. Ita dico fratres aliquo modo uti possunt pecunia aliena quod dominium, et si videatur inutile domino pecunie quantum ad lucrum temporale, non est tamen inutile quantum ad lucrum spirituale mercedis eterne; et revera fratres non tam utuntur pecunia quam re que pecunia comparatur.][1] Sed quia sic de paupertate nulla superest consolatio temporalis, indicitur mutua[2] consolatio socialis et humilitas mutue servitatis, de qua plena sunt evangelia, sicut dixit Dominus Io. 13 [v. 35]: "In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem". Hinc dixit Dominus Petro, Luc. 22 [v. 32]: "Tu aliquando conversus confirma fratres tuos".

(Cap. vii.) *Si qui fratres*[3] *instigante inimico mortaliter peccaverint*, etc. In huius figuram Dominus sue curationi maiora[4] demonia voluit reservari, sicut patet Luc. 17 (*sic*)[5] in curatione lunatici, de quo ibi dicitur: "Optuli eum discipulis tuis et non potuerunt curare eum".

(Cap. viii.) *Universi fratres unum de fratribus*, etc. Omnis multitudo ad unum primum reducitur[6] aut cito divellitur. Sic ecclesia ad Petri verticem terminatur: sic totus ordo uni generali ministro subicitur, quod si aliquando contrarium evenerit, quod Deus avertat evenire, erit necesse ordinem desolari. Sicut[7] dicitur Mat. 12 [v. 25]: "Omne regnum in se divisum desolabitur". Et bene traditur generalis capituli institutio, in quo fit ordinis reformatio, informatio et[8] conservatio, dum generali ministro, Christi in ordine vicario, ordinis per orbem dispersi adversa et prospera nunciantur. Sic post dispersionem reversi sunt discipuli cum gaudio dicentes:[9] "Domine etiam demonia subiciuntur nobis," etc.

(Cap. ix.) *Fratres non predicent in episcopatu alicuius episcopi*, etc. Hic ponitur capitulum de predicatione fratrum, in

[1] *This passage*, Contra . . . comparatur, *occurs in* B.V.: *not in* O.F.
[2] O. *om.* consolatio . . . mutua; F. *reads* multa *for* mutua.
[3] V.F. fratrum. [4] B.V.F. graviora. [5] Mat. xvii. 15.
[6] F. ad unum primum unicum caput respicit.
[7] B.F. ut. [8] O. *om.* informatio et. [9] Luc. x. 17.

quo fratres tria docet attendere: primo revereri prelatos ecclesie et eis per omnia amorem [1] gerere, cum dicit *non predicent*, etc. Prelati quidem [2] prohibendo predicationem sane predicantium a regula videntur deviare evangelica de qua habetur Luc. ix.: [3] "Vidimus quendam in nomine tuo demonia eicientem, et prohibuimus eum quia non sequitur te nobiscum. Et ait ad illos Iesus: Nolite prohibere; qui enim non est adversum nos, pro nobis est". Et tamen voluit beatus Franciscus fratres [4] ad tempus commotioni [5] cedere nisi periculum imineret ecclesie, iuxta quod dicit Christus discipulis: Si vos persecuntur in una civitate, fugite in aliam. Secundo docet qualiter predicatori debet auctoritas accedere quia [6] post examinationem scientie et approbationem [7] vite committitur officium predicandi. Hunc tamen articulum declarat dominus Gregorius, ut intuenti patet. Tertio forma traditur optima predicandi, ex quo satis apparet mirabile, qualiter aliqui dicere presumpserunt, quod ad fratres non pertinet predicare, cum inter omnes regulas autenticas religiosorum ista sola duo contineat capitula de predicatione, unum ad fideles, scilicet istud, et aliud ad infideles inferius,[8] *quicunque fratrum*.[9] Ante insuper datam regulam tempore Innocentii tertii imposita est ordini predicatio, sicut canitur: [10] *iussa dat Innocentius papa de predicando.*

(Cap. x.) *Fratres qui sunt ministri*, etc. In hoc capitulo primo ponitur informatio prelatorum ordinis, ut sint in cura fratrum solliciti, in obedientiis iniungendis discreti: secundo subiungitur [11] informatio subditorum, primo [12] obligatoria ad obediendum, 2° consolatoria de recurrendo ad prelatum, 3° monitoria de anhelando ad omnem [13] apicem virtutum. Ibi *moneo vero et exhortor*, etc, ubi et restringitur curiositas laicorum et indicitur occupatio angelorum. Ibi *attendant quod super omnia*, etc. Dicit igitur: *obediant suis ministris*, etc. In omnibus enim, quantum capio,[14] dicit obediendum esse [15] que non

[1] B. morem; F. honorem. [2] F. quidam.
[3] O. Luc. xi.; B.V.F. *add* dixerunt discipuli (Luc. ix. 49, 50).
[4] O. (F.?) *om.* fratres. [5] F. consuetudini communi; O. *om.*
[6] V. cui. [7] V.F. probationem; F. *om.* vite.
[8] F. *adds* 12. [9] F. fratres. [10] Offic. S. Fr. Noct. Resp. ix.
[11] O. subicitur. [12] F. *adds* ponit. [13] F. *om.* omnem.
[14] F. In omnibus etc. Ecce qualiter et quantum ministris et capitibus.
[15] F. *adds* quia videlicet in omnibus.

sunt contraria anime vel regule.[1] Contraria anime[2] sunt heccata; sunt et quedam bona periculis adiuncta. Et ideo adiungit remedium, cum[3] dicit: *ubicunque sunt fratres*, etc. Non potest regulam observare spiritualiter qui expositus seculo per obedientiam nimis cogitur vivere seculariter, vel qui occasione alicuius consortii temptationibus noxiis[4] inplicatur.

(Cap. xi.) *precipio firmiter fratribus universis ne habeant suspecta consortia*, etc. In hoc capitulo ponitur explicatio[5] castitatis in quo fratribus interdicuntur[6] incontinentie occasio et materia infamie. Cum enim omnes Christiani teneantur vitare suspectum consortium ne proximos scandalizent, fratres ex presenti capitulo tenentur ipsum vitare omni scandalo circumscripto solo Deo etiam[7] sciente. Interdicitur insuper etiam compaternitas ne hac via scandali ianua reseretur, sicut insuper hoc ipsum iura monachis interdicunt.

(Cap. xii.) *Quicunque fratrum divina inspiratione*, etc. Hoc est cap. xii^m^. in quo tria ponuntur. Primo altissima supererogatio euntium inter Saracenos, ad quod fratres cogendi non videntur sed licentiandi secundum verba regule. 2 preceptum adiungitur obligatorium omnium ministrorum de petendo Cardinali eis[8] presidente. 3° finis adiungitur et quasi epilogus regule ibi *ut semper subditi et subiecti*, etc.

[9] Hec igitur regula sanctissima ac divinissima secundum distinctionem a beato Francisco factam continet 12 capitula non textura aranearum[10] ac humano artificio consuta, sed spiraminibus eternis fecunda; quorum primum totam vitam et regulam perstringit fratrum minorum, 2um formam ordinem[11] intrantium et incipientium tradit; 3^m^ profitentibus[12] imponit exercitium triplex predictum; 4° resumitur explicatio paupertatis que ponitur in tribus capitulis; in quo[13] inhibetur receptio pecunie que est proprium obiectum avaritie; quinto[14] adiungitur informatio viventium de stipendiaroi labore[15]; 6° concludit in

[1] F. *adds* nostre. [2] F. regule. [3] B. ubi; F. unde.
[4] V.F. *om.* noxiis. [5] F. replicatio. [6] B.V.F. interdicitur.
[7] F. *adds* te. [8] B.V.F. ordini. [9] F. Epilogatio totius Regule.
[10] O. arenarum. [11] O. *om.* ordinem. [12] B.V. proficientibus.
[13] V. in quibus; B. in quinto; O. in 5. [14] O. *om.* quinto; B. ubi.
[15] F. stipendio laboris.

artissima[1] paupertate ut exclusa omni proprietate particulari et generali[2] fratres vivant ex mendicitate, nihil aliud perpetuum[3] habere volendo, se[4] ipsos etiam mundo sic despectos in prosperis et adversis nutriendo et fovendo; 7° traditur forma penitentie; 8° de hiis agitur que sunt necessaria pro ordinis unitate; 9° agitur de fratrum predicatione; x° de obedientia fratrum, admonitione et correctione; xi° de conservanda[5] continentie puritate; 12° de supererogatione ordinis et gubernatione.[6]

CAP. XI.—*In quo agitur de perfectione communi omnium religiosorum.*

(EXTRACTS.)

. . . Quidam tamen crucis Christi inimici corda hominum avertunt a religionis amore impiis suadelis, ut vilipendendo vitam religiosam vite sue vilitatem efficiant gloriosam; et arguunt sic: (1) Laudabilius est pugnare quam fugere: sed qui sunt in seculo contra plura vicia pugnant, et graviores ac difficiliores patiuntur insultus quam in claustro, in quo magis est fuga quam pugna: ergo laudabilior est vita secularis claustrali. . . . (3) Item maximum bonum et summum est procurare salutem animarum, quod pertinet ad prelatos; ergo maioris meriti est esse prelatum quam religiosum. (4) Item melius est esse liberum ad animarum procurandam salutem quam ligatum; sed religiosi intendentes predicationi non possunt libere predicare sicut seculares, cum sint in aliena potestate: ergo utilius et melius serviunt ecclesie in seculo quam in claustro, etiam in predicatione. . . .

(1) Ad primum sciendum quod illa fuit quondam calumpnia Vigilantii heretici, qui nostris temporibus, cum diu dormisset, evigilavit. Hic enim aiebat: "Non est pugnare sed fugere . . ." [*Pecham quotes Jerome against this view, and concludes:*]

[1] F. altissima. [2] F. personali sociali et generali.
[3] B.F. in perpetuum. [4] F. *adds* sed. [5] B.V.F. servanda.
[6] F. *concludes:* Explicit quedam declaratio regule ordinis fratrum minorum domini Iohannis de Pechano Archiepiscopi Cantuariensis, professi ordinis fratrum minorum, multa ipsius regule obscura clarissime et utillime dilucidans.

Contra igitur omnes verba heretici dicentes Vigilantii hec verba sufficiant.

(3) [*After quoting Jerome, Isaac of Nineveh,* (de perfectione contemplationis), *Bede and Gregory, Pecham continues:*] Preterea animarum salus procuratur super omnia per instantiam orationis, a qua omne verbum habet efficaciam, et bonis exemplis plus quam vociferationibus. Unde illud verbum: "donec sterilis peperit plurimos," etc., exponebat beatus Franciscus sic: *Sterilis* est frater simplex non habens officium predicationis; *que vero multos habebat filios* est predicator insignis qui multos persuasionibus convertere videtur ad penitentiam: sed non est, inquit, hoc virtute sua sed virtute fratris sterilis in verbo, virtute fecundi et apud Deum potentissimi.[1] . . . Amplius religiosis impiissime opponitur meritum prelatorum, cum in religione sint prelati tanto meriti maioris quanto cum onere cure ponderi etiam religionis sunt astricti. . . . Quod si episcopale fastigium te delectat, non propter hoc a religione te avertas; nisi forte in seculo vocationem tuam decreveris procurare: alias secure ingrediaris, securus quod propter hoc Deus super candelabrum non desinet sublimare lucernam, quam accendit, si tibi et ecclesie viderit expedire. Nec hoc dico teste conscientia, quod aliquem de hiis religiosis episcopari desiderem, sed ut pessimorum hominum malignitas elidatur.

Ad 4 dicendum quod libertas proprie facultatis et licentiosa potestas multis extitit causa precipitationis, et sensus proprius causa deviationis. . . . Tutissimum igitur est subdere se prudentiori plus habenti de spiritu Dei, licet minus forte de spiritu philosophi. . . . Nec obstat si non multum literatus, dum tamen virtute probatus. . . . Preterea nunquam religiosum rationabiliter motum ad predicandum vidi a predicatione coerceri. . . .

[1] This differs in form from the passage in II. Cel. 123: Bonav. *Leg.* cap. viii.; and *Spec. Perf.* cap. 72.

Cap. XII.—*De perfectione penitentium.*

(Extracts)

. . . Penitentes autem in tribus exercentur: in vilitate seu abiectione, in asperitate, in parcitate. Primum contra superbiam, secundum contra lasciviam, tertium contra avaritiam. . . . Secundum hoc igitur ad penitentiam pertinent vilitas vestitus, austeritas victus, verbi gratia, abstinentia a vino et carnibus et cibis delicatis: pertinet insuper rigor ieiunii et huiusmodi. [*Then follow* 13 *arguments of* '*impious men*' *against* 'abstinentia,' *of which the third, ninth and tenth may be given as specimens :*] (3) Item perfectus melius scit uti talibus [*e.g.*, vino et carnibus] quam imperfectus: cum ergo omnis imperfectio in talibus sit ex usu, usus talium magis convenit perfectis quam imperfectis. . . . (9) Item perfecti viri absque diminutione perfectionis utuntur vino et carnibus pro consuetudine illorum cum quibus conversantur; non solum sine iniuria perfectionis, immo male facerent si aliter facerent, quod probatur per illud quod dicitur Mat. vi. super illud: "Nolite esse solliciti," etc. Beda: Hic videntur argui illi qui spreto victu vel vestitu communi lautiora sibi vel austeriora[1] pre hiis cum quibus vivunt alimenta querunt vel indumenta. (10) Ad hoc est auctoritas Augustini *De Doctrina Christiana* 3° [cap. xii.], dicentis: Quisquis rebus pretereuntibus strictius utitur quam se habet consuetudo eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Horum utrumque est malum: ergo perfectius est conformari in cibis, et ita nihil minuit de perfectione uti quocunque genere ciborum.

[*Next* 5 *arguments*, 'ad impugnandum ieiunium,' *of which the fourth is :*] Item hec omnia videntur confirmari per exempla et documenta Salvatoris, qui dixit discipulis absque differentia ciborum, comedentes et bibentes que apud illos sunt, nec aliam videtur imposuisse regulam abstinendi nisi Luc. xxi. [v. 34] . . . Ergo non videtur perfectio sed superstitio cibos discernere vel de numero comestionum distinguere. . . . Amplius contra

[1] O. ampliora.

vestium vilitatem introducunt tunicam Christi inconsutilem quam dicunt fuisse de serico curiose composito. Item Bartolomeus apostolus legitur purpura usus clavata.

[*Peccham replies first with a general introduction.*] . . . Certum est quod Christus incessit via humilitatis et exterioris abiectionis ut destrueret arrogantiam. . . . Ad perfectionem ergo penitentie pertinet semetipsum exterius contemptibilem exhibere, honores fugere, non tantum mundanos sed etiam ecclesiasticos, exemplo Domini. . . . Ad hoc pertinet se in vilibus officiis metas non excedentibus honestatis exercere, sicut in lavandis pedibus fratrum, etc., exemplo Salvatoris. . . . Pertinet insuper ad penitentiam asperitas in vestibus et victualibus. In vestibus ut cilicia, lorice et huiusmodi: in victu panis ordeacius, aqua et faba et similia. Ad hoc etiam pertinet corpus laboriosis operibus vexare. . . .

[*Each argument is then answered in turn, e.g.:*] Ad tertium dicendum quod perfectus melius sciret uti, sed tamen perfectus scit ista sibi minus congruere [*with many quotations from the fathers*]. . . . Ad nonum dicendum quod comedentes cum aliis aut sunt hospites transeuntes aut professionis sodales. Si hospites, omnino conformari non debent, si ad artiorem vivendi modum ex professione tenentur, unde persistant in rigore penitentie sue, aliis ad quid eis conandum sit ostendentes; quod si ad artiorem usum ciborum non tenentur, ex regula, possunt uti appositis etiam sine iniuria perfectionis. . . . Sic ergo potest sumi quod apponitur moderate sine perfectionis iniuria, si tamen caritas hoc requirit et condescensio, sicut Dominus cum publicanis comedebat . . .: quod si nec hoc requirat edificatio aliorum nec sit periculum scandali, secure illum dico perfectius agere qui cedit iuri suo vilioribus contentus cibariis, que sine tedio haberi possunt ministrantium. . . . Quod ergo dicit 'illos argui qui spreto,' etc., manifeste verum dicit. Qui enim viam communem spernit, male facit: qui vero eam non spernit et tamen se amore eterne vite districtius affligit modo predicto, memor vocationis sue, melius facit. Et ideo beatus Franciscus discipulos suos ac filios ad hanc singularitatem invitavit informando ad ieiunium post Epiphaniam, dicens, qui eam, scilicet quadragesimam, ieiunare voluerint, benedicti sint a Deo, et qui

nolunt non sint astricti.[1] . . . Ad decimum dicendum quod ille textus falso allegatur: non enim dicit Augustinus "aut intemperans est aut superstitiosus," sed "aut temperans est aut superstitiosus est," sicut patet respiciendo omnia originalia mundi, nisi sint de novo corrupta. Hec tamen corruptio invenitur in libro Gratiani, Dist. 41 cap. *Quisquis rebus*. Unde textus ille vel est vitio scriptorum corruptus, . . . vel ipse Gratianus ibi defecit, sicut in multis aliis locis. Annon, verbi gratia, defecit [causa] 2 quest. 3, de abolitionibus criminum in allegatione iuris civilis, et alibi multotiens? . . . Ad 17 (= 4) dicendum quod, ut supra visum est, Dominus districtissime ieiunavit et Iohannem ieiunantem super omnes alios commendavit. . . . Quod obiicitur de tunica inconsutili, respondetur per Crisostomum[2] dicentem super Iohannem exponendo locum ipsum: "In Palestina duos pannos committentes (*sic*) ita subtexunt indumenta, ostendens Iohannes quoniam talis erat tunica ex hiis que desuper subtexta. Hoc autem mihi videtur dicere enigmatice insinuans vilitatem vestimentorum." Hec verba sancti. Ergo in hoc vestimentorum vilitatem intellige, non preciositatem. Hoc autem satis probabile videtur, quoniam, si purpurea fuisset vestis Christi, non ei crucifixores sui irrisorie clamidem coccineam circumdedissent. Amplius nec Iohannes in legenda sua dixisset detestando illis qui de conversione sua penitebant, quia viderant servos suos in sericis fulgentes, [etc.].[3] Stulte enim hoc arguisset in aliis quod in magistro suo exhibitum vidissent. Amplius sanctus Martinus dixit:[4] Dominus Iesus Christus non purpuratum nec dyademate renitentem se venturum esse predixit. . . . Quod autem quidam dicunt eam purpuream esse et in sanctis sanctorum Rome contineri, non faciliter credo. Dicitur etiam in Argentulio esse iuxta Parisius,[5] quam ibidem vidi, quantum discernere potui magis cilicine similem in colore quam purpuream. Quod si mihi aliqui proterve assererent eam

[1] Regula, cap. iii. [2] *Cf.* Chrysost. Homil. 85 (84) in Jo. xix. 23.

[3] *Cf.* Leg. Aurea, cap. ix. Abdias, Hist. certaminis Apost. (Paris, 1571), p. 62b.

[4] Sulp. Severus de Vita B. Martini, cap. 24. *Cf.* Bonavent. Expos. super Regulam, cap ii.

[5] O. *reads* " iuxta prou' paris' ".

purpuream extitisse, ego protervientibus pacifice respondens dicerem eam fuisse tunicam Christi sacramentalem, non usualem. . . . Amplius de Bartholomeo intelligendum quod verbum illud in legenda Romana non habetur; et si verum est quod dicit, dico quod necessitate ductus hoc fecit, quia in illa calida regione non invenit aliam laboranti portabilem. Ex hiis patet exsufflatio frivolorum sophismatum vel phantasmatum quibus impugnare nituntur crucem penitentie illi quorum venter Deus est et gloria in confusione. [*Exp. Cap.*]

CAP. XV.—*Qualiter possint religiosis prelatorum officia convenire.*

(EXTRACTS.)

Sed sicut dicitur Ecclesiastici 33 [v. 15]: "Contra malum bonum, contra mortem vita"; quia Deus malo obviat per gratiam, sic econtra filii gehenne nituntur extinguere spiritum vite, dicentes predicationem et peccantium absolutionem religiosis non competere, idcirco et huic virulentie conabor sententiarum salutarium efficaciis obviare. Dicunt igitur sic: (1) Episcopi habent plenum ius in episcopatu suo, et plebianus in plebanatu. Istud autem ius in duobus consistit precipue, in predicatione et absolutione. Igitur si aliquid iuris committitur venienti a latere a summo pontifice, vel in plebanatu a dyocesano, fit iniuria et preiudicium isti vel illi, et iuris sui mutilatio. (2) Item fit per hoc officiorum confusio et per consequens turbatio; sed talia non sunt in edificationem sed destructionem; unde cum pape nulla sit collata potestas nisi in edificationem, nihil tale potest sedes apostolica mandare. Hinc dicit apostolus Cor. 9[1]: "Non sumus gloriantes in alienis laboribus". (3) Item per sacros canones ordinatum est ut distincte sint dyoceses et plebes commisse sacerdotibus, nec unus prelatus potest alicuius terminos invadere. . . . (4) Item quantumcunque vel qualecunque concedat apostolica sedes privilegium, intelligendum est sine aliorum preiudicio; sed preiudicium fit prelatis nisi eorum auctoritate predicent: ergo quantumcunque sint privi-

[1] 2 Cor. x. 15.

legiati, intelligendum est, si vocentur a prelatis; preterea probatur quia si princeps vel imperator concedat alicui quod possit in publico edificare, hoc debet intelligi sine preiudicio alterius. (5) Item specialiter de confessionibus videtur quod in hoc preiudicatur officio pastorali, quia per hoc impeditur ne possit cognoscere vultus pecoris sui, et perit correctionis opportunitas, et alia mala sequuntur plura, ut dicunt. . . .

Solutio. Ad horum intelligentiam notandum quod plenitudo ecclesiastice potestatis, ut supra habitum est cap. x., residet in summo pontifice, quam habet ex divina auctoritate, sicut probatum est in textu evangelico. . . . (1) Ad primum dicendum quod missio talium sic a latere venientium, dico a latere qui non sunt prelati, non est in preiudicium sed in presidium prelatorum, quod patet si ymaginemur curam pastoralem ut onus gravissimum humeris pastoris superpositum. . . . Ad 2 dico quod nullam defendo confusionem vel turbationem sed sanctam communionem, gratiarum scilicet, quam dedit spiritus administrando. Amplius dico si prelatus semper sufficeret, semper sciret, semper vellet gregem instruere, et vitam doctrine concordaret, nunquam vellem quod plebi ipsius aliquis verbum proponeret, nisi qui magis forte sufficeret, melius sciret et intentius caritatis arderet incendiis: ideo [1] predicatorem quemcunque a latere venientem iudico reprehensibilem, si predicet spreta curantis reverentia, quantumcunque peccatoris,[2] nisi forte malignitas eius tanta esset quod verbum salutis repellere laboraret. . . . Ad 3 dicendum per interemptionem: dicitur enim Deut. 23 [v. 24]: "Ingressus vineam," etc., glossa: in ecclesia alterius episcopi, potest alter aliquos corrigere vel confirmare; totam plebem non licet ei regere vel magna negotia tractare. Amplius dico quod prelatis hoc convenit ex auctoritate et iurisdictione, religiosis solum ex commissione: licet igitur alicuius religiosi commissio possit esse ambitus latioris, prelati tamen iurisdictio est tituli dignioris et sublimioris: quia igitur si permiscerentur iurisdictiones prelatorum possent faciliter suscitari contentiones et lites, non expedit curas misceri; expedit tamen curantibus opitulationes exhiberi. Ad 4 patet responsio ex predictis. Ad 5 dico quod si prelatus posset toti

[1] M. omnino. [2] O. predicatoris.

sufficere multitudini quotienscunque peccata confitenti, si sciret etiam peccatorum nodos explicare et discrimina ponderare, vellet etiam vacare et zelo domus dominice inardescens condescendere; taceo de illis qui confitentes quasdam personas nituntur ad flagitia inclinare; si item non obsisteret infirmitas vel indevotio subditorum, nunquam vellem quenquam a latere venientem, absque eius requisitione, aliquam subditorum ipsius confessionem audire. Sed quia greges sunt magni, oves plures oberrantes, sacerdotes innumeri insipientes, ignavi, parum peccata ponderantes et magna plerumque parvipendentes vel negligentes, subditi etiam contra prelatos frequenter faciliter indignantes, previdet celestis miseratio propter nonnullam insufficientiam prelatorum et insipientiam subditorum et profectum bonorum, aliqua remedia dictorum, religiosos scilicet missos in iuvamen sacerdotum et solamen penitentium. . . . Ad hoc quod dicit quod non cognoscit vultum pecoris sui, dico quod multi sunt qui videntes non vident, aut propter ignorantiam aut propter ignaviam inquirendi, vel propter insipientiam subditi peccata sua plerumque usque in finem vite sue vel aliquando amplius pre verecundia reservantis, dum non reperit homines sibi ad libitum complacentes, forte cum austeritate imperantes aut alias displicentes; unde in hac parte multum peccatoribus est favendum. Hoc scio quod nullus est qui non gauderet si bovem suum aut asinum casu lapsum in puteum alienis videret laboribus relevatum. Numquid igitur non cognoscit satis vultum qui penitentem in xl^{ma} in foro conscientie invenit a criminibus expiatum per hoc quod alicuius timentis Deum ab episcopo missi adiutorium[1] frequentavit? Ad quod quamvis sufficiat licentia episcopi, tutius tamen ut fiat cum licentia sacerdotis proprii expressa vel presumpta probabiliter, quam si deneget irrationabiliter, sufficiat licentia episcopalis.[2] Nec enim insufficientie dici posset faciliter fortius argumentum quam rationabiliter petitam licentiam denegare. Frustra etiam iura allegant emuli pauperum, cum legislator summus pontifex et domini cardinales processum religiosorum in predicando et confessiones audiendo communem approbent et confirment, sicut eorum privilegiis continetur. Quod inter cetera indulge-

[1] O. auditorium. [2] O. *om.* tutius . . . episcopalis.

tur ut optenta licentia dyocesani episcopi audire possint in confessione penitentes, etiam sacerdotibus parochialibus contradicentibus; et recte, quoniam sufficiens, ut tactum est, insipientie et insufficientie prebet argumentum qui in pastorali officio ydoneum respuit adiutorem. Ad 6^m dicendum. . . .

CAP. XVI.—*Per quas personas debeant finalia pericula evenire.*

Sequitur querere per quos debeant pericula ecclesie novissima iminere. Hoc autem homini notum esse non potest, nisi ei Deus per spiritum sanctum duxerit revelare, quamvis homines pestilentes, quos sola infamia facit famosos, super hoc iam per facti evidentiam dicant scripturas lucere, et ponentes impie maculas in electis asserunt quod per religiosos debeant huiusmodi pericula pervenire, quod et probare conantur auctoritatibus truncatis et falso allegatis. Dicunt enim quod religiosi pauperes sunt precursores Antichristi, per quos et scisma debet procurari et Antichristi surgere principatus; quod et probant sic. (1) Dicitur Act 20 [v. 29] "Post discessionem meam, i.e., post mortem meam, intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi". Quid sunt lupi nisi pauperes[1] petendo inportuni, non parcentes, sed per fas et nefas pecuniam extorquentes? (2) Item [II.] Thimoth. 3 [v. 2-6]: "erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, etc., speciem quidem pietatis habentes," i.e. religionis, "virtutem autem eius, i.e. caritatem, abnegantes," glossa, sanctis. "Ex hiis sunt qui penetrant domos," i.e. conscientias hominum; glossa, iam horum prenuntii sunt sed plures in fine futuri sunt. Unde [II.] Thess. 2 [v. 7]: "Nam misterium iam operatur iniquitatis": glossa, quidam putant hoc esse dictum de quibusdam fictis, qui sunt in ecclesia Dei tam diu donec ad tantum perveniant numerum, quod Antichristo magnum populum congregabunt. (3) Ad hoc allegant illud Mat. 24 [v. 11]: "Multi pseudoprophete surgent, i.e. falsi doctores vel predicatores, et seducent multos". (4) Item Mat. 7 [v. 15]: "Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium," i.e. signis religionis ut ieiunia et orationes, "intrinsecus autem sunt lupi rapaces". Hec omnia et huius-

[1] M. *adds* religiosi.

modi ad religiosos pauperes intorquent, quos et pseudoprophetas appellant, i.e. falsos vel fallaces. (5) Ad hoc allegant prophetias cuiusdam prophetisse teutonice nomine Hildegardis, que nonnulla mala dicit de quibusdam religiosis.

Quod autem per hos debeant instare pericula, et quod pseudo sint appellandi docent 50[1] mendaciis detractoriis et detractionibus mendacibus, que signa appellant, se ostendere arbitrantur.

(1) Quorum primum est quod predicant non missi vel non canonice missi; predicant enim ad predicandum legitime non vocati ab hiis quibus plebes sunt commisse. (2) Secundo quod non recte predicant, quia falsa vel dubia que in scripturis non continentur ut vera, ut favorem populi adquirant, et miracula sua vel suorum ostentant. 3° quia predicant ut subditos alienos ad se trahant et a prelatis propriis avertant. 4° quia penetrant domos, rimando scilicet proprietates et conscientias hominum, ut per hec eos redigant in suam potestatem quasi captivos. 5° quia, ut dominari valeant subditis alienis, vendicant sibi nomen auctoritatis, vocantes se predicatores vel opitulatores generalis ecclesie, cum predicatoris nomen sit honoris, sicut dicit glossa ad [I.] Thimoth. 2 [v. 7], super illud 'in quo positus sum predicator'. Et vocant se opitulatores sicut opem ferentes, vel per ordinationem ecclesie sicut archidiaconus aut delegationem maiorum ad aliquid speciale destinati. 6° quia excedunt mensuram in potestate ut eis alia committatur, utpote commissa potestate predicandi, indulgentias faciunt acsi essent episcopi, absolvunt subditos alienos, suspendunt vel excommunicant. 7° quia libentius predicant conversis ad fidem quam non conversis, a quibus lautius procurantur. 8° quia vadunt in legationem alienam non in suam, ingerentes se ad Christianos habentes rectores suos. 9° quia querunt vanam gloriam in disputationibus contentiosis, appetendo triumphare, et superstitiones novellas per ypocrisim inducentes. 10 quia commendant se ipsos et ostendunt bona opera sua. 11° quia preferunt se aliis religiosis et ecclesiarum prelatis. 12° quia faciunt novas et superstitiosas traditiones ut videantur sanctiores aliis. 13° quia plus amant propriam gloriam quam legem Dei, quia pro terreno honore suo vel comodo non verentur scandala suscitare.

[1] M. multis. (See note at end of Chapter.)

14° quia eloquentiam suam ostendunt contra illud apostoli [I.] Cor. i. [v. 17]: "non in sapientia verbi". 15° quia ostentant philosophiam suam contra illud apostoli, Cor. [I. ii. 1]: "Non veni ad vos in sublimitate sermonis aut sapientie". 16° quia amant primos recubitus in cenis et primas cathedras et vocari ab hominibus Rabi, contra illud Mat. 23 [v. 8]: "Nolite vocari Rabi". 17° quia iactant se fructum facere in ecclesia Dei et inde extolluntur contra illud Luc. [17 v. 10]: "Cum omnia benefeceritis, dicite, quasi servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus". 18° quia iactant se de miraculis suis et suorum. 19° quia arrogant sibi quod non faciunt vel in signis vel aliorum edificatione. 20° quia per simulatam humilitatem erigunt se ad honores; quia enim in hoc seculo despecti sunt, habitum religionis vel humilitatis assumunt, ut sic honorentur et exaltentur. 21° quia inserunt se curiis et amant fieri curiales. 22 quia querunt favorem humanum, aliena negotia exercendo, aliena, i.e. ad religionem minime pertinentia, vel adulando. 23 quia vacant amicitiis huius seculi adquirendis, scilicet divitum et potentum. 24 quia simulant se habere maiorem zelum animarum quam prelati, dum se asserunt se eas pascere non mercede temporali. 25 quia, ut placeant hominibus, adulantur, laudant, et iustificant principes seculares temporalem ecclesie iurisdictionem coartantes. 26 quia, licet sint pauperes, tamen faciliter inveniunt hospitia, quod vere pauperibus non contingit, unde videtur quod peccata dissimilent hominum et faveant eis in malum. 27 quia in tribulationibus sunt inpatientes. 28 quia odiunt illos quos arbitrantur suos criminatores, ledunt accusant et diffamant. 29 quia odiunt eos qui volunt eos probare utrum sint veri apostoli annon. 30 quia immodeste arguunt nec volunt sustinere correctionem. 31 quia illud, quod contra perversos generaliter dicitur, contra se dici specialiter arbitrantur. 32 quia super privatis iniuriis iudicia et lites assumunt contra doctrinam apostoli; litigant enim pro cathedra temporalis honoris aut pro regimine aliene plebis. 33 quia non amant veritatem sibi asperam. 34 quia nolentes recipere eos conpellunt vel compelli faciunt ad recipiendum se contra doctrinam Domini, Mat. 10 [v. 14]: "quicunque non receperit vos," etc. 35 quia contra adversarios suos provocant fautores suos,

contra doctrinam verorum apostolorum. 36 quia amant carnaliter, quia nepotes suos et consanguineos indignos ad honores ecclesiasticos faciunt promoveri. 37 quia libenter visitant domos parentum quos reliquerunt ut in eis vel delicientur vel pecuniam extorquant. 38 quia in principio letanter recipiuntur sed postea respuuntur, cuius contrarium videmus in veris apostolis. 39 quia amant curare negotia aliena ut suavius vivant. 40 quia predicant propter questum. 41 quia indifferenter recipiunt et inportune petunt non solum ad necessitatem sed ad voluptatem et vanitates edificiorum. 42 quia egestate coacti evangelizant, quia si non evangelizarent non haberent unde viverent, et ita mercedem eternam non habent. Unde [I.] Cor. ix. [v. 16]: "Si enim evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim incumbit," scilicet vite sustentande. 43 quia circumveniunt homines fraudulenter, ut res eorum tandem extorqueant, promittentes orationes et alia. 44 quia ad alienam mensam conveniunt non vocati frequenter. 45 quia non sunt contenti oblatis cibo et potu sed querunt frequenter lautiora.[1] 46 quia cursitant de domo in domum frequenter querentes hospitia meliora. 47 quia recipiunt bona illorum qui nondum correcti in peccatis suis persistunt contra illud [II.] Cor. 8 [v. 5]: "Sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei". 48 quia recipiunt elemosinas illorum qui propter pudorem aut propter inportunitatem dant magis quam propter Deum, et ita querunt contra apostolum datum et non fructum.[2] 49 quia non habent oculos ante et retro, quia dicunt se ignorare pericula futura per pseudo-predicatores vel penetrantes domos. 50 quia procurant se per maiorum epistolas commendari.

Hec sunt mendacia quibus servos Christi servi dyaboli nituntur impie diffamare, sed ostendam quales esse debeant discipuli Antichristi, et deinde ad istas insanias respondebo.

Sciendum est igitur quod sicut Antichristus contrarius est Christo, sic eius discipuli contrariam habent vel habituri sunt dispositionem discipulis ipsius Domini Christi Iesu. De quibus Christi discipulis patet ex auctoritate evangelica quod erant veraciter simplices, sed spiritu prudentes, mansueti et patientes,

[1] O. *om.* sed . . . lautiora. [2] Phil. iv. 17.

perfecte pauperes, carnem macerantes, gloriam despicientes, toto studio animarum salutem verbis et operibus promoventes, nihil per simulationem et ypocrisim operantes.

E contra discipuli Antichristi et eius precursores in primo erunt[1] homines duplices et dolosi, secundo seculari scientia inflati et erroribus pleni, 3° crudeles oppressores pauperum et aliorum servorum Christi, 4° cupidi divitiarum amatores, 5° carnalitatis sectatores, 6° temporalis glorie amatores, 7° in hiis omnibus boni speciem pretendentes. Hec 7 per 7 capita draconis Apoc. 12 [v. 3] estimo designari.

Sunt igitur duplices et dolosi, unde Gregorius super illud Job. 16 [v. 10]: "hostis meus terribilibus oculis intuitus est me"; dicit, Mor. 13 [cap. x.]: "Sicut incarnata veritas in predicatione sua pauperes et ydiotas et simplices elegit, sic econtra ille dampnatus homo ad predicandum falsitatem suam astutos ac duplices et huius mundi scientiam habentes electurus est": quorum duplicitas figuratur Apoc. 9 [v. 14-16], ubi dicitur: "solve quatuor angelos qui ligati sunt in flumine magno Eufrate, et soluti sunt," etc., "et numerus equestris exercitus vigies millies dena millia". Eufrates interpretatur frugifer et signat in mundi opulentia gloriantes, cui concordat quod hic fluvius circuit Babilonem, ut dicit glossa. Quatuor angeli mali intelliguntur, i.e. demones, universi quasi ligati, i.e. veritate dominice passionis refrenati, qui solvendi sunt cum per mundi amatores permittentur apertius in alios desevire: vicenarius autem numerus duplicem significat, sicut et ibi Luc. ix.: in 22 milibus venit ad me.[2] Hac dolositate prius venenum suum occultabunt, quia nacta opportunitate postea effrenate[3] predicabunt. Unde Gregorius Mor. 19 dicit: "Nunc Dominus [sicut psalmiste voce dicitur] *sicut in utre congregat aquas maris.* Uter quippe est carnalis cogitatio. Aque ergo maris in utre congregate sunt, cum amaritudo perverse mentis non erumpit exterius in verba prave libertatis. Veniet perfecto tempus quando contra ecclesiam perversi atque carnales aperta voce predicent, quod nunc occulta machinatione moliuntur."[4]

[1] B. sunt vel erunt *for* in primo erunt.

[2] B. "Luc. 14 in xx. milibus venit ad se". I have failed to find the passage.

[3] O. effrent'; B. effret'.

[4] Moral. xix. cap. ix.: (cogitatione *for* machinatione).

Hec Gregorius. De horum igitur numero esse videntur qui electis membris ecclesie in facie blandiuntur et repente in horrendas et studiose compositas calumpnias erumpunt insanientes. De horum duplicitate Apoc. 9 [v. 19]: "Potestas equorum in ore ipsorum et in caudis eorum"; in ore, i.e. perversa predicatione. Videmus enim eos libenter audiri qui ea commendant que homines amant, sicut divitias et delicias. In caudis etc. intelliguntur occulte deceptiones secundum glossam: tales sunt qui detruncatas auctoritates suis erroribus explicant confirmandis, suasque deceptiones velut caudas adiungunt auctoritatibus acsi essent de serie veritatis, quod soli intelligere possunt literati scripturarum inspectores. Hii blandiunt in facie, se asserentes simplicibus servire, sed occulte immittunt venenum, et ideo dicuntur ibidem habere caudas similes scorpionibus. Item Mor. 32 super illud 'nervi testiculorum eius perplexi sunt,' dicit Gregorius quod testiculi sunt predicatores Antichristi quorum "nervi sunt perplexi, quia predicatorum illius argumenta dolosis assertionibus innodantur, ut recta esse simulent que perversa persuadent, ut allegationum inplicatio quasi nervorum perplexitas, et si videri possit, solvi tamen non possit".[1]

Secundo dico quod erunt homines scientia seculari inflati et prudentie spiritus ignari. Unde Gregorius 13 Mor. exponens illud Ysa: "Mittit in mare legatos in vasis papiri super aquas": dicit; "ex papiro carta est: quid itaque per papirum nisi secularis scientia designatur? Vasa ergo papiri sunt corda doctorum secularium. In vasis ergo papiri legatos mittere est predicationem suam in sapientum carnalium[2] sensibus ponere, et defluentes populos ad culpam vocare".[3] Hec Gregorius. Scientia secularis nulla conpetentius intelligitur quam illa per quam res seculi reguntur, in quibus homines dolosi amplius exercentur, per quos innocentia pluries falsis allegationibus condempnatur. De horum igitur numero esse videntur qui quibusdam statutis olim necessariis, mutatione vero modernorum temporum necessario commutatis, sic tamen [sunt] innitentes,[4] ut nec apostolicis adquiescant diffinitionibus, ipso apostolico

[1] Mor. xxxii. cap. xvi.; Job. xl. 12.
[2] B. secularium.
[3] Mor. xiii. cap. xi.; Isa. xviii. 2.
[4] O.V. invidentes.

contrario modo ex causis contrariis providente, nec viros sanctos per hoc vereantur mendaciter diffamare, nec cessent prelatos simpliciores theologice doctrine ignaros, ubi possint, falsis allegationibus pro viribus inclinare. Hii carnaliter et seculariter prudentes, prudentie spiritus sunt expertes, unde catholica Jude 2 [v. 19]: "hii sunt qui segregant se ipsos animales spiritum non habentes". Segregant, glossa, a sorte iustorum; animales, anime concupiscentiam sequentes.

(3) Item erunt isti crudeles oppressores servorum Christi et precipue pauperum. Unde Gregorius Moral. 13 [cap. xi.]: "illos precipue in sancta ecclesia persequuntur quos multis sciunt esse profuturos". Eo enim ipso quo in rebus presentibus delectantur contrarium pro viribus destruere conabimur.[1] Unde glossa illius verbi Psal. 9 [v. 9] ubi de Antichristo dicitur: "Oculi eius in pauperem respiciunt"; dicit sic: iustos et pauperes spiritu, quorum est regnum celorum antichristus maxime persequetur. Qui autem pauperes appellerentur ostendit glossa illius versus sequentis [v. 14]: "tibi derelictus est pauper": dicens: pauper est omnibus huius mundi temporalibus derelictis, ut tu tantum sis spes eius. Certum est quod Antichristus et discipuli eius ad idem conabuntur. De numero ergo precursorum suorum esse videntur, que contra egestatem et paupertatem, quam Christus verbo et exemplo commendavit, totis viribus machinantur: et hii quia sunt contrarii improbi amatores. Item super illud Gen. 49 [v. 17]: "fiat Dan coluber in via, cerastes in semita," dicit glossa: Est antichristus coluber in via, quia eos per latitudinem vite ambulare provocat quibus quasi parcendo blanditur; fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit et se ad celestis itineris precepta constringentes[2] non solum calida persuasione impetit, sed etiam terrore potestatis premit. Hec glossa. Ad celestia se constringunt itinera qui servant ex voto Christi consilia. Quos igitur tales cernimus inpugnare, certum est ad Antichristi malitiam aditum preparare.

(4) Item 4° erunt cupidi temporalium inprobi amatores. Per hoc etiam alios inclinantes. Unde secunda Petri 2 [v. 1, 2, 3]: "fuerunt vero pseudoprophete in populo, sic et in vobis erunt

[1] B. conabuntur. [2] O. *om.* et se . . . constringentes.

magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis, et eum, qui emit eos, negant Dominum, et multi persequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphematur; et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur". Ecce quales erunt quia luxuriosi et cupidi. Glossa interlinearis: concupiscentias predicant quibus carnales facile consentiunt. Si igitur queritur per quos mundus subvertetur, per quos procurabitur scisma, respondetur per hanc glossam: quia libenter audiuntur concupiscentie fautores, et talia predicantes vel severitatem penitentie in suis predicationibus enervantes libenter audiuntur, et talia predicantibus multi fortiter adiunguntur. Fictis autem verbis negotiantur in avaritia, qui dicunt contempnenda esse propria non communia, ad hec paupertatem evangelicam restringentes. In communibus enim hodie magis perniciosa est avaritia; propter temporalium enim desiderium ecclesie committuntur pueris et aliis curare nescientibus, et evacuatur quantum in ipsis est aspersio sanguinis Crucifixi. Divites igitur erunt proprie antichristi instrumenta. Unde Apoc. 6 [v. 15]: 'Reges terre et principes'; per diversos honores seculi quos nolentes perdere deserent fidem divites. Item titulus Psal. 52 est 'in finem intellectus David pro Amaleth': ibi glossa: Amalechite interpretatur populus lingens terram et significat antichristum et suos terrena amantes, qui in fine mundi pro viribus vastabunt ecclesiam.

Item Gregorius Moral. 33 exponens illud Iob: "Sicut tede ignis accense," dicit: "Annon predicatores simulationis antichristi sunt, qui cum sacros Dei ordines optinent, fugientem totis desideriis mundum tenent?"[1] Item Apoc. 9 [v. 5]: "Cruciatus eorum ut cruciatus" scorpionum etc.: glossa: quia sicut scorpio cauda, sic isti decipiunt per temporalia, que debent esse post sicut cauda. Hec glossa. Qui sunt igitur isti scorpiones nisi temporalium multitudinem possessoriam a Domino in hac vita promissam esse asserentes qui modica reliquerunt et ad huiusmodi suis predicationibus animantes? Unde Apoc. 13 [v. 11] ubi expresse agitur de apostolis antichristi, dicit: "Vidi aliam bestiam". Glossa, terram i.e. terrenos in amorem terrenorum perseverantes. Ecce igitur quod terrenorum amatores

[1] Moral. xxxiii. cap. xxxv.; Job xli. 10.

erunt apostoli antichristi et precursores et ei specialiter adherentes. De quorum numero videntur esse divitias impudenter commendantes et paupertatem pro viribus labefacientes, divitias et paupertatem mirabili insania in unum confundentes, cum dicat Augustinus de verbis Domini super Luc.: 'dives et pauper duo sunt sibi contraria';[1] et isti istius temporis heretici ponunt hec contraria simul in actu summo, ut pauperes dicantur altissima paupertate, qui affluunt super alios temporalium ubertate.[2] De horum etiam numero infallibiliter esse videntur qui usum divitiarum plus affirmant ad perfectorum quam inperfectorum pertinere usum, quasi Dei Filius legem ignoraverit perfectorum.

(5) Sunt iterum 5° carnalitatis sectatores, tam gule quam luxurie. Gule, inquam, unde canonica Jude [v. 18]: "In novissimis temporibus". Glossa; in tempore antichristi, cuius iam isti sunt preambuli: "venient illusores secundum desideria sua ambulantes"; glossa, quos tali signo potestis cognoscere quod gulosi sunt. Hos etiam vocat in eadem epistola [v. 12]: "in epulis macule convivantes," emphatice nomine macularum vehementer maculosos esse insinuans. Istis etiam convenire potest illud [II.] Tim. 3 [v. 2]: "erunt homines se ipsos amantes," etc. et infra incontinentes; glossa, gule vel libidinis non refrenando malas cupiditates: 'voluptatum amatores magis quam Dei'; glossa, i.e. carnales letitias spiritualibus preponentes. Ecce quales erunt discipuli antichristi, carnales et precursores. Unde Moral. 15 [cap. lxi.], loquens de antichristo dicit: "qui in bonis presentibus delectantur, se potestati illius absque retractatione subiciunt": et infra: "in tribus annis et dimidio omnes quos in studio vite carnalis invenerit iugo sue dominationis astringit". Hec Gregorius. Ecce quales adherent antichristo. Et certum est quod similes preparant viam antichristo maxime secundum carnem viventes et carnalitatem subdolis exhortationibus commendantes. De quibus dicitur Apoc. 9 [v. 17]: "Qui sedebant super equos habebant loricas igneas, et iacinctinas, et sulphureas, et capita equorum erant tanquam

[1] I have failed to find the expression in St. Augustine's sermons.

[2] B.V. *continue:* Et Cassiodorus super illud; Tibi derelictus est pauper; dicit pauper a paulula re.

capita leonum; et de ore ipsorum procedebat ignis et fumus et sulphur". Habebant, inquit, loricas igneas: glossa, propter ignem ire et libidinis; vel per loricam ex circulis contextam intelligimus multorum in malo concordiam. Et iacinctinas: inquit, per iacinctum intellige simulationem iustitie; unde et ipse antichristus qui in occulto erit luxuriosus in publico castitatem simulabit, ut magis placeat, qui tamen alios ad omnem spurcitiam licentiabit. De simulatione autem castitatis habetur Dan. xi. [v. 37]: Super illud "erit in concupiscentiis feminarum". Per circulos *lorice*, argumenta sophistica intellige ad carnalitatis munimentum. *Et capita equorum:* glossa, i.e. principalis inter eos: *tanquam capita leonum*, propter detractionem manifestam secundum glossam. *Et de ore ipsorum*, i.e. aperta predicatione, *procedebat ignis:* glossa i.e. cupiditas: *fumus*, i.e. superbia; *sulphur*, i.e. fetor malorum. Igitur non est mirum si tales libenter audiantur, si mundus ad eorum malitiam faciliter inclinetur, si per ipsos scisma procuratur quia dicit apostolus Thi. 3 (*sic*):[1] "erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed coacervabunt sibi ad sua desideria magistros prurientes auribus". *Magistros*, inquit glossa, multos: *ad sua desideria*, ut ea dicant que volunt. Et infra dicit glossa: hos magistros Salomon per mulierem vult intelligi, de qua ait: "Mulier insipiens et audax," ubi nostra translatio habet, "mulier stulta et clamosa plenaque illecebris,"[2] ubi manifeste in talibus ostenditur regnare concupiscentia carnalis. Ecce igitur quales erunt discipuli antichristi et precursores quia carnalissimi. Nec mirum quia dispositio est eiusdem generis cum forma. Si igitur forma quam intendet antichristus mundo imprimere est vita carnalis, sequitur ut hoc precedat in precursoribus suis. De istorum numero videntur esse statum penitentie vilipendentes et ab ipso retrahentes; alii etiam novo genere insaniendi asserentes quod abstinere a carnibus et a vino plus pertinet ad inperfectos quam perfectos. Sed forsitan dicet aliquis antichristianus[3] quod debeant esse isti precursores non carnales sed carnalitatem impugnantes, unde Thi. 4:[4] "prohibentium, inquit, nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit," etc. Respondeo quod illa apostoli prophetia est de Manicheis

[1] 2 Tim. iv. 3. [2] Prov. ix. 13. [3] O. christianus. [4] 1 Tim. iv. 3.

intelligenda, ut supra patet cap. 12, et hoc expresse dicit Augustinus contra Faustum lib. 30.[1] Hii enim prohibent nubere, hii dicunt principes tenebrarum non Deum cibos corporales creasse, ut etiam dicit ibi glossa.

6° dico quod isti precursores erunt vel sunt temporalis glorie avidi sectatores. Unde Apoc. 13 [v. 1: *cf.* v. 11]: "Vidi aliam bestiam ascendentem de mari"; glossa, i.e. superbiam: et hec bestia, ut dicit, significat antichristi apostolos quos ipse per totum mundum sperget, de quorum etiam simulatione sequitur, "et habebat cornua duo similia agni": glossa, si quid boni in eis videbitur, simulatio est. Istorum superbia in tantum ascendit ut, cum vitam infamem egerint, et in crapula vixerint, de misticis intelligentiis scripturarum glorientur, sicut in libellis patet, quos crapulati et stridentes nuper evomuerunt, quorum contraria sunt sanctissimis hominibus revelata et a subtilissimis investigata, per sedem apostolicam confirmata multipliciter contestante Deo de excelsis. In tantum vero pro veritate stare se simulant, ut pro ipsa agere se dicant, que contraria sunt prelati. Unde Gregorius exponens illud Job 41 [2]: "fervescere faciet quasi ollam profundum mare," etc. dicit: "Quid per mare nisi vita secularium? Quod Leviatan facit fervescere quia constat quod persecutionis extreme tempore studeat contra electorum vitam animos reproborum per flammam crudelitatis excitare". Et infra:[3] "Ergo leviatan ita seducet corda reproborum ut quicquid agunt per iniquitatem perfidie pro veritate recte fidei se facere suspicentur. Ergo sicut olla fervent, dum sanctos crudeliter persecuntur; sed apud eos ipsa persecutio unguentorum fragrantiam redolet, dum mens eorum, vanis suspicionibus decepta, estimat quod Deo obsequium persolvat". Sed advertendum est quod duo sunt ypocritarum vel simulatorum genera. Quidam enim sunt per omnia laboriosa opera et difficilia gloriam querentes; quidam autem asperitatem omnem fugientes, solis quibusdam fictionum superstitionibus [4] se ab aliorum consuetudine segregantes: primitivi

[1] Migne, *Pat. Lat.* xlii. col. 490.

[2] Job xli. 22; Moral. xxxiv. cap. xvi.

[3] *Ibid.* cap. xvii.

[4] B. fictionibus; V. *om.* superstitionibus.

igitur temporis ypocrite et quidam alii nostri temporis se in abstinentie rigoribus et aliis asperitatibus crucifigebant, sed per hoc vane glorie militabant. Isti autem antichristi precursores in magna parte que mundi sunt amantes, et ad ea alios exemplis et predicationibus animantes, sic ypocrisi studebunt quod, carni parcentes,[1] solis fimbriis latioribus et huiusmodi aliis auram populi captabunt: et quanquam isti futuri sint principaliores, credibile est tamen plurimos primi generis ypocritas eisdem contra Dominum astituros. Ecce veritatis testimoniis descripsi familiam antichristi duplicem et dolosam, in mundana sapientia callidam, pauperes opprimentem, divitias sectantem, voluptate fedam, presumptione elatam et simulatione armatam. Hec est cauda draconis que traxit tertiam partem stellarum secum, ut dicit glossa Apoc. 12: cauda, inquit, deceptiones quibus celant vitia, ut cauda celantur turpia. Videant autem universi et iudicent utrum hec minus alicui generi hominum conveniant quam illis qui propter Christum in egestate spontanea ipsi altissimo famulantur? De numero predictorum pseudo esse videntur qui bonorum predicationem dyabolo instigante extinguere conantur. Unde Apoc. 6 (*sic*),[2] post hoc "vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos, terre, tenentes quatuor ventos terre ne flarent": per ventum quadruplicem predicatio, per quatuor partes orbis terrarum intelligitur: per tensionem igitur venti intelligitur inpedimentum verbi divini; unde glossa, in tempore tribulationis nichil magis necessarium quam predicatio;[3] et ideo nititur dyabolus detinere eam omni loco: hec glossa. Antichristi igitur precursores et discipuli non tam erunt pauperes quam pauperum inpugnatores. Aliquos tamen Dominus homines sanctos contra antichristi exercitum consecrabit: de quibus Apoc. 4 (*sic*);[4] "prophetabunt diebus mille ducentis lx amicti saccis". Glossa: de Enoch et Elia agitur per quos predicatores alii intelliguntur: amicti saccis, i.e. predicantes penitentiam et exemplo ostendentes. De quibus Augustinus de civitate Dei 20 [cap. viii.]: "Tribus annis et mensibus sex legitur totis suis viribus et suorum seviturus et tales erunt cum quibus est ei belligerandum, ut vinci

[1] V. cani studentes.
[2] Apoc. vii. 1.
[3] O. *om.* unde . . . predicatio
[4] B.x. (Apoc. xi. 3).

tanto eius impetu insidiisque non possint": et infra: "in eorum sane qui tunc futuri sunt, sanctorum atque fidelium comparatione quid sumus? quando ad illos probandos tantus solvetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus". Hec Augustinus. Isti quicunque erunt contrarie erunt dispositionis antichristo et suis. Erunt igitur ut videtur paupertatis professores seu defensores, in penitentia ferventes et humiles et abiecti. Quod si dixeris ista Augustini verba intelligi de illius temporis prelatis, utique inquam, credo plane illo tempore aliquos ex eis viriliter certaturos, credo etiam Christi pauperes eis efficaciter astituros. Sic igitur patet cuiusmodi erunt antichristi precursores, cuiusmodi eius inpugnatores. Predicte etiam auctoritates in pauperum Christi suggillationem impie et improbe intorquentur.

Primo de illo verbo Act. [xx. 29] patet quod de hereticis intelligitur fortibus in disputando, crudelibus in occidendo, secundum glossam. Adhuc autem non vidimus Christi pauperes aliquem occidere, quamvis aliqui ipsorum inquisitionem habentes hereticorum, convictos vel confessos legittime, tradunt curie seculari: nonnullos etiam quorum hereses sedes apostolica condempnavit accusaverint ipsi sedi, que et ipsos beneficiis ecclesiasticis iuste privavit, sicut inimicos ecclesie et adversarios veritatis, quorum etiam aliquos sicut oves morbidas, sicut lupos rapaces, fecit a regno Francie proscribi, cum quibus misericorditer actum est, quando non idem ignis ipsos et eorum hereses devoravit. Lupi ergo sunt heretici corporaliter violenti, de quibus Io. x. [v. 12] super illud "videt lupum venientem"; glossa; lupus est vel violentus qui corporaliter vastat vel dyabolus qui spiritualiter dissipat. Huic concordat Origines in communi omelia; nec inficior, quin multi veniunt et venturi sunt heretici in specie religionis. Sed hoc contra innocentes et pauperes impie intorquetur, in quibus non apparent fructus carnis, de quibus Gal. 5 [v. 19, 22]: "que sunt fornicatio, immunditia," etc., sed magis contrarii, fructus scilicet spiritus, caritas scilicet, pax, etc., que sequuntur. Certe lupi sunt predicti antichristi precursores. Est enim lupus animal gulosum, animal severum, animal malignum, animal habens morsum venenorum, que omnia habent Christi adversarii supradicti. Per istos scisma procurabitur, ad quorum suadelas carnales

omnes libenter inclinantur. Unde Io. x. [12]: "lupus rapit et dispergit oves". Ergo quando dictorum predicationes invalescent et ficti prelati eis non resistent, necesse est ut grex Domini dispergatur. Unde Ezech. 34 [v. 5]: "disperse sunt oves mee eo quod non esset pastor".

Ad illam auctoritatem apostoli: "erunt homines se ipsos amantes," etc., patet responsio: numquid possunt dici amantes se ipsos, qui propter Christum abiciunt se ipsos, contempnunt statum honoris, ad quem apti sunt sicut alii, et eligunt statum abiectionis, fugiunt divitias et delicias, inopia contenti? Quid ergo insanius quam huiusmodi homines appellare se ipsos amantes? maxime cum illi sui amatores, sicut ex predictis patet et ex consequentibus in textu, debeant esse homines voluptuosi: sed illam partem dimittam. "Homines fraudulenti," patet qui sunt pseudo-prophete de quibus Mat. 24 [v. 11]: dicitur quod "multi pseudo-prophete surgent et seducent multos," falsi expositores scripturarum.

Prophetias Hildegardis non multum pondero, sed magis eos arguo qui mulieris doctrinam in ecclesias introducunt, quam apostolus docere in ecclesia non permittit. Si dicas Augustinum allegare Sibille testimonium in libro De Civ. Dei 18, plane verum est, sed certum est Sibillam apostolorum tempora precessisse. Amplius licet Augustino quod non licet adversario veritatis. Ad quod dicunt quidam Bernardum prophetias Hildegardis collegisse, si verum est, huiusmodi prophetie auctoritam non ostendit: collegit enim Bernardus quedam ad reprobandum, sicut errores Abelardi, quedam ad experiendum, sicut forsan huiusmodi mulieris verba. Et quod dicunt papam Eugenium ea confirmasse, plane est mendacium, quia sedes apostolica non sole dubia confirmare, maxime cum hec in aliis temeritatis sue scriptitationibus suis noscatur plura erronea reliquisse. Credo autem donec aliud mihi innotescat, prophetiam Hildegardis ex dyaboli astutia processisse. Intellexit enim humani generis inimicus ex pluribus scripturarum oraculis religiones pauperum suscitandas divinitus in ecclesiarum relevationem, sicut etiam prescivit Christi adventum et alia plurima in scripturis predicta. Volens igitur facere religiones istas hominibus odiosas, veritati, quam vel ex scripturis vel angelis

revelantibus didicerat, plures immiscuit falsitates et nequitias, et per istam Hyldegardim quam et alios errores docuit, Hyldegardianis hereticis ipsius dyaboli procuratoribus, et sanctorum persecutoribus promulgavit.

Signa autem omnia que inducunt vel sunt mendacia vel sunt fallacia et omnia perversa. Predicant enim missi canonice ut patet cap. 15. Et cum dicunt non canonice missos nisi vocatos a sacerdotibus parochialibus, plane sententie apostolice contradicunt qua diffinitur quod habita licentia episcopi possunt hec et alia facere, etiam sacerdotibus parochialibus contradicentibus et invitis.[1]

Secundum credo patet omnibus esse falsum, quia communiter predicant veritatam nec mirabilia[2] suorum ostentant, sed magis ad aliorum edificationem referunt,[3] et si aliter faciunt aliquando inani gloria subrepente, non tamen propter hoc sunt pseudo iudicandi, quia talia incessanter rigoribus penitentie expiantur.

Tertium plane est falsum et perversa suspicione inpositum.[4]

4ᵐ similiter inique inponitur eis cum de predictis hereticis intelligatur ut per antecedentia textus declaratur.[5]

5ᵐ impie et inprobe videtur predicatoribus Christi notam inponere. Certum est quod predicatores ex auctoritate principales sunt episcopi, ex commissione vero quidam religiosi, quorum quidam per sedem apostolicam quadam appropriatione predicatores nuncupantur, et nepharium est quod sedes apostolica

[1] B.V. *continue:* Qui autem in hoc vel in alio apostolicam diffinitionem impugnant heretici sunt, ut probatur 22 d. c° Omnes et c° Sacrosancta. [Decreti Pars I. Dist. xxii. cap. 1, 2.]

[2] B.V. miracula.

[3] B.V. *add:* 'Peccatum quippe est miracula supprimere,' *and quote* Aug. De Civ. Dei xxii. cap. viii.

[4] B.V. *quote from* Greg. Moral. xix. (cap. xxv.) *on* Gen. xviii. 21, *and conclude:* "Impium ergo est eis intentionem subdolam imponere quos planum est exemplis et verbis pro salute hominum anxie laborare".

[5] B.V. *continue:* . . . et ubi describuntur illi ut se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, etc. A predictorum enim moribus hec sunt plurimum aliena; nec est hoc domos penetrare conditiones sibi confitentium aut ad ordinem alliciendorum inquirere, vel certe necessitates explorare, quia dicit Heleseus ad Sunamitidem 4 Reg. [iv. 12]: Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis; quid vis ut faciam tibi? Numquid habes negotium, et vis ut loquar regi aut principi milicie? Istud igitur ex falsi impositione procedit.

approbavit, in arrogantie signum invertere. Isti et alii religiosi predicantes opitulationes, etsi non sunt tante auctoritatis ut archidiaconi et legati, magne tamen utilitatis in ecclesia Jesu Christi.[1]

6m similiter manifestam continet falsitatem. Non enim faciunt indulgentias auctoritate sua sed denunciant aliena, per quam absolvunt et excommunicant cum oportet.[2]

7m similiter magnam continet cecitatem. Numquid enim pseudo sunt qui regimini conversorum intendunt? Patet quod non. Ergo nec qui regentibus assistunt, quorum etiam plures predicant infidelibus, ubi vident verbum aliquam habere posse efficaciam.

[Ad 8 quod vadunt auctoritate illius a quo sunt missi, scil. pape vel episcopi.[3]]

9m et xm[4] faciliter exsufflantur quia errorem continent manifestum. Non enim commendant se ipsos sed statum suum, nec credo eos arguendos, si pie ad hoc moveantur, maxime cum maligni multipliciter depravare statum eorum conentur: propter consimilem enim causam apostolus legitur se pluries commendasse.

Ad xi. patet quod non est viciosum ad aliorum edificationem dicere status prerogativam: putant enim prelati, statum suum preferendo statui subditorum, minime delinquere: putare possunt qui artiorem paupertatem profitentur, se non peccare aliis in hoc religiosis statum suum preferendo. Nec tamen preferunt simpliciter, cum quelibet religio sua gaudeat prerogativa. Illa tamen religio, sicut credo, est aliis preferenda, que plura perfectionis insignia profitetur. Prelatorum etiam statui minime preferunt statum suum, si tamen eo modo militent, quo summus

[1] B.V. *continue;* Sicut de eorum predicatione tractatum est in precedenti cap., et per facti apparet evidentiam, quoniam per orbem totum sua paupertate spargunt doctrinam veritatis, quod adhuc nulle divitie nostris temporibus facere valuerunt.

[2] B.V. *continue:* Et si aliqui eorum visi sunt excessisse, impium est hoc in multitudinem refundere; sed in hoc impletur verbum Augustini ad plebem Yponensem [V. serranasem] dicentis de quibusdam infamie studentibus, cum inquit de aliquibus qui sanctum non profitentur [etc.].

[3] *Added in margin of* O. *in another hand:* B.V. *read:* "Ad octavum patet satis ex 15° cap.°".

[4] See note at end of this chapter.

imperator [iubet];[1] non, inquam, preferunt, nisi eo modo quo expositum est supra cap. 14.[2]

Ad 12 quod stulti heretici omnis religionis ignari putant superstitiosum quod salubriter est institutum, nec propter stultorum detractiones et nepharias suspiciones eorum qui dicunt hoc, sive propter vanam gloriam, deserenda sunt que religiosam continent honestatem.[3]

Ad 13 respondetur per interemptionem: nullus enim verus Christianus aliquid preponit legi Dei. Omnes enim habentes Christum in fundamento, quod videntur habere precipue pauperes voluntarii, qui totum mundum despiciunt respectu Christi, sed non cedunt in causa veritatis in scandalum quorumcunque, illorum precipue qui moventur inique qui volunt doctrinam veritatis extinguere, quibus improbitatibus[4] suis cedere esset viam impietatis ampliare: talium scandalo docuit Christus non cedere, Mat. 15:[5] dixerunt enim discipuli: "scis quia pharisei, audito verbo hoc, scandalizati sunt"? et respondit: "sinite illos: ceci sunt et duces cecorum".[6]

Ad 14 et 15 patet quod non omnes utentes eloquentia et philosophia peccant, cum hoc sancti fecerunt: excusavit se apostolus a sapientia verbi, non a scematibus eloquentie, quibus epistole sue leguntur habundare, sed magis a fuco[7] verborum intrinsecum sensum abscondente, quibus philosophi multi leguntur usi fuisse.

Ad 16 patet ubi manifeste apparet[8] quam temere processit heresiarcha iste qui intentiones hominum iudicavit. Amplius si introducere philosophiam in obsequium scripture malum esset, nunquam sancti sic assidue philosophia usi fuissent, que qualiter audiri possit et qualiter non, satis ex multorum doctrinis patet, et precipue Dist. 37[9] ex disputatione Gratiani; hoc autem ad

[1] *Cf.* Aug. ad Valerium, Migne, *Pat. Lat.* xxxiii. col. 88.

[2] *E.g.* (in cap. xiv.): "Item nec tenentur prelati ad obedientiam consiliorum. Immo religiosi ad prelationem secularem assumpti ab illa eximuntur. . . . Amplius nec tenentur ad speciales rigores penitentie; verbi gratia, non tenentur ire discalceati".

[3] See note at end of chapter.

[4] O. in prosperitatibus; *om.* impietatis.

[5] Mat. xv. 12.

[6] B. *adds a few words from* Greg. super Ezech. homilia vii.

[7] O. suo sensu.

[8] B. Hinc apparet manifeste.

[9] Decreti Pars. I. Dist. xxxvii. c. 8.

fastum sinistra interpretatione convertere quod potest fieri sancta intentione, non est nisi mentis veneno inebriate. Similiter respondendum ad obiectionem de amore magistralis honoris, quia viri religiosi non laborant ad optentum magisterii pro personis propriis, nisi per obedientiam cogantur, sed pro fratribus suis quos Dominus vita et scientia illustravit, quos etiam invitos faciunt in cathedra sublimari.[1]

[17] Ad illud de iactantia etc. dico quod non est iactantia dicere sicut nec ostentatio pietatis causa ostendere bona sua. Unde Gregorius Moral. 19 [cap. xxiii.]: "dum sancta predicant, ipsa eorum predicatio forte despicitur, quorum vita nescitur; compelluntur ergo vitam suam dicere, ut auditorum valeant vitam mutare; et facta sua referunt, ut venerationem habeant; venerari appetunt ut reverenter audiantur". Hec Gregorius. Quod autem hec vel alia dicta vel facta perversa interpretatione, cum sint dubia, in superbiam intorquentur, vel aliud genus vitii, ostendit manifeste hereticum istorum mendaciorum confictorem superfluum[2] esse et omnia perverso fine facere, dicente Augustino super illud psalmi: "Amputa[3] obprobrium meum quod suspicatus sum": "hominum iudicia de occultis hominum non sunt suavia quia temeraria, et ideo suum dixit obprobrium, quod de aliis suspicatus est. Hoc proclivus[4] homo suspicatur in alio quod suspicatur in se ipso". Hec Augustinus. Ex ore ergo tuo te iudico, serve nequam, heretice asinine.[5]

Ad 20 dicendum quod cum insanus esset qui ad statum calamitatis perpetue se transferret pro honore incerto, non est igitur credibile quod aliquis ad statum virorum pauperum inclinet se propter hoc, et quam impie iste mendaciter, cuius non illuminavit Deus abscondita tenebrarum, sed quem princeps

[1] B. *continues:* Honor etiam magisterii amari potest, sicut dicit Gregorius, quia venerari appetunt ut reverenter audiantur, et idem sentiendum est de honore ad officium magisterii pertinente. Intentionis autem iudex est Dominus, qui et novit quam falso eis imponatur illud quod de pessimis dicitur ypocritis, Mat. 23: "Amant primos recubitus in cenis," etc.

[2] B. superbissimum.

[3] Ps. cxviii. 39: O. *reads* Aufer (*for* Amputa): *cf. ibid.* 22. See Migne, *Pat. Lat.* xxxvii. col. 1535.

[4] Augustine, 'proclivius;' *and* 'sentit' *for the second* 'suspicatur'.

[5] B. *om.* 'heretice asinine,' *and adds* 'et sic patet ad 17m, 18m, et 19m'.

tenebrarum excecasse videtur, ad intima servorum Christi iudicanda soli Deo cognita se inflexit, cum videat plurimos honores deserere seculares, et se huiusmodi humilitatis statui alligare. Et si dicat mendax quod nullius ordinis professores notat, manifeste mentitur; quia quosdam suo nomine predicatores appellat, et alios vero sic circumloquitur et allegando verba regule sue et vite, quod manifeste patet eum protestando fuisse mentitum, cum se dixit nolle aliquid dicere contra aliquem statum a sede apostolica approbatum.[1]

Ad 21 dicendum quod paucos vel nullos vidimus se curiis ingerentes sed coactos et renitentes prelatis et principibus honestis assistentes.[2]

Ad 22 dicendum quod favorem humanum querere propter bonum spirituale non est malum, nec procurare negotia pietatis, quorum plurima, etsi non conveniant hominibus pure monasticis, possunt tamen convenire aliis, ut patet ex predictis, quorum pietati principes et alii tutius innituntur quam pluribus secularium; quorum mores et merita lupi indicent et tonsores; et per hoc patet responsio ad 23.

24 procedit ex falsi suppositione. Nullum enim audivi qui diceret se plus zelare quam bonum prelatum quamvis pauciora recipiat; plurium enim receptio convenit prelatis qui gregem triplicis ministerii habent pascere pastione.

[1] B. *continues:* sed pro talibus dicit Ieronimus ad Asellam: O invidia primum mordax tui, O Sathane calliditas, semper sancta persequens. (Epist. xlv.).

[2] B. *continues:* Fuit quidam Iohannes in carcere Herodis qui audito eo multa faciebat ut dicitur Marc. 6 [20]. Non est bonus religiosus qui stat in curia quacunque nisi stet ibi mere per obedientiam carceratus. De episcopis autem dicitur secunda q. 7 c. *Nullus monachus* [Decr. II. 2, vii. 54] ut episcoporum cubicularii sint religiosi clerici vel electi monachi. De regum autem curiis sciendum quod Sap. 6 super illud, 'Diligite sapientiam ut in perpetuum regnetis'; glossa dicit: tunc bene regitur respublica cum philosophi regnant et reges philosophantur. Philosophi autem sunt vere divine sapientie amatores. Illorum ergo debent reges regi consiliis quos sincerius cognoscunt diligere deitatem [MS. dite]: rex autem seu rector civitatis ante omnia debet de cultu Dei providere, ut philosophus docet vi. Ethicorum, et Augustinus dicit ad Bonifacium [*cf.* Migne, *Pat. Lat.* xxxiii. col. 792 *et seq.*] quod bonus rex debet ante omnia peccata a populo extirpare. Preterea dicitur Deut. 17, 'Postquam' [etc. v. 17, 18]. Queso qui sunt aptiores moribus corrigendis, vitiis extirpandis et scripturis exponendis quam sancti viri probate religionis?

25 totum est mendacium.[1]

Ad 26 dicendum quod utinam detractor iste deberet cum eis aliquantulum hospitiorum et vie angustias experiri! Sciret certe quod pluries quamplures cum Christo circumspiciunt, immo et circueunt, in fame et siti et frigore et nuditate non invenientes invitantem nec recipientem.[2] Certe Christus, qui non repperit hospitium in Jerosolema, invenit devotum in Bethania cum Martha et Maria. Nunquid adulatus fuerat Marthe? nunquid Helyas vidue Sareptane? Sed certe sicut ministraverunt quedam mulieres Christo de facultatibus suis, quas curaverat ab infirmitatibus suis, sicut dicitur Luc. 8, sic Christi pauperibus Christo devoti ministrant necessaria,[3] eorum predicationibus ad caritatem conversi vel in ea confirmati. Non ergo sequitur quod impiissime dicunt, quod hominibus in malis faveant, sed quod eorum foveant caritatem.[4]

Ad 27 dicendum humane infirmitatis est vitium labi in inpatientiam sed sanctitatis est hanc ipsam cito delere per penitentiam, quod etiam faciunt nonnulli.[5] Alii vero sicut frequenter visum est maximas iniurias etiam mortem pro Christo parati sunt sustinere gaudentes.

Ad 28 dicendum quod de odio cordis in hac parte solus potest altissimus iudicare: de residuo autem docet Gregorius super Ezec. omelia 9ª respondere, dicens: "Hii, quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possint, detrahentium sibi verba conpescere, ne eorum predicationem non audiant qui audire poterant, et, in pravis moribus remanentes, bene vivere contempnant".[6] Hec Gregorius. Si ergo aliqui reperiantur

[1] B. *continues:* Sicut dicit Gregorius X. Moral. [cap. iv.] exponens illud sancto Iob falso impositum: Dixisti, purus est sermo meus [xi. 4]. Habet inquit hoc pravorum malicia [etc.].

[2] B. nec recipiunt invitantem sed nec recipientem. [3] O. cuncta.

[4] B. *continues:* immo certe dicitur Prov. 28: 'Qui corripit hominem' [etc. v. 23].

[5] B. *continues:* Quod si in tribulatione inardescunt contra mala, hoc non est impatientia appellanda sed via per zelum, qua usi sunt Vincentius, Laurentius et plures alii contra tortores suos: et Gregorius dicit Moral. 5 [cap. xlv.]: *irascimini et nolite peccare:* "Hoc nimirum non recte intelligunt qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim proximos sicut nos amare precipimur, restat ut sic eorum erroribus sicut nostris vitiis irascamur".

[6] Migne, *Pat. Lat.* lxxvi. col. 877.

heretici, qui contra apostolicam diffinitionem presumant statum pauperum non solum arguere sed stulte et impie dampnare, non est eis hoc tolerandum, quin potius contra tales sicut contra hereticos procedendum, sicut actum est ex parte tempore domini Alexandri pape quarti. Amplius nec quicunque sunt ydonei alios arguere nec omnis arguendi modus convenit correctioni fraterne; dico non convenit correptio cuicunque persone, sed innocenti saltem in genere criminis arguendi unde Io. 8 [v. 7]: "Qui sine peccato est primus in illam lapidem mittat"; glossa, si enim lex iubet puniri reos, non tamen a similiter puniendis: ecce plena iusticia ut iustus mala puniat. Hec glossa. Sicut docet Anselmus, lib. *Cur Deus homo:*[1] quod et si homo meruit flagellari, dyabolus tamen in eum iniuste seviebat: licet ergo religiosi pauperes aliquando argui mereantur, non tamen pertinet correptio ad homines dolosos, superbos, luxuriosos, membra dyaboli electissima, quia nec sunt eorum prelati nec de merito vite infamis vim optinent arguendi. Preterea deficiunt tales in modo arguendi quia sub titulo correptionis surdis maledicunt, absentibus detrahunt, cum aviditate infamandi sine conscientia mentiendi: propter quod sicut heretici perniciosi proponendi, pertinaces et incorrigibiles debent manifeste et generaliter notari, ut a fidelium subversione refrenentur.[2]

Eodem modo dicendum ad 29 et 30.

Ad 31 respondendum per interemptionem quod generaliter dicta nunquam sibi appropriant nisi cum a malignis detractoribus generalia sic additionibus contrahuntur ut de aliis intelligi non valeant, utpote nominando ipsos nomine suo predicatores aut verba sue regule allegando: sed hoc est malicia gehennalis in qua omnia sunt ad tormentum, universa que in sanctorum libris de ypocritis et seductoribus dicuntur, in virorum sanctorum iniurias intorquere, quod faciunt moderni heresiarche ut in eis impleatur illud Moral. 13[3]: "antiquus hostis fremit contra ecclesiam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in eis in-

[1] *Cf.* lib. I., cap. vii.

[2] B. *continues:* ut et ab aliis dividantur iuxta prophetiam Ps. dicetitis: Precipita Domine et divide linguas eorum [etc.: Ps. liv. 10, 16].

[3] Mor. xiii. cap. x.

sequitur vitam bonorum: intuetur eam terribilibus oculis, quia pravorum consiliis non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat". Et sequitur de hiis Antichristi discipulis[1]: "de quibus sciendum est quod illos precipue in sancta ecclesia persequuntur, quos multis conspiciunt esse profuturos, qui vitam carnalium verbo correptionis conterunt". Hec Gregorius.

Ad 32 dicendum quod super privatis iniuriis nondum visi sunt litigare. Nec enim privata est iudicanda que utilitati communi non desinit militare. Quia ergo se totos in ecclesie commoda consecrarunt, si quando pro locis in quibus valeant ecclesiastice edificationi intendere vel officia exercere, resistentibus malignis hominibus quos sola malicia exagitat, ad papam vel alios in dignitate constitutos recurrant, non sunt putandi privatam causam agere, sed utilitati publice militare. Ad hoc valet quod dictum est supra in solutione signi.[2]

Ad 33 eodem modo dicendum quo ad 28.

Ad 34 dicendum sicut ad 32 et quod apponit in hec fieri contra mandatum Domini, Mat. x., dicentis: 'et quicunque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel de civitate excutite pulverem de pedibus vestris,' solvendum est quia ille exitus intelligitur quando tali receptioni non solum corporali sed etiam spirituali unanimiter civitas contradicit. Unde dicit Dominus, 'qui non receperit nec audierit, quasi diceretur, ubi est unanimis repulsio et contradictio verbi divini, ibi cedendum est ad tempus furori donec divinitus aliter ordinetur, sed secus est ubi communitas acceptat presentiam predicatorum veritatis, et sola quorundam malicia adversatur, ibi enim magis providendum est communi bono, quam cedendum malicie partiali, ut supra patet 14 et 32.

Ad 35 dicendum quod non est mirum si contra inimicos Dei excitant ipsius amicos, cum Paulus, ut se expediret, inimicos Dei contra se invicem provocaret, sicut patet Act 23 [v. 6]: Phariseos scilicet ad Saduceos. Phariseorum tamen velut captans gratiam, dixit, 'ego phariseus sum et filius pharise-

[1] Mor. xiii. cap. xi.

[2] B. *reads* 'in solutione argumenti 14mi'. *Perhaps* 16?

orum,' cum etiam in defensionem suam Cesarem appellavit sicut patet Act. 25 [v. 10].

Ad 36 per interemptionem respondeo: Etsi aliqui sunt qui hoc faciunt, credo quod pauci sunt, et impium est in multitudinem innocentium intorquere: sic autem facientes credo reprehensione dignos, sed hereticos redarguendi ipsos, scio iusticiam non habere.

Ad 37 dicendum quod si visitant parentes suos causa spirituali, credo hoc lege divina minime prohiberi, immo ad hoc eos teneri divino precepto de parentibus honorandis non dubito, cum res exigit et maioribus negotiis ad alia non vocantur: quod si qui sunt qui deliciarum causa has visitationes frequentant, a prelatis suis non dubito puniendos, non ab hereticis diffamandos, qui impie paucorum delicta in totam multitudinem refundere non verentur.

Ad 38 dicendum quod est ut sic, est ut non: ut sic quidem quia plerumque caritate nonnullorum frigescente vel detractione interveniente affectus hominum ad pauperes Christi commutantur; sic certe Ierosolimite Christo in ramis palmarum obviam solempniter processerunt, qui tamen eadem ebdomeda crucifixionem ipsius cum magnis clamoribus extorserunt. Sic Ysaie, sic Ieremie et aliorum prophetarum, quos prius in venerationi habuerunt, crudeliter in fine sanguinem effuderunt, et certe e contrario multi in principio contrarii Christi pauperibus postea familiarissimi sunt effecti. Ecce qualiter filii dyaboli, qui est pater mendacii, ea que in parte et raro contingunt in totam multitudinem effundere non verentur.

Ad 39 et 40 patet responsio ex predictis quia ex falsi suppositione et impia suspicione procedunt.

Ad 41 respondendum quod scienter non recipiunt nisi ab hiis qui de iuste acquisitis elemosinas facere possunt; quod vero importune petant non satis apparet, cum solum misericordie titulum pretendant; et utrum voluptuose vivant novit ille qui laborem et dolorem considerat: quod autem in edificiis excedant, arguendum iudico, sed non ab illo quem vita infamis et heresis ostendunt pre aliis condempnandum.

Ad 42 per interemptionem respondendum quod non sunt egeni coacti, qui egestatem pro Domino promiserunt, et quam-

vis egestatem servent ex voto, non tamen minus voluntarie aut meritorie, sicut nec minus merentur aliis qui castitatem voverunt servare, ut supra patet cap.° 3.

Ad 43 respondendum per interemptionem impie calumpnie.

Ad 44 patet supra cap.° 8 et ex dictis ad signum 26.

Ad 45 patent instantie infinite, et si aliquorum aliquando fragilitas aliud facit, impium est hoc in multitudinem intorquere. Nec debet hereticus hoc facere.

Ad 46 dicendum eodem modo.

Ad 47 dicendum quod vere illi primo dederunt se Deo, et postea sua in elemosinas refundunt, aliter ab eis accipiendum non erat, ut dicit glossa. Sed attende quod prius infideles erant et ab infidelibus non est accipiendum nisi in casu necessitatis vel causa alicuius nobilis pietatis. Credo autem quod Christianus peccatoribus quos nondum afflatus Spiritus Sancti ad penitentiam inclinavit, nihil sanius consulere [1] potest, quam quod amicos sibi faciunt de mammona iniquitatis, quorum precibus eis celestis miseratio impetretur. Residuum vero illius calumpnie superius est solutum in tractatu de mendicitate.[2]

Ad 49 [3] dicendum quod pauperes Christi oculos tanto ad omnem contuitum habent clariores, quanto super terrenos pulveres amplius elevantur; quo enim in contemplationis otium altius se cesserunt, eo futura et preterita limpidius contemplantur: sicut e contra dicit Gregorius Moral. 2 [cap 48]: "Omnis qui dispensandis rebus terrenis presidet, occulti hostis iaculis latius patet, et sepe dum cautus futura subtiliter previdet, incautus dampna presentia nequaquam videt; sepe dum presentibus invigilat, ad instantia videnda dormitat," etc. Ex quo patet quod quanto aliqui a terrenorum implicatione sunt remotiores, eo in contemplando presentia preterita et futura sunt circumspectiores: sed quod sancti manifeste scribunt, qui prophetias exposuerunt quod apostoli manifeste contestantur, sicut supra patet, scriptitare non oporteret, nisi heretice pravitati contra hoc suborte esset necessarium extinguende.

[1] B. Christianis . . consuli.

[2] *Marginal note in* B.: "et specialiter in solutione argumenti 22 et alibi in illo capitulo satis diffuse".

[3] B. 48.

Ad 50 dicendum quod sicut seipsum aliquando cogitur homo, aliquando autem statum suum ex causis specialibus commendare, sic multo magis potest ad alienum testimonium convolare, cum scriptum sit Prov. 27: "Laudet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua".

Sic ergo patet quod omnes iste inique calumpnie aut procedunt ex falsi impositione criminis, aut ex falsa suspicione in dubiis, aut ex abusu scripturarum, aut ex intorsione particularis delicti in multitudinem innocentium; et in omnibus apparet hereticorum malignitas et venenum.

Ista credo posse sufficere pauperibus simplicibus pro defensione altissime paupertatis; quanquam sola ad eius munimen bene sufficiat consideratio adversantium, quorum vita infamis manifeste indicat, quod prophane vocum novitates, quas de plenitudine veneni ventosi eructuant, non ab illius procedunt sapientie magisterio, que in animas malivolas ingredi dedignatur, que in terra suaviter viventium minime reperitur, quam soli mundi contemptores carnisque mortificatores, ut dicit Bernardus, Dei munere assequuntur; sed de illius magisterio qui habitat in secreto thalami [*sic*] in locis humentibus,[1] a quo sapientia animalis et dyabolica noscitur derivari: a cuius nos laqueis eripiat qui nobis voluit crucifigi et in cruce sua virtutum omnium exemplaria perfectissima demonstrare; cui si compatimur et conregnabimus, cum quo et triumphabimus, ipso prestante omnium triumphatore qui cum Patre et Filio et Spiritu Sancto regnat celesti et eterno imperio. Amen.

Explicit tractatus pauperis contra insipientem novellarum heresum confictorem contra evangelicam perfectionem.[2]

Note.—The version of responsiones IX.-XII. contained in MSS. B. and V. differs entirely from the version contained in MS. O., and is printed below.

Ad nonum de vana gloria sciendum, ut dicit Augustinus De Civit. Dei lib. 5, cap. 14; Cupiditas glorie "etsi in hac vita non eradicatur ex corde, quia bene proficientes animos temptar non cessat, saltem cupiditas glorie superetur amore iustitie".

[1] *Cf.* Job xl. 16.

[2] B. *adds:* "Salvet scriptorem Iesus ob genitricis amorem". "Scripsit Odo frater mis miserere pater."

Et Gregorius in fine Moral. [lib. xxxv. cap. xx.] dicit: "Deo meo ex intentione me summopere placere voluisse cognosco, sed eidem intentioni qua placere Deo studeo furtim se nescio quomodo intentio humane laudis interserit; quod cum iam postmodum tardeque discerno, invenio me aliter agere quod scio me aliter inchoasse". Ex hiis igitur sanctorum sententiis patet quod nullus sanctorum in doctrina proficientium faciliter vivit sine vana gloria surrepente. Utrum igitur aliqui principaliter moveantur ex vana gloria, Dei est iudicare; quod ipsimet ignorant, ut docet Gregorius 9 Moral., exponendo illud verbum Iob. [ix. 21]: "Si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea". Sed non sine magna presumptione hoc audent impii diffinire de hiis quos vident spretis honoribus Domino in humilitate penitentie deservire et pro remedio surreptionis illud facere quod dicit Gregorius in fine Moral. [lib. xxxv. cap. xx.] pro remedio consimilium: "Mihi, inquit, opere pretium hoc credo, quod fraternis auribus omne quod in me latenter ipse reprehendo, incunctanter aperio; per expositionem patefeci dona, per confessionem detego vulnera"; et idem supra dixit quod eorum vitam magistra paupertas cruciat donec ad rectitudinem perducat.

Ad decimum dicendum quod licite possunt commendare statum suum maxime ut dentes invidorum retundantur et devoti edificentur, se ipsos non, nisi in casu sicut apostolus se ipsum pluries legitur commendasse, et hoc aliquando ut audientes edificentur. Unde Gregorius 18 [v. 23] Moral: Morem sui creatoris sancti viri imitantes nonnunquam quedam de se, ut audientes instruant non ut ipsi proficiant, manifestant, quorum plerumque dicta mirantur ypocrite sed dictorum sensus penitus ignorant, quia quod iusti agunt ad utilitatem proximi, hoc ipsi faciunt ad extensionem nominis sui. Item xix. Moral. [cap. xxiii.]: "compelluntur sancti vitam suam dicere ut auditorum suorum vitam valeant mutare; et facta sua referunt ut venerationi sint; venerari appetunt ut reverenter audiantur". Item secundo aliquando dicunt que laudis sue sunt, ut ipsi inter adversitates consolentur. Unde Gregorius eodem libro [cap. xxiii.]: Sanctus, inquit, Iob, "inter tot dolores vulneris et verba desperationis, cum bona que fecit narrat quasi collapsum verbis

et verberibus ad spem animum reformat: dicat ergo bona que fecit ut non cogatur inter mala de se desperare que audit". Hec Gregorius. Item tertio ad confusionem impiorum fallaciter gloriantium, sicut apostolus, ut pseudo gloriam sterneret, se ipsum etiam in comparatione eorum pertulit commendando, 2 Cor. xi. [23]: ministri Christi sunt, et ego, etc.

Ad xi^m dicendum quod omnino et simpliciter suam religionem omni alii preferre, non est hominis prudentia gubernati, cum quelibet sua prerogativa gaudeat. Illam tamen, quam artior commendat penitentia, quam vite puritas preradiare facit, ad quam sedis apostolica non errans aliarum regularum professores transire permittit, in qua Christi et apostolorum evidentius conversatio refulget, in qua sanctarum uberior recipitur copia personarum, preferre aliis quoad multa sine aliarum iniuria non est arrogantia sed pietas, cum ad utilitatem convertitur animarum. Que qui non credit legat epistolam Bernardi ad Robertum monachum [Migne, *Pat. Lat.* clxxxii. 67 *et seq.*], quem huiusmodi persuasionibus nititur multum a Cluniaco ad Claravallense monasterium revocare: legat etiam Ieronimum ad Heliodorum [Migne, *Pat. Lat.* xxii. 547] preferentem pauperes monachos divitibus ac dicentem de ipsis aspere subsanando: Sint ditiores monachi quam fuerant seculares, et cetera que sequuntur. Amplius de statu prelatorum patet supra 14 cap°. Amplius status religiosorum est status perfectionis proprie adquirende; status autem prelationis est status perfectionis exercende, ita quod non est omnino univoca comparatio prelationis et religionis ad perfectionem. Nullus enim debet secundum iura ad prelationem assumi nisi virtute perfectus: ad religionem autem veniunt peccatores et pueri virtutum sibi copiam comparare [?]. Unde religio ad perfectionem se habet ut medicina ad sanitatem corporalem. Prelatio autem se habet ad perfectionem ut militia ad sanitatem. Amplius prelatorum nomine proprie intelliguntur episcopi, quos tota debet iure ecclesia revereri; aliorum autem vita inferiorum longe inferioris est meriti, propter quod eis liber conceditur ingressus ad religionem quasi ad frugem melioris vite sicut patet [causa] 19 q. 1 ex concilio Toletano.

Ad xii^m quod nichil in eorum regula habetur quod non

ex evangelio eliciatur, ut supra visum est cap°. x°. Statuta insuper ceremoniarum sanctarum a patrum antiquorum vestigiis descenderunt, que qui nesciunt despiciunt, sed nos securi abhominatione Egiptiorum immolemus Domino Deo nostro, ut dicitur Exod. 8: abhominationes i.e. sancte simplicitatis exercitia, de quibus prophetavit Ysaias 3 [v. 18] dicens: "In die illa auferet Dominus ornamenta calceamentorum," etc. Et sequitur [v. 24]: "Et erit pro suavi odore fetor et pro zona funiculus, pro crispanti crine calvitium et pro fascia pectorali cilicium". Hec sunt abhominationes Egiptiorum, mentium scilicet carnalitate obtenebratarum, nuditas pedum lutosorum, fetor vestis attrite, funiculus Christi representans fascias et ligamina passionis, calvitium capitis attonsi et asperum indumentum. Hec abhominantur et superstitiones stulti iudicant quia superbi nichil estimant nisi quod amant, ut dicit Gregorius x. Moral. [cap. xxx.].

[The version of this chapter in M. is much shorter: the beginning and end are the same; but instead of 50 'signa,' M. gives only 29, which are identical with Nos. 1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46 in the printed text.]

TRACTATUS CONTRA FRATREM ROBERTUM KILWARDBY, O.P.

EDITED BY PROFESSOR F. TOCCO.[1]

THE text here printed is the oldest document that I have met with on the controversy between Franciscans and Dominicans concerning the thorny subject of poverty.[2] In the beginning the two orders appeared to be animated by the same idea; thus the Dominicans who at first had embraced the Augustinian Rule, which is not contrary to the possession of common property, adopted later the institution of poverty and no less than the minorites wished to be called mendicants. Of this agreement between the two orders, the Franciscan writings, especially those of the Spirituals, give evidence. The *Speculum Perfectionis*, cap. 43, relates how St. Dominic and St. Francis were in Rome together, with the Cardinal of Ostia, afterwards Pope Gregory IX., and on his proposing to them that bishops and prelates should be promoted from the mendicant orders because like the pastors of old they would govern the Church for love and not for gain, St. Dominic refused new honours for his order, and St. Francis, with even greater emphasis, said that his brethren called themselves minors for this very reason, that they avoided bearing rule over others. And the Cardinal of Ostia, according to the *Speculum*, rendered thanks to God for the answer received. The blessed Dominic, when he departed, prayed St. Francis that he would deign to give him the cord with which he was girded; and as they

[1] Professor Tocco's introduction has been translated from the Italian by Mrs. A. G. Little.

[2] It is probably almost contemporary with the account of the controversy between the Franciscans and Dominicans at Oxford in 1269, printed in *The Grey Friars in Oxford* (Oxf. Hist. Soc.) p. 320-335.

clasped hands he exclaimed: "I would, brother Francis, that thy order and mine might be one and that we might live in the Church under the same rule". This account is substantially reproduced in the second life of Celano, who of the one chapter makes two, interpolating in the middle the strongest censure of the divisions between the two orders.[1] *Quid dicitis filii sanctorum? Invicem mordetis et comeditis, nec bella et lites nisi ex concupiscentiis oriuntur.* This bitter reproof shows that at the time Celano was writing, that is to say about 1246, hatred was already alive and the degenerate sons of the loving patriarchs *invidia pleni graves sunt invicem ad videndum.* And we might argue from this, as Sabatier has rightly pointed out, that the *Speculum*, in which these reproofs do not occur, must have been composed before these struggles arose.

Perhaps the details of the *Speculum* may not be all exact. It is indeed hard to realise that, during the lifetime of St. Francis, the Bishop of Ostia should have thought of introducing into the mendicant orders those promotions to the prelacy which were to widen still further the breach between the moderates and the *zelanti;* it is more difficult to understand his complacency towards the refusal of brother Dominic and brother Francis; but it is the historical fact, that the Dominican order modelled itself on the Franciscan, when the institution of poverty seemed likely to prove a powerful force to increase the influence of the order.

Another proof of the intimacy between the Franciscans and Dominicans may be drawn from the *Chronica Tribulationum*,[2] where, deviating from the *Speculum* and Celano ii., it relates that St. Francis, indignant at the erection of a minorite convent within the city of Bologna, would on no account set foot therein, but instead sought hospitality from the Dominican brethren, and it was only upon the intercession of one of their number, a famous preacher, that he consented later to repair for awhile to

[1] *Spec. perf.* iv. 43: II. Cel. iii. 86, 87. (§§ 148, 150, ed. D'Alençon. § 149 is wanting in the *Speculum.*) *Cf.* Mat. Paris, *Chron. Maj.* iv. 279, on the quarrels between the orders, A.D. 1243.

[2] See *Le Due Prime Tribolazioni dell' Ordine Francescano*, ed. F. Tocco, (Rome, 1908), p. 42.

his own brethren in order to reprimand them bitterly for having transgressed the rule.

The version of Clareno, differing from that of the two other authorities, is certainly drawn from ancient documents; these documents implied also the existence of a recognised school in the convent of Bologna, associating with it the name of the canonist brother Peter Stacia, who doubtless had taught there. But these documents have disappeared only too completely, and not until new discoveries have been made shall we know how trustworthy they are, and why the information given by them is lacking in the *Speculum* and in the second life of Celano.

This is, however, beyond doubt, that at the time of the furious attack of William of St. Amour on the mendicant orders, Dominicans and Franciscans acted together, as may be seen from the works of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventura in defence of poverty. But things soon changed and Pecham, perhaps at no great distance of time, was forced to defend the interpretation of the rule of poverty, held by himself and his followers, against the looser interpretatioins of the Dominicans. Nor was Pecham among the most ardent *zelanti*, but as a disciple and follower of St. Bonaventura, he belonged to that moderate party which shrank from extreme courses. Pecham's work is directed against "Robert Culvardemby"—his real name is Robert Kilwardby[1]—who had written a letter to certain novices to exalt the Dominican order and to put the office of preaching above the exercise of poverty. The letter has been lost, but the more prominent passages are reproduced textually in the vigorous reply of Pecham. This treatise cannot have been written later than 1272 because in that year Kilwardby, who from 1261 had been provincial of the Dominicans in England, was raised by Gregory X. to the archbishopric of Canterbury. Pecham had been without doubt brought into personal relations with his contemparary, and even now when he combats him and sometimes hits him shrewdly, he always calls him 'carissime'. Perhaps they may have been

[1] See the monograph on Kilwardby by Tout in the *Dictionary of National Biography*, vol xxxi. pp. 120-22.

together at the University of Paris where both taught in the schools and wrote several treatises and commentaries.

Kilwardby first won his fame by his lectures on logic and grammar, but after his subsequent entry into the Dominican order he devoted himself to the study of theology, and St. Augustine was his favourite author, whose works he divided into chapters, prefixing to each a summary of the contents.[1]

The libraries of Florence possess but very few of the writings of Kilwardby. The Laurentian library possesses in Codex lxxi. 29 a commentary on the first Analytics, entitled *Quaestiones super prologum* which ends thus . . . *Explicunt notule libri priorum Aristotelis tradite a magistro Roberto anglico de Kilwirbi* (which seems to be corrected from *Kilwirni*). Another copy of the same treatise is preserved in a MS. of S. Marco, which was numbered 107, and is now in the National Library of Florence (conv. sopp. i. 10. 48). On the fly-leaf are the words, *De incoatione formarum secundum M. L. de Utino et Albertus de Saxonia super l.* 1 *priorum. Albertus de Saxonia* is a mistake, since in the *Explicit* it is clearly stated, *Expliciunt notule priorum analiticorum fratris Roberti*, (*fratris Roberti*, in another hand). It is in fact the same treatise as that contained in the Codex Laur. lxxi. 29 which begins: *Cum omnis scientia sit veri inquisitiva et haec est per rationem et modum veri diserendi, loyca autem habet modum inquirendi veritatem in aliis scientiis determinate, patet quod loyca rationem et modum diserendi debet determinare, sed ratio discendi secundum Boethium duas partes habet, scilicet inventionem et judicium, ergo loyca de utraque habet determinare, ut dicatur quedam pars loyce de arte inveniendi et quedam de arte judicandi.*

In the Laurentian Codex S. Croce Plut. xxix. Dextr. 12, relying on Bandini's description, I tried to find a commentary on the fourth book *de Coelo*, which Robert was said to have written in continuation of the Commentary of St. Thomas Aquinas on the first books. It did indeed seem strange to me that Friar Robert should appear as the commentator, not as hitherto on the logical works of Aristotle, but on his physics,

[1] See the article by Tout already mentioned.

and that he should have been transformed from the opponent of St. Thomas into the continuer of his work. But this would have increased the interest of the commentary, if I had not soon become aware that Bandini had fallen into error, misled by the *Explicit* of the MS., which is written in another hand and reads: *Explicit sententia Roberti super quartum de Coelo.* This annotation is a complete mistake, since the Commentary is not only on the fourth book *de Coelo*, but upon the third as well as the fourth, and is not the work of Robert, but, as the MS. itself says, of Peter of Auvergne. On the same fly-leaf one reads: *Liber conventus Sancte Crucis de Florentia ordinis minorum. Sanctus Thomas de Aquino de celo et mundo et Magister Petrus de Alvernia super metaphisicam Aristotelis.* "*Super metaphisicam*" is a mistake, but the rest of the description is correct. The MS. begins with the commentary on the first book of the *de Coelo* in these words: "Sicut philosophus dicit in primo phisicorum". At the end of the second book (fol. 38) we read: *Explicit sententia fratris Thome super secundum librum de celo et mundo. Deo gratias.* Then follow the commentaries on the third book (beginning: "Et primo quid igitur de celo, etc. Postquam philosophus conplevit considerationem de corporibus simplicibus"), and on the fourth book (beginning, fol. 48^v : "De gravi autem et levi, etc. Cum intentio philosophi esset in libro precedenti.") This ends on fol. 55 with the note, which escaped Bandini: *In hoc completur expositio magistri Petri de Alvernia in tertium et quartum coeli et mundi Aristotelis, ubi preventus morte venerabilis vir frater Thomas de Aquino omisit, in qua quamvis non assequatur intentionem ipsius, aliqualis erit via aliis assequendi ipsam vel simpliciter vel in parte.* This statement is clear, and contradicts the note in another hand which attributes this commentary to Robert. Then follows another commentary ending fol. 121 with the words: *Explicit sententia magistri Petri de Alvernia super librum metheororum Aristotelis.* This *Explicit* explains the erroneous indication of the fly-leaf quoted above, where *metaphysicam* has been substituted for *metheororum*.

So this commentary of Kilwardby on the fourth book of *de Coelo* disappears, and similarly the *Quaestiones aliquot*

Roberti ordinis predicatorum super IV libros Sententiarum (*inc*: "Utrum quilibet viator existens in gratia") in Bibl. Nazionale conv. soppr. i. iv. 20, formerly No 445 in the convent of S. Marco, must be attributed to Robert Holcoth, not to Robert Kilwardby. Of the other far more important writings of Kilwardby, such as the Commentary on Avicenna and the book *De Ortu Scientiarum*, there is no trace in the Florentine libraries.

Pecham also was a master who taught with success in the University of Paris, and appears to have applied his mind rather to physics and metaphysics than to logical and grammatical exercises. The catalogue of his works has been given by Kingsford in his admirable monograph on Pecham in the *Dictionary of National Biography*, vol. xliv. pp. 190-97 and even more fully in this volume. I shall speak only of those of his works which are preserved in the Florentine manuscripts.

Two MSS. in the Laurentian Library (Plut. xxix. 15; S. Cruce xxii. dextr. 12) contain copies of the treatise on the Sphere, which begins thus: *Principalium corporum mundanorum numerum et figuram et motum et que secuntur, intendo in presenti opusculo explicare quantum sufficit ad intelligentiam sacre scripture, que quidem a prioribus inveni tradita, sed prae difficultate et brevitate et in quibusdam falsitate, simplicioribus, quibus intendo servire inutilia.* And this object, of treating astronomy not fundamentally, but so far as it might serve for the interpretation of the Scriptures, and of treating it in a clear and elementary form, adapted to beginners, he summarises at the close thus: *Haec simplicibus scripsi coactus paracior obtemperare caritati superne, dando parum quod habeo, quam magnum aliquid derogasse videri simplicibus tamen scripsi non majoribus, ab eis veniam petens sicubi defeci* (fol. 132^v). In other words Pecham's compendium was fitted to supersede the treatise of Sacrobosco, presenting the same teaching in an easy and more elementary form. But if we may argue from the number of the MSS., the result was not attained, and Sacrobosco continued for a long time to hold the field.

Of great importance for determining the position of Pecham in the philosophical controversies of his time, is the

commentary on the Ethics of Aristotle, which is preserved in a MS. of S. Croce, marked 533 and now in the National Library of Florence: conv. soppr. G. 4. 853. On the fly-leaf the note occurs: *Liber Conventus Sancte Crucis de Florentia ordinis minorum. Scriptum super Ethicam fratris Joannis de Pechano. Scriptum Magistri Alexandri super libros de Anima*, No. 533, The description is incomplete, because, between Pecham's book and that of Alexander, is intercalated a long anonymous treatise on the Aristotelian books *de animalibus*.

Pecham's commentary begins thus: *Incipit scriptum super Ethicam fratris Johannis de Pehão* (*de Pechano* is written on the reverse of the fly-leaf). *Cum scientie quedam sint de rebus et quedam de signis, cum scientia sit habitus anime intellective, non erit scientia de signis quibuslibet sed de signis, que, mediante sensu, comparationem habent essentialiter ad animam intellectivam vel ad potentias eius. Hoc autem proprie est sermo sive vox liberalis.* It is worthy of note that in commenting on the famous passage in the Ethics concerning ideas, Pecham openly supports the arguments of Plato against Aristotle, appealing to St. Augustine. I may be permitted to quote a few lines: fol. 15, col. 4: *Dicit Aristoteles in XI philosophie prime quod solum eorum, que sunt sub artificio, sunt exemplaria aut ydee. Si ergo non omnia, immo pauca sunt sub artificio, non omnia immo pauca habebunt exemplaria vel ydeas, ergo primum non erit ydea omnium vel exemplar sed quorundam. Item ad idem. Si exemplar aliquo modo respondet rei, in primo autem idem sunt esse et esse exemplar, et ut est exemplar oportet quod aliquo modo conformat se rei, cum in ipso nulla sit incompletio neque deformitas et in talibus rebus non habent conformia, videtur quod talium rerum, que habent incompletionem vel deformitatem aliquam, exemplar non potest esse. Contra. Cum sit causa omnium agens non sicut natura sed per cognitionem, et non recipiat aliquid a rebus, oportet quod omnium rerum sit exemplar et omnium ydea, sicut enim per cognitionem suam causa est rerum completarum sic etiam incompletarum. Postea cum dicat Augustinus quod prima causa cognoscit bona et mala et constat quod non cognoscit aliqua, quorum non sit exemplar, erit ergo*

exemplar et bonorum et malorum. Respondendum quod primum est exemplar omnium tam completorum quam incompletorum, tam bonorum quam malorum, sed sicut quedam ponit in se ut intelligere, cognoscere et huiusmodi, quedam vero in altero, et eius possibile est subiectum, ut currere comedere, hec quidam ponit non in se, quia hec posse impossibile est, sic quorundam est exemplar in se, quorundam vero in aliis. Unde si sit exemplar incompletorum vel malorum, illa incompletio vel malitia nihil dicit in ipso sed in re extra, et propter hoc potest convenienter dici horum omnium exemplar, unde forte malorum pene et etiam, quod plus est, malorum culpe potest dici exemplar et esse, sicut est dicere quod cognoscit mala culpe sive vicia que in nobis sunt. Of this marked Platonism of Pecham, which he does not scruple to show even when commenting on Aristotle's works, we shall see clear proofs in the following pages. The commentary ends on fol. 73, col. 3: *Deinde assignat aliam differentiam dicens: nos autem transferemus nomen incontinentie ad peccata puerilia, quod non fuit in opere fortitudinis vel extremorum eius et notat per hoc incontinentiam plus vigere in iuvenibus quam in aliis.* It is evidently mutilated, as the last chapter—concerning the classification of *desideria*—does not carry us beyond the third book of Aristotle: and hence it is natural that the MS. should lack the usual *Explicit.*

A manuscript from S. Croce containing a *Quodlibet*[1] of Pecham, to which Sbaraglia refers, is now in the Laurentian library, S. Croce Plut. xvii. sin. cod. 7, which contains also *quaestiones* of William de Lamara O.M. Pecham's work begins on fol. 27: "*Sancti spiritus assit nobis gratia. Queritur utrum corpus corruptibile possit induere incorruptionem*": and ends on fol. 50: *Explicit quodlibet fratris Johannis de Pecham quod in romana curia disputavit.*

Another S. Croce MS. formerly numbered 395, now "conv. soppr. G. 4. 854," in the National Library of Florence, bears on the reverse of the fly-leaf the title *Primus Johannis de Perciano,*

[1] The statement of the Lanercost chron. (pp. 100, 101) is worth quoting—that Pecham held the "cathedram Parisiensem et Oxoniensem, ubi primo omnium disputavit in facultate theologiae de Quolibet".

and at the end: *Explicit primus liber Fratris Johannis de Pechano.* There can be doubt but that we have here Pecham's commentary on the first book of the Sentences.[1]

It begins: *In medio et in circuitu* (not *cacumine* as Bandini reads) *sedis quatuor animalia plena occulis ante et retro Apoc. 4* (iv. 8): *Quoniam ex notitia causarum dependet notitia creatorum, idcirco aspirantibus ad studium libri sententiarum proponitur in iis verbis figuralis expressio quatuor causarum, ut universaliter intelligatur "in medio et in circuitu sedis" formalis per quatuor animalia plena oculis, sed pro "ante et retro" datur intelligi causa finalis; efficiens vero colligi potest ex omnibus istis, causa inquam materialis in medio.*[2] This strange philosophical interpretation of the animals in the Apocalypse "with eyes before and behind" is curious; but it is not the worst of its kind, and to disarm criticism the author himself says at the end of his discussion, in that deprecatory tone which we have already noticed in the astronomical treatise: *indulgeas tu et parcant tui.*

Another important MS. of Pecham I chanced to find where I least expected it. It is a MS. of the thirteenth century, formerly belonging to the convent of S. Marco and then numbered 458, now in the National Library of Florence, conv. soppr. I. 1. 3. On the reverse of the fly-leaf is the title: *Quaestiones fratris Johannis de Peccano.* I append a complete list of the questions which I have compiled, not by copying the list given on fol. 19 of the MS., but by transcribing exactly the titles of the questions.

[1] Cf. Alessandri, *Inventario dell' Antica Biblioteca del Convento di S. Francesco in Assisi*, p. 102, No. 326, where the same work is mentioned as "Primus super Sententias magistri fr. Iohannis de Pecziano O.M." This MS. is no longer at Assisi.

[2] While correcting the proofs I have received the publication of Father Augustinus Daniels, O.S.B., *Quellenbeiträge und Untersuchungeu zur Geschichte der Gottesbeweise*, etc., in the eighth volume of the *Beiträge zur Geschichte des Mittelalters*, Münster 1909, where on pp. 41-50 there is edited according to this MS., the *Quaestio* 1: *Quaesitum primum. Circa primum quaeritur an Deus sit*: ending: *Quod autem insipiens dicit Deum non esse, contingit quia universali naturae dictamini erroneam assumptionem adiungit, vel ponendo idolum esse Deum, vel providentiam quam erroneam putat Deo ascribendo.*

In order to facilitate comparison with the twenty-six questions in Merton College MS. 96, described by Mr. Trice Martin in *Regist. Epist. Jo. Peckham*, iii. p. lxxv., the questions in the Florentine MS. which occur also in the Oxford MS. are marked with an asterisk.

(1) fol. 2, col. 1. *Queritur utrum verbum inmediatius offerat se intellectui glorioso, quam pater. Ostenditur quod sic.*

(2) fol. 2, col. 4. *Queritur utrum emanatio verbi sit causa ex tempore predictorum. Ostenditur quod sic.*

(3) fol. 3, col. 4. *Queritur utrum verbum in divinis sit proprium vel comune.*

(4) fol. 4, col. 1. *Queritur utrum pater possit aliquid facere quod non dispositum in verbo et an determinare que disposuit facere.*

(5) fol. 4, col. 4. *Queritur utrum connotatio verbi sit eius ambitus cum connotatione potentie vel exemplaris.*

(6) fol. 5, col. 4. in finem. *Queriter utrum omnis pena sit a Deo imperante.*

(7) fol. 6, col. 2. *Queritur utrum aliquis puniatur eternaliter pro peccato temporali.*

(8) fol. 7, col. 2. *Queritur utrum natura et tota substantia corporis Christi sit in sacramento altaris.*

(9) fol. 9, col. 1. *Queritur utrum corpus Christi sit dimensionatum sub speciebus. Ostenditur quod sic.*

(10) fol. 10, col. 2. *Queritur utrum corpus totum sit in quolibet partibili et impartibili ipsius hostie. Quod autem non sit totum in quolibet partibili ostenditur.*

(11) fol. 10, col. 4. *Queritur utrum sit in quolibet impartibili hostie, hoc est in quolibet puncto. Ostenditur quod sic.*

(12) fol. 12, col. 1. *Queritur utrum in sacramento altaris, stent accidentia sine subiecto.*

(13) fol. 13, col. 3. *Queritur utrum anima Christi sit sub sacramento.*

(14) fol. 14, col. 1. *Queritur etiam utrum non supposita transubstantiatione corporis Christi, utrum possit modo fieri etiam virtute divina ut corpus suum esset localiter in celo et in terra, et ostenditur quod sic.*

(15) fol. 15, col. 2. *Queritur utrum corpus Christi existens sub sacramento sit visibile ab oculo corporali glorioso vel non glorioso, et ostenditur quod non.*

(16) fol. 15, col. 4. *Queritur specialiter an Christus videat se et ostenditur quod non.*

(17) fol. 16, col. 4. *Queritur utrum substantia panis adnichiletur et quod non probatio.*

(18) fol. 18, col. 1. *Queritur utrum panis convertatur in corpus Christi subito aut successive.*

(19) fol. 18, col. 4. *Queritur de preceptis, quibus homo obligatur, utrum regule et leges huiusmodi preceptorum sint idem quod Deus.*

This question ends on fol. 19, col. 1 with these words: *et quamvis ista opera sint mutabilia, leges tamen, secundum quas reguntur ista opera, sunt immutabiles.*

In another hand and ink: *immediate post hoc sequitur questio qua queritur utrum unus est intellectus in omnibus. Quere in principio tercie carte sequentis et ultra consequenter* ∴.

[Then follows on fol. 19, col. 3, the index of 39 questions: *Hic sunt questiones disputate et determinate per fratrem Johannem de Pecham Parisius.* "*Utrum verbum,*" etc., as in *quaestio* I above: and at the end of the list: *tituli questionum suprascripti omnes sunt in hoc volumine pertractati, sequentes vero non.* In col. 4 follow the titles of 54 more *quaestiones de quolibet.*

On fol. 21 at the sign ∴ the questions continue.]

(20) *Queritur per oppositum utrum unus est intellectus in omnibus hominibus et ostenditur quod sic.*

(21) fol. 23, col. 3. *Queritur utrum aliqua lux sit intellectualis una numero, in qua omnia intellectualiter cognoscens sit lux una creata sive increata.*

(22) fol. 25, col. 4. *Queritur iuxta hoc utrum ratio superior et inferior, de quibus loquitur Augustinus, sint idem quod intellectus agens et possibilis de quibus loquitur philosophus. . . . Intellectus agens se habet ad possibilem sicut lux ad dyaphanum et eodem modo se habet ratio superior ad inferiorem.*

(23) fol. 26, col. 2. *Queritur utrum cogitativa virtus scilicet*

et (lacuna) *irascibilis et concupiscibilis sint vires sensitive tantum an etiam sint intellective.*

(24) fol. 26, col. 4. *Queritur utrum ea, que pertinent ad tertium genus visionis, scilicet ad visionem intellectualem, cognoscuntur per species a se differentes. Ostenditur quod non.*

(25) fol. 28, col. 1. *Queritur de cognitione anime separate qualiter videlicet cognoscat particularia.*

(26) fol. 29, col. 3. *Queritur de cognitione anime separate gloriose, utrum per appetitum corporis aliquo modo impediatur ab actibus glorie et ostenditur quod sic.*

(27) fol. 30, col. 4. *Occasione solemnitatis epyphanie incumbentis quesitum est utrum stella, que duxit magos ad Christum, fuerit vera stella.*

(28) fol. 31, col. 2. *Quesitum est secundo an saltem fueri comata.*

(29) fol. 31, col. 3. *Queritur tercio utrum stelle imprimant fatales necessitates nascentibus sicut dicunt heretici.*

(30) fol. 33, col. 2. *Queritur utrum corpora celestia, etsi non cause, sint saltem signa. Ostenditur quod sic.*

(31) fol. 34, col. 1. *Queritur utrum anima rationalis sit ex traduce : ostenditur quod sic.*

(32) fol. 35, col. 3. *Queritur utrum anima rationalis sit immortalis.*

(33) fol. 37, col 4. *Queritur utrum possibile sit in uno homine esse duas animas secundum errorem Manichei.*

(34) fol. 39, col. 1. *Quesita sunt quedam circa Deum et quedam circa creaturam. Circa Deum, dimissis eternis, quesitum est de Deo per comparationem ad creaturam.*

(35) fol. 39, col. 2. *Queritur utrum res in esse conserventur immediate a divina manutentia an aliquo habitu mediante et ostenditur quod secundo modo.*

(36) fol. 39, col. 3. *Queritur de creatura spirituali et corporali et composita ex utraque, de spirituali utpote de anima et angelo. De anima quesitum est utrum recipiat in se species corporales ab extra.*

(37) fol. 39, col. 4. *Quesitum est de Angelo quantum ad*

eius deordinationem utrum prius fuit deordinatus in cognitione aut in voluntate et ostenditur quod in ratione.

(38) fol. 40, col. 1. *Queritur de creatura pura corporali, et hoc de celesti et de terrestri et de media. De celesti scilicet de lumine quesitum est utrum esse luminis sit in continuo fieri, aut habeat esse manens et ostenditur quod habeat esse in fieri.*

(39) fol. 40, col. 3. *Queritur de natura terrestri scilicet de carne secundum speciem hominis utrum caro secundum speciem unius hominis possit esse caro secundum speciem alterius hominis.*

(40) fol. 40, col. 3. *Queritur de corpore medio intra celum et terram, scilicet de paradyso, occasione illius litere LXXe quam recitat Augustinus et Damasus in capitulo de adorando ad orientem: Plantavit, inquit, Deus paradysum in Eden secundum orientem, de quo oriente hic intelligant, de equinoctiali aut* (?) *de alio.*

(41) fol. 40, col. 4. *Queritur de creatura composita ex duabus, scilicet homine, et hoc quantum ad quincupartitum statum, scilicet quantum ad statum glorie, quantum ad statum jehenne, quantum ad statum communem innocentie, quantum ad statum sanctificacionis perfecte et quantum ad statum communem huius vallis miserie.*

(42) fol. 41, col. 2. *Queritur utrum virgo, incorrupta corpore, tamen corrupta corde, habeat aureolam et ostenditur quod sic.*

(43) fol. 41, col. 2. *Queritur de statu glorie per comparationem ad statum meriti et circa hoc duo quesita sunt: primo utrum anima beata possit velle redire ad corpus ad amplius merendum, secundo utrum displiceat anime, que in carne plura bona non fecit et pauciora mala.*

(44) fol. 41, col. 3. *Queritur per oppositum de statu gehenne utrum aliquis existens extra penam eternam ratione deliberativa magis velit non esse quam esse in illa pena et ostenditur quod non esse simpliciter.*

(45) fol. 41, col. 4. *Queritur de statu innocentie et circa hoc queruntur duo: primo si Adam peccasset et non Eva, si traduxisset originale* (*peccatum*), *secundo utrum iustitia originalis poneret aliquem habitum in primis parentibus aut solam rectitudinem naturalium.*

(46) fol. 42, col. 1. *Queritur de homine quoad quartum statum quantum scilicet ad statum sanctificationis perfecte, cuius erat virgo gloriosa post secundam sanctificationem, quando non solum habebat fomitem sopitum sed etiam extirpatum.*

(47) Ibid. *Queritur de homine quoad statum quintum, quantum scilicet ad statum miserie, in quo sunt merita et demerita.*

(48) fol. 42, col. 2. *Queritur de racione meriti quantum ad statum, in quo scilicet consistit perfectio vite.*

(49) Ibid. *Queritur de secundo pertinente ad imperfectos* (*sic*). *Posito quod quedam mulier dederit fidem cuidam de contrahendo per verba de futuro, carnali copula minime subsecuta, postea contraxerit cum alio per verba de presenti et consumet matrimonium. Moritur tandem vir ille secundus. Queritur utrum teneatur redire ad primum et ostenditur quod sic.*

(50) fol. 42, col. 3. *Queritur ultimo de statu miserie quantum ad culpam.*

(51) fol. 42, col. 3. *Queritur de peccatis in speciali et queritur de duobus pertinentibus ad superbiam et de duobus pertinentibus ad avaritiam.*

(52) fol. 42, col. 4. *Queritur de doctore presumptuoso docente doctrinam perniciosam, qua multi a bono proposito retrahuntur, utrum ab illa teneatur desistere et dampna restituere lesis.*

(53) fol. 43, col. 1. *Queritur de tertio utrum dominium transferatur in usura.*

(54) fol. 43, col. 2. *Queritur utrum habens patrimonum sufficiens vel beneficium ecclesiasticum et, hoc tacito, aliud vel alia ecclesiastica sibi impetrat, an possit ea bona conscientia retinere.*

(55) fol. 43, col. 4. *Queritur de exercitiis meritorum.*

(56) fol. 44, col. 1. *Queritur de exercitio latrie, primo in observantia votorum, secundo in decantacione laudum divinarum.*

(57) fol. 44, col. 2. *Queritur de exercitio latrie in laudibus divinis, quare non dicuntur hore diurne sicut nocturne pro defunctis.*

(58) Ibid. *Queritur de comparatione duorum, quorum unus sicut perfectus fugit omnes occasiones mali,* [*alter*] *ingerit se consorciis . . . quis eorum magis contineat meritorie.*

(59) fol. 44, col. 3. *Queritur de exercitiis meritorum quantum ad imperfectos.*

(60) fol. 44, col. 3. *Queritur de casibus restitucionum.*

(61) fol. 45, col. 1. *Quesitum est utrum liceat inducere pueros doli capaces ad obligandum se religioni voto vel iuramento, aut etiam adholescentes.*

(62) fol. 49, col. 4. *Quesita sunt de Deo plura quantum ad essentialia et quantum ad personalia.*[1]

*(63) fol. 50, col. 1. *Queritur de divinis quantum ad propria, et primo circa personam patris, secundo circa personam filii, tertio circa personam spiritus. Circa personam patris, quantum duo; primo utrum, circumspecto verbo, possit intelligere se pater.*

*(64) Ibid. *Secundo queritur circa personam patris, utrum eodem verbo dicat se et alia.*

*(65) fol. 50, col. 2. *Queritur quarto de propriis filio, utrum scilicet in Christo sint plures filiationes.*

*(66) fol. 50, col. 2. *Queritur primo de persona spiritus sancti.*

*(67) fol. 50, col. 3. *Queritur postea de creaturis, primo de spiritualibus, secundo de corporalibus, tercio de composita ex spirituali et corporali. Queritur igitur primo de angelica loquela.*

*(68) fol. 50, col. 4. *Queritur de cognitione naturali angelorum quantum ad cognitionem singularium.*

*(69) fol. 51, col. 2. *Item queritur de angelis quantum ad gratuita, et circa hoc queruntur duo: primo utrum fuerint creati in gratia; secundo utrum in primo instanti potuerint esse in culpa.*[2]

(70) fol. 51, col. 4. *Queriturde substancia spirituali unibili, que est anima.*[3]

*(71) Ibid. *Item queritur de anima quantum ad statum morientium, utrum anima separetur a corpore subito an successive.*

*(72) Ibid. *Queritur de anima beata utrum beatitudo per prius respiciat essentiam an potentiam.*

[1] The corresponding question in the Merton MS. (No. 1) is, "Utrum Deus predestinatum ab eterno possit non predestinare vel damnare".

[2] Merton Coll. Nos. 9 and 10.

[3] Merton Coll. No. 11: "Utrum actus istarum virium, sc. memorie, intelligentie et voluntatis, sint eis essentiales ita quod semper insint in actu".

*(73) fol. 52, col. 1. *Queritur de animabus parvulorum sine baptismo decedentium, utrum possint vacare intellectuali inquisicioni.*

*(74) Ibid. *Queritur iuxta hoc de corporibus dampnatorum, utrum in eadem parte possint pati a qualitatibus contrariis.*

*(75) Ibid. *Quesitum est de substantia composita primo de pertinentibus ad omnes in generali, secundo quantum ad differenciam statuum in speciali. Circa primum queruntur tria. Primum ratio dei, secundum ratio liberi arbitrii, tertium ratio proximi. Primum est utrum ex eadem caritate multiplicando bona opera in genere, habitu non crescente, possit aliquis plus mereri de primo substantiali.*

*(76) fol. 52, col. 2. *Queritur de secundo: utrum aliquid opus sit indifferens procedens a voluntate deliberativa et ostenditur quod sic.*

*(77) fol. 52, col. 3. *Queritur de tercio ratio proximi, in qua utrum liceat homini dare hereditatem suam extraneis et ostenditur quod non.*

*(78) Ibid. *Queritur deinde de pertinentibus ad doctrinam statuum. Primo quantum ad statum prelatorum. Secundo quantum ad statum contemplatorum, tercio quantum ad statum activorum. Circa statum prelatorum quesitum est primo in generali, deinde in speciali. In generali quesitum est utrum melius sit prelatis sollicitari circa multiplicationem temporalium, aut insistendo cure, temporalia habita dispensare, et ostenditur quod primum sit melius.*

(79) fol. 52, col. 4. *Queritur in speciali de statu prelatorum. Primo quantum ad episcopos, secundo quantum ad archydiaconos, tertio quantum ad presbiteros.*

*(80) Ibid. *Circa primum querebatur quod etiam tangit inferiores prelatos, utrum scilicet si episcopus mandet alicui sacerdoti ut excomunicet illum, quando ipse novit aut reputet innocentem et hoc idem reputat multitudo parrochye sacerdotis, ad hoc teneatur obedire sacerdos et ostenditur quod non.*

*(81) fol. 53, col. 1. *Queritur de archydiacono qui recipit palafredum pro installatione abbatis, an licite possit, et videtur quod non.*

(82) Ibid. *Queritur juxta hoc utrum quidam qui sub pretextu religionis vadunt ad sacerdotes plebanos, petentes et paciscentes ut procurent eis pecuniam in parrochya sua, ita quod et sacerdoti remaneat pars tertia, an in hoc committitur symonia et videtur quod sic.*

(83) Ibid. *Deinde queritur circa statum sacerdotum plebanorum et hoc quantum ad duo in genere, scilicet quantum ad dispensationem baptismi et secundo quantum ad absolutionem penitentium. Circa primum duo queruntur: primum est si nolit conferre baptismum vel aliud sacramentum nisi mediante, utrum debeat sibi dari et videtur quod sic.*[1]

*(84) fol. 53. col. 2. *Queritur secundo de baptisatione monstri nascentis cum duobus capitibus, qualiter debeat baptizari, utrum sicut unus aut sicut duo et videtur quod sicut duo.*

*(85) Ibid. *Queritur de absolutione penitentium, verbi gratia cum qui plura peccata commisit, quorum nonnulla spectant ad epsicopum, utrum sacerdos possit eum absolvere a spectantibus ad se, non eum ab aliis absolvendo, et videtur quod sic.*

(86) fol. 53, col. 2. *Queritur circa statum contemplatorum et queruntur quinque.*[2] [This ends on fol. 54. col. 1, where is the note: *Explicit quodlibet de naturali.*]

(87) fol. 56. col. 1. *Queritur utrum perfectio ecclesiastica consistit in renunciando vel carendo diviciis propriis et communibus et ostenditur quod non.*

(88) fol. 59, col. 3. *Queritur utrum aliquid factum sit vel fieri potuit* [erasure perhaps *infectum*] *ordinaliter et ostenditur quod non, quia teste Jeronimo, cum Deus omnia possit, non potest tamen corruptam facere virginem, sed maior est convenientia entis ad ens quam non entis ad ens. Si igitur non potest Deus de corrupta facere virginem ordinaliter, multo magis nec de non ente ens.*

[1] *Cf.* Merton Coll. No. 22: Utrum liceat sacerdotibus pecuniam accipere pro sacramento.

[2] *Cf.* Merton Coll. (25): "Utrum periculum sit claustralibus monachis si cura ab eorum officialibus monachis negligatur: (26) "Utrum monachus professus eo ipso quo professus est absolvatur omni voto quod fecit in seculo".

(89) fol. 61, col. 1. *Queritur hoc supposito si mundus potuit ab eterno creari et ostenditur quod sic, quia dicit Dionysius de divinis nominibus: bonum est sui diffusivum; et Augustinus contra adversarium legis: istorum producendorum causa sola bonitas dei fuit.*

fol. 61, col. 4. *Contra: Genesis in principio: creavit Deus celum et terram. Loquitur de principio temporis quod continuatur per dies inferius enumeratos in canone.*

fol. 62, col. 2. *Responsio. Creatio mundi ex tempore quamvis sit articulus fidei, tamen ratione, ut videtur, potest investigari, nec hoc est in prejudicium fidei, dum non propter rationem fidei assentitur, sed merito fidei ad ejus intelligentiam pervenitur.*

(90) fol. 63, col. 1. *Queritur utrum concupiscentia et mortalitas cum aliis defectibus insint homini a sua creatione et ostenditur quod sic.*

(91) fol. 65, col. 1. *Queritur an defectus veniens in nos per originem possit habere rationem culpe et ostenditur quod sic.*

This ends without any *Explicit* on fol. 66, col. 3, with these words: *Quia si recuperasset originalem iustitiam antequam generasset, non apparuisset iustitia punientis nec misericordia redimentis.* The MS. is evidently mutilated, but the statement on fol. 19, col. 3, quoted above is not true, for of the 54 questions there said to be wanting, several are found here, as for example: *utrum res conservantur a Deo, utrum virgo corrupta corde sed non corpore habeat aureolam*, and others.

Of the other works of Pecham, I mention in passing the *Formula confessionum edita a fratre Johanne de Pecciano de ordine fratrum minorum domini pape penitentiario*, preserved in a MS. formerly S. Croce 444, now in the National Library, conv. soppr. F. 6. 855. The MS. is beautifully written and was finished 16th June, 1433.

The *Tractatus pauperis* or *de perfectione evangelica* is preserved in two Laurentian MSS. formerly in the library of S. Croce, namely, xxxi. sin. 3, and xxxvi. dextr. 12: in the latter the title (fol. 32) runs:—

Incipit tractatus pauperis contra insipientem novellarum heresum confictorem circa evangelicam perfectionem compositus

per fratrem et dominum Johannem Pecham ordinis minorum professorem eximium, Cantuarie archiepiscopum et in sacra pagina doctorem profundissimum.

Another treatise on the Rule is ascribed to Pecham in a S. Croce MS. xv. dextr. 12, fol. 116, in the same library :—

Incipit expositio venerabilis patris et magistri fratris Johannis de Pechiano super regulam fratrum minorum. Quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos et misericordia. Hanc plane regulam ab Innocentio tertio approbatam, a sequenti Honorio confirmatam, a nono Gregorio declaratam . . . huius igitur regule rectitudinem, duce deo, declarabo ut sit ei adherentibus declaratio solatium et adversantibus directio, qui obliquis et infectis eam intuentes oculis lumini attribuunt suarum vitium tenebrarum. It ends at fol. 141 : "*pontificatus nostri anno octavo*" *ut octavas* (sic) *gratie et glorie commendetur. Explicit expositio fr. Jo. super regulam.*

This is really the *Expositio super Regulam Frat. Minorum* of St. Bonaventura, among whose works it is printed (ed. Quaracchi, viii., 391).

In the same MS.xv. dextr. 12 and in the older xxxi. sin. 3. is inserted another work of Pecham, *Canticum pauperis pro dilecto*, published in 1905 by the Fathers of Quaracchi from MS. 684 of the library of Assisi, collated with the two MSS. of S. Croce. One might call it rather than *Canticum*, 'the History of a Soul,' which appears to have been written on the model of the ancient Stoics; it is a soul eager for liberty, which pants to free itself from the tyranny of pleasure, convinced *errore plenam esse sententiam Epicuri* (p. 134); the joys of earthly possessions it will *a se exemplo antiquorum philosophantium penitus elongare ;* in the knowledge of logic, mathematics and also of law it has not found peace, since *perquisita sapientia antiquorum lucide intellexit humana investigatione sapientiam non inveniri.* Then suddenly appear to it brethren *qui se toti humano gener subiicientes minores se . . . appellant. Quorum vitam in quibusdam laudabilibus philosophorum famosissimorum vidi esse simillimam ; in paupertate scilicet Socraticis, in pedum nuditate*

ac munditia Platonicis, in asperitate Academicis, in incessabili inquisitione sapientiae Peripateticis.

These resemblances, which the author discovers between the new religious society and the ancient schools of philosophy, are most interesting, not because the comparisons are happy or well-founded, but because they show how, under the habit of the friar, always survive the memories of the student and of the master of the University of Paris. The rest of the work deals with the difficulties which the novice raises about the Franciscan Rule, before he decides to embrace it. The difficulties are all easily solved for him by the 'Senior,' who is Pecham's master, St. Bonaventura.

The novice asks: *cum episcopi succedant apostolis, quomodo licet eis habere pecuniam aurumque et argentum, si hoc apostolis non licebat?* He does not have to wait for the answer: *illam paupertatis et asperitatis districtionem non fuisse impositam apostolis ut praelatis, sed ut fundatoribus ecclesiae generalis*". (pp. 151, 152). The novice urges that this rule of absolute poverty, this renunciation of property even in common, seems a daring innovation, and the master answers: *Non est nova sed renovata; superius enim est tibi multipliciter declaratum hanc fuisse vitam apostolorum et ante pro parte gentilium philosophorum, iterum etiam sanctissimorum olim monachorum* (p. 181). Other reasons for doubt the novice finds in this, that while he feels more drawn to preaching than to anything else, this office, which accords so ill with the severity of their life, does not seem in harmony with the calling of the brothers minor. But the 'Senior' resolutely affirms that none are better qualified to preach than the Minorite brethren: *cum autem vita ipsorum sit vitae apostolorum, principalium scilicet predicatorum, simillima, nullis magis quam ipsis competit predicare* (p. 188).

Some of these ideas are to be found in the controversial work written by Pecham against the Dominican father Kilwardby, which I publish from the two MSS. in the Laurentian library already mentioned, the first (A) S. Croce xxxvi. dextr. 12, the more difficult to read but the more complete, the second (B) S. Croce xv. dextr. 12; both are of the XIV. century. In the first MS. the work was transcribed in 1391 by a brother

Antonio Aulesa, who extended the abbreviation 'Ro' into *Rogerum* instead of into *Robertum*, to which it is corrected in the *incipit* of the MS. In the title in MS. B. (fol. 146)—*Responsiones . . . ad epistolam missam . . . a quodam fratre Roberto de ordine ipso predicatorum*—the name is right as far as it goes, but it is evident that the scribe did not succeed in identifying "brother Robert," who was not a nonentity, but a *magister* who became prior of the province of England, Archbishop of Canterbury, where he was Pecham's immediate predecessor, and finally Cardinal of Porto.

The Dominican, in a letter to the novices exalting that order which they were preparing to enter, quoted the prophecies of Hildegarde and Joachim, according to which the Virgin herself had prayed earnestly for the institution of the brotherhood. The Franciscan in his turn was able to answer, that in any case the Minorites could invoke this prophetic literature no less than their rivals, indeed perhaps with more right than they. But the wary controversialist does not allow himself to wander on this perilous road. He knows how much modern imposture passes itself off for ancient prophecy, *sanctorum siquidem revelationes autenticas novimus*, *apocriphas non curamus*. It is not unknown to him *quid scripserit Hildegarde quid Joachim divinaverit*, but he counsels great caution and careful sifting of the good from the bad, *sed probandos scio esse spiritus*, *quia multos errare fecerunt sompnia*. The tempest raised by the pseudo-Joachimitic literature was certainly raging at a time not far distant from that in which this answer was written.

Continuing to extol his order Kilwardby calls it the order which most closely resembles the apostles; for the apostolic office was to preach the gospel, and no other can fulfil this task with so much zeal as the order which has chosen the very name of preachers. Ah! replies the Minorite, you are the apostles who preach again the good news, but you do not renounce gold and silver nor go all over the world barefoot, as the preachers of the new faith did. The gospel also speaks of false prophets and false miracle-workers whom the Lord will deny in the great day of Judgment. This ought we equally to fear, both you and I, *et hoc mihi ęt tibi pariter formidandum.*

Another advantage the Dominican claimed for his brethren was that, with them, preaching was not merely an adjunct to another office, but the principal and essential office of the fraternity, from which its name, *Fratres de ordine praedicatorum*, was derived. But how is that? asks Pecham; just because our order through humility calls itself "the Minorite," should it not have preaching for its function quite as much as, if not more than, the Dominican order? John the Baptist, though he disclaimed the name of prophet and of Elias, was always the herald of the Redemption. In fine, the office of preaching belongs properly to no one but to the bishops, and only by delegation of the bishops have the Dominicans the faculty to preach, not because they enjoy any greater prerogative than is possessed by the Minorites.

More bitter and more direct now become the invectives of Kilwardby against the Franciscans, and more cutting and contemptuous the retorts of Pecham. According to the Dominican, the brethren who go barefoot are not the best adapted for apostolic pilgrimages—in winter, on account of severe suffering, in summer, on the contrary, because they enjoy the comfort of going unshod, and during all seasons, because they do not shun delicate food. This is slander against brotherly charity, replies the Franciscan; no winter has ever prevented the barefoot brothers from making long journeys among the Tartars, Greeks and Saracens, and the hot soil makes the going barefoot in summer as great a sacrifice as it is in winter; but the sons of St. Francis are well accustomed to make sacrifices, and it is wicked to accuse them of that wherein they only follow the precept of the gospel, 'eat that which is set before you'.

The most important part of the work is the controversy concerning poverty. Here it is seen that the Dominican brethren, who at one time were no less strict than the Franciscan in calling themselves mendicants, now on the contrary hold quite different opinions from their rivals on the subject of poverty, and Kilwardby, like St. Thomas, sets no great value on it: he does not hesitate to declare that his order did not believe they were departing from the example of Jesus and of his apostles, who disdained not to carry in their purses as much

money as they might need to buy food. And in the same way the Dominicans do not depart from the Gospel teaching if they provide for their maintenance, and if they possess houses and gardens and schools according to their need. At the same time they do not mean that everybody else should follow their example, nor do they condemn those who endeavour to renounce all possessions, even in common, and refuse to receive money in any form. Only let it not be said, when the Minorites accept not only provisions of corn and oil, but what is more, also testamentary legacies, that they are keeping strictly to the law of poverty, when really they are availing themselves of the *interposita persona*, as a convenient means for acquiring the use of what they need—not the temporary but the permanent use, which is equivalent to property.

To these objections, which are partly given word for word and partly can be easily reconstructed from the replies, Pecham opposes a long series of arguments, founded not only on the text of the Scriptures and of the writings of the Fathers, but also on the decretals and pandects, as we shall see the theologians and canonists doing many years later, when invited by John XXII. to give their opinion on the same question. Pecham acknowledges that some texts in the Gospels imply that the apostles carried money in their purses; but the apostle who carried the purse was just the one who robbed and betrayed his Master, which furnishes the useful moral, that, even when carried for the use of a community, money always presents incitements and temptations to wrong doing. And in any case, Jesus did not carry either gold or silver, since among the crowd which accompanied him there were persons able to relieve, not only his needs, but those of the whole community, and he spoke explicitly of not possessing any money, even for the payment of taxes to public officials; he recommended, nay enjoined, his disciples to take no money when they went into all the world to spread the good news. If ever Jesus seems to have permitted the buying of anything, it was precisely at the Passover, when the great persecution was near at hand and the apostles would no longer have found anyone to supply their needs. For the rest, Pecham belonged to the moderate party, or "centre," which kept equally

distant from extreme opinions. And though for his own part he may think that the true law of the Gospel enjoins absolute poverty and that Jesus and his apostles conformed to this, yet he can make such distinctions as uphold and justify the existing property of the secular or even of the regular clergy. For at the time of the apostles, he says, the priesthood was not yet instituted, and not all those who follow the apostles have the obligation and the ability to fulfil the same duties. There are then in the Church divers functions, nor can it be supposed that those, who, like the bishops, have to provide for the good of the flock intrusted to them, should be without the necessary means. Therefore neither bishops nor popes should be condemned for possessing property, and for the same reason no other order can be precluded from holding possessions. But this does not mean, that the true law of Christ is not absolute poverty and does not proscribe property of every kind, whether private or in common. Nor ought it to be denied that the Minorites, in embracing that law, seek to conform to evangelical perfection. And if the necessities of life have imposed on them some compromises, as that of making use of the *interposita persona* to collect the offerings of the faithful, they should not be reproached for this, as 'il carissimo' has reproached them in his covert attacks. For, in the first place, these compromises were suggested and sanctioned by Pope Gregory IX. himself and were explicitly declared by him to have been in accordance with the intention of the Patriarch Francis; and in the second place these modifications have not the importance which Friar Robert wishes to attach to them; for the property always resides in the giver and if it should pass through a hundred hands he could always recall it whenever he chose.

In the last part of the work, apart from the personal accusations which the opponents exchange, each in turn reproaching the other for lack of charity to his neighbour and for exalting his own order to the detriment of the other—two points deserve to be noticed. The first, which was afterwards fully discussed in the time of John XXII., concerns the things which are consumed by being used, in which it seems the use cannot be separated from the property. I do not know if the

argument had been formulated for the first time by Master Robert Kilwardby, nor does Pecham report his words, but contents himself with opposing briefly to him that the property in the livery which the servant wears, belongs always to his master, although the livery wears out with use.

The other point refers to a doctrine expounded in the *Summa* of St. Thomas, which Kilwardby either repeats here or teaches for the first time, namely, that in the matter of riches one need not pay attention to the thing, but to the mind of him who makes use of them. So that he who has no attachment to the things which he possesses, and who can throw them overboard with the greatest readiness when necessary, may be called just as much a stranger to riches as the man who possesses nothing. Poverty, replies Pecham, if from one point of view it has to be put among those things which can be either good or bad according as one knows or does not know how to use them, from another cannot be held as indifferent, having for the Christian an intrinsic value; otherwise Jesus would not have rigorously prescribed it to his apostles. Taken together the work of Pecham and the preceding one of Killwardby can be considered as the first skirmishes in that war between the two orders which henceforth was to be continuous and which at the time of John XXII. broke out with greater violence when the inquisitor of Narbonne, the Dominican John de Belma, condemned a beguin and a Franciscan lecturer, Brother Berengarius Taloni, for having maintained that "Christ and His apostles in following the way of perfection had nothing by right of property or lordship either in special or in common."[1]

Coming back to the controversy of Pecham against Kilwardby, I feel bound to add, that if the two opponents strongly disagreed upon the value of their respective orders and upon the way to understand and practise poverty, they were yet quite in accord on philosophical questions, since they both belonged to that Augustinian school which used all its strength to oppose step by step the advance of the Aristotelian flood. The principal argument which in his Commentary on the book of the Sentences Pecham adduces of the existence of God, he

[1] Tocco, *Eresia nel medio evo*, p. 519.

draws, following St. Augustine, from the presence in our mind of immutable truth, such as scientific axioms and the moral law. These principles, superior to our mind, are like a light which illuminates it, without which it could not distinguish the true from the false, the good from the bad. This light is no other than God. *Si lumen illud est supra mentes nostras, non nisi Deus est.*[1] From St. Augustine and from St. Anselm alike he borrows the doctrine that God is the absolute good, without which not even the relative good can be understood, since the absolute good *est essentialiter bonum, cuius participatione caetera sunt bona.*[2] If not from St. Augustine, from a follower of St. Augustine like St. Anselm, he draws the famous argument: *Si Deus est quo magis cogitari non potest, necessarium est Deum esse.*[3] And subsequently he soars still higher—to the Neoplatonist Pseudo-Dionysius, who suggests to him the doctrine of the ineffability of the supreme principle: *Propterea Dionysius dicit Deum superdeum et superbonum, quia omne nomen significat mentis conceptum.*[4]

No less determined a follower of St. Augustine than Pecham is Kilwardby, who was Pecham's predecessor in the archbishopric of Canterbury. He does not differ from his contemporary in holding Aristotle as the philosopher *par excellence*, and he also makes the text of Aristotle the basis of his teaching. But if he attaches very great importance to the logical and rhetorical works, he ranks less high the works on physics and metaphysics, and some doctrines which many of his contemporaries drew from them, he considered so dangerous that he prohibited the teaching of them henceforth in the University of Oxford, over which the Archbishop of Canterbury exercised high authority. This condemnation, which is dated 18th March, 1277, occurred a few days after that which Bishop Stephen Tempier pronounced against the teaching of Paris (7th, March 1277) when he renewed the sentence of 1270, and increased the number of errors condemned from thirteen to two hundred and nineteen.[5] In 1270 St. Thomas was still alive and

[1] Daniels, *op. cit.* p. 42. [2] *Ibid.* [3] *Ibid.* p. 43. [4] *Ibid.* p. 47.
[5] *Chartularium Univ. Parisiensis*, No. 432, No. 473, No. 474.

the defence which he had made of the doctrines taught in the University of Paris had been so effective, and so penetrated by profound devotion to the Church, that the bishop dared only attack him covertly. In 1277, however, the Angelic Doctor had already been dead three years, and his disciples, it appears, were not able to defend with equal authority the heritage entrusted to them. Thus in the list of erroneous propositions the bishop did not hesitate to enumerate some drawn in substance from the works of St. Thomas. And Kilwardby, though a Dominican, was not behind his colleague of Paris; he even showed himself so intolerant, that certain doctors were filled with amazement, such as Petrus of Confleto, against whom, according to Denifle, is directed the archiepiscopal letter, already published by Father Ehrle. Of this letter, now that it has been mentioned, we may speak here, as no other document puts one so closely in touch with the philosophical controversies of the thirteenth century.

The opponents of the archbishop reproached him with having condemned some opinions which were not only in the class of debateable matters, but in some cases had more reasons in their favour than against them. And the archbishop excused himself by declaring that this condemnation was not to be understood as meaning that the propositions aimed at were heretical, only that they ought not to be taught, either because they were false and divorced from good tradition or because they were harmful and accorded ill with the Catholic faith. In support of his position the archbishop confined himself to six principal points, but from the letter itself it appears that the most important errors are the two following :—

1. The so-called vegetative, sensitive and intellectual souls are only one single substance. 2. These so-called souls, which may be termed powers or functions of the '*anima*,' are not different forms superposed one on the other, but as it were a single form.[1] These were the points of chief disagreement be-

[1] Ehrle, *Der Augustinismus und der Aristotelismus in der Scholastik gegen Ende des* 13 *Jahrhunderts* in *Archiv für Litt. und Kirchengeschichte* vol. v. Ehrle printed this letter from MS. 267 in Merton Coll. Oxford, and partly from an MS. of S. Marco in the Nat. Libr. Florence, Conv. Suppr. J. 7. 47. The

tween the schools of philosophy, inasmuch as the Augustinian school made a point of distinguishing between the various kinds of souls, and while in the plant it only admitted one, to the animal it ascribed two, and to man three, which were kindled one above the other.[1] And the soul itself they held to be a substance which inhabits the organic body, but not to be a form of the body. The Bishop of Paris affirmed explicitly in the seventh article: *Quod intellectus non est forma corporis, nisi sicut nauta navis, nec est perfectio* [ἐντελεχεία] *essentialis hominis.*

The condemnation pronounced by the Archbishop of Canterbury, repudiated at the general chapter of friars preachers at Milan and at Paris, seems also to have had but small success at Oxford. Several doctors continued to teach the condemned doctrines, persuaded that the archiepiscopal authority overstepped its bounds in judging not only in philosophy but also in logic and grammar. In any case, when Pecham succeeded Kilwardby in the archiepiscopate of Canterbury, he followed resolutely in the footsteps of his predecessor, and with trenchant letters to the Chancellor and doctors of Oxford and even to the Bishop of Lincoln he made every effort to prevent the rehabilitation of the propositions condemned in 1277.

These letters inserted in Pecham's Register, published by Wilkins and more correctly by Martin, were re-edited in 1889 by Father Ehrle in the *Zeitschrift für Kathol. Theologie*, xiii. 172-193. In the first letter addressed, 10th November, 1284, *dilectis filiis cancellario et magistris ac scholaribus universitatis oxoniensis*, he says he has noticed with sorrow that some persons in the University of Oxford still continue to hold *opiniones quasdam erroneas quas recolendae memoriae dominus Robertus . . . dignoscitur condemnasse.* Among these opinions he lays stress principally on this: *in homine tantum modo esse formam unam*, from which it would follow that the body of Christ dead is not

articles are: I. *forma corrumpitur in pure nihil;* II. *potentia activa non est in materia;* III. *privatio est pure nihil;* IV. *conversiva generatio animalium est, sicut elementorum;* V. *vegetativa, sensitiva et intellectiva sunt simul substantia;* VI. *vegetativa, sensitiva, intellectiva sunt una forma simplex.*

[1] *Cf.* Dante, *Purg.* iv. l. 6.

the same as the body alive, where is present that form which in the dead body is lacking. This error the archbishop denounces and renews the condemnation, not certainly through hatred of the friars preachers, as the malevolent insinuate, but following the example of his predecessor who was a sincere Dominican and very solicitous for the honour of his order.

Four days later, on the 14th of November, he wrote to Master Roger, Chancellor of Oxford, and to Master Robert de Fletham, bidding them inquire whether the prohibition of his predecessor, confirmed by him, had been observed. And receiving no reply, in a letter of the 7th December, 1284, he insists that they should make inquiry *sub poena suspensionis*, and if both of them cannot carry out the order one of them must do so. On the same date he sends a new open letter to the Chancellor, doctors, and scholars of Oxford, in which he repudiates the accusations which the provincial prior of the Dominicans, *quem usque in haec tempora habuimus affectuosissime commendatum*, has dared to repeat publicly *coram vobis congregatis in vigilia S. Catarinae*. The prior (he writes) affirms that the doctrine of the unity of form taught by St. Thomas is that adopted by the whole order, but he ought to know that this doctrine, far from being approved, is still under discussion; for the Bishop of Paris was advised after the death of John XXI. to suspend the renewed inquiries, leaving the decision to the future pope.[1] Interesting is the letter which Pecham addressed 1st January, 1285, to certain cardinals to warn them of the malevolence of his adversaries. He defends the condemnation of the unity of form, stating that Brother Thomas himself had, in the college of the theological masters at Paris, declared his willingness to submit his ideas to the correction of the doctors (*cujus nos per auditus proprii certitudinem testes sumus*), in striking con-

[1] *Causam vero opinionum bonae memoriae fratris Thomae de Aquino, quas fratres ipsi opiniones sui ordinis esse dicunt, pendere diximus in Romana curia indecisum pro eo quod cum vacante sede apostolica per mortem sancte memorie Domini Johannis . . . . episcopus Parisiensis Stephanus bonae memoriae ad discussionem ipsorum articulorum de consilio magistrorum procedere cogitaret, mandatum fuisse dicitur eidem episcopo per quosdam curiae dominos reverendos ut de facto illarum opinionum supersederet penitus donec aliud reciperet in mandatis.* Ehrle, *op. cit. p.* 179.

trast to brethren of his order, who wished to defend not only this, but all the other opinions of Brother Thomas *contra omnes viventes homines*. No less noteworthy is the letter issued by Pecham, 1st June, 1285, in answer to a controversial work published by the friars preachers against the archbishop, a work headless at the beginning, because anonymous (*quasi latro ex latebris sagittas proiciens*), disgraceful at the end because the author has the audacity to put himself on a level with the Apostle Paul, who reproved St. Peter—although the author is not an apostle, and he, whom he so fiercely attacks, represents for ever the authority of the Church. In this letter as in the preceding one, Pecham lays great stress on the importance of those philosophical disputes which arose twenty years previously, when the Aristotelians, revolting against the Augustinian tradition and against the doctors, chiefly Minorites, such as Alexander of Hales and Bonaventura, who held tenaciously to it, tried to subvert with audacious innovations the traditional doctrines *de regulis aeternis et luce incommutabili, de potentiis animae, de rationibus seminalibus insitis materiae et consimilibus innumeris*.[1] The struggle was henceforth between the two orders, who were not only profoundly divided on the question of poverty, but thought so differently on philosophical doctrines of greater moment that the one considered as a pernicious error and fatal to the safety of the Church, what the other considered as an ingrained truth on which the faith could without injury rest (*doctrina unius ordinis sit tota pene contraria doctrinae alterius*). The philosophic question on the nature of the soul and on the unity of form having become a new apple of discord between the two orders, one understands how the Church intervened to settle the matter. Thus it is explained how in a century or little more the Church passed from the condemnation of the physical books of Aristotle to such an astonishing subservience to the peripatetic doctrines, that some of the most controversial, such as those indicated above, had the unmerited honour of being promulgated solemnly in the Council of Vienne.

[1] Ehrle, p. 186.

Incipit tractatus Pecham contra Culvardemby Robertum.[1]

Super tribus et super 4 sceleribus non faciliter convertitur[2] fraterne[3] innocentie impugnator, maxime qui dolose in gladio persequitur fratrem suum. Idcirco temeritati tue ex animo compatiens, frater R. karissime, doleo amplius, teste conscientia, ego frater Johannes; quia oportet me tue iniuriose cedule respondendo asperam quibusdam dicere veritatem. Oportet inquam, quia, ut dicit Gregorius super Ezechiel, detrahentium linguas[4] debemus aliquando conpescere, ne, dum de nobis mala disseminant, eos[5] qui nos ad bona audire poterant, aut corda audientium corrumpant. Verbis igitur tuis ordinate conscriptis verba aliqua interseram ut evidentius lectori pateat que sit intelligentia veritatis. Cedula igitur tua exordium tale sumit: *In christo sibi dilectis noviciis ordinis predicatorum frater Rogerus septiformi spiritus gratia*[6] *per studium sanctitatis illustrari.*—Jo. Opto ego etiam[7] tecum ex animo eis sacri septenari divitias cumulari; sed quia spiritus sapientie aufert se a cogitationibus, que sunt sine intellectu, ut spiritum veritatis assequi valeant,[8] septem detegam pernicies partim in folio tuo expressas, partim infirmatas, quas utinam parvulorum oculis non iniecisses[9]; multi[10] enim parvuli de veneno manent toto suo tempore venenati.

R. *Videte vocationem nostram*[11] *et eius attendite circumstantias, ut magnificetis Dominum et exultetis in Deo salutari nostro.*—Jo. Utinam videant et attendant[12] non esse dilectionis solide argumentum ab ea faciliter recedere et ad sublimia tactu modico volare,[13] sed magis in ordine suo manendo contra Sisaram dimicare; corpus enim quod a loco suo quocumque[14] pondere

[1] Responsiones venerabilis patris Domini fratris Joannis de Pechiano ordinis minorum sacre theologie doctoris et cantuariensis archiepiscopi ad epistolam missam quibusdam novitiis ordinis predicatorum a quodam fratre Roberto de ordine ipso predicatorum, B. [2] convertit, A. (*cf.* Amos i).

[3] fraterne innocentie impugnator. Idcirco asperitati tue ex animo compatiens frater B. karissime doleo amplius teste conscientia ego frater G. quia oportet etc., B. [4] lingas, A. [5] eorum, B. *om.* aut.

[6] frater R. septiformi gratia, B. [7] G. opto ergo etiam tecum, B.

[8] sequi valeant, B. [9] minime iniecisses, B.

[10] Multi . . . venenati, *om.* B. [11] vestram, B.

[12] G. Utinam videant et attendant B. accendeant A. (In B. the letter G. is regularly substituted for Jo.) [13] convolare, B. [14] quocumque suo, B.

movetur, in loco ipso violenter convincitur quievisse. Videant igitur vocationem suam et sciant eam esse monasticam cum gaudeant viribus monacorum,[1] quorum non est per se sed per accidens alios adducere vel perficere, ut docet ecclesiastica Ierarchia: videant, inquam vocationem suam sciantque primam esse virtutem monachi, ut Jeronimus dicit, se ipsum despicere et semper apostoli[2] meminisse dicentis: si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. (Ep. ad Galatas i. 10.)

R. *Primo noveritis ex divinis revelationibus quibusdam sanctorum, ante ordinis huius ortum propalatis, sicut scriptum tenemus, gloriose Virginis supplicatione a Filio suo pro mundi peccatis offenso ordinem istum pro peccatorum reconciliatione impetratum fuisse; a qua eiusdem progressus profectus et gubernatio et conservatio eque per multa celitus ostensa non immerito processisse creduntur.*—Jo. O rarissime, recole scriptum esse, quia "sompnia extollunt inprudentes".[3] Utinam aliquid alegasses solidius in tui sacri ordinis fulcimentum! Sanctorum siquidem revelationes autenticas novimus, apocriphas[4] non curamus. Innominatorum igitur sanctorum illorum testimonium sicut ignoti dei superscriptio conquiescat. Scio quid scripserit contra aliquos Hildegardis quid Joachim divinaverit, sed probandos scio esse spiritus; quia multos errare fecerunt sompnia et, teste scriptura, visa mendacia plurimos seduxerunt.[5] Et utinam,[6] karissime, nullus visiones de aliis habitas [25v] sibi arroget inpudenter! Oro etiam ego ut det vobis nobisque Virgo beatissima conscientias solidas, consilia sana, non scandalizare pusillos, non magnis consuere[7] pulvillos, fugere suspecta consortia et inplicativa negotia, nullum circumvenire, nec ab arcioris propositi voto[8] retrahere, nullius indigni in ecclesia promotionem procurare; multa enim[9] predictis contraria per orbis latitudinem procurantur.

R. *Tanto ergo solicitius*[10] *statum nostrum amplectamur quanto talem procuratorem, conservatorem et gubernatorem ardentius*

[1] monachorum, B. [2] capituli, A. [3] Ecclesiasticus xxxiv. 1.
[4] apocrifas, B. [5] *Cf.* Marc. xiii. 22.
[6] et utinam . . . arroget inpudenter, *om.* B. [7] *Cf.* Ezech. xiii. 18.
[8] vota, A. [9] multa enim . . . procurantur, *om.* B.
[10] Tanto ergo devotius et sollicitius, B.

amare, instantius honorare et humilius revereri debemus.—Jo. Karissime, Virginem gloriosam non est dubium esse matrem Christi et ecclesie, cum eadem sit mater capitis et membrorum; nec est dubium quin mater sit sollicita pro filiis, quin regina mundi sit devota [1] subditis suis, pro quorum procuranda salute certum est eam obtinuisse universalis imperii diadema. Diligit autem illos amplius, quos novit esse filio suo cariores, cum filius suus sit ratio materni amoris. Si ergo mater est omnium electorum, mater est et causa post Deum immediate omnis status in ecclesia salutaris, iuxta quod inferiora per media ierarchice disponuntur. Quare tibi [2] singulariter ascribis quod est commune aliis, quorum nonnulli non minus preventi sunt revelationibus circa hec divinis? Certe si tibi principaliter arroges Virginis et matris omnium principatum, arrogas [3] etiam privilegium meriti. Obsecro quibus hoc operibus vel etiam laudibus Virginis, non decurtato a sanctis instituto officio declaratur? forsitan quod subditur [4] in cedula respondebis.

R. *Deinde noveritis istum ordinem similem* [5] *esse statui apostolico et illi quem Salvator incarnatus ostendere dignatus est. De ipso enim scriptum est: "Cepit Jesus predicare et docere; Penitentiam agite; appropinquavit* [6] *enim regnum celorum"* (Matth. iv. 17). *Et item: "Circuibat Jesus per castella in circuitu docens"* (Marc. vi, 6). *Ipse quoque discipulis suis officium instituit dicens: "Euntes in mundum predicate evangelium" et cetera* (Marc. xvi. 15). *Et Apostolus dicit: " Posuit* [7] *in nobis verbum reconciliationis " obsecrans pro Christo " reconciliamini Deo" Quid, queso, aliud facit ordo predicatorum qui tanta solicitudine circuit predicando evangelium et reconciliando peccatores?*—Jo. Utinam [8] circuitus multorum ad nihil aliud ordinetur. Et quia statum tuum, nullo excepto, dixisti statui Christi et apostolorum simillimum [9] videamus formam legationis apostolice, qualiterque [10] Christus iverit qui cepit facere et docere.

[1] pro subditis, A.
[2] Quare ergo tibi, B.
[3] arroga etiam meriti privilegium, B.
[4] subditur, B.; subdit, A.
[5] simillum, B.
[6] appropinquabit, B.
[7] A. *and* B. *om.* posuit, *but cf.* 2 Cor. v. 19.
[8] B. *om.* Utinam . . . ordinetur. Et.
[9] similem, A.; similimum, B.
[10] A. *om.* Christus, *and reads* quidem *for* siquidem.

De forma siquidem legationis apostolice legitur sive[1] scribitur Mat. 10: "Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis[2] neque peram in via, neque duas tunicas neque calciamenta neque[3] virgam". Dicit autem Crisostomus super idem: "Orbi terrarum doctores erat missurus; propter hoc angelos eos ex hominibus constituens ab omni absolvens vite huius sollicitudine ut una sola detineantur cura, que est doctrine". Et Jeronimus exponens istud "nolite possidere aurum," dicit: "Si hoc haberent, vide rentur [26r] non causa salutis hominum predicare sed lucri". Et Rabanus super istud:[4] "Prope modum vite neccessaria amputat ut doctores vere religionis, qui instruebant omnia providentia gubernari,[5] se ipsos ostenderent[6] non cogitare de crastino". Et post: "Ista apostolis loquebatur ut securi non possiderent neque portarent huic vite[7] necessaria nec magna nec minima, et ita utrumque prohibuit possidere vel portare; permisit ab auditoribus necessaria vite suscipere corporali. Calciamenta eis simpliciter interdixit, et sandalia ferre permisit; unde Marc. 6. "Precepit eis[8] ne quid tollerent in via, sed calciatos sandaliis, etc".[9] Unde Beda super illud Actuum 12: "Calcia te caligas tuas," dicit "pro caligas grecus habet sandalia,[10] quia hoc genus calciamenti legitur in evangelio apostolis fuisse permissum". Dicit autem ibi glosa: "Angelo iubente et apostolo complente exemplum datur non ambulandi sine calciamentis". Cum igitur sermones inquirendi sint[11] secundum materiam non potest hic loqui de alio[12] genere calciamenti quam loquitur textus, scilicet sandaliis.[13] Sunt autem calige, ut Papias dicit uno modo sandalia, et illa portare poterant qui volebant. Hoc Christus docuit, hoc et ipse servavit. Unde dicit Jeronimus ad Eustochium: "Discipuli sine calciamentorum onere et sine vinculis pellium ad predica-

[1] legitur sive, *om.* B. [2] zonis vestris, B. [3] B. *om.* neque virgam.
[4] super idem, B. [5] nam providencia gubernare, A.
[6] ostenderunt, A. [7] huius vite, A.
[8] prohibuit, possidere scilicet et portare; permisit autem necessaria ab auditoribus vite suscipere corporali. Calciamenta etiam eis ad literam interdixit et sandalia, B.
[9] in via neque calceatos sandaliis etc., B.
[10] sandalis, A.; sandaliis, B. [11] A. *om.* sint.
[12] De 2°, A. [13] scilicet de sandaliis. Sunt enim calige, B.

tionem evangelii destinantur. Milites, vestimentis Christi sorte[1] divisis, caligas non habebant quas tollerent.[2] Nec enim potuit habere dominus quod prohibuit[3] in servis". Hic Jeronimus utitur nomine caligarum secundum communem acceptionem vocabuli. Quidam tamen solius mendacii habentes refugium, dicunt se reperisse in libro Augustini *De* 83 *questionbus*, questione 84, quod Christus habuit calciamenta: quorum miror impudentiam, cum idem Augustinus primo *Retractationum* capitulo penultimo ponat numerum et nomina questionum suarum, scilicet 83, in quarum nulla aliquid tale continetur. Amplius, posito quod Augustinus hoc sensisset, plus certe statur multitudini doctorum grecorum et latinorum quam sue sententie adversanti. Verbi gratia: ipse dicit altare thimiantis fuisse intra sancta sanctorum. Alii[4] dicunt contrarium, quorum sententie adheretur. Hec est igitur de calciamentis[5] sententia aliorum doctorum latinorum pariter et grecorum, ut in promptu habeo omni poscenti homini declarare. Item Mat. 8 [v. 20] dicitur: "Vulpes foveas habent et volucres celi nidos; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet".[6] Ibi glosa: "Quid me propter lucra seculi vis sequi, cum ita sim pauper ut nec ospitiolum,[7] quod meum sit, habeam?" Si igitur denarios habes aut geris,[8] si calciatus incedis, si domum habes ut monachi propriam tue communitatis, de precipua similitudine cum Domino et apostolis suis in modo conversandi exterius non poteris gloriari. Et tamen sine istis fateor potest magna haberi sanctitas, quae non idiget mendacio confirmari. De circuitu autem ipso aut predicatione noli immense[9] gloriari, etiam si tibi demonia subiciantur;[10] quia scriptum est, Mat. 7: "multi dicent in illa die: Domine, nonne[11] in nomine tuo prophetavimus [26v] et in nomine tuo demonia eiecimus et in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tunc confitebor illis quia[12] nunquam novi vos:" et hoc mihi et tibi pariter est formidandum.

[1] serit, A. [2] tollerunt, A. [3] prohibuerat, B.
[4] aliis, A. [5] Hec ergo est, A.
[6] et vo. ce. ni. fi. aut. ho. n. h. u. c. s. re., A. [7] hospiciolum, B.
[8] vel geris, B. [9] noli in immensum, B. [10] subiciant, A.
[11] Domine domine nonne, B. [12] quare, B.

R. *Qui igitur ad talem statum divino instinctu sunt vocati merito in Christo gloriari*[1] *debent qui ipsius et apostolorum suorum*[2] *suis studiis inplere desiderant officium.*—Jo. Dicis singulariter[3] "qui divino instinctu sunt vocati," quia aliqui fraude diabolica vocantur, mendaciis et detractionibus circumventi, qui, obligati districtiori[4] professioni nec minus[5] utili ecclesie Dei, minus tecum solvunt in labore[6] et erumpna, in vigiliis et laudibus divinis, in frigore et nuditate et similibus, quam cum aliis solvere Domino promiserunt, nec sine[7] recipientium et receptorum pernicie animarum. Puto enim te[8] sic homines ad tuum ordinem dimidiatis votis recipiendo dissecare pregnantes Galaad ad [26v] dilatandum terminum tuum. Tollat autem Dominus a te istud[9] tormentum quod propter hoc Ammonitis Dominus comminatur. *Amos I.*

R. *Dicunt autem aliqui*[10] *aliorum statuum professores: "et nos similiter predicatores sumus sicud illi*[11] *de ordine predicatorum". Quibus iuxta veritatem respondemus esse aliquos in aliis statibus qui predicent sed dissimiliter. Hoc enim fratres de ordine predicatorum faciunt ex institutione ordinis sui et officio, unde et nomen habent; hoc alii illos emulando faciunt quidem,*[12] *tanquam aliud melius aut utilius non invenientes. Quod ergo status noster agit essentialiter et ex institutione primaria, hoc alii accidentaliter et tanquam extra*[13] *propositum ymitantes agere nituntur. Gaudeant ergo qui ad hoc sunt electi ut sint in aliis*[14] *tanti boni occasio, et habent ex institutione quod alii emulantur ex devotione.*—Jo. Karissime, hic adverte te de corde tuo plura preiudicia[15] posuisse; prelatis quidem ecclesie solis ex ratione status sui competit[16] essentialiter predicare, in quorum figura Petro precepit Dominus populum, scilicet gregem suum,[17] pastione triplici recreare. Predicare igitur est proprium officium prelatorum: unde Gregorius dicit LXXX

[1] gloriari, *om.* A. [2] suorum, *om.* B. [3] singulariter, B.; signanter, A.
[4] districtioni, B. [5] non minus, B. [6] in labor, A.
[7] non sine, B. [8] te, *om.* A. [9] illud, B.
[10] Dicunt hic aliqui, B. [11] sicut et illi, B.
[12] efficiunt, prudenter quidem, B. [13] exemplariter, A.
[14] ut sint aliis, B. [15] preiudicialia, B. [16] convenit, B.
[17] populum et gregem suum, B.

capitulo[1] *Episcopus:* nullam curam rei[2] familiaris habeat, sed tantum orationi, lectioni, et predicationi intendere debet. Item propter hoc ordo episcoporum dicitur proprie ordo predicatorum: hic enim est servus ille, quem misit pater familias hora cene ut diceret[3] invitatis ut venirent, sicut patet in omil. Gregorii super illud Luce 14 "misit servum suum hora cene," et unde[4] idem Gregorius dicit in libro pastoralium c. 7:[5] quia difficile est quemlibet purgatum se posse conspicere, predicatoris officium tutius declinatur. Non igitur[6] calumpnieris illis, qui, sicut tu, quia professione[7] sua sunt predicantes, dimisso propter reverentiam proprio nomine predicatorum, sibi nomen quo nullum est humilius elegerunt, se absolute [27r] minores nullo excepto homine nominantes, scientes scriptum esse ab Augustino super psalmum "Vobis erimus maiores si fuerimus humiliores": et scriptum[8] Gen. 48 "frater eius minor maior erit illo," sicut Johannes baptista repulit nomen prophete et nomen etiam Helie sibi tamen debitum preconio salvatoris. Ad hoc nihil est essentiale statui, quod ex aliena et exteriori dependet[9] voluntate; ordini autem tuo, sicut, et ceteris a latere venientibus non minus te privilegiatis, competit alienis predicare gregibus de beneplacito prelatorum: tibi ergo predicare non est essentiale, sed per accidens advenit et ab extra, presertim cum regula sancti Augustini, a qua diceris regularis, nullam de predicatione faciat mentionem. Ad hoc essentialius competit cuilibet statui quod competit[10] ei ex regula quam quod competit ei[11] ex statuto; fratribus autem minoribus solis competit[12] predicare ex regula, que de hoc in duobus loquitur capitulis, tradens etiam predicationis formam predicantibus; nullis ergo ex statuto predicantibus hoc convenit essentialius quam ipsis, cum in regula consistant[13] religionis essentialia et accidentalia[14] in statutis. Quod si dicas statuta tua esse[15] per sedem apostolicam confirmata, attendas etiam

[1] Ds dt capitulum, A.; Unde LXXX. de, dicit capitulum, B. *Cf.* Decreti Pars i. Dist. lxxxviii. cap. vi.

[2] rex, A.
[3] daret, A.; dicere, B.
[4] unde (*om.* et), B.
[5] dicit libro primo pastoralis capitulo 7, B.
[6] ergo, B.
[7] ex professione, B.
[8] et sciiptum est, B.
[9] dependent, A.
[10] cuilibet statui quod competit, *om.* B.
[11] ei, *om.* B.
[12] convenit, B.
[13] consistat, B.
[14] accidentia, B.
[15] esse, *om.* A.

totam regulam fratrum minorum mandatum esse Honorii pape, dictatum a Gregorio et ab eodem postea declaratum. Hec autem forma predicationis fuit beato Francisco certissime revelata et ab Innocentio tertio imposita, nullo habito respectu ad predicationem tuam nec te in aliquo emulanti; predicant igitur fratres minores sue professionis memores, pape obedientes, beati Francisci revelatione informati et non te nec tuos, ut falso astruis,[1] emulando. Ad hoc, predicationis officium vitam exigit predicationi consonam;[2] vita autem[3] apostolis ore Domini commendata magis refulget in fratribus minoribus quam in te, ut superiora docent: non ergo minus eis ratione vite competit[4] predicare. Ad hoc, si ad predicationem requiritur scientia, attende quod plures de totius orbis peritissimis vitam apostolicam quesierunt et eam[5] se invenisse gavisi sunt et eam professi sunt[6] apud fratres minores et in ea usi sunt gratia sibi data, quibus nulli equales tuum ordinem sunt ingressi, quamvis illic[7] persone plures insignes profecerunt in magnum scientie preconium, qui et studiis suis[8] membranas plurimas impleverunt.

R. *Postea advertatis*[9] *status nostri utilitatem, karissimi, in qua nisi fallor ceteris recta estimatione preponi debet. Nihil enim*[10] *aliud intendunt capitula consultationes et tractatus ac studia ordinis hujus, quam personas preparare et in salutem animarum habilitare et preparatas atque vita et scientia habilitatas ad peccatorum conversionem destinare.*—Jo. Karissime, adverte quanto te supercilio aliis preponis, qui hoc[11] contra arguis in aliis inprudenter. Ad hoc, quaeso quare tibi hanc utilitatem capitulorum et tractatuum arrogas, cum [f. 27v] ad nihil aliud aspirent tractatus et consilia Christi pauperum aliorum? Forte propter hoc quod sequitur.

R. *Unde non estimo ordinem aliquem ad huius sollicitudinem adeo laborare aut laborando proficere.*—Jo. O karissime, qualiter de aliorum laboribus iudicare audeas,[12] qui ipsos expertus non

[1] ut falso astruis, A.; ut asseris, B.
[2] consonam veritatis, B.
[3] autem, *om.* A.
[4] competit, A.; convenit, B.
[5] eam, *om.* B.
[6] sunt, *om.* B.
[7] illuc, B.
[8] suis, *om.* A.
[9] advertatis, karissimi, B.
[10] enim, *om.* A.
[11] G. O karissime adverte qualiter te aliis preponis, qui hoc, B.
[12] audes, B.

es, qui etiam laborando et in forma evangelica eundo paucioribus utuntur adminiculis, quam illi qui viaticum secum vehunt? Quod autem de profectu laboris adiungis, existimo coram Domino esse falsum; per facti etiam evidentiam apparet,[1] unde scias his te aliter[2] oppinari a multitudine aliorum.

R. *Merito ergo gaudere debent tali vocatione freti, cum secundum merita laborum utilium constent premia in ultimo examine remetienda.*—Jo. Utinam gaudeant et sciant quantitatem premii commensurandam[3] quantitati caritatis amplius quam laboris. Informatio autem,[4] que in cedula continetur, plena est detractionibus et offendiculis caritatis, pro qua[5] et omnes alii adherescentes (?) non meremus nisi iram dominice magestatis.

R. *Ad hoc, intime queso, consideretis circa penitentiam et continentiam huius ordinis peculiarem ordinationem; fratres enim huius ordinis ad proximorum hedificationem in sevitia frigoris a discalciationis afflictione non arcentur, nec propter estuationem estatis discalciationis solacia accipiunt,[6] exeuntes quoque blandimentis delicatioribus secularis victus non fruuntnr.*—Jo. Si verba tua intelligo, prudentior tibi videtur tua in exitu disciplina quam illa, quam ipse Dominus apostolis commendavit; hinc etiam attende qualiter, pretermissa pace et caritate, innocentibus detrahis illa, que ex regula faciunt evangelica, pervertendo. Ad hoc obsecro, ubi videris vel ab alio quam mentiente audieris fratres minores in hyemis intemperie[7] ab edificatione proximorum pedem retraxisse, maxime cum possint ex regula calciamenta portare? Consulantur Tartari, Sarracini, Greci et barbari, et in omni[8] mundi latere reperies fratres minores non minus tuis fratribus pro ecclesia laborasse. Ad hoc, karissime, ubi vidisti homines delicatos tempore estivo[9] dietas peragendo, in itinerando calciamenta abicere, cum longe asperiores faciat calor estivalis glebas terre quam faciat frigus yemale? Forte in illos impingis quos in yeme pre debilitate

[1] non apparet, B.
[2] te etiam hic aliter, B.
[3] commensurandam esse, B.; commensuratam, A.
[4] autem tua, B.
[5] pro qua . . . magestatis, *om.* B.
[6] suscipiunt, B.
[7] temperie, A.
[8] omni, *om.* A.
[9] estivali, B.

ex regule concessione, necessitate cogente, vides calciamenta portare, et ipsa dimittere necessitate cessante. Tu non sis Israel[1] nec maledictionem eius expectes inconversibiliter velut qui vendiderit argento[2] iustum et pauperem pro calciamentis. Amos 2. Non ergo arcentur frigore, sed magis gaudent cum apostolo in frigore et nuditate. Inponis etiam eisdem insinuative quod exeant pro delicatioribus cibis qui, [28r] parcentes recipientium se tediis et expensis, utuntur cibis appositis, instructi illa regula Salvatoris,[3] Luc. decimo, "comedentes et bibentes que apud illos sunt"; ubi cum nichil excipiatur, omnia honesta concedi videntur. In claustris etiam ab esu carnium[4] districte abstinentes secundum statutum[5] ordinis, hoc existimantes salubrius et ab ypocrisi remotius, quam inter homines frugalitatem pretendere et domi in abditis integras carnes devorare. Arguuntur enim sepulchra a foris speciosa et intus plena ossibus mortuorum.

R. *Quorum primum ordinatione divina credimus factum ut doctrina populi non impediatur.*—Jo. Obsecro[6] qualiter hoc audes dicere cum pedibus nudis fuerit fides per orbis latitudinem promulgata: unde Jeronymus in epistula ad Geruntiam:[7] Apostoli toto orbe peregrini non es in zona, non caligas habuerunt in pedibus.

R. *Secundum vero et tertium, ut continentia salutaris penitentie ac constantia eidem ostendatur; illud vero necessarium est ad veritatis notitiam, istud*[8] *ad vivendi exemplum.*—Jo. Obsecro, que constantia pretenditur in illis qui calciati vadunt tempore estivali? Scito ergo quod poteris cum volueris experiri maiorem esse corporis afflictionem ire in yeme[9] sine calciamentis vel in estate ferventi, quam in multis que a quibusdam a foris ostenduntur. Continentia autem illa, de qua loqueris, utinam non sit assumentum in vestimento veteri[10] panni rudis.

[1] Utinam non sis tu Israel qui vendidit argento iustum et pauperem por calciamentis. Amos 2, B.

[2] vendi argendo, A.

[3] salutari, A.

[4] Etiam suis districte ab esu carnium abstinentes, B.

[5] secundum statuta, B.; secundum statum, A.

[6] G. Obsecro, *and om.* fides, B.

[7] Aggerunciam A. ad Aggeruntiam (*corr. from* Aggerontiam), B.

[8] ista, B.

[9] hyeme, B.

[10] veteris, A. (Marc. II., 21).

R. *Quis*[1] *tali statui non adhereret*[2] *qui odorem eius spiritualiter degustasset?*—Jo. Utinam ei[3] adhereant qui ad illum[4] divinitus sunt vocati, nec ab ipso mox vocati ascendant ad statum illum in quo, diffinitione iuris ut monachi in episcopos electi, a rigore regule quoad abstinentiam et similia sunt exempti.

R. *Deinde si de*[5] *paupertate, de qua plurimi*[6] *glorientur, questio fiat, estimo statum nostrum veraciter extollendum.*[7] *Quis enim paupertatem Christi et discipulorum eius audeat*[8] *negare perfectiorem ceteris? Legimus autem illam perfectissime sanctitatis cohortem Christi et discipulorum*[9] *loculos habuisse et que eis ad victum mittebantur portasse et cibos emisse.*—Jo. Utinam legisses et melius attendisses: eodem enim tempore quo legitur eos portasse loculos, vel verius unum pro omnibus, legisses etiam eos portasse gladios, donec Petrus abutens gladio iussus inmittere in vaginam,[10] sed tu[11] de loculis legisti nec plus[12] in evangelio reperisti quam quod Jo. 12 scribitur de Juda, qui Christum prodidit qui[13] "fur erat et loculos habebat[14] et ea que mittebantur portabat"; et Jo. 13, "quidam putabant quia loculos habebat Judas quod dixisset ei Jesus: Eme ea que nobis opus sunt aut egenis ut aliquid daret". O si alii singuli apostoli[15] loculos[16] portassent et solus Judas loculis caruisset, qualiter carentibus [28v] loculis insultasses?[17] Quare, karissime, non legisti quod Salvator, ut supra ostensum est, apostolis ad predicandum missis peram et sacculum interdixit? Quare etiam non legisti vel discere[18] noluisti expressum in evangelio modum Christi vivendi? Luc. 8: ubi dicitur quod mulieres sancte que comitabantur cum Jesu ministrabant ei de facultatibus suis. De alienis ergo vixit elemosinis et cibis, et frequenter in alienis legitur comedisse mensis; unde dicit[19] Jeronimus ad Nepotianum: Turpe est ante fores sacerdotis Domini crucifixi et

[1] R. Quis igitur, B. [2] non adhereat, B. [3] ei, *om.* A.
[4] ipsum, B. [5] de, *om.* A. [6] plerique, B.
[7] extollimur, A. [8] audet, A. [9] discipulorum eius, B.
[10] magnam, A. [11] Utinam . . . sed tu, *om.*, B.
[12] ut plus, A. [13] quia fur erat et latro et loculos, B.
[14] habens, A. [15] apostolos, A. [16] occulos, A.
[17] insultares, B. [18] discere, A.; dicere, B. [19] unde, B.; ut, A.

pauperis et qui cibo vescebatur alieno[1] lictores consulum et milites excubare. Ecce Christus servus pro nobis effectus in domibus alienis hospitabatur et cibis alienis vescebatur. Obsecro docere velis, si possis, ubi usus fuerit loculis pro necessitatibus suis; quod cum in evangelio expresse invenire non possis, contrarium evidentus ibi te docebo. Scribitur Mat. 17. super illud *Solve didragma* in glossa Jeronimi, quod Judas in loculis communia habebat, sed res pauperum in usus suos convertere nephas duxit, ad[2] id ipsum dans nobis exemplum. Amplius ponamus quod usus fuerit loculis vel pecunia[3] loculorum: quomodo poteris docere ipsum in loculis vendicasse humanitus aliquid juris[4] cum dicat Jo. 14 post premissam de loculis mentionem: "Venit princeps mundi huius et in me non habet quicquam?" Ibi glossa: "Noluit dominus habere quod perderet, pauper venit[5] ne haberet diabolus quod auferret". Sed ne circa loculos fluctues, ecce inquisitione solida tibi resero veritatem. Si, inquam, Christus habuit loculos, suo videtur precepto fuisse contrarius, qui precipit apostolis nihil possidere nec portare, et solvitur per Crisostomum dicentem super Mat. homilia 22, quod ipse preceptum de non ferendis loculis inplevit, cum circuiens cum apostolis non habuit ubi caput suum reclinaret. Ergo secundum hoc habuit aliquando loculos, quod non legitur nisi vjo die ante pascha et ipso die pasche, instante in crastino passione, quando dispensavit cum apostolis ut possent[6] durante persecutionis[7] tempore loculos habere; unde Luc. 22 "quando misi vos sine sacculo et sine pera, numquid aliquid defuit vobis?" Ibi glossa Bede: "Non eadem regula persecutionis qua pacis tempore discipulos informat: missis enim ad predicandum discipulis ne quid tollerent in via precepit,[8] ordinans ut qui evangelium nunciat,[9] de evangelio vivat. Instante vero mortis articulo et tota illa gente pastorem simul et gregem persequente, congruam tempori regulam decrevit, permittens ut tollerent necessaria victui, donec sopita persecutionis rabie tempus evangelizandi redeat." Hec glossa. Christus ergo aliquando habuit loculos et frequentius non habuit, ymmo quasi

[1] alienos, A. [2] ad, *om.* B. [3] pecuniam, A.
[4] juris (?), B.; viris, A. [5] venit *corrected from* nihil, A. [6] possint, B.
[7] persecutionis rabie, B. [8] precepit, *om.* A. [9] annuntiat, B

semper legitur de aliis recepisse victum, scilicet in mensis alienis et de sanctarum mulierum impendiis, que cum ipso patriam circuibant, ut supra visum est. Habuit autem loculos propter duo: primum est conso-[29r]-latio infirmorum, secundum est informatio perfectorum. Primum, inquam, est consolatio infirmorum: unde dicit glossa super illud "producens fenum iumentis," quod habuit loculos condescendens infirmis; et Hugo de S. Victore super illud psalmi "bonum est confiteri Domino" dicit "habuit Christus loculos conformans se imperfectis"; et Augustinus super Jo. omilia 48, "habebat Dominus loculos ut doceret non esse peccatum [1] habere loculos". Ecce perfectio de qua gloriaris! Infirmitas est [2] in qua a peccato excusaris. Forte dices infirmorum etiam esse vivere de cibis alienis. Unde Augustinus super illud psalmi 103 "producens [3] fenum iumentis" dicit: "Habuit dominus loculos; et dictum est de quibusdam feminis religiosis quod ministrabant ei de substantia sua". Et infra: "et quia multi infirmi ista quesituri erant, magis infirmorum personam suscepit Christus". Hec Augustinus. Et patet responsio. Illi enim qui vivunt de cibis alienis, infirmi sunt respectu Pauli, qui vixit de manibus suis, ut patet ibi ex consequentibus. Certum est autem [4] quod infirmius est et propinquius superbie, avaricie et lascivie, velle vivere de deposito sibi recondito, quam velle nullum habere temporalis dominii fulcimentum; aurum [5] et argentum reconditum allicit pre ceteris possessionibus animos [6] infirmorum, propter quod Dominus apostolis ad predicandum missis loculos portare prohibuit et de alienis cibis eisdem [7] vivere concessit. Illi insuper, qui spiritus plenitudinem non habent cum Paulo, perfectius faciunt laboribus se exercendo spiritualibus pro salute fidelium, ab eis [8] recipiendo vite necessaria, ut vectes secundum doctrinam Moysy [9] semper sint in arche circulis, quam si, dimissis vel notabiliter diminutis spiritualibus exercitiis, laboribus se corporalibus impenderent; [10] nec ipse etiam Dominus legitur unquam stipendialiter laborasse. Secunda ratio habendi

[1] peccatum, B.; rectum, A.
[2] est, *om.* B.
[3] producit, A.
[4] tamen, B.
[5] etiam, *add.* B.
[6] assidue animos, B.
[7] eis, B.
[8] ab ipsis, B.
[9] Moysi B.; *cf.* Exod. xxv. 13.
[10] impedirent, A.

loculos fuit informatio perfectorum, ut doceret qualiter habere loculos convenit perfectis, subaudiendo[1] principaliter "causa dispensationis" ad erogandum aliis, ut supra dictum est ex Jeronymo in expositione illius[2] "didragma solve"; et hoc dicit Augustinus super Jo. omilia 60, quod in loculis Christi forma ecclesiastice pecunie instituta est. Item Christus, ambulans in via districtionis, caruit loculis, quod precepit[3] apostolis, ut supra patet ex Chrysostomo. Item Marchi XI. "circumspectis[4] omnibus," etc., ibi dicit glossa "si quis eum hospitio susciperet": "Tante enim fuit paupertatis Dominus et ita nulli adulatus, ut in tanta urbe nullum hospitium inveniret". Hec glossa. Certum est autem[5] quod si loculos habuisset hospitium faciliter invenisset. Ideo Christus[6] aliquando habuit loculos et loculis caruit pluries. Sequaris Christum loculos habentem, permittas alios in districtiori via quam apostolis comendavit sequi, loculis carentem et capitis reclinatorium non habentem. Habent tamen[7] sancti prelati loculos cum Christo conformes[8] ei in facto et circumstantia perfectionis,[9] possidendo tantum pro aliis iuxta quod dicit Prosper: hoc est pro Christo omnia contempnere, non sibi sed aliis possidere. Habes tu et multi tecum loculos ut videtur quoad [29v] corpus inde sustinendum[10] principaliter pro vobis ipsis, convenientes cum Christo in facto sed non circumstantia[11] perfectionis, cum apostolis convenientes in eo quod fecerunt tantum ad tempus dispensantes[12] simpliciter, aliud habentes in mandatis, tempore scilicet passionis. Sic certe Christus informaturus perfectos et inperfectos variis incessit viis: ieiunavit enim 40 diebus, ut ieiunium ostenderet esse perfectum, et tamen comedit cum comedentibus ut ostenderet comedere non esse peccatum. Venit quidem Johannes non manducans neque bibens, quia ut dicit Augustinus contra Faustum 16: "illo

[1] subaudiendo, A.; scilicet habendo, B.
[2] illius verbi "solve didragma," B.
[3] quia et precepit, B.
[4] circumspectis, B. *as in* Mark xi. 11; circumscriptis, A.
[5] autem, *om.* B.
[6] igitur Christus, B.
[7] tamen, *om.* B.
[8] conformes enim in, B.
[9] possessionis, A.
[10] substentandum, B.
[11] cum Christo convenientes in facto et non in circumstantia, B.
[12] dispensative, B.

victu quo Judei utebantur ille non utebatur". Christus autem per oppositum venit manducans et bibens adeo ut vorator ab emulis diceretur. Luc. 7. Numquid ergo omnis in comedendo Christo similior est perfectior Johanne non comedente? Certum est quod non, quia non omnis conveniens in facto convenit in ratione faciendi. Christus enim comedit communia mere pro aliis. Non ergo glorientur de hoc quasi de perfectione qui comedunt communia pro se ipsis. Tu ergo qui loculos habes principaliter pro te ipso, nec ambulas in via districtionis Christi, non tibi arroges perfectionis apicem in hac parte. Forte dices me dampnare prelatos ecclesie, qui habent non solum possessionem loculorum, sed etiam peculium quod[1] consanguineis hereditarie derelinquunt quod videtur illicitum, cum sint successores apostolorum, quibus prohibitum est aliquid possidere. Ad quod respondeo quod nullus status ecclesie succedit apostolis in omnibus: succedunt enim[2] eis episcopi in autoritate, succedunt religiosi in expropriatione, succedunt sacerdotes in minorum sacramentorum dispensatione, sicut notatur et probatur 12. q. 1. super canon.[3] "Videntes." Predicta igitur paupertatis districtio non fuit apostolis tradita ut prelatis, quia illo tempore non erant prelati nec etiam sacerdotes. sed fuerunt tantum autentici predicatores,[4] veris predicatoribus vitam et officium relinquentes. Ecce vides, karissime, si advertas,[5] loculos tuos perfectionis apicem non tenere. Quod autem dixi, religiosos apostolis in expropriatione succedere, pro tanto verum esse intelligo, quia cum religiosi esse incipiunt, omni proprietati renunciant; sed tamen non omnes conveniunt cum Christo et apostolis expresse in modo recipiendi corporis necessaria. Habent enim[6] alii magnas possessiones immobiles et mobiles, alii pecunias pene suo pondere immobiles. E contra dicit Jeronymus ad Occeanum: "avaritiam in sacerdote vitandam apostolorum paupertas docet, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant". Et idem dicit ad Exsuperantium: "nemo apostolis pauperior fuit". Amplius, credis te probare illam cohortem usam fuisse loculis; qua cibos emerunt in

[1] et *for* quod, A.
[2] enim, *om.* A.
[3] Cath. *corr. from* capitulum, A.; cap., B.
[4] predicatoris, A.
[5] advertis, B.
[6] enim, *om.* A.

Samaria, cum supra legatur cum Domino circuisse mulieres, que ei necessaria ministrabant. Ad hoc attende quod de cibo empto Jo. 4 non legitur comedisse,[1] sed ipsum potius respuisse. Si de agno paschali loqueris, idem potest faciliter responderi, vel etiam libere potest dici quod pro predictis causis tunc loculos habuit, et de habendis loculis cum apostolis dispensavit ad tempus, ut supra visum est.

R. *Novimus etiam or-*[30r]*-dinem predicatorum eodem modo victitare, hoc addito quod domos habent et ortos et collegia propter disciplinam continendam.*—Jo. Karissime, quod dicis hic[2] modo attende si verum sit, cum in consortio Christi loculos unus solus pro omnibus deportaret. Si autem singuli singulos tecum habent loculos pacis tempore, a modo illo videntur aliqualiter deviare. Quod autem de domibus dicis, habeatis et in Domino[3] gaudeatis: in hoc[4] enim turbam illam credentium, in qua erant omnia communia, exemplum habetis quatenus etiam successisse monachi gloriantur.

R. *Dicunt*[5] *hic aliqui se nullam rem nec in communi nec in speciali propriam habere, nummos nec pecuniam nec per se nec per interpositam personam recipere, quod est multo altius quam paupertas memorata, quam apostolico cetui dicimus*[6] *esse annexam. Ad quod respondemus quod contentionibus inservire*[7] *nolumus nec debemus: unde bene concedimus talem eorum professionem esse qualem asserunt, et bene fecerint*[8] *eam intime custodiendo.*—Jo. O karissime, qualiter te dicis nolle contentionibus deservire, cum tanquam lamia lactans catulos suos, tu novitios tuos inbuas perpetua materia contendendi! Dicis tandem in spiritu optantis "bene fecerint[9] eam intime custodiendo," quasi diceres, utinam bene faciant sic facientes, et non superstitioni vacent, utinam etiam ipsi bene[10] observent quod[11] solvere Domino promiserunt. O karissime, si dubites an sic vivere sit bonum et perfectum, tria ad hoc tibi sufficiunt:[12] primum est vita et doctrina Christi et apostolorum, ut supra

[1] manducasse, B. [2] hoc, B. [3] et in Domino, *om.* A.
[4] in hoc . . . gloriantur, *om.* B. (*and the text in* A. *must be corrupt*).
[5] Dicent, B. [6] diximus, B. [7] deservire nec volumus, B.
[8] MSS. fecerunt (?). [9] in spiritu optantis, *om.* A.; facerent, A.
[10] bene, *om.* B. [11] que, B. [12] sufficiant, B.

patet; secundum est auctoritas pape hoc diffinientis tanquam perfectum, quod [1] et nominat altissimam paupertatem; [2] tertium est ratio manifesta; divitiarum [3] et proprietatis abdicandarum [4] hec est ratio, quia divitie habite solent parere superbiam, unde Augustinus *de lapsu mundi* sermone 14: "In divitiis nihil sic cavendum est quam superbie morbus". Qui enim non habet pecuniam, non habet amplissimas facultates, non habet, suple "quoad hoc," unde superbiat. Item solent parere avaritiam et in amorem sui inflammare animum possidentis; unde poeta: "Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit"; et Bernardus in quodam [5] sermone: "Hec est ratio fugiendarum divitiarum precipua, quia sine amore aut vix aut nunquam possidentur; [6] glutinosus enim est animus hominis et faciliter adheret omnibus que frequentat". Hec Bernardus. Item divitie pariunt delicias, unde Luce 6. "Ve vobis, divites, qui habetis hic consolationem vestram." Summum igitur remedium primi periculi [7] est servum se pro Christo exhibere et rebus uti in aliena positis potestate. Summum remedium secundi est cor a divitiis summe absolvere, nichil [8] iuris in eis vendicare, quoniam custodia iuris distrahit cogitatum; unde dicit Ysaac *de perfectione contemplationis*, "nihil est [9] quod sic pariat tranquillitatem sicut paupertas que voluntarie possidetur"; unde dicit Gaufridus: "Exempla de maioritate et obedientia" quod non decet manus fratrum minorum tactu pecunie rubiginari. Summum remedium tertii est uti paucissimis, ut est possibile, [30v] non thesaurum habere reconditum pecunie pro se, non granarium, non cellarium possidere et similia, que ad manum carni placentia subministrant.[10] Cum igitur in nihil habendo proprium vel commune sit summum remedium periculi divitiarum, credo hunc esse statum artissime, quia altissime, et erumpnose paupertatis.[11] Circa tamen huius articuli custodiam notum est qualiter [12] aliqui detractionibus occultis et publicis nixi sunt infamare fratres minores, eis predicti articuli prevaricationem imponentes impie,

[1] quod, *om.* B.
[2] paupertatem in regula fratrum minorum, B.
[3] divitiarium enim, B.
[4] et, *add*, A.
[5] quodam, *om.* B.
[6] possideri possunt, B.
[7] periculi, *om.* A.
[8] nichilque, B.
[9] est, *om.* B.
[10] administrant, A.
[11] statum altissime, quia artissime, quia erumpnosissime paupertatis, B.
[12] notorium est qualiter quidam, B.

et multos in hoc suis mendaciis seduxerunt: cuius nequitie temeritas est brevibus declaranda. Dico quod volentes fratribus elemosinam facere vel deponunt eam penes se donec pro fratrum necessitatibus requiratur, vel tradunt alicui [1] familiari suo aut alicui fratribus familiari custodiendam, non tamen nomine fratrum aut auctoritate, sed nomine vel auctoritate elemosinam facientium. Quocumque autem istorum modorum fiat, non fratres, eam quocumque recipiente, possident vel recipiunt; quia nullum ius in ea adquirere intendunt. Unde dicit lex FF. *De adquirenda*[2] *rerum proprietate* "quod in admittenda[3] possessione affectio eius qui possidet intuenda est; itaque si in fundo sis et tamen nolueris eum possidere, amittis[4] possessionem". Item ibidem in alia lege[5]: dicitur quod "furiosus non potest incipere possidere, quia possidendi non habet affectum, licet rem corpore contingat". Non igitur[6] nolens et involuntarius recipit possessionem rei cuiusque[7] etiamsi suis manibus inferatur. Ponamus insuper quod servus destinantis pecuniam tradat eam familiari fratrum ignoto penitus destinanti. Numquid transferretur dominium? Patet quod non, quia dicit lex FF. *de acquirendo rerum dominio* quod "traditio nichil amplius transferre debet vel potest ad eum qui accipit, quam est apud eum qui tradidit".[8] Sicut[9] tradens pecuniam tenuit eam auctoritate et nomine domini sui, ita secundus et etiam centesimus, si tot manibus pecunia commendetur. Quod autem pecunia sic deposita non recedat a iure destinantis eam patet; quia dicit[10] lex FF. *de adquirendo rerum dominio* "rem in bonis nostris intelligimus[11] quotiens possidentes exceptionem aut amittentes[12] ad recuperandum eam actionem habemus". Licet autem illi, qui mittit nomine suo pecuniam, omni tempore eam repetere sicut suam, donec sit vel creditoribus soluta vel in usus fratrum necessarios commutata; manet ergo in bonis eius. Item FF.[13] *Si certum petatur*, dicitur "si ab initio cum deponerem apud te

[1] eam alicui, B.
[2] Pandect. xli. 2, 36, De adquirenda vel amittenda possessione.
[3] amittenda *Mommsen*.
[4] protinus admittes, B.
[5] xli. 2, 1, 3.
[6] Nullus igitur, B.
[7] possessione cuiuscumque, A.
[8] tradit, B.; Pand. xli. 1, 20.
[9] Sicut igitur, B.
[10] quod dicit, B. [Dig. xli. 1, 52].
[11] habere intelligimur, B.
[12] admittentes, A., B.
[13] Pand. xii. 1, 10.

pecuniam uti tibi si voles permisero, scias creditam[1] non esse antequam sit mota". Ergo eadem[2] ratione si eam dare tibi decrevero, si velis, nunquam intelligitur data in effectu donec sit pro fratrum necessitatibus commutata, cum semper ante commutationem possit a domino revocari, nec aliter fratres ullo modo consentiunt in translationem dominii pecunie commendate. Obicies forte de testamentis; quia moriens intendebat[3] forte a se pecunie dominium elongare penitus post mortem: ergo in talibus fratres minores videntur recipere per interpositam personam vel[4] etiam possidere. Ad hoc respondemus dicentes[5] quod cum testator intendat a fratribus ratione beneficii corporalis suffragium spirituale recipere coram Deo, non intendit fratres ratione peccunie[6] sue facere transgressores, quia tunc pro eo[7] efficaciter intercedere non valerent; vult ergo pecuniam illam fratrum necessitatibus subvenire, eo modo quo potest in[8] necessitates licite commutari, etiam si modum ignoret quo fratrum necessitatibus providetur. Et sic[9] ius interpretari debemus fidelium legatorum, unde FF.[10] "*de legibus et constitutis*": "Nulla[11] iuris ratio aut equitatis benignitas patitur, ut, que salu-[31r]-briter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra eorum[12] commodum producamus ad severitatem". Sed ponamus quod executores repetant maliciose pecuniam, quam nomine testamenti fratrum familiaribus commendarunt, numquid fratres tenentur pecuniam restituere vel restitutionem fieri procurare? Patet quod non; quia petunt contra veri domini voluntatem; et tunc ille, apud quem deposita est pecunia, est[13] mortui executor. Ponamus iterum quod executores nolint[14] defuncti voluntatem perficere, solvendo vel commutando pro fratrum necessitatibus rem legatam. Quid est fratribus faciendum? Dico quod possunt prelatis ecclesie denunciare iniuriam, non tamen possunt agere,

[1] eadem creditum, A.; scias, *om.* B.
[2] eadem, *om.* A.
[3] intendebit, A.
[4] et, B.
[5] Ad quod respondens dico, B.
[6] occasione pecunie, B.
[7] pro ipso, B.
[8] in eorum, B.
[9] Et si, B.
[10] Dig. Pand. i. 3, 25.
[11] ullam, A.
[12] ipsorum, B.
[13] fit, B.
[14] nolunt, A.

eam iudicialiter repetendo. Forte obicies quod [1] secundum leges in rebus, que usu consumuntur, non distinguitur usus a dominio; multis autem talibus utuntur fratres, ut cibis, vestimentis et similibus; ergo talium saltem habent dominium. Responsio: quoniam talium usus [2] non distinguitur a dominio in illo, qui sua auctoritate utitur, in aliis autem falsum est manifeste; quia vestis qua servus utitur, de peculio domini est, ut patet FF. "de peculio," lex "id vestimenti"; [3] et alibi dicit lex quod id quod servo adquiritur domino adquiritur; serviles igitur se exhibent personas pro Christo fratres minores, utentes cum ipso rebus alienis, sicut peregrini et advene in hoc mundo. Et hec omnia de pecunia et rebus dicit Gregorius nonus in expositione super regulam quam ipse condiderat,[4] propter quod quidam detractores dicere presumpserunt fratres minores non vivere secundum regulam beati Francisci, sed secundum regulam beati [5] Gregorii: quod est calumpniam imponere [6] apostolice sanctitati. Ipse enim se dicit regule dubia ex [7] intentione beati Francisci, quam noverat,[8] declarare. Sciant ergo predicti detractores se esse scismaticos et per consequens hereticos, cum presumant domini pape sententiam impugnare.[9] Adhuc sciendum quod utuntur fratres quibusdam, quorum ex intentione dantium et fratrum transfertur dominium non ad fratres sed ad sedem apostolicam, que rebus, quibus fratres utuntur, dominatur immediate. Unde talium usum concedit necessitatibus fratrum,[10] alienationem prohibens sine licentia cardinalis, qui fuerit pro tempore ordinis gubernator.

R. *Nobis autem sufficit in hoc articulo perfectionem apostolice paupertatis non excedere, quam Christus in evangelio docuit.*—Jo. Adhuc tibi ostendo hanc non fuisse formam sanctitatis apostolice, etiam post Domini passionem. Unde Act. 3: dixit Petrus "argentum et aurum non est michi," etc. Glossa; "memor precepti Domini dicentis: nolite possidere aurum". Item

[1] obicies dicens quod, B. [2] et patet responsio quoniam rerum usus.
[3] Dig. Pand. xv. 1, 25
[4] Gregorius IX. regulam quam ipse condiderat declarando, B.
[5] beati, *om.* B. [6] ponere, A. [7] et ex, B.
[8] ipse noverat, B. [9] sententiam apostolicam, B.
[10] concedit fratribus, B.

Ambrosius tractans idem verbum super Luc. x. dicit: "non tam in hoc gloriatur Petrus, quod argentum et aurum non habuit,[1] quam quod servat[2] Domini mandatum, qui precipit: "Nolite possidere," etc. Idem dicitur in fine tertii "de mirabilibus sacre scripture". Item Bernardus in Secundo DE CONSIDERATIONE ad Papam dicit: "Non tibi dimisit sanctus apostolus aurum neque argentum, cum ipse dicat argentum et aurum non est michi". Unde ibi elemosinam poscenti dixit Petrus;[4] "Respice in nos". Quod exponens Ambrosius ubi[5] supra, dicit quod est dicere: Vides me Christi discipulum et aurum a me queris? Quasi[6] dicat: non debes. Simile de Paulo dicit[7] Crisostomus libro "de laudibus Pauli," dicens "Paulus pecuniam[8] non possedit; nam ipse dicit: usque in hanc horam esurimus et sitimus".[9] Idem patet de Johanne evangelista pecuniam respuente, ut legitur in legenda non apocripha,[10] sed a sede apostolica confirmata et approbata, cum tamen quidam multum in sompniis et apocrifis glorientur. Item[11] legitur de Tadeo apostolico,[12] primo ecclesiastice hystorie, ultimo capitulo, quod, cum rex Agarus [31v] preciperet ei dari pecuniam, ille non accepit dicens: si nostra relinquimus, quomodo recipiemus aliena?[13] Hoc servaverunt Simon et Judas, quia in eorum legenda scribitur quod cum quidam, visis eorum miraculis, vellent eis dare pecunias ipsi dixerunt: nobis non licet aliquid possidere super terram, nulla ratione recipere aurum et argentum,[14] vestes, aut domos aut predia etc. Adhuc obsecro quare dicis quod sufficit tibi in hoc articulo perfectionem non excedere apostolicam? numquid excedis eam in aliis? Forsitan hoc[15] dicis, quia cibos discernis, cum dictum sit apostolis indistincte comedentes et bibentes que apud illos sunt:[16] nec hoc dicens arguo tuam abstinentiam, sed persuasionis tue insufficientiam manifesto.

[1] habeat, B. [2] servet, B. [3] precepit, B.
[4] Act. iii. 14. [5] vibi, A. [6] Et quasi, A.
[7] scribit, B. [8] pecunias, B. [9] Ad Cor. i. 4, 11.
[10] in legenda sua non apocrifa, B.; *om.* confirmata et, B.
[11] Idem, B. [12] apostolo, B.
[13] quomodo aliena accipiemus, B.
[14] ratione possimus accipere aurum aut argentum, B.
[15] forsitan hoc manifesto, *om.* B. [16] Luc. x. 7.

R. *Adicio quoque quod*[1] *de paupertate rerum nemo se ceteris preferat, nisi noverit pauperiorem ceteris*[2] *se ipsum.*—Jo. Si intendis dicere quod statum suum non preferat pauper voluntarius diviti voluntario, nisi noverit se ipsum[3] illo spiritu pauperiorem, erras manifeste, quoniam preminentia status super statum nota est. Quis autem duorum, divitis aut[4] pauperis, sit spiritu pauperior ignotum est. Si autem de personali perfectione loqueris, in ventum verba proicis cum hic sit sermo de statuum differentia.

R. *Non enim dicitur beati pauperes rebus sed spiritu.*—Jo. O karissime, utinam attenderes[5] quia super illud "beati pauperes spiritu"[6] dicit glossa: "paupertas spiritualis duas habet partes, rerum abdicationem et spiritus contritionem". Ergo dicendo "beati pauperes spiritu" dicit etiam implicite "beati pauperes rebus," sicut pars dicitur in toto.

R. *Sed qui se per statum paupertatis aliis preferunt, ut alios deiciant vel hominibus reddant viliores, videant si paupertatem spiritus, in qua quiescit humilitas, apparere non appetens, et principaliter caritas alios semper commendans, possidere possint rationabiliter putari.*—Jo. O qualis informatio novitiorum talem inpingere fratribus imposturam,[7] quia dicis quod "aliis se preferunt," imponis[8] in his verbis iactantiam. Inponis invidiam, quia dicis "ut alios deiciant". Inponis superbiam et vanam gloriam quia dicis pro carentia contrarii "apparere non appetens," carentiam etiam humilitatis et carentiam caritatis. Et quid hec concludunt nisi ipsos fratres, quibus detrahis, esse dignos omni confusione et[9] indignos familiari dilectione et fugiendos vobis sicut adversarios vestros? Adverte iterum quid dixeris quantum supra fratres tuos aliis preposuisti: primo in conformitate cum Christo et apostolis, deinde in autoritate quasi exemplari predicationis; 3° in efficacia et fructu laboris; 4° in altitudine paupertatis. Ecce os[10] tuum dupliciter te confundit

[1] quod, *om.* B. [2] nisi noverit se spiritu pauperiorem ceteris, B.
[3] ipsum, *om.*, B. [4] et, B. [5] attendisses, B.
[6] Matt. v. 3. [7] inpressam impposituram, A.
[8] imponis enim eis in hiis verbis iactantiam, quia dicis quod "aliis se preferunt," B.
[9] dignos omni confusione et, *om.* A. [10] Ecce os . . . inpingis, *om.* B.

dum tu, quod temere facis, innixus mendaciis insontibus inpingis.

R. *Postremo cum nec accipere nec habere vitium est, nec non habere vel non accipere*[1] *virtus, sed solum usus rerum, si intemperatus est, vitiosus est, si temperatus est virtus*[2] *vel virtuosus,— quid prodest aliis*[3] *se iactando preferre de non recipiendo vel non habendo, tanquam de statu excellentiori, cum istud sit indifferens ad virtutem et vicium?*—Jo. Audeo dicere et te nunquam pauper-[22r]-tatis fructum intellegisse; si enim et[4] in usu rerum est affectio moderanda, quia usus potest esse sine culpa, non sunt bona propria deserenda, frustraque dixit Dominus Mat. 19 "Si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes". Intelligas divitias[5] non esse malas essentialiter, sed occasionaliter, quia occasio sunt triplicis affectus inordinati, ut supra dictum est. Item ponamus nullum esse peccatum habere et uti divitiis; est tamen perfectius[6] carere divitiis; unde Ieronimus in epistola quadam dixit "extruis monasteria, ubi[7] multus a te sanctorum numerus sustentatur, sed melius faceres si et ipse sanctus inter sanctos viveres". Item Ieronimus ad Demetriadem: "Apostolici fastigii perfecteque virtutis est[8] omnia vendere et pauperibus distribuere, et sic levem atque expeditum cum Christo ad celestia subvolare". Certe secundum rationem tuam, non est pauper perfectior secundum statum divite, nec virgo quam nupta, cum nubere non sit peccatum nec licite uti opere coniugali: et in hoc[9] errores dampnabiles inpegisti nesciens distinguere inter actum imperfectum et peccatum. Velle enim habere divitias vel voluntarie habere eas per se[10] infirmum et inperfectum est, et tamen peccatum non est, nisi libidinosus sit appetitus. Sponte autem carere divitiis pro Christo, pars[11] est perfectionis evangelice ut supra visum est. Quanto enim quis absolvitur[12] a divitiis, tanto perfectior est quantum[13] ad hoc. Adhuc: quamvis omnium renuntiatio

[1] recipere, B. [2] si temperatus virtuosus, B. [3] aliis ac, A.
[4] et te . . . enim et, *om.* B., *which reads* "audeo dicere si in usu".
[5] Intelligas ergo divitias, B. [6] est tamen certe perfectius, B.
[7] ubi. *om.* B. [8] est, *om.* B.
[9] et in hos, A.; et in hoc, B. [10] per se, A.; Pro se, B.
[11] pars, A.; per se, B. [12] Quanto ergo quis amplius absolvitur, B.
[13] quam, MSS.

sit indifferens quantum ad hoc, quod potest fieri bene et male, non tamen est de genere indifferentium actuum sed de genere [1] perfectorum et bonorum in se. Illis loquor qui sciunt qualiter differunt [2] bonum ex genere, bonum ex circumstantia, bonum secundum se.

R. *Glorientur igitur qui paupertate alios* [3] *putent excellere in parciori et temperatiori rerum usu, ita tamen quod hoc Christo attribuentes nolint ex hoc aliis apparere ut laudentur, nec aliis preferri* [4] *ut vilipendantur; alioquin mercedem suam non solum receperunt, sed proiectis humilitate et karitate, culpabiles erunt.*— Jo. O utinam, medice, te ipsum curares vel [5] saltem te solum inficeres, qui predictis subvertis animos pusillorum.

R. *Recipiantur ergo et habeantur a pauperibus Christi propter hanc mortalitatem necessaria, salva semper apostolica sententia, quam Salvator et discipuli eius tenuerunt, videlicet quod habentes alimenta et quibus tegantur,* [6] *hiis contenti sint.*— Jo. Attendas, carissime, quod verba sanctorum cum sint [7] obscura per verba eorundem alia declarantur. Qui igitur dicit "habentes alimenta, etc.". Thi. 6, dicit Cor. 6: "nihil habentes et omnia possidentes"; hic [8] glossa: "hec fuit gloria apostolorum, nihil omnino possidere, sine solicitudine esse, et non tam res quam dominos earum possidere".[9] Dicit etiam idem Cor. 4: "usque in hanc horam esurimus et sitimus": Glossa: "usque adhuc, scilicet continue," quod [10] ex duobus processit,[11] ex asperitate veritatis predicate (unde Glossa ibidem: libere et sine adulatione veritatem predicantes et gesta prave vite arguentes, gratiam non habent apud homines); item provenit hoc ex districtione [12] paupertatis, quia pecuniam non habuerunt,[13] ut supra patet ex Jeronimo. Item qui in forma apostolica vult habere alimenta et quibus tegatur, attendat quod scribitur Luc. 22 super illud "nunc qui habet sacculum tollat similiter et peram". Ibi glossa: in hoc datur nobis exemplum ut nonnunquam, causa instante, quedam de nostri propositi

[1] B. *om.* [in]differentium . . . genere, *and reads* imperfectorum bonorum in se.
[2] differant, B.
[3] qui in paupertate putant alios, B.
[4] preferre, A.
[5] vel . . . inficeres, *om.* B.
[6] tegamur illis, B.
[7] sunt, B.
[8] ibi, B.
[9] non, *om.* A.; sine . . . possidere, *om.* B.
[10] quia, B.
[11] scilicet *add.* B.
[12] discretione, A.
[13] habent, A.

rigore sine culpa possimus intermittere; verbi gratia, si per inhospitales regiones iter agimus, plura viatici causa[1] licet portari quam domi habeamus. O quam tenuis est domestica illorum possessio, qui plura possunt per patriam [32v] portare quam ab eisdem domi recondita habeantur.

R. *Sed dicet captiosus "quid ergo tenetis libros et ecclesiastica ornamenta, quibus nec alimini nec tegimini"? Ad quod respondetur*[2] *quod illud capitulum apostoli "habentes alimenta," etc., ad corporalem vitam spectat personarum, ista que obiciuntur ad spiritualem sui et proximi edificationem; apostolus enim membranas non neglexit.*—Jo. O karissime, cur fugis, cur non breviter satisfacis dicendo quod alimenta et indumenta sunt necessaria magis pro vita spirituali quam corporali? In utroque tamen genere una regula servanda est, ut scilicet res statui sint conformes, sibi invicem proportionabiles, ut possibile,[3] salva dominici cultus honestate: quia dicit Seneca: "sapiens omnia sua habet sub eadem regula," ut non, inquit, cenes frugaliter et edifices luxoriose, etc., et sic de aliis intellige.

R. *Et ecclesia primitiva fidelium cohabitationem et*[4] *rerum communionem instituit, quorum primum ad veritatis predicationem est necessarium, et secundum ad caritatis informationem: ad primum libri necessarii non dubitantur, ad secundum vero, ubi homines communis vite cohabitantur,*[5] *ornamenta ecclesiarum.* —Jo. Cohabitatio illa de qua loqueris[6] erat comuniter virorum et mulierum[7] simul habitantium, ut patet Actuum 4; apostoli tamen semper suam distinctionem servaverunt nihil per se vel cum aliis possidentes; unde super illud Actuum 4 "virtute magna reddebant apostoli," etc. dicit glossa: "discernit ordinem doctorum et auditorum; nam multitudo credentium rebus scriptis copula caritatis invicem iungebantur; apostoli vero virtute fulgentes Christi[8] misteria pandebant". Dicitur[9] etiam

[1] plura viatica (*om.* causa), B.
[2] respondeo, B.
[3] et sibi invicem proportionales, ut possibile est, B.
[4] in, B. (*for* et).
[5] comunes vite habitant ornata, A.
[6] loquitur, A.
[7] et mulierum, *om.* A.
[8] Christi, *om.* A.
[9] At this point (dicitur) another hand begins in A. and continues to the end (Deo gratias. Amen).

12. q. 1,[1] *Futuram*, quod apostoli predia non habuerunt in Judea. Hoc etiam manifestat vita eorum et pauperies superius[2] declarata.

R. *Hiis igitur, carissimi, ad status nostri dilectionem prelibatis, consequens est ut nullam personam aut status*[3] *contempnamus; nihil enim prodest circa humana statuta sollicitari, divina iussione neglecta, que precipit*[4] *proximum a nobis diligi sicut nosmetipsos, ut ubi*[5] *beatus Augustinus docet nomine proximi omnem hominem intelligi. Nullus igitur homo vel status nostre dilectionis, que in Deo est, expers inveniatur, quia qui inimicos iubet diligere, neminem ab amore vult excludi. Proinde longe a nobis sint detractiones, oblocutiones, vituperationes, subsannationes, maledictiones tam personarum quam statuum omnium, comparative quoque commendationes que aliis preiudicare videntur; relationes et delationes huiusmodi, si audiverimus, corripiamus et aurem cum*[6] *tristi vultu denegemus eis. Licet enim statum nostrum veraciter commendare ex debito caritatis teneamur, nulli tamen in offensa iustitia derogare valemus.*—Jo. O catulum leonis in abditis habitantem, cauda astutie prefixa vestigia complanantem![7] Detraxisti quantum in te est stellas[8] celi in lutum; status etiam comparasti super astra celi exaltando solium tuum. Ex[9] numeri quadrati solidi responsionibus 27, credo solide fuisse tuis calumpniis satisfactum. Parcat tibi Deus, qui me hec dicere[10] compulisti, qui terminos tuos volens dilatare, terminos pauperum coartasti, cum scriptum sit Deuter. 27 "Maledictus qui[11] transfert terminos proximi sui": et iterum "maledictus qui percussit[12] clam proximum suum". Det tibi Deus spiritum compunctionis et maledictionem commutet in benedictionem, ut predictam diligas veritatem. Amen[13] et sic finis. Deo gratias. Amen.

[1] Dicit etiam capitulum xii. q. 1, B. (Decreti II. Pars, causa XII. quaest. I. cap. 15).
[2] superius, *om.* A. [3] personarum aut stat', B. [4] qui precepit, B.
[5] ut, B.; ubi, A. (?) [6] aurem contristi, A. [7] complantantem, A.
[8] estellas, A. [9] et, A. [10] hec tibi dicere, B.
[11] qui, *om.* A. [12] percusserit, B.
[13] Et maledictionem benedictione commutet ut prescriptam diligas veritatem. Amen, amen. B. (where the *explicit* is wanting).

Explicit tractatus domini et fratris Johannis Pecham ordinis minorum fratrum contra fratrem Rogerum ordinis predicatorum scriptus per me fratrem Anthonium Aulesa ordinis minorum in Conventu Conventrie provincie Anglie tempore maioris vaccationis, in ante vigiliam beati Laurencii consumatus. Anno Domini MCCCXCI.

DEFENSIO FRATRUM MENDICANTIUM.

EDITED BY C. L. KINGSFORD.

THE *Defensio Fratrum Mendicantium* is preserved in two manuscripts, *viz.*, Dd. xiv. 20, in the Cambridge University Library, where the title, as above, and author's name are added in a modern hand, and *Digby*, 166, in the Bodleian Library, with a contemporary heading, "Pecham Archiepiscopus Cant."

C. = *Cambridge Univ. Library*, Dd. xiv. 20, ff. 294vo - 297ro is a parchment manuscript (small 4to) written in double columns, of the end of the thirteenth or very early part of the fourteenth century. The greater portion of the volume, ff. 1-258, is occupied by a copy of the *Summa super libros Sententiarum*, by Peter of Tarentaise, Pope Innocent V. (*d.* 1276).

D. = *Digby*, 166, ff. 68ro - 71vo, also on parchment (small 4to), is written in double columns, beginning at the head of the second column in f. 68ro and ending with eight lines in the first column of f. 71vo. Mr. Falconer Madan describes the writing as modelled on English thirteenth century court-hand, but thinks that it is itself of the early fourteenth century, though possibly as late as 1350. The volume consists of a miscellaneous collection, chiefly of poetry, especially of such pieces as the *Apocalypsis Goliae* and other of the poems attributed to Walter Map. Amongst other articles of interest are on f. 48, *Epistola Ottonis Rectoris Fratrum de Poenitencia* on the suppression of the Order of Sacked Friars [1] in 1274, and on f. 71vo the *Dialogus inter Divitem et Lazarum*, by Robert Baston (*fl.* 1300), who was prior of the Carmelites at Scarborough.

These two English manuscripts are clearly independent. Both are frequently corrupt, though fortunately they correct

[1] See p. 195 below.

one another at most points of difficulty, and it is only occasionally that the continental manuscripts which I shall discuss presently, preserve readings not found in either of the English ones. A comparison with the continental manuscripts indicates that the greater authority is to be given to C. But C. is worn in places and difficult to decipher, whilst D., though much contracted, is otherwise well written. Hence for the most part I have used D. to furnish the foundation of the text here given. The marginal notes of the persons of the dialogue, etc., are not given in C.

For reasons, which I shall state later, the ascription of the poem to Pecham is, I believe, acceptable. But in a manuscript at Paris another version of the poem occurs with the title:—

"*Incipit Altercacio seu disputacio*[1] *Mundi et Religionis*, edita a fratre Guidone de Marchia, ordinis Fratrum Minorum, in qua primo proponit Mundus summo pontifici de religione graviter conquerendo, cardinales et totam simul Curiam flagitando, dicens O Christi vicarie."[2]

This manuscript, which belonged originally to the Dominicans of Grenoble, is assigned by M. Delisle to the fourteenth century. Bale attributed the poem to Guy de la Marche (whom he regarded wrongly as an Englishman), on the strength of a manuscript at Queen's College, Oxford. That manuscript is now *Phillipps*, 3119, at Cheltenham, but the volume in its present state no longer includes this poem. As *Disputatio Mundi et Religionis* the poem appears anonymously in two manuscripts now in the Bibliothèque Nationale at Paris, whence M. Hauréau edited it under Guy's name in the *Bibliothèque de l'École des Chartes*, xlv. 1-30, in 1884. The first of these manuscripts—*Bibl. Nationale*, 7906—is of the fourteenth century; the other, formerly in the library of M. Desnoyers, but now *Bibl. Nationale*, Latin 1573 Nouv. Acq.—is of the fifteenth century. M. Hauréau designated these manuscripts respectively A. and B., and I have preserved this lettering for the purpose of the present edition.

[1] *Bibliothèque Nationale*, Latin 1742, Nouv. Acq. ff. 299-302; see *Bibliothèque de l'École des Chartes*, lvi. 676, art. by M. Delisle.

[2] The first four lines, which are given by M. Delisle, agree with the version in A.; see p. 159 below.

The poem, as preserved in A. and B., is much longer than the version of the two English manuscripts. A. has no less than 811 lines, and B. has 737 (including six which do not appear in A.). In C. and D. there are 580 lines[1] of regular rhyming quatrains. In A. and B. stanzas of five and more lines are common; one stanza has as many as nine lines and one only three. This departure from artistic form is of itself suggestive of another hand. The internal evidence of the additions themselves points to a like conclusion. The harmony of the stanzas is broken by the interpolation of superfluous lines, and by changes injurious to their rhythm.[2] Long passages are inserted, which are sometimes tasteless expansions of themes treated in the shorter version,[3] and in other places, whilst entirely novel, add little to the force of the argument.[4] Taken as a whole the added lines are both in form and matter of inferior quality. I do not think it is too much to say that it is the presence of the additions, which justifies M. Hauréau in his criticism of the poem as containing many harsh, obscure and incorrect verses, intermingled with some that are easy and pleasing.[5] I conclude that it is in the shorter version of the English manuscripts that we must seek the work of the original writer.

That the poem was from time to time subjected to revision is indeed clear from the variations of A. and B. themselves. As already noticed, B. has nearly eighty lines less than A., and includes a few which do not appear in the other manuscript at all. Moreover there is a fourth version printed in the works of St. Bernardin of Siena,[6] which contains only 435 lines. This last version, which I will designate S., resembles most closely B., and includes the six additional lines of that version; but it has a few lines which are peculiar, a few which are found in A., but not in B., and in a few places agrees with C. or D. against

[1] In C. l. 547 is accidentally omitted.

[2] The first three stanzas are a sufficient instance.

[3] See the stanzas inserted after lines 92, 240 and 244.

[4] See the additions on pp. 174, 177, 182, and 189.

[5] *Hist. Litt. de France*, xxix. 552, 553.

[6] Ed. De la Haye, Venice, 1745, vol. iii. pp. 445-48; it was also printed with Bernardin's Sermons in the fifteenth century.

A. and B. The omissions are largely from the additions of A., but include also 180 lines from the version of C. and D. I conclude that S. is the latest version, founded on a superior copy of that contained in B. That St. Bernardin, who was born in 1380 and died in 1450, could not have been the author of the poem is of course obvious; but it is possible that he may have been responsible for this latest version, the omissions in which include some of the most definitely topical allusions of the original.[1]

Of the versions in A. and B. it seems reasonable to suppose that B., which is of the fifteenth century, represents the later compilation. With textual variations the whole of the poem as given in C. and D. appears in A., but seven stanzas are missing in B. At the same time the opening lines show that the writer of B. had used a copy which had followed C., D. more closely than does A. In these opening lines the anonymous A. agrees with *Bibl. Nat.*, 1742, which assigns the poem to Guy de la Marche.[2] If Guy is to be credited with any share in the poem, it would seem that it must be as the author of the version preserved in A.

Guy de la Marche was an illegitimate son of Hugh XII., Count of Angoulême, who died in 1270. He was a Franciscan friar, and on 23rd January, 1291, obtained from Nicholas IV. a dispensation for promotion to any dignity in the order save the generalship, in spite of the defect of his birth. He probably died about 1315[3] *Bibl. Nat.*, 1742, contains, in addition to the *Disputatio Mundi et Religionis*, a "Tractatus fratris Guidonis de Marchia, ordinis Minorum, de Cicerone disputatore et sorte, praedicatione et Platone lectore," in thirty-five stanzas, of which M. Delisle prints the two first as follows:—[4]

Sortes pre consortibus—currit in consorcio.
In equis et curribus—non est dispensacio.
Platonis in manibus—sonat disputacio.
Et de sortis cursibus—magna demonstracio.

[1] As ll. 101-28, 293-300, 521-44; of these B. omits 297-300.

[2] See p. 149 above. M. Delisle mentions another MS. of the poem in *Bibl. Nat.*, Latin, 409, Nouv. Acq., f. 64, but without any description to indicate to which version it belongs (*Bibl. de l'École des chartes*, lvi. 576).

[3] *Hist. Litt. de France*, xxix. 552-57.

[4] *Bibl. de l'École des Chartes*, lvi. 674,

Quidquid Plato loquitur—quidquid Plato disputat.
Sortes hic consequitur—et currendo computat.
Quod si bene curritur—Plato sortem reputat.
Si cursus remittitur—Plato sorti imputat.

Whilst these verses do not suggest that Guy was a poet of any merit, their appearance gives some support to the ascription to him in the same manuscript of the authorship of the *Disputacio Mundi et Religionis*. M. Hauréau, on the strength of the allusion to the Templars in l. 294, argued that the poem was written certainly before 1312, and probably before 1307. This is no doubt conclusive, but there is nothing in the allusion which is inconsistent with a much earlier date. The additions in the version of A. contain no obvious indication of the time of writing. Those allusions on which any sure argument can be founded are all comprised in the shorter version of C. and D. That A., unlike S. or even B., omits none of them, is no doubt evidence of its early date. The one variation of A. from C. and D. which has any direct bearing on this question is the reading "Grandimonticos" in this same line 294. The troubles of the order of Grammont were certainly prominent in Guy's lifetime; but so they had been throughout a great part of the thirteenth century.[1] It is probable that "Grandimonticos" is the true reading, and "Grandimanicos," a corruption due to the English scribes, who did not understand an allusion which was plain enough to their French successors. We must, therefore, turn to the evidence of the shorter version of C. and D.; the examination of it will determine how far Guy is to be credited with more than a secondary claim to the authorship of the poem.

The *Defensio Fratrum Mendicantium* (by which title we can conveniently distinguish the shorter version) was manifestly the work of a Franciscan and a schoolman. That it was written during the third quarter of the thirteenth century seems probable for the following reasons. That the date was later than the death of Peter Martyr in 1252 is shown by lines 253-56; it is posssible that this stanza may contain an allusion to the

[1] See p. 194 below.

Life of Peter by Thomas of Lentini, who died in 1277.[1] The reference to the troubles caused by the numerous minor orders of Friars [2] makes it almost certain that the time of writing was before the Council of Lyons in 1274, when Gregory X. abolished all but the four great Orders.[3] The mention of the Gillelmini, who were absorbed in the Augustinians in 1256, points to the date being at all events not much later. A reference to the worldliness of the Templars would have been apposite enough at this time. That the Order of Grammont might then have incurred a like censure has already been pointed out; if, on the other hand, the reading "Grandimanicos" is retained the reference must probably be to the Augustinian Friars, who wore large sleeves from 1256 to 1274.[4] Furthermore, it seems clear that one purpose of the author of the *Defensio* was to reply to the objections alleged against the Friars in the controversy raised by William of St. Amour and his followers at Paris between 1255 and 1275. Thus it had been objected that the religious had no right to teach or to preach.[5] That they were bound to employ themselves in manual labour.[6] That for a person to sell his goods and enter a mendicant order was contrary to scripture, unless he did so with a view to supporting himself by the work of his own hands; because in so doing he despised what God had given him and exposed himself to needless temptation.[7] That to live by alms was contrary to Christianity.[8] That the Friars commended themselves and their order, and so were guilty of the sin of the Pharisee.[9]

All these positive arguments point to 1255-70 as the date of the original compilation. If that date be accepted Guy de la Marche, who was then but a boy, cannot have been the author. Some negative considerations pointing in the same direction may be adduced. Had the poem been written in the first

[1] See note on p. 193 below. [2] See lines 297-304, and notes on p. 195.

[3] See note on p. 193 below. [4] *Ibid.*, p. 194 below.

[5] *Cf. Defensio*, ll. 401-4, 525-32; S. omits both passages.

[6] *Cf. id.* ll. 405-8, 537-40; S. again omits.

[7] *Cf. id.* ll. 357-62, 469-92; most of the second passage is omitted in S.

[8] *Cf. id.* ll. 345-52, 381-4, 449-64; most omitted in S.

[9] *Cf. id.* ll. 149-52.

instance about 1300 one would have expected reference to such great lights of the Orders as Bonaventure and Thomas Aquinas; but if the poem was written during their lifetime[1] the omission is natural. Guy de la Marche might further have been expected to mention his own patron, the great Franciscan Pope, Nicholas IV. The retention of the stanza attacking the minor orders (ll. 297-300) was not unnatural in a version written like that of A., about 1300; it was too obscure to remain in B. or S.; but even a writer of 1300 is not likely to have penned it originally. On the other hand, the Carmelites and Augustinians would almost certainly have received specific mention in a work which was composed first at the close of the thirteenth century.

I therefore conclude that Guy de la Marche was not the author of the poem in its original form. At the same time he may very possibly be responsible for the longer, but not improved version, preserved in A. That his version should have been the one which was most circulated in France is not unnatural; it is equally natural that if Pecham was the original writer the shorter version should be the one found in our two English manuscripts.

All the indications of date given above suit well with the period of Pecham's activity as a teacher in the University of Paris between 1255 and 1270. We know from the *Tractatus Pauperis*, and from other sources, that he had taken part in the controversy with William of St. Amour. It was no doubt in reference thereto that Titelmann in the short biography prefixed to the *Liber de Sacrosancta Trinitate*, published at Antwerp in 1530, speaks of Pecham as having fought with beasts at Paris. In the notes to this volume I have instanced a few passages in the poem for which parallels are to be found in other of Pecham's known writings.[2] Though these are not in themselves of a conclusive character they lend support to an argument based on other grounds. There therefore seems to be no sufficient reason for rejecting the ascription of the *Defensio Fratrum Mendicantium* to Pecham by a hand of the fourteenth century in *Digby*, 166.

In view of the foregoing argument the additions of A. have

[1] *i.e.* before 1274. [2] See pp. 192-3, 197-8 below.

been relegated to the footnotes and the text of the shorter version left as Pecham's true work.

Pecham puts his Defence of the Mendicant Friars in the form of a disputation held between Mundus and Religio before the Roman Curia. Mundus appears and appeals for some remedy for his cruel wrongs. The Pope bids him speak freely. Mundus then declares that he had been but as the clay of the potter rejected at the hands of his Maker, yet by the cross of Christ he had obtained pardon. Nevertheless Religio, and the Friars beyond all others, scorned and reviled him. They preached against him, enticed away his childen to their cloisters, and cared nothing for the grief of parents. It was wrong that those, who were meant to be rulers of men, should go a begging in the streets, and no good could come of such evil (24-60).

Religio, bidden to reply, calls the saints to witness that Mundus had wandered from the right way. St. John taught that worldly pride, ambition and lust must end in death everlasting. Mundus was decaying, so could not come of God. Mundus was so called by antiphrasis; he stank so horribly that it was wonder that men loved him. Mundus was the place of scandal, the Tower of Babel, the dwelling of the pelican, the well of Tantalus, the labyrinth of Daedalus. His stench rose up unto the stars of heaven, and he lay in imminent peril. Religio sought out the young to save them from sin; fathers were glad that their sons should pray for them in God's service. She was as the Good Samaritan; but Mundus, like another Thersites, rendered only gibes and jeers in return. Religion had been established by God to regain heaven for men. Her types were the ark of Noah, the cloud in the desert, the tribe of Levi; she was the apostolic ship that rescued the drowning (65-148).

That, retorts Mundus, reminds me of the Publican and the Pharisee; but I will soon put this boaster to silence. Monks of old were men of virtue, content to live on roots and dress in skins. In comparison with them their successors to-day are but as monkeys. I do not deny the merits of the Friars, Minors and Preachers, yet I believe that ere long their zeal will grow

cold. Now of late are come orders to trouble the world, shamefully spattered of every hue. I would I might see the whole pack of them drowned (149-180).

Thereon replies Religio: I seek not praise or glory. The same yesterday, to-day, and for ever, I press always to one hope. Granted that our first patrons excelled us, it does not follow that we are wholly bad. If I was more beautiful in my flower, now am I more bountiful in my time of fruit, when through field and town I preach the mystery of the cross. I do not deny that men of evil life are to be found in cloisters. Was not Judas one of the twelve? Yet the Most Holy was shepherd both of him and of them. My increase in all lands shows that I am not decaying. As for what thou hast said of the two orders thou liest in thy throat. They, the truthful followers of Christ, will survive, saved by poverty, knowledge and concord. To speak shortly of the Friars Minors: their first patron was Francis of Italy, a man poor and humble, but good and holy; heaven and the power of love blessed him with the fivefold stigmata; after him came Antony, whom Pope Gregory called the Ark of the Covenant. Of the Preachers also I can say much good: of Dominic, their founder, the champion of the faith; and of Peter Martyr, his follower, now crowned with the triple chaplet. These twain are the silver trumpets of the Old Testament. They are as Caleb and Joshua, the faithful spies of the land. As Enoch and Elias, forerunners of Christ (181-276).

The more, answers Mundus, you talk of your founders the more you censure their successors. See how degenerate these are: the heir is become a bondman, the castle a ruin, the costly curtain a rough rug, the hall a sink. These wolves in sheep's clothing exchange their cell for a palace, and their cabbage for a banquet; they dress in fine linen, eat flesh and drink wine. My lord abbot goes by with such trappings and troops of horses that you would take him for ruler of a castle, not for father of a monastery. Look at your Canons and Templars, laymen in thought and secular in life. As for your friars, bearded, pied, sacked and crossed, they are still in process of becoming, yet are already verging on destruction. So also your Cordeliers and

Jacobites, though far superior, will end in treading the broad road (277-304).

I must allow, says Religio, that there are some bad people in cloisters, especially among the Benedictines. But there are other excellent orders, which thou dost maintain; these will have their reward in heaven. All men marvel to hear the blind discourse on colour, but more to hear thee girding at monks. They keep vigil whilst thou sleepest, and suffer poverty which thou dost shun (305-324).

I do not know, replies Mundus, that any one supposes there is no good in the religious life. But I maintain that the secular is better. St. Paul says that the crown is given to him that striveth: so must we strive in the world. And, again, it is better to marry than to burn. Christ did not lead a hermit's life. If life in the world is more difficult, then also according to the moralist it must be more virtuous. It is more blessed to give than to receive; pitiable to have to beg your bread from rich men's tables, and to seek again what you once resigned. We are bidden to swear not at all; therefore the vows of religion are to be shunned. A man is either fit or unfit for the work of the cloister; if unfit the cloister has no need for him; if fit he oversteps the spiritual path. Heaven is to be won by the active life. Free-will depends upon liberty; it is criminal to hinder men from salvation by the entanglement of rules. We are bidden to honour our fathers; but this is impossible in a cloister. The law forbids begging, and poverty brings many to wrong-doing. The mean is better than the extreme, it is vain piety which leaves nothing to free-will. It is better wisdom to preserve what may be of assistance. See in what short time your novices degenerate, till their last state is worse than the first. Why, if you are followers of Christ, do you seek seats of honour and to be called Rabbi? Why are purses forbidden? Is it not better like St. Paul to labour with your hands? For these reasons the orders of friars will not last; either they will grow rich, and become like the monks; or else when human charity grows cold they will starve (325-416).

The Pope seems to be moved by this argument, but declares that he cannot pass judgment till he has heard the other side.

Then Religio replies at great length. If Mundus thinks so highly of the strife in which he lives he clearly does not dislike the occasion for sin which it affords, and deserves no credit for it. Mundus has misinterpreted the teaching of St. Paul and of Christ. Since, moreover, it is more difficult to raise up those that are fallen than it is to give bread, the religious life is the better. Mundus may think it piteous to seek again what has been resigned; but Christ once resigned the lordship of heaven to be a beggar on earth. The argument on swearing is unsound: oaths help not at all, but the vows of religion profit their professors. Even if I were unfit, I am nearer to the path of salvation in the cloister than I should be in the world. By my twofold life, active and contemplative, I prepare myself for the heavenly kingdom. St. Anselm teaches us that a vow which is taken freely is no restraint on freewill. The cloister does not bar the way of salvation, but is chosen as the path which leads to it most quickly. St. Jerome bids us disregard the claims of kinship, and cheerfully take service under Christ's banner. The prohibition of begging applies to the slothful, but not to the evangelical friends of God. You say that poverty is dangerous; but if it is voluntary it is meritorious, and only when it is unwelcome does it lack grace. Solomon's desire for a mean state was due only to a sense of imperfection, as his conclusion shows. Your subsequent argument is of force only for the less proficient, not for the perfect. Apostasy is due to the lust of the flesh; our orders are like the sea, which can suffer no carrion; what God has no use for is cast forth. You do not say that our seats are unlawful: think well, beneath the shadow of our cloaks truth and holy conversation find a resting place. Purses are allowed to weaklings; but the true disciples must abandon purse and scrip and money. Those who are absorbed in constant study should not be compelled to labour with their hands: what St. Paul could win with ease they have to acquire in pain. Do not believe that we shall lack: God, who maketh His sun to rise on the evil and on the good, can provide for His own as He hath ever done. Now, Holy Father, put an end to our disputation: dismiss these wordy heralds of heresy in shame, that they may no more stir up the nations to contend in argument against me (421-556).

The Pope then passes judgment, declaring that the regular life is better, and that the Christian must keep himself unspotted from the world. Let them bear one another's burdens. Let the cloister reform the morals of the world, and the world minister to the needs of the cloister. Whosoever contravenes our decree shall be condemned without hope of remission, until he shall have made satisfaction (557-580).

I hope that even in this short paraphrase there has been made manifest something of the merit of Pecham's *Defence of the Mendicant Friars.* If his argument lacks the personal introspection, which gives interest to the opening pages of the *Canticum Pauperis,* it has a literary force which distinguishes it from the dull dialectic of his more set controversial treatises. If through the nature of its subject the poem falls short of the pathetic grace and religious fervour of the *Philomela*, its vigorous versification justifies the praise of the author by Trivet as an excellent writer of poetry. Certainly we can trace in it signs of that power of dramatic utterance which Pecham's fame as a lecturer proves that he must have possessed in no common degree.

I have to thank Mr. G. G. Coulton, Mr. A. G. Little and Mr. R. L. Poole for various helpful suggestions which I have made use of in the Notes.

C. L. K.

A. = Bibl. Nat., 7906. } ap. *Bibl. de l'École des Chartes* xlv. 1-30,
B. = Bibl. Nat. Latin, 1573, Nouv. Acq. }
C. = Cambridge Univ. Libr. Dd. xiv. 20.
D. = Digby, 166, in the Bodleian Library.
S. = Opera S. Bernardini Senensis, iii. 445-48, ed. De la Haye.

Defensio Fratrum Mendicantium.

Mundus. O Christi vicarie, monarcha terrarum,
Vir matris ecclesie, cella scripturarum,[1]
Minister iusticie, metaque[2] causarum,
Mee querimonie aurem prebe parum.

[1] Vir matris Ecclesiae, flos patriarcharum
Sacrarium gratiae, cella scripturarum.
B. *and* S., *which thus have five lines ;* A. *omits* Vir . . . patriarcharum.

[2] et meta, A. (*except where otherwise noted* B. *and* S. *agree with* A.).

Celi secretarii, et vos cardinales.
Pauli quidem socii, Petri laterales,
Vos celestis radii, doctrine canales,[1]
Astetis propicii, sitis curiales.[2]

Totam simul flagito curiam Romanam,
Vt in meo placito se prestet humanam :[3]
Rem nouam non[4] agito, set iustam[5] et sanam ;[6]
Pacem tamen rogito[7] manere[8] mundanam.

Papa beatissime, testante scriptura,
Ex te pendent anime et earum cura :
Ergo, pater, audi me, tibi dicam plura,
Que mihi seuissime fiunt contra iura.[9]

Papa. In libris canonicis legitur[10] expressum,
Quod qui a maleficis se sentit oppressum,
Ad vultum pontificis habeat accessum,
Qui scriptis autenticis puniat[11] excessum.

Ergo, fili, dicito a quibus vexeris,
Et cur magis solito modo conturberis ;[12]
Et, si in proposito procedis ex veris,
Confestim pro libito totus liber eris.

Mundus. Sicut lutum figuli[13] factus sum a deo,
Et per fraudem zabuli subiectus[14] ab eo ;
Set in fine seculi, ex crucis tropheo,
Veniam iam[15] retuli de peccato meo.

[1] B. *and* S. *transpose second and third lines.*
[2] A. (*which omits* Vos . . . canales) *adds* :—

In foro judicii vos advoco tales.

[3] urbanam, A.
[4] non novam, A., B.
[5] rectam, S.
[6] planam, A.
[7] Tantum pacem quaesito, A., B.
[8] Tantum pacem expecto servare, S.
[9] A. B., *and* S. *have five lines, the fourth being* :—

Si permittunt lacrymae et cordis pressura.

All three put this as the second verse of the poem.
[10] invenis, A.
[11] puniet, A.
[12] proturberis, D.
[13] singuli, C. ; sciunt singuli, A.
[14] subductus, C. ; distractus, A.
[15] Jam veniam, A.

Ergo quid religio, quid claustrales vite,
Inquieto iurgio, coniurata lite,
Clamant quod deficio, quod non viuo rite,
Quod ad penas venio [1] mortis infinite?

Minores pre aliis et predicatores
Meis desideriis sunt rebelliores,
Meos [2] beneficiis [3] comparant amores,
Laudant in ecclesiis mei contemptores.[4]

Istos, inquam, sentio graues abigeos,
Qui de grege proprio mihi tollunt [5] meos,
Et statim collegio suo iungunt eos;
Hos ergo conuenio apud te vt reos.[6]

Tales in me seuiunt, in me debaccantur,
Sermones constituunt [7] vt me prosequantur,[8]
Vestes adinueniunt ne mee [9] credantur,
Et qui me despiciunt magis commendantur.[10]

Jam [11] suis cenobiis [12] iuuenes procurant,
Et promissis [13] variis illos assecurant,
Suis nam eloquiis [14] illos sic [15] indurant
Et [16] iam de suspiriis parentum non curant.

Quos volebam facere ducum paralellos
Per vicos incedere video misellos:
Certe dum angustie exponunt tenellos,
Lacte matris proprie decoquunt agnellos.[17]

[1] veniam, D. [2] Meis, C., D. [3] veneficiis, A., B.
[4] S. *transposes the third and fourth lines.* [5] tollunt mihi, A.
[6] ut erga me reos, A. [7] conficiunt, A. [8] persequantur, A.
[9] male, D. [10] Qui me plus despiciunt, felices putantur, A.
[11] In, A. [12] scenobiis, D. [13] promessis, D.
[14] Suis querimoniis, A.; caeremoniis, S. [15] sic illos, C.; sic eos, A.
[16] Quod, A.
[17] S. *has five lines ending*:—

Contra ius Mosaycum in lacte maternos
Duris cruciatibus decoquunt agnellos.

Et dum isti penetrant intima claustrorum,
Dumque celum[1] impetrant commune[2] cunctorum,[3]
Dolores[4] dyametrant cor patrum suorum;
Numquid[5] bona[6] perpetrant auctores malorum?

[7] Ergo, lux consilii, iudex reuerende,
Totius dissidii euentus attende,
In libra iudicii totum[8] hoc appende,
Et finem litigii non ultra protende.

Papa. Quid dicis, religio? habet se res ita
Quod talis dissencio de te sit audita:
Quod infleris odio, quod pacis oblita,
Nunc vaces litigio[9] de[10] alterna vita.[11]

Religio. Abel sacrificio, Abraam celibatu,
Aaron officio, Moyses primatu;
Si placet, incipio simplici affatu
Dicere que sentio[12] de mundano statu.

[1] secum, D.; celos, A. [2] communes, A.
[3] S. *has five lines beginning :—*

Et dum isti penetrant intima castrorum,
Dumque cellas confovent jussu seniorum.

[4] Dolore, A. [5] Ut quid, A. [6] bonos, D.
[7] A. *inserts a stanza :—*

Heu pudor! Jam senior infelix ferorum
Propria transfodior manu filiorum!
Istis certe mitior est ira brutorum,
Quibus esset dignior poena culiorum.

So also B., *reading* taleorum *for* culiorum. S. *has a similar stanza :—*

Heu puto jam saevior infelix factorum,
Propria transfodior manu filiorum,
Quibus esset dignior poena talionum;
Istis enim mitior est ira brutorum.

[8] Stateram judicii super, A. [9] vacas litigiis, D. [10] pro, C.
[11] Nunc vaces litigio, malis irretita, A.
[12] Discere que gestio, D.

Et, ne sensu proprio dicar habundare,
Vel forte [1] mendacio sermones [2] conflare,[3]
Volo testimonio sanctorum probare
Non via set inuio [4] mundum aberrare.[5]

Scio quod opinio Iohannis est talis
Quod tota diuisio status mundinalis
Sit fastus, ambicio, libido carnalis,
Quorum resolucio mors est eternalis.[6]

[7] Doctor legis congruit valde dicto meo; [8]
Nullus, inquit, destruit quod venit a deo;
Set si [9] mundus defluit, quod probare queo,[10]
Igitur [11] non habuit descensum a deo.[12]

[13] Dices, mundi vicio, non mundi nature,
Debetur despectio, testantur [14] scripture;
Hec tamen coniunctio [15] est talis [16] mixture
Quod unum ab alio vix recedit pure.

[1] nimis abundare Dicar, et, A. [2] sermone, D.
[3] inflare, A. [4] vicio, D.
[5] A. *and* B. *insert*:—

Mundata per calculum seraph incendentis,
Jam loquar ad populum obduratae mentis.
Et per adminiculum lapidum torrentis
Procedam ad jugulum Goliath ingentis.

So also S., *reading* Seraphin *and* induratae.
[6] infernalis, A.; est mors infernalis, C.
[7] A. *and* B. *insert*:—

Mundum per apostolum confundam expresse,
Qui dicit diabolum deum ejus esse,
Ut notet per symbolum, quem habet penes se,
Utrumque malivolum et fraudis impressae.

So also S. *reading* Mundo, *and* hujus *for* ejus,
[8] Gamaliel congruit proposito meo, A. [9] hic, C.
[10] Mundus transit, defluit: hoc probare queo, A.; Mundus transit: corruit hoc probata quaestio, S.
[11] Hic ergo, C. [12] ab eo, A. [13] B. *and* S. *omit this stanza.*
[14] et sic stant, A. [15] Tamen combinatio, A.
[16] talis est, C.

Mundus antifrastice [1] mundus nuncupatur,
Nam fetet horrifice, mirum quod amatur; [2]
In sanctorum [3] codice rebus comparatur,
Que vel sunt malefice, vel quibus erratur.

Vidit hunc Antonius laqueis retitum,
Necnon quidem [5] alius facibus ignitum; [6]
Hunc cernunt exterius fatui [7] mellitum,
Qui tamen posterius trahit ad Cochitum.

Hic est locus scandali, turris Babilonis,
Domus honotrochali,[8] cubile draconis,
Mundus est fons Tantali, pascua leonis,[9]
Laberintus Dedali, et mola Sampsonis.[10]

Tantum nunc erigitur [11] nephas mundanorum
Quod fetor extollitur [12] ad astra celorum.
Miror quod non soluitur princeps superborum,[13]
Quod terra non scinditur sub plantis eorum.

[1] antifrasice, D., S.; antiphratice, A.
[2] Mundus hic erratice jugiter rotatur, A.
[3] Sacro quidem, A.
[4] Que sunt vel malifice, et quibus artatur, D.
[5] unus, A.
[6] fastibus innitum, D.
[7] cernit exterius facie, C.
[8] anacrotali, C.; onocrotali, A.
[9] rota Ixionis, A.
[10] equus Simonis, A,; decus Simonis, S. B. *inserts three stanzas:—*

Hic est Nabal inscius et Midas auratus,
Hic Goliath spurius, Demophon elatus
Draco babylonius, Cerberon spumatus
Hic Absalon impius, Actaeon mutatus.

Hic est urna Belidum, olla prophetarum,
Hic sedes Eumenidum, hic locus poenarum,
Hic vicus Gorgonidum, cantus sirenarum,
Hic antrum Cyclopidum, vallis salinarum.

Nutu diabolico se Babel erexit,
Nova redit Jericho, Gomorrha surrexit,
Dato Deus arctico, austrum retrovexit,
Jam se fini trogico aurea connexit.

B. *for the last line reads:* Jam sese fini tragico laurea contexit. S. *has* nudus Anathematus *in the first line*, Elydon *in the fifth*, sedes est Neridon *in the sixth*, locus Gorgonidon *in the seventh*, cantus Ciclopodon *in the eighth, and ends:—*

Jam se fini tragico laurea contexit
Dato Deus africo, austrum retrovexit.

[11] crescit igitur, A. [12] erigitur, D. [13] soleorum, D.

[1] Istis ergo pabulum [2] spiritale dono,
Iminens periculum in quo sunt expono.
Pro rosa dant [3] tribulum et malum pro bono,
Liuorisque [4] stimulum mihimet oppono [5]

Iuuenes allicio [6] antequam senescant,
Vt dei seruicio paulum se assuescant,[7]
Ne [8] patrum vestigio forsan inherescant,
Et [9] confecti senio viciis tabescant.

Nec patres de filiis, set de sese plorent!
Si vacarent viciis forte leti [10] forent;
Vt se dent cenobiis filios implorent,
Vt [11] pro culpis propriis et parentum orent!

Vocem [12] Christi siccine [13] poteris audire?
Miser, paruos sustine [14] ad Christum venire;
Qui tua [15] origine filii sunt ire,[16]
A salutis lumine noli prepedire [17]

Canones communiter non cessant clamare;
Proximum qui grauiter viderit errare,[18]
Tenetur fideliter ipsum reuocare;
Alias similiter monstratur [19] errare;

Vnde lege [20] veteri fuit imperatum;
Si asellum oneri [21] videris substratum,[22]
Nunquam illum preteri, set leua grauatum,
Et tradas [23] itineri plene releuatum.

[1] S. *omits the next seven stanzas.* [2] Plus ergo cum pabulum, A.
[3] datur, D. [4] Invidiae, A. [5] appono, A.
[6] eripio, A. [7] paulatim suescant, A. [8] Et A.
[9] Ne, A., *which with these variations transposes the third and fourth lines.*
[10] lecti, A. [11] Nec, D. [12] Necem, D.
[13] sicsine, C., D. [14] sinite, D.; pueros desine, A.
[15] sua, A. [16] viae, A. [17] impedire, A.
[18] Qui proximum graviter viderit peccare, A.
[19] se monstrat, A. [20] Lege quidem, A.
[21] hominis, D. [22] Cum videris oneri asinum subjectum, A.
[23] reddas, A.

Quod Achab nefario propheta Tesbites,[1]
Et quod fecit [2] saucio pius Samarites,
Hoc iam [3] mundo facio, set vilis Tersites
Reddit pro subsidio cachinnos et lites.[4]

Nullus quidem [5] ambigat de vita claustrali,
Quin ad deum dirigat gratia finali;[6]
Nam hec eum colligat [7] freno spiritali,
Vt mens deum diligat ritu speciali.[8]

A deo [9] religio constat [10] instituta,
Vt,[11] ab omni vicio [12] prorsus absoluta,
Crucis beneficio faceret adiuta,
Quod celi perdicio foret restituta.

[13] Hec est archa typyce quam Noe contexit,
Scala quam extatice Israel aspexit,
Nubes que mirifice Iudeos direxit,
Desertum quo mistice saluator perrexit.

Hec tribus leuitica, hec sancta sanctorum,
Hec turris dauitica cum giris armorum,[14]
Hec est crux [15] dominica, hec est fons ortorum,
Nauis apostolica salus mergendorum.

Hec est celum lucidum, hec micantes stelle,
Hec est vellus roridum, terra fluens melle,
Hec est lignum umidum,[16] et pomorum celle,
Inquam,[17] manna sapidum, Moysi [18] tabelle.

[1] Thesbites, D., A. [2] Quod homini, A. [3] et, A.
[4] A. *and* B. *insert* :—

Pleni sunt sermonibus vici et plateae,
Factae sunt clamoribus raucae fauces meae.
Cunctis prohibentibus, nec vox Cananeae
Recedet a faucibus, nec verbum Micheae.

[5] autem, A. [6] Quin Dominum diligat ritu speciali, A.
[7] conreligat, C.; Religio religat, A.
[8] Ut ad Deum diligat gratia finali, A. [9] Primitus, A.
[10] fuit, A. [11] Set, D. [12] jurgio, S.
[13] S. *omits the next three stanzas.* [14] bonorum, D.
[15] Hec turris, C. [16] viridum, C.; Hec hortus Hesperidum, A.
[17] Hec est, A. [18] hec Moysi, A.

Mundus. Publicanum audio iuxta [1] phariseum ;
Ego me despicio, tundo pectus meum ;
Se [2] hic e contrario laudat ante deum,
Set humiliacio cadet super [3] eum.[4]

Si huius eloquium, pontifex, attendis,[5]
Iactatoris [6] vicium solum [7] reprehendis ; [8]
Et si mihi spacium vt loquar impendis,
Imponam silencium et finem dicendis.

Antiquis temporibus regularis vita
Mirandis virtutibus erat insignita,
Contenta radicibus et pilis vesita ;
Set, vt patet omnibus, modo non est ita.[9]

Degebant in abditis sui primitiui,
Pleni magnis [10] meritis, cordis excessiui ;
Plane nunc aduertitis, quod deriuatiui
Ab eorum semitis sunt valde decliui.

[11] Isti qui sunt hodie regula [12] priorum
Non sunt nisi simie respectu virorum ;
Et pomum discordie fit [13] signum [14] eorum,
Quod intrat cotidie claustrum atque chorum.[15]

[16] Monachi antiquitus se legi [17] diuine
Subiecere penitus, set hos paulatine [18]
Cecauerunt redditus et burse vicine,
Et sic, acres [19] primitus, fracti sunt [20] in fine.

[1] contra, S. [2] Set, C., D., S. [3] subsequetur, A.
[4] Dei maledictio descendet in eum, B., S. [5] non attendis, D.
[6] Jactantiae, A. [7] sulum, C. ; sola, D. [8] comprehendis, A.
[9] non est ita modo, D. [10] Erant pleni, A. [11] S. *omits this stanza.*
[12] respectu, A. [13] Litis et discordiae sit, A.
[14] lignum, C. [15] conventus ipsorum, A.
[16] A., B. *insert* :—

Exemplum idoneum habeo Scripturae ;
Nam sub caput aureum sublimis staturae,
Per modum spontaneum lampadis casurae,
Pedem cerno ferreum et vilis mixturae.

[17] lege, D. [18] paulativae, A., B.
[19] aeres, D. [20] franguntur, D.

Tamen, sine dubio, nec fratrum minorum
Defecit[1] religio, nec predicatorum;
Set credo quod spacio dierum paucorum
Frigescet deuocio et feruor eorum.

Iam venere nouiter ordines diuersi,
Multiformi turpiter colore[2] respersi;
Turbant[3] mirabiliter vultum uniuersi.
Vtinam totaliter fuissent[4] submersi.

Religio. Laudem non desidero, gloriam non quero.
Set exemplum[5] profero pro firmando[6] vero.
Eadem que numero fui, sum et ero,
Et ad idem propero, et ad[7] idem spero.

Et[8] concedo breuiter quod primi patroni
Possunt multipliciter modernis preponi;
Tamen probabiliter non potest opponi
Quod isti similiter non sint valde boni.

Sic mater ecclesia, sponsa redemptoris,[9]
Habuit primordia tam miri feruoris,
Quod videtur alia respectu prioris;
Vna tamen gratia, vna vis amoris.

Fui virtuosior in statu priore,
Quia tunc propinquior eram cum marcore;[10]
Tunc eram formosior, tunc[11] manens[12] in flore,
Modo[13] sum diffusior in fructu maiore.

[14] Iam ad agros[15] venio, commoror in villis,[16]
Vt edocto labio predicem in illis
De crucis misterio et eius vexillis,
Exponens[17] in medio librum cum sigillis.

[1] Deficit, D. [2] celere, D. [3] Turpant, C.
[4] perirent, A. [5] exempla, A. [6] sciendo, A.
[7] in, A. [8] Sed, A. [9] Saluatoris, C.
[10] motore, C., S.; auctore, A., B. [11] vt, C., S.
[12] cum essem, A., B. [13] Sed nunc, S. [14] S. *omits this stanza.*
[15] ab agris, A. [16] illis, D. [17] Exponam, C.

Nolo tamen [1] dicere quin [2] multi claustrales
Sub agnino vellere re [3] sint criminales ; [4]
Nam qui nolunt [5] fugere vias mundiales
Oportet incidere in culpas mortales.[6]

Et si de [7] tot milibus sint decem vel centum
Vacantes [8] erroribus, condentes [9] talentum,
An ab hoc ex omnibus sumus [10] argumentum
Quod vnum in moribus teneant accentum.

Nonne plane legimus quod apostolorum
Fuit duodecimus [11] dux crucifixorum ;
Et tamen [12] altissimus et sanctus sanctorum
Fuit [13] pastor optimus [14] huius et illorum.

Dicis quod deficio, quod ad detrimentum
Paulatim [15] deuenio ; [16] set experimentum
Habes e [17] contrario, quare [18] incrementum
Vbique suscipio atque fulcimentum.

Et quod de ordinibus duobus [19] dixisti,
De mendosis faucibus [20] falsum protulisti.
Malis tuis gratibus semper erant isti
Veraces in [21] omnibus sectatores Christi.

Tria preter alia sunt per que saluantur ;
Primum est penuria, supra quam fundantur ;
Secundum scientia, in qua profundantur ;
Tertium concordia, per quam federantur.[22]

[1] Et non volo, A. [2] quod, A. [3] non, A.
[4] sint multum criminales, D. [5] volunt, C. D. [6] morales, D.
[7] in, A. [8] Qui vacent, A. [9] qui condant, A.
[10] De ceteris omnibus fiat, A. ; fiet, S. [11] 12, D.
[12] Tamen rex, A. [13] Erat, A. [14] intimus, A.
[15] Quotidie, A. [16] deicio, C. [17] pro, A.
[18] nam et, A. [19] duobus ordinibus, D.
[20] facibus, C. [21] prae, A. [22] veterantur, D.

Iam describam paululum ordinem minorum,
Qui contempnunt seculum et culmen honorum,
Et peram, et baculum, et spem metallorum ;[1]
Vestes, pedes, cingulum sunt testes[2] eorum.

O felix tunicula, que crucem figuras,
O miranda cordula,[3] que celum mensuras,[4]
O beata plantula, que per vias duras
Celica cubicula corpori procuras!

Franciscus ytalicus fuit his patronus,
Vir pauper et modicus,[5] set sanctus et bonus;
Vix est pagus vnicus, vix est mundi conus,
Quo non sit autenticus successorum[6] sonus.

Stigmate quinario[7] est in carne foris[8]
Fossus, priuilegio superni fauoris;
Nequaquam cauterio humani laboris
Fit hec transformacio, set per vim amoris.[9]

Lapis secundarius huius fundamenti,
Extitit Antonius, tanti monimenti[10]
Quod[11] papa Gregorius loco cognomenti
Hunc vocauit sepius archam testamenti.[12]

[1] A. *inserts*:—

Qui sibi per rivulum virtutum et morum
Quaerunt habitaculum in regno coelorum.

[2] signum, A. [3] Sed o felix cordula, A. [4] insuras, C.
[5] et, A. [6] successoris, D.
[7] Huius que stigmata, D.; qui vario, A., B.
[8] et intus et foris, A., B.; Stigmatum quinario est intus et foris, S.
[9] A. *inserts*:—

O miranda novitas stigmatum Francisci,
Quod orantis caritas fecit adipisci!
Illas plagas inclytas facit reminisci
Quod animas perditas facit reviviscī.

S. *reads*: Quae oriandi.
[10] vir tanti momenti, A. [11] Quem, D.
[12] A. *and* B. *insert*:—

Cum autem increbuit fama tanti viri,
Haereticus voluit illam experiri,
Sed vitrum non potuit jactu demoliri
Per quod idem habuit fide stabiliri.

De predicatoribus possem multa fari;
Pleni bonis moribus sunt et Christo [1] cari;
Accincti virtutibus, honestate clari,
Vacant [2] totis viribus verbo salutari.

Confessor [3] Dominicus fuit his fundator,
Totus euuangelicus fidei zelator;
Erat enim [4] publicus errorum dampnator;
Pro quo nunc est [5] celicus dei contemplator.

Petrus, stirps beniuola, huic patri successit,
Qui quasi deicola per mundum, incessit,
Dumque dicta subdola heresum [6] oppressit,[7]
Trina cum aureola ad regem [8] processit.

[9] Nunc figuras applicem istos demonstrantes.[10]
Duo statum duplicem demonstrant [11] clamantes
Seraphim, ad invicem sanctos replicantes,[12]
Quem fatentur simplicem trinum predicantes.[13]

[14] Hii sunt due veteris tube testamenti,
Vt patet ex [15] numeris, ductilis argenti,
Qui ad domum federis nos vocant attenti;
In hiis vox pre ceteris sonat [16] documenti.

[17] Hii Caleph et Iosue sunt exploratores,
Illius melliflue terre laudatores,[18]
Isti sunt continue [19] botri portatores [20]
Fideles precipue Christi zelatores.[21]

[1] Deo, A., B. [2] Vocant, D. [3] Professor, D.
[4] Hic extitit, A. [5] Sic est factus, A., B.; Nunc est factus, S.
[6] heresim, D. [7] Hic commenta subdola, haeresim compressit, A.
[8] coelum, A. [9] S. *omits the next four stanzas.*
[10] praemonstrantes, A., B. [11] signabant, A., B.
[12] Sanctus triplicantes, A., B.
[13] Trinant et hi simplicem hymnum hymnisantes, A., B.
[14] *In* A. *this stanza comes after* 265-68. [15] in, A., B.
[16] fuit, A., B. [17] B. *omits this stanza.*
[18] qui speculatores Sunt terrae mellifluae atque laudatores, A.
[19] Istique sunt optime, D. [20] portitores, D.
[21] Nam Christi praecipue sunt praedicatores, A.

Hii sunt, si vis capere, Enoch et Helyas,
Quos a [1] suo latere premisit Messias,
Vt sermonis opere sibi parent vias,[2]
Et tu, pulso puluere,[3] forte bonus fias.

Hii seruant mundiciam corporis et mentis,
Rigantes ecclesiam doctrine fluentis,
Et per euidenciam exempli monentis [4]
Inuitant ad gloriam [5] Christi resurgentis.

Mundus. Quanto magis ponderas tuos fundatores,
Tanto plus vituperas tuos successores; [6]
Si bene consideras radicem et flores,
Planum quod [7] degeneras, nec ultra perores.[8]

[9] Fit heres vernaculus, et castrum ruina,
Ex columna baculus, sagum [10] de cortina,
Caminus igniculus, et aula [11] sentina,
Pro frumento tribulus, et pro rosa spina.[12]

Iamiam vellus ouium vertunt in lupinum,
Cellam in palacium, solem in caminum,
Olus in conuiuium, melotes [13] in linum,
Man [14] in esum carnium et aquam in vinum.[15]

[1] de, A., B. [2] Ut parent summopere sibi rectas vias, A., B.
[3] scelere, A., B. [4] moventis, A., B. [5] gratiam, A., B.
[6] A. *inserts a line* (*not in* B. *or* S.) :—

Pullam pullae conferas, moribus non mores,

[7] est A. [8] degenerant, nec ultra, per errores, S.
[9] A. *and* B. *insert* :—

Nam quos ordo ordinat stante Benedicto;
Nunc caro deordinat, subdens maledicto;
Dicam dicam, fascinat sic quosdam Ericto
Quod ipsos coinquinat thorus in delicto.

B. *and* S. *omit* 281-84.
[10] sanguis, D. [11] aedes, A. [12] tribulus, pro ordeo spina, A.
[13] melotam, A., B. [14] Iam, D.; Lac, S.
[15] B. *omits this line.* A. *inserts* :—

Mutant, nec officium attendunt divinum.
Tunicam in gladium et manum in sinum,
Salicis refugium repulit Martinum.

The last two of these lines (*which M. Hauréau calls unintelligible*) *do not appear in* B. *or* S.

Cum transire videris capud monachorum,[1]
Tot vadit cum [2] faleris et turmis equorum,[3]
Principem hunc [4] dixeris an ducem [5] castrorum,
Non patrem [6] putaueris monasteriorum.[7]

[8] Respice canonicos, vide regulares,
Vide Grandimanicos,[9] attende Templares,
Atque status aliquos multum populares,[10]
Sensu quasi laycos, victu seculares.

Itaque [11] barbiferi, picati, saccini,[12]
Baptiste,[13] cruciferi, atque gillelmini,
Modo sunt in fieri, nunc merguntur [14] fini,
Reputantur miseri, propinquant herini.

Cordati [15] similiter,[16] atque iacobite,
Quanquam distant iugiter, quanquam bone vite,
Et inserti firmiter sint in Christo rite,[17]
Tenebunt finaliter [18] modum vie trite.

[1] Si prodire videris abbates eorum, A. [2] Vadunt cum tot, A.
[3] A. *inserts:* Et cum tot armigeris et turba cursorum.
[4] Principes hos, A. [5] vel duces, A. [6] patres, A.
[7] A. *inserts three lines (not in* B. *or* S.) :—

Non possunt procedere de villa in villam
Quin grues sciniferae praeirent in illam,
Et habent a latere cuppam et mapellam.

[8] S. *omits the next two stanzas;* B. *omits the second.*
[9] Grandimonticos, A.

[10] Et alios aliquos, si bene notares,
Et in foro publicos digne reputares.

A., *which thus has five lines in the stanza.*
[11] Ita et, A. [12] picati, et, C.; picae, et, A.
[13] Babteni, A. [14] nunc aptant se, A.
[15] Minores, A. [16] Minores prae aliis, S.
[17] vite, A.; Sint, et nunc concorditer vivant satis unite, S.; Si nunc concorditer vivant satis rite, B.
[18] communiter, A.

Religio. Non possum inficere quin sint quidam mali,
Qui videntur viuere in statu claustrali;
Set non docent litere arte logicali
In toto concludere ex particulari.[1]

[2] Non desunt [3] in ordine sancti Benedicti,
Qui cum patris nomine non sint benedicti,
Iuuenes a crimine, set noxa delicti,
Amoris bitumine et dono constricti.[4]

Ordines sunt alii [5] quos et tu suportes,
Si sunt equi varii,[6] sunt simul et [7] fortes,
Futuri [8] supplicii euitabunt mortes,
Et celestis premii erunt iam consortes.[9]

[10] Mirandum est omnibus,[11] velle iudicare
Cecum de coloribus, videntes [12] minare,
Doctos in sermonibus balbos [13] increpare,
Set plus de claustralibus semper te latrare.

[1] *For this stanza* A. *substitutes*:—

Mentiris ut inscius; rationes certas
Tradidi superius de hoc et apertas,
Quod, si sit interius divina paupertas,
Non erit ulterius peccandi libertas.

B. *begins*: Mendax et inscius es; S., Mendax es et inscius, *and reads* domina *for* divina.

[2] S. *omits this stanza.* [3] deerunt, A.

[4] Qui careant crimine et noxa delicti,
Nec a summo numine sunt sic derelicti, A.

[5] Sunt ordines alii, A. [6] equinarii, S. [7] simul sunt et, D.

[8] Utcumque, A.; Ut concham, S. [9] non erunt exsortes, A.

[10] *For the next two stanzas*, A. *substitutes*:—

Praesumptior omnibus, non est modus aequus
Quod tu de claustralibus proloquaris moechus.
Numquid de coloribus judicabit caecus
Sive de saporibus disputabit pecus.

Proles Parybonica, quid de nobis curas?
Ut quid musa Bamica, Homerum mensaras?
Orpheus probet musica Dedali structuras,
Tiphis quoque nautica Apellis picturas?

B. *and* S. *have the first stanza only*; S. *reads* Praesumptor. *Against* Bamica A. *has the note*: Vilis poeta.

[11] est de omnibus, C. [12] et mentes, D. [13] balbas, D.

Obseruant vigilias quando tu dormitas,
Sustinent penurias multas quas tu vitas,
Tuasque delicias reputant pellitas;
Et ob hos scientias profers imperitas.

Religio. Nescio quis timeat [1] quod non regularis
Vita multum habeat boni salutaris;
Set si mihi liceat, vt tu confundaris,
Probo quod preualeat status secularis.

Sicut apertissime per Paulum habetur,
Certanti legitime corona debetur;
Ergo cum permaxime seculo certetur,
Seculari anime amplius reddetur.

Idem dicit: nubere melius quam uri;
Ergo preeligere debent intraturi
Statum, in quo libere viuant et securi,
Quam statum [2] ascendere forte ruituri.

Christus non apparuit sicud heremita,
Immo esse voluit communis in vita,
Eius [3] signum prebuit edens cum leuita;
Ergo sibi placuit quod essemus ita.

Quod est difficilius, vt dicit moralis,
Est et virtuosius; ergo, cum claustralis
Saluetur [4] facilius quam vir mundialis,
Non habebit amplius boni virtualis.

Dare quam accipere magis est beatum;
Ergo preeligere debes illum statum,
Quo possis diuidere summam facultatum
Et pie reficere famem cruciatum.

[1] Non est qui ambigeat, A. [2] gradum, S.
[3] Cujus, A. [4] Seruetur, D.

[1] Nam est vite misere per vilem meatum [2]
Panem passim querere vicis seminatum,
Atque [3] tantum viuere de quadris magnatum,
Et tandem repetere quod est resignatum.

Quia de periurio plurimum timetur,
Omnino iuracio perdissuadetur; [4]
Igitur [5] religio timenda videtur,
Cum eius transgressio gravis reputetur.

[6] Qui claustrum ingrederis, vales aut non vales [7]
Portare cum ceteris labores claustrales;
Si non posse dixeris, claustrum non vult tales,
Si posse, transgrederis calles [8] spiritales. [9]

Nam prius debueras vias mandatorum
Scrutari fructiferas, quam consiliorum; [10]
Sine scala properas ad culmen honorum,
Turpiter preposteras modum agendorum.

Si enim [11] celestia contemplari velis,
Per actiuam expia cor a corruptelis;
Sicud, verbi gratia, Israel fidelis
Post Lye connubia erat vir Rachelis.

[1] *For this stanza* A. *substitutes*:—

Et ita summopere purgare peccatum,
Quam, te facto paupere, putare beatum,
Panem passim quaerere vicis civitatum
Atque tuum vivere de quadra magnatum.
Turpe est recipere quod est resignatum.

B. *has only the last of these lines*; S. *has the first, and for the last reads*:—

Quam turpiter repetere quod est resignatum.

[2] beatum, MSS. [3] Ad que, D.
[4] per deum dissuadetur, D.; cunctis dissuadetur, A.
[5] Ergo et, D. [6] S. *omits the next two stanzas.* [7] tales annon tales, D.
[8] vias, C. [9] Rhedi frustra conteris humeros carnales, A.
[10] *For the first two lines* A. *substitutes*:—

Si te posse proferas onus mandatorum.
Cur prius non tuleras quam consiliorum?

[11] tamen, S.

[1] Isti agunt paria pari caritate,
Vnus voluntaria motus [2] libertate,
Alter preceptoria pulsus potestate;
Quis horum per omnia agit magis grate?

Auctor [3] est flagitii, non auctor [3] virtutis,
Viam artans alii, vel [4] sibi, salutis;
Ergo sicud inscii comparantur brutis,
Qui sese cenobii inuoluunt statutis.

[5] Leges iubent exodi patres honorare
Et vitalis commodi victu sustentare;
Impedit huiusmodi votum [6] regulare,
Ergo sani methodi metuunt [7] intrare.

[8] Mendicantes validi codice dampnantur,
Nisi [9] falsi languidi tales appellantur; [10]
Igitur sunt stolidi hii qui [11] suffragantur,
Cum pingues et inuidi [12] tales videantur.

[1] A. *has seven lines in this stanza, beginning :—*

Nihil ex tristitia aut necessitate,
Pauli est sententia. Modo judicate,

and inserting as the sixth line—

Et forte contraria sua voluntate.

S. *reads in the second line*, jucundate.

[2] subtus, D.; Hic agit ex gratia et ex, A.
[3] Actor, A., Auctor, S.
[4] non, A.; vel, B., S.
[5] S. *omits the next two stanzas.*
[6] claustrum, A.
[7] nequeunt, C.; est non hoc, A.
[8] A. *inserts two stanzas :—*

Jesus, Sirac filius, satis manifestat
Quam sit nefarius qui patrem molestat;
Ergo luce clarius non intrandum restat,
Quando pater proprius assensum non praestat.

Paulus ad Ephesios jubet obedire.
Parentibus filios; ergo non exire
Debent lares proprios et claustra subire,
Cum parentes proprios vident dissentire.

S. *has only the second of these stanzas.*

[9] Ubi, A.
[10] nominantur, A.; Quia falsi languidi tales reputantur, B.
[11] qui his, A.
[12] nitidi, A.; pregraues inuidi, D.

Que sunt culpe preuia debes precauere;
Set quod ex inopia multi deliquere,
Sacra per eloquia poteris habere;
Ergo de[1] penuria[2] non debes gaudere.

[3] Copiam qui[4] noluit neque paupertatem,
Medium qui[5] tenuit, non extremitatem;
Ille[6] vanam docuit huius pietatem,[7]
Qui per votum respuit[8] omnem facultatem.

Esse sapientia melior censetur,
Cum excreuit socia,[9] ut scriptum habetur;
Que ergo preconia ille promeretur,
Qui dimittit propria quibus iuuaretur.

[10] Iam[11] intrantem cernimus cum magno feruore,
Cuius mensis septimus vix este meta more;[12]
Ex leui fit achinus,[13] et vermis[14] ex flore,
Et sic[15] error vltimus peior est priore.

[1] ex, A. [2] inopia, D.

[3] A. *has five lines beginning:—*

Salomon, qui docuit rerum veritatem.

S. *omits this and the next stanza.*

[4] Copiam si, C.; Divitias, A. [5] Medium que, C.; Et medium, A.

[6] Illam, C.

[7] Ergo vanam innuit ejus caritatem, A.; Ille vanum docuit, vt vis, pietatem, D.

[8] renuit, A. [9] Divitiis socia, A.

[10] A. *and* B. *insert two stanzas:—*

Qui intras coenobia, dimissis terrenis,
Duo jam dispendia facies egenis;
Pauperum exitia juvando non lenis,
Pauperum suffragia distracturus venis,
Qui in mundo propria dabas alienis.

Omnis qui ingreditur est prudens aut stultus.
Sed stultus, quid nititur in claustrales cultus?
Ut intrat egreditur ad primos insultus.
Talis nascens moritur et vivit sepultus.
Quod si prudens dicitur et homo consultus,
Si saeculo sinitur fructus erit multus,
Vitia persequitur et sedat tumultus;
Non autem amittitur in claustris occultus.

[11] Nunc, A. [12] Cui est mensis septimus meta suae morae, A.

[13] alchimus, C.; azimus, A. [14] veris, D. [15] tunc, A.

[1] Quod si Christi cupiunt esse sectatores,
Cathedras cur ambiunt et querunt honores?
Iam seipsos faciunt fieri doctores,
Et rabi recipiunt et scribarum mores.

Si [2] qui Christo pauperi volunt adherere,
Cur non possunt liberi loculos habere? [3]
Qui conformes fieri volunt Paulo vere,
Manuali operi cur nolunt studere? [4]

Probo quod hic penitus ordo non durabit,
Nam si sumit redditus, iam [5] monachizabit;
Si non, suos ambitus fames occupabit,
Cum tandem humanitus caritas gelabit.[6]

Decreta cum legibus possem allegare,
Et istis ordinibus multum obviare;
Nunc papae cum fratribus placeat mandare,
Interdicant omnibus votum regulare.[7]

[1] S. *omits the next three stanzas.* A. *and* B. *insert :—*

Quilibet dimittere potest monachatum,
Et libet ascendere ad episcopatum;
Non licet descendere, ni sit dispensatum;
Igitur praecellere vides illum statum.

Ieronimi lectio monet quod plangetis,
Monachus officio instet, non docentis;
Ergo praedicatio hujus modi gentis
Est ex supercilio praesumptivae mentis.

B. *reads* docet *in the fifth, and* monentis *in the sixth line.*

[2] Et, A. [3] implere, D. [4] Cur manuum operi non volunt studere, A. non, A. [6] cessabit, A.

[7] *For the last two lines* A. *substitutes :—*

Nec unum de millibus possem replicare.
Nunc papae et fratribus placeat mandare,
Cum bullis patentibus, scriptum salutare,
Quod nullus se opibus debeat privare.
Prohibens juvenibus votum regulare.

S. *reads* formare *in the second, and* audeat *in the fourth line.*

Papa. Non in nostra curia talis mos habetur,
Quod vlla sentencia statim fulminetur;
Set pars aduersaria prius audietur
Vt patens iniuria equius[1] multetur.[2]

Religio. Audiui superbias[3] Eliud Buzitis,[4]
Voluentis sentencias verbis imperitis,
Ornantis fallacias falsis exquisitis;
Set eius versucias pandam, si velitis.[5]

1m [6] Ad primum respondeo; si maius certamen
Apud mundum video, est annexa tamen
Voluptas, et ideo diligis vexamen;
Pena, quam sustineo, est purum[7] examen.[8]

Si gaudes de[9] prelio non annexo[10] sibi,
Saltem est presumpcio, quod tu sistis ibi,
Peccandi occasio non displicet tibi;
Non laudi set vicio debet hoc ascribi.

[1] justius, S.

[2] A. *adds another stanza* (*not in* B. *or* S.) :—

Quod si scit occurrere tuis argumentis,
Et morsus repellere leonini dentis,
In sole te plectere diei praesentis
Volumus, pro scelere tuisque figmentis.

[3] fantasias, A.; stultitias, S. [4] Helyubizitis, A.; Eliud Buzitis, S.

[5] *For the two last lines* A. *substitutes* :—

Dilatavit fimbrias trufis infinitis.
Tot ejus blasphemias quid, patres, auditis?

S. *for the last line reads* :—

Tot enim blasphemias; quid partes auditis?

[6] S. *omits the next two stanzas, but like* B. *inserts* :—

Diligenter igitur praedictis inspectis,
Facile occurritur illius objectis;
Syllogismus utitur elenchis confectis,
Vel verbis innititur falso intellectis.

Dicis in principio de magis certando.
Sed est responsio ita declarando:
Si major promotio est in triumphando,
Est tamen praesumptio in hoc attentando.

A. *omits the second of these stanzas, and reads* male *for* falso *in the first.*

[7] purum est, C. [8] purum est gravamen, A.

[9] Quod si gaudes, A. [10] annexa, C., D.

Non es Adam sanctior,[1] fortior [2] Sampsone,
Nec [3] Dauid deuotior, maior Salomone,
Quisquis fit deterior in temptacione;
Quomodo tu stultior [4] sistis in agone?

[5] Si [6] velis de genere esse tu [7] victorum,
Et per viam pergere patrum antiquorum,[8]
Expedit excidere [9] causas peccatorum,
Et multum [10] metuere conflictum eorum.

2m Dicis: quod est nubere melius [11] quam uri:
Non est sensus litere quod sint plus securi;
[12] Set Paulus vult dicere, quod vadant nupturi
Qui nolunt [13] attingere gradum cordis puri.

3m [14] Dicis: Christus veniens sicud nos viuebat.
Respondetur: [15] quotiens illa faciebat,
Infirmis compatiens exemplum [16] prebebat,
Vt erat expediens illis quos docebat.[17]

[1] Es Adam coelestior, A. [2] nec fortior, D.
[3] Non, C.; Es, A.; Aut, S. [4] Tu, quo modo junior, A.
[5] S. *omits this stanza.* [6] ergo, A. [7] tu esse, C.; vis esse, A.
[8] Et non vis praecellere vim patrum sanctorum, A.
[9] Deberes eradere, A.; Debes semper fugere, B.
[10] minus, B. [11] melius nubere, D.
[12] A. *inserts a line*:—

Quibus libet nubere, alias arsuri.

B. *reads* licet *for* libet.
[13] volunt, D.
[14] A. *and* B. *insert*:—

Multis gravis creditur status castitatis.
Sed facilis redditur assuescendo satis
Et gratus efficitur viris temperatis;
Et, ut Paulus loquitur, doctor veritatis,
Christus et compatitur et favet tentatis,
Nec tentans transgreditur metas pietatis.

[15] Respondeo, A. [16] talem se, A.
[17] A. *inserts*:—

Desertis esuriens perfectos monebat
Sed de templo fugiens infirmos fovebat.

4m Ad hoc quod obicitur [1] de difficultate,
Illud intelligitur [2] in autoritate:
Cum idem efficitur pari caritate
Alias non sequitur salua veritate.

[3] Hoc explano planius, quod truncum leuare [4]
Multo difficilius est quam panem dare.
Set quod hoc sit melius non potes negare,[5]
Quin sit [6] mundo potius claustrum regulare.[7]

5m Quod plus dator, asseris, valet [8] acceptore;
Dico, quod conuinceris glosarum tenore,
Paribus non ceteris [9] dicunt illud fore,
Et sic iam [10] abuteris notanda [11] maiore.

6m [12] Putas vile petere quod est resignatum.
Hoc in Christo paupere fuit exemplatum,
Qui celi dimittere voluit primatum
Et vilem assumere mendicantis [13] statum.

[1] Ad illud quod dicitur, A. [2] Hoc subintelligitur, A.

[3] S. *omits this stanza.*

[4] Hic est primo planies quod tractum leuare, D.

[5] potest negari, D. [6] Sic est, D., A.

[7] Sic et saeclo dignius claustrum regulare, B.; introire, A., *which adds a line:—*

Mundo tamen fortius oportet certare.

[8] valet asseris dator, A. [9] Quae paribus ceteris, A.

[10] Igitur, A. [11] glossante, S.

[12] S. *omits this stanza.* A. *inserts:—*

Ex hoc status statui nunquam adaequatur,
Quod actus actui praeesse dicatur;
Unde nequit argui quod illud sequatur
Et repugnat sensui quod concludebatur.

Dicis de divitibus: Possunt multa dare.
Multa in pauperibus pacta reformare
Possunt, et in pluribus jam recompensare.
Sunt humiles cordibus et Deum orare
Discunt, et virtutibus seipsos ornare.
Donis spiritualibus possunt abundare.

S. *has neither of these stanzas;* B. *only the second reading for the third line:—*

Sed ex pluribus pauperes ditare.

[13] paupertatis. A.

7m Ad illud respondeo [1] de vi iuramenti:
Est difformis [2] ratio, vt patet tuenti; [3]
Non enim iuracio confert facienti;
Votum et religio prosunt profitenti.

8m [4] Ad illud [5] respondeo: vales aut [6] non vales;
Dicam enim valeo, nec inferre vales [7]
Quod per claustrum tanseo calles spiritales,[8]
Quas nunc [9] magis teneo quam inter mundales.

9m Mecum enim habeo Martham et Mariam [10]
Sorores, possideo Rachelem et Liam; [11]
Binam vitam teneo, vt per binam viam
Me regno sidereo [12] preparare [13] sciam [14]

10m Ad hoc [15] quod obicitur de necessitate:
Ab Anselmo [16] dicitur,[17] quod ex voluntate
Qui [18] votum aggreditur et ex libertate [19]
Censetur; et [20] sequitur quod sit totum grate.[21]

[22] Ad huius indaginem semper suffragatur,[23]
Per similitudinem eius contestatur; [24]
Iam [25] licet grauedinem nolens patiatur,
Tamen egritudinem vitat et sanatur.

[1] responsio, S.
[2] Dissimilis, A.
[3] vt patet intuenti, D.; patet intuenti, A.
[4] S. *omits this stanza.*
[5] id, A.
[6] vel, D.
[7] nec jussus legales, A.
[8] calles salutares, C., D., *cf.* l. 360; Per claustrum pertranseo, imo leges tales, A.
[9] Hic melius, A.
[10] Rachelem et Liam, A.
[11] Martham et Mariam, A.
[12] Et me rego sidereo, D.
[13] coaptare, S.
[14] preparem vt sciam, C.
[15] id, A.
[16] Respondeo, A.; Responsio, S.
[17] didisci, C.
[18] Qua, A.
[19] et hilaritate, S.
[20] Quod, A.
[21] et fit votum grate, A.; fit totum, S.
[22] S. *omits the next two stanzas.*
[23] Anselmus hunc ordinem pulchrę protestatur, A.
[24] qui secatur, A.
[25] Nam, A.

Sic est ad propositum satis congruenter,
Multa contra libitum patimur frequenter;
Set[1] totum ad meritum cedit[2] consequenter[3]
Nam claustralem habitum sumpsimus libenter.[4]

11m Illud quod post dicitur repente[5] negatur;
Nam cum[6] claustrum initur,[7] via non artatur,[8]
Set illa[9] eligitur qua cito pergatur,
Rectiorque[10] creditur[11] et minus erratur.

12m [12] Nunc[13] oportet soluere aliud obiectum[14]
Quod de patre paupere fuerat confectum;
Ita condescendere debes per affectum
Non tamen dimittere anime profectum.[15]

Nam sanctus Ieronimus laudare contendit:[16]
Qui matris suspirium nequaquam attendit,
Set per patrem proprium conculcatum tendit[17]
Ad crucis martirium, quod claustrum pretendit.

[1] Et, C.
[2] cedet, B.
[3] Hoc non tollit meritum, quamvis non libenter, A. (*but* B. *as above*).
[4] gratanter, A.; gaudenter, B.
[5] subditur rotunde, A.; totum denegatur, B., S.
[6] si, A.
[7] claustro vivitur, A.
[8] negatur, S.
[9] ista, C.; arcta, A.
[10] Quae pulchrior, A.
[11] credere, D.
[12] S. *omits this stanza.*
[13] Non, C., D.
[14] ad illud abjectum, A.
[15] *For the last two lines* A. *substitutes*:—

Ubi possum ponere talem intellectum:
Multum condescendere debes per affectum;
Ut possis succurrere quantum ad effectum.
Nunc debes dimittere animae profectum;
Deus suo munere supplebit defectum.

[16] *For this line* A. *substitutes*:—

Dicis temerarium qui patrem offendit.
Jeronymus filium laudare contendit.

[17] calcare contendit, D.

13m [1] Quod ex lege codicis condempnatos dicis,
Supplendum [2] trutanicis in vite mendicis; [3]
Hiique [4] vacant lubricis et torpent in vicis,
Non de euuangelicis et dei amicis.[5]

14m Dicis, quod inopia sit periculosa: [6]
Aut est voluntaria, aut non, set exosa;
Si sit,[7] meritoria est et virtuosa;
Si non, caret gratia et tunc est dampnosa.

15m [8] Iam [9] frustra proponitur votum [10] Salamonis;
Illo libro loquitur pluribus [11] personis,
Et [12] quod ibi petitur imperfectionis
Vt ibi [13] prosequitur in fine [14] sermonis.[15]

16m Per id idem denique,[16] quod inde subnectis;
Perfectis non loquitur set minus prouectis,[17]
Quod si loqui dicitur etiam perfectis,
Yppallage noscitur [18] in verbis transuectis.

[1] S. *omits this stanza, but like* A. *and* B. *inserts*:—

Et Pauli sententia sic intelligetur,
Ut oboedientia quae patri debetur
Solum in familia regenda notetur:
Ad cetera omnia nequaquam tenetur.

[2] Supple de, A. [3] inuicem benedicis, D.
[4] Quique, A.
[5] A. *adds*:—

Et qui apostolicis vos faecundant spicis.

[6] perniciosa, B., S. [7] Sic fit, A.
[8] S. *omits the next two stanzas.* [9] Et, A.
[10] verbum, A. [11] plurium, A. [12] Est, A.
[13] ipse, A. [14] cauda, A.
[15] A. *and* B. *insert*:—

Si instes de medio quod placebit ei,
Iam fiat distinctio inter nos, et rei
Prima meditatio, id est actus mei,
Est virtutis ratio in conspectu Dei.

[16] Similiter solvitur, A. [17] profectio, D. [18] congnoscitur, D.; utitur, A.

17m [1] Ad illud respondeo de appostatante:
Sepe fit vt, vicio carnis instigante,
Exit a cenobio causam[2] non prestante,[3]
Et dei iudicio peior est quam ante.

[4] Status enim ordinum est vt quoddam mare,
Quod nullum morticinum potest deportare,
Et quem pater luminum nequit adaptare[5]
Extra suum terminum sinit euagare.[6]

[1] A. *and* B. *insert*:—

Post quod sit dispendium egenis opponis;
Sed patet mendacium prolati sermonis,
Nam negas judicium rectae rationis
Si non bonum proprium talibus praeponis.

Item, quaestuariis non tantum aufertur
Quantum modis aliis eisdem confertur.
Fabiola variis lauditus effertur
Quod, effusis propriis, mendicasse fertur.

Ad id quod objicitur: Es prudens vel stultus;
Utrinque acquiritur et est fructus multus,
Nam stultus corrigitur per doctrinae cultus,
Sapiens perficitur meritis suffultus.

In the fifth line, B. *reads* offertur.

[2] causa, D.

[3] mundum superante, S.

[4] S. *omits the next six stanzas.*

[5] adoptare, A.

[6] A. *and* B. *insert*:—

Propter boc fit patulum quod districti simus,
Et quod nos ad oculum Domino servimus.
Euntem ad saeculum oberrare scimus,
Cordis sui circulum quadrare nequimus.

Quod postmodum objicis de statu praelati,
Solvendum pontificis sino veritati.
Ista de te conficis, ut sic indignati
Stant de beneficiis, contra me turbati.

Ad illud quod objicis de praesumptione,
In processu deficis, cum commissione
Doceant pontificis; et qua ratione
Hos indignos conjicis praedicatione,
Quos prudentes conspicis atque famae bonae?

Nec illi sunt proprie monacbi dicendi
Quibus leges aliae ritusque vivendi;
Ut regulae serie potest comprebendi
Qua datur eximie formula docendi.

18m Non dicas illicitas cathedras illorum,
Quod fit vt autoritas maneat doctorum;[1]
Et si bene cogitas sub[2] umbra pannorum
Quiescunt nunc veritas et verba sanctorum.

Nam si solum[3] legerent seculares isti,
Iam[4] falsis que dicerent non posset resisti;
Prout vellent,[5] premerent paupertatem Christi;
Vt ab hiis desisterent fuimus admixti.

19m Ad illud de loculis possum[6] respondere:
Infirmis et paruulis licet hos habere,
Non licet discipulis loculis gaudere,
Missis sine sacculis, pellibus,[7] et ere.[8]

Non[9] hos manualiter cogas laborare
Studium qui[10] jugiter[11] habent frequentare;
Nam Paulus faciliter poterat captare[12]
Quod isti penaliter habent congregare.

Non[13] credas quod desinat[14] status paupertatis,
Vnde deus nutriat suos[15] habet satis;
Absit vt[16] deficiat viris timoratis,
Cuius sol irradiat[17] gratis et ingratis!

[1] *For this line* A. *and* B. *substitute:—*

Non legunt ut vanitas Rabi ac honorum,
Sed ut sit auctoritas respectu dictorum.

B. *reads* doctorum; D. dictorum.
[2] in, A. [3] soli, A. [4] Nam, D.
[5] Pro libito, A. [6] post', D. [7] et pera, A.
[8] A. *and* B. *insert:—*

Quod dicit historia primos habuisse
Omnia communia, non dicit fuisse
Apostolis talia, sed plebi submissae,
Et hanc necessaria illis divisisse.

In the last line B. *reads:* tribuisse.
[9] Nec, A. [10] Qui studium, A. [11] jungitur. D.
[12] aptare, A. [13] Nec, A. [14] deficiat, D.; finiat, A.
[15] suos nutriat deus, A. [16] quod, A.
[17] irradicit, D.; Qui solem dimidiat, A.

Sancti Iob buccellula, et manus Thobie,
Et Boez manipula, et panis Abdie,
Ydria,[1] farinula [2] et coruus [3] Helye [4]
Ministrabunt singula nunc vt [5] illa die.[6]

Papa, pater omnium et successor Christi,
Factum preiudicium patenter audisti ;[7]
Impone silencium, erubescant isti,
Abscide [8] litigium, vultu cedant tristi.

[9] Hii quidem [10] sunt garruli heresum [11] precones,
Cithariste zabuli, gratie predones,[12]
Qui fauore populi gignunt questiones,
Vt contra me seculi pugnent naciones.[13]

[1] Ydrie, MSS. [2] facinula, D. [3] currus, D.
[4] C. *omits this line.* [5] et, A,
[6] A. *inserts* :—

Credimus per omnia Paulo promittenti ;
Dabit et cibaria et semen serenti ;
Virga tamen praevia, qua sumus contenti,
Valet super millia auri et argenti.

Hujus imprudentiam ponderate, viri,
In quorum praesentiam praesumpsit mentiri :
Peto per justitiam mihi subveniri,
Per Romanam curiam volens me muniri.

B. *has both stanzas*, S. *only the second.*
[7] pater audiuisti, D. [8] Abscute, D. [9] S. *omits this stanza.*
[10] quidam, D. [11] heresim, D.
[12] A. *inserts* :—

Meae pacis aemuli, mei susurrones.
Discordiae geruli, Cocyti dracones.

[13] A. *and* B. *insert, as part of Religio's speech* :—

Sanctum Job praterea afflictum affligunt,
Et lingua viperea dolores infligunt,
Sartagine aerea Machabeos frigunt,
Et cum dira lancea confixos configunt.

Hi statum laudabilem ordinis minorum
Praedicant inutilem et praedicatorum,
Vertunt supellectilem Jacob et suorum,
Quaerunt vultum similem deorum suorum.

Papa. Causa que hic vertitur patenter [1] audita
Iam in parte cernitur quasi expedita;
Nos et fratres igitur diffinimus ita
Quod mundo preponitur regularis vita.

Set debes distinguere breuiter et plane.
Aliud est viuere munde [2] et mundane;
Mundane se gerere non est mentis sane,
Mundum munde [3] fugere mentis [4] Christiane.[5]

Festucam in aliis oculis videtis
Et in vestris propriis trabem non sentitis.
Vos qui cum vermiculis super pectus itis,
De caeli aviculis judicare scitis.

Sequuntur discipulos Christum habituri;
Vobis sinunt sacculos, credunt suo juri;
Scariotis loculos tenete securi;
Generate parvulos sicut Epicuri;
Melius est singulos nubere quam uri.

[1] attenter, A. [2] mundo, MSS.
[3] mente, D.; Mundo mundum, A. [4] vitae, A.
[5] *This stanza is omitted by* B. *and* S. *together with five other stanzas inserted here in* A.:—

Sed remanet quaestio, tediosa satis.
Duo sunt in medio paris caritatis.
Hoc est in coenobio; hic, non dubitatis,
Quo major perfectio quo plus sanctitatis.

Cedat omne jurgium cum suis loquelis.
Ponentes silentium utrisque querelis,
Damus beneficium responsi fidelis
Primo, majus praemium reddetur in coelis.

Cum quis claustrum eligit, se constringens voto,
Lignum Deo porrigit, sed cum fructu toto;
Cum quis mundum diligit, Deum corde toto,
Deo fructum dirigit, ligno non amoto.

Exemplum considera congruum sermoni:
Est arbor fructifera regularis boni
Voluntas et opera quae voto deponi
Solent, et sic cetera poterunt exponi.

Pro praelatis loqueris non erat necesse;
Non sunt tui generis, supra debent esse,
Quibus, et non ceteris, sunt claves concesse,
A nobis hoc noveris et tibi prodesse.

Propter quod [1] subtilius causas [2] ponderantes
Iubemus districtius,[3] sub scripto [4] mandantes,
Vt, alter alterius onera [5] portantes
Non sitis [6] ulterius inuicem turbantes [7]

Mandamus presentibus,[8] quod viri claustrales
Informent [9] in moribus viros mundiales,
Qui, conuersis vicibus, vt [10] affectuales
Ministrent claustralibus victus corporales.

Nec claustrum afficiat motus [11] huius rei;
Vult deus quod sentiat pugnam [12] Jebuzei; [13]
Hic est ferus [14] Goliath; hii sunt Philistei,
Qui vt plus proficiat contradicunt [15] ei.[16]

[1] Ceterum, A. [2] causam, A. [3] instrictius, C.
[4] insuper, D.; inscriptis, A. [5] honora, D. [6] scitis, D.
[7] jurgantes, A., *which then inserts four stanzas, of which* B. *and* S. *have only the second and third :—*

Non est nobis dubium an status virtutis
Sit vita claustralium mundo destitutis;
Et, si praecedentium inhaerent statutis,
Praestat eis bravium aeternae salutis.

Non est vita aliqua, nec aliquis status,
Qui per apostolica scripta sit probatus,
Quin in mente deica sit praeordinatus,
Quin ducat ad coelica, quin sit Deo gratus.

Volentes et numerum horum majorari,
Jam duximus iterum decreto firmari
Quod adultum puerum licet tonsurari,
Et est ei liberum cum his conversari.

Regulares etiam qui ad hoc laborant,
Qui Dei scientiam pueris perorant,
Non tantum Ecclesiam Romanam decorant
Sed et multam gratiam coelitus explorant.

S. *reads : sixth line,* jura *for* scripta; *seventh line,* divina *for* deica; *tenth line,* Duximus nunc; *eleventh line,* liceat tonsari; *twelfth line,* Et sic eum.

[8] Jungimus prioribus, A. [9] Reforment, D. [10] et, A.
[11] modus, C. [12] status, C. [13] Jubuzaei, A.
[14] Hoc est sinum, A. [15] concinduntur, D.
[16] B. *and* S. *omit this and the previous stanzas.*

Hanc qui contrauenerit declaracionem [1]
Incursurum [2] nouerit [3] se damnacionem ;
Nec habere poterit relaxacionem
Nisi prius fecerit [4] satisfactionem.

[1] confirmationem, S. [2] Incursum, S. [3] meruit, C.
[4] Nisi hic promiserit, A. ; premiserit, S.

NOTES.

25. See *Jeremiah* xviii. 4, 6.

45-52. The admission of mere lads to the Orders against the wishes of their parents was a matter of common complaint. The second of these stanzas recalls Salimbene's story of how a friend of his father found him begging as a boy of seventeen in the streets of Pisa. "Occurrit mihi quidam homo, quem non cognoscebam, et dixit se esse Parmensem; et cepit me tenere et acriter increpare et vilipendere dure et dicere: Vade miser, vade! Multi mercenarii in domo patris tui panibus abundant et carnibus, et tu vadis hostiatim mendicando panem ab his qui non habent, cum posses tu multis pauperibus abundanter tribuere. Deberes modo cum dextrario per Parmam discurrere et cum hastiludio tristes letos efficere, ut esses dominabus spectaculum et ystrionibus consolatio. Nam et pater tuus dolore consumitur, et mater tua amore tui, quem videre non potest, quasi de Deo desperat". *Chronicon* ap. *Mon. Germ. Hist. Script.* xxxii. 45. See also Coulton, *From St. Francis to Dante*, pp. 42-47, 50, 51. See also a story of Eccleston's ap. *Monumenta Franciscana*, i. 60.

73. See *First Epistle of St. John* ii. 16.

77. See *Acts* v. 34-39.

89. The reference is to St. Antony the Thebaid. *Cf. Vitae Patrum*, ed. Rosweyd (1628), p. 620: "Vidi omnes laqueos inimici tentos in terra," etc.

94. See *Psalms* cii. 6 and *Isaiah* xxxiv. 11.

96. Compare *Canticum Pauperis*, p. 135: 'Analytica in domum Daedali ducebat involutam'. For 'mola Sampsonis,' see *Judges* xvi. 21.

114. See *Matthew* xix. 14.

121. See *Exodus* xxiii. 5 and *Deuteronomy* xxii. 4.

125. See 1 *Kings* xviii.

126. See *Luke* x. 33.

149. See *Luke* xviii.

177. The multiplication of Orders of Friars was an abuse, which was corrected by the abolition of all but the four great orders of the Franciscans, Dominicans, Augustinians and Carmelites at the Council of Lyons in 1274. The minor orders, though not allowed to receive new members, were not suppressed at once; so they maintained a lingering existence for some time longer. See notes on pp. 195-6 below.

178. 'Multiformi . . . colore' has perhaps special reference to the Carmelites: *cf.* the rescript of Cardinal Gervase (1287): 'Exposita per nos coram Honorio IV. ex parte vestra petitio continebat quod ex varietate coloris quam gestatis in vestris clamydibus seu mantellis non modicum vobis et quam ordini vestro detrimentum et scandalum generatur,' etc. Zimmerman, *Mon. Hist. Carm.* i. 221.

227. See *Luke* x. 4.

237. Compare *Canticum Pauperis*, p. 190: 'quia nullus est orbis angulus, ad quem christianis pateat accessus, sive inter Tartaros sive inter Graecos sive inter barbaros aut etiam Saracenos, quem fratres ipsi non visitaverint, in quo fructum non fecerint animarum'.

241-45. See Leon de Kerval, *S. Antonii de Padua Vitae duae*, p. 42: 'ut ab ipso domino papa [Gregory IX.] familiari quadam prerogativa, Arca Testamenti vocaretur'.

253-56. Peter of Verona, admitted to the order by St. Dominic in 1221, was a zealous persecutor of heretics in all parts of Italy. He was murdered by his opponents near Milan in 1252, whence he is called Peter Martyr. He was canonised in 1253. Thomas de Lentini (d. 1277) writes in his Life of Peter: "Hec sunt triumphalia iudicia novi pugilis . . . ut sic triplici laurea laureatus ascendat: Martyrum videlicet in effusione sanguinis pro fide Christi: Virginum in illibata munditia mentis et corporis: et Predicatorum in disseminatione sapientiae salutaris per quam multos convertit in viam salutis'. *Acta Sanctorum*, April, iii. 686, 694.

261-62. See *Numbers* x. 2.

265. See *Numbers* xiii.

294. It is very likely that 'Grandimonticos,' the reading of A. and B., is correct; 'Grandimanicos' being simply a corruption due to the English scribes of C. and D. The order of Grammont was much troubled by the pretensions of the lay brothers throughout the thirteenth century, and especially about the middle (see Hélyot, *Hist. des Ordres Monastiques*). On the other hand 'Grandimonticos' might be a correction by a French scribe for the obscure 'Grandimanicos'. But it is not clear to what order 'Grandimanici,' or big-sleeves, would refer. It might simply be a censure of the worldly dandies of any order. Or it might intend the Friars Hermit of the Order of St. Augustine, or Austin Friars. By the bull *Dudum Apparuit* (24th March, 1240), Gregory IX. ordered the "Hermits of Friar John Bonus of the Order of St. Augustine" to wear (among other things) "largas et protensas manicas quasi ad instar movellarum" to distinguish them from the Franciscans (*Bull. Franc.* i. pp. 274-75). When the Jambonitani were merged in the Order of Augustinian Hermits in 1256 (see next note) the habit with wide sleeves was adopted by the whole Order, and retained till the Council of Lyons in 1274. 'Ad istud concilium etiam,' writes Fr. Mariano of Florence, 'venerunt Heremite S. Augustini pro altera forma habitus religionis, nondum volentes de forma habitus, scil. de cuculla praecincta cum largis et protensis manicis, concordare, quam ab Alexandro IV. receperant. Tunc S. Bonaventura cum sociis, qui negotia concilii gerebat, tradidit eis habitum et caputium, quam (*sic*) habent Fratres Minores, remota latitudine et longitudine manicarum.' *Compendium Chronicorum Fr. Minorum* in *Archiv. Francisc. Hist.* ii. 460 (*cf. Collectio Concil.* xxviii. 575, Paris, 1654). It is not, however, obvious why the Augustinians should be thus coupled with the Templars.

297-301. The 'barbiferi' probably refers to some order of Hermit friars. 'Frater Elias divertens ad quoddam heremitorium, permisit sibi crescere concam et barbam' (*Mon. Franciscana*, i. 45). Or perhaps it may mean some scandalous order like the Apostoli of Gerardino Segarello, concerning whom Salimbene writes under date 1260: "excogitato consilio post-

quam capillos nutrivit et barbam; accepit soleas ordinis Fratrum Minorum et cordam" (*Mon. Hist. Germ.* xxxii. 256. See also Coulton, *St. Francis to Dante*, 323-26).

The 'Picati' may be the Pied Friars, who had a house at Norwich (Dugdale, *Monasticon*, vi. 1611). But the Carmelites originally wore a pied habit, whence Zimmerman (*Monumenta Hist. Carmelitana*, fasc. iii. p. 221), writing of their change to white in 1287, says: 'Hinc etiam dicebantur Fratres barrati, ceu stragulati, et sat communiter Fratres de Pica' (*cf.* note to line 178).

The 'Saccini' are the Fratres de Penitentia Jesu Christi, who were commonly called Friars of the Sack. Salimbene writes of them thus: 'Processu temporis fecerunt sibi habitum de sacco non cilicino, sed quasi sindonico, et inferius habebant tunicas optimas, et ad collum mantellum de sacco: unde et Fratres Saccati dicti sunt' (*Mon. Germ. Hist.* xxxii. 254). M. Paris (v. 621) under date 1257 writes: 'Eo tempore novus ordo apparuit Londinis de quibusdam fratribus ignotis et non previsis, qui quia saccis incedebant induti Fratres Saccati vocabantur'. They had a house in the Old Jewry in London, endowed by Queen Eleanor of Provence, where they struggled on till 1305 (Stow, *Survey of London*, i. 277, 278, ii. 334). See also Hélyot, *s.v.* Sachets; Dugdale, *Monasticon*, vi. 607; *Victoria County Hist. of London*, i. 513; and *Eng. Hist. Rev.* ix. 121.

The 'Baptiste' may be the Knights of St. John as opposed to 'Templares' in l. 294. But there was an obscure order of Hermits of St. John, who are mentioned in a letter of Alphonse Count of Poitou and Toulouse (*d.* 1270). See Hélyot, *s.v.* Gonzague *ad fin.*

'Cruciferi' is a name sometimes given to the Trinitarian Friars, who wore a red and blue cross on their habit. But probably the allusion here is to another early order, concerning whom M. Paris (iv. 393) writes in 1244: "Eisdemque temporibus, videlicit die Lunae ante festum Omnium Sanctorum, venerunt ad synodum Rofensis episcopi quidam, novae religionis speciem protendentes, dicti Cruciferi, a cruce quam quilibit baculo suo bajulabat alligatam". There is mention of the "Fratres ordinis Sancte Marie de Ordine Cruciferorum' this same year in the Patent Roll, and in 1250 they had a house at

Westminster (*Cal. Pat. Rolls*, Henry III. iii. 435, iv. 62). They are apparently to be distinguished from the Fratres Sanctae Crucis, or Crutched Friars, who had a famous house in London (Dugdale, *Monasticon* vi. 1586). See Hélyot, *s.v.* Croisiers, § 1 *ad fin* and § 2, for the order of Croisiers, or of Ste. Croix, in France. *Cf.* also A. G. Little's edition of Eccleston, p. 130.

The 'Gillelmini' were an order of Hermits founded by St. Guillaume-le-Magne (*d.* 1157). In May, 1256, they were united by Pope Alexander with other orders of Hermits in the Augustinian Friars: 'domus quarum quaedam S. Guillelmi, quaedam S. Augustini ordinum, nonnullae autem Fratris Joannis Boni, aliae vero de Fabali, aliae vero de Britinis' (Potthast, 16,334). Salimbene writes of this: 'Quos papa Alexander quartus in unam congregationem redegit cum aliis Heremitis, cum prius omnes Heremite in v. diversitatibus discrepantibus partirentur, ut oculis meis vidi. Nam erant Heremite qui dicebantur sancti Augustini, et Heremite qui dicebantur sancti Guilelmi, et illi de Favali et Britti et Iambonitani' (*Mon. Germ. Hist.* xxxii. 254). Some houses of the Guilelmini seem, however, to have maintained their separate existence to a later date. The three other orders were the Jean Bonites, or Hermits of Jean Bon, the Hermits of St. Benoit de Montefabalo, and the Brittiniens (see Hélyot, *s.v.* Augustin and Guillelmites: and Heimbucher, *Die Orden und Kongregationem der Kath. Kirche*, ii. 180 *et seq.*).

'Cordati' and 'Jacobite' clearly intend the Franciscans and Dominicans, corresponding to the names, Cordeliers and Jacobins. Both orders were thus designated from an early date. The Franciscan *corda* struck the popular imagination from the start: so they were called 'Cordelitae' and 'Cordigeri'. Roger of Wendover (iii. 124, *Eng. Hist. Soc.*) writes under 1198: 'novum genus praedicatorum qui Jacobite voluerunt appellari'. The names were used particularly at Paris *cf.* 'Sermo de mane et collatio de vesperis in Cordigeris vel in Jacobitis' (*Regulae pro Theolog. Paris ap.* Achery *Spicilegium* vi. 381), and Rutebeuf "Les Ordres de Paris" (*Oeuvres Complètes*, ed. Jubinal, 1839, i. 161.)

300. The interpretation of 'herini' is difficult; it might be the equivalent of 'hesterni,' and mean that the orders are 'becoming people of yesterday'. More likely it is meant for some case of 'Erinnys'; either the dative singular 'are verging to destruction,' or the nominative plural 'the Fates are approaching'. M. Hauréau adopts the interpretation 'Erynni'. But it is worth quoting the last stanza of Rutebeuf's *Chanson des Ordres* (*Oeuvres*, i. 174):—

> Li frère Guillemin
> Li autre frère Hermin
> M'amor lor atermin;
> Je's amerai mardi,

where Hermin probably means Augustinian Hermits.

330. See 1 *Corinthians* ix. 24, 25, and 2 *Timothy* ii. 5. On this argument for the superiority of the active life and the answer to it see *Tractatus Pauperis*, c. xi. 'laudabilius est pugnare quam fugere'; and *Canticum Pauperis*, pp. 139-42, 'Nosti quod infirmioribus tutius est fugere, quam se agoni exponere incaute'.

333. See 1 *Corinthians* vii. 9.

341. The reference is to Aristotle, *Ethics*, ii. 3, 10. *περὶ δὲ τὸ χαλεπώτερον ἀεὶ καὶ τέχνη γίνεται καὶ ἀρετή· καὶ γὰρ τὸ εὖ βέλτιον ἐν τούτῳ.* *Cf. Tractatus Pauperis*, c. xi.: 'vita activa magis difficilis et magis fructuosa quam contemplativa, et per consequentiam magis perfecta'.

345. See *Acts* xx. 35.

354. See *Matthew* v. 34.

377. See *Exodus* xx. 12.

389-92. The reference is shown to be to Solomon by ll. 509-12: probably it is to *Proverbs* xxx. 8: "Mendicitatem et divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessario". But Pecham, who wrote a commentary on the Ethics, was acquainted with Aristotle, and in the *Canticum Pauperis*, p. 137, quotes *Ethics* ii. 6: "ad philosophiae moralis me contuli disciplinam, didicique ibi "virtutes in medio consistere".

401-4. See *Matthew* xxiii. 6-8.

407-8. See *Acts* xviii. 3, xx. 34; 2 *Thessalonians* iii. 8, 9.

421. See *Job* xxxii.-xxxvi. Elihu the son of Barachel the

Buzite was regarded from the time of Gregory the Great (*cf. Moralia* xxiii. 2: Elihu designatur recta fides arrogantium inter ecclesiam positorum) as the type of the presumptuous instructor of others.

477-80. The reference is to St. Anselm, *Cur Deus Homo*, ii. 5: 'Cum vero ipse se sponte necessitati benefaciendi subdit, nec invitus eam sustinet, tunc utique beneficii gratiam meretur maiorem. Non enim haec est dicenda necessitas, sed gratia; quia nullo cogente illam suscepit aut servat, sed gratis.' And lower: 'Si tamen non invitus servat quod vovit, non minus sed magis gratus est Deo, quam si non vovisset . . . nec sancte vivere dicendus est necessitate, sed eadem qua vovit libertate'. And finally: 'totum gratiae debemus imputare'.

497. The reference is to St. Jerome, *Epistola* xiv. Ad Heliodorum Monachum: 'Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine et scissis vestibus, ubera, quibus te nutrierat, mater ostendat, licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola'.

512. *Cf.* ll. 389-92 above. Here the allusion is apparently to *Proverbs* xxx. 9: "Ne forte satiatus illiciar ad negandum et dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen dei mei".

540. *Cf. Tractatus Pauperis*, cap. ix.: "Ad 12 patet quod uterque labor cum fragilitate istius temporis stare non potest; cum totum hominem sibi vindicet studium sapientie," etc.

544. See *Matthew* v. 45.

545-48. See *Job* xxxi. 17: "Si comedi bucellam meam solus". *Manus Thobie* may perhaps refer to the *chirographum*, which Tobit gave his son (*Tobit* v. 3, ix. 3, 6); there is some sort of classical authority for this use of *manus*; in the alternative *manus* may be corrupt and refer to the 'immanis piscis' of *Tobit* vi. 2, xi. 3. For Boez see *Ruth* ii. 16, and for 'panis Abdie' (Obadiah) 1 *Kings* xviii. 4. The third line in D. is corrupt; see 1 *Kings* xvii. 13, 14, where the Vulgate (III. *Regum*) has 'fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulam . . . Hydria farinae non deficiet'. 'Corvus' refers to 1 *Kings* xvii. 6; if we read 'currus' the reference is to 2 *Kings* ii. 11, 12.